

Den evige fiende?

Politiets innsats mot narkotika, en meningsdannende industri?

Thomas Hauge

Masteroppgave i kriminologi
Institutt for kriminologi og rettssosiologi

Juridisk fakultet
UNIVERSITETET I OSLO

8. mai 2015

Den evige fiende?

Politiets innsats mot narkotika, en
meningsdannende industri?

© Thomas Hauge

2015

Den evige fiende? – Politiets innsats mot narkotika, en meningsdannende industri?

Thomas Hauge

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Tittel: Den evige fiende? – Politiets innsats mot narkotika, en meningsdannende industri?

Av: Thomas Hauge

Veileder: Liv Finstad

Institutt for kriminologi og rettssosiologi,

Det juridiske fakultet

Universitetet i Oslo

Våren 2015

Denne oppgaven tar for seg politiets innsats mot narkotika og ser på hvordan denne innsatsen har påvirket politirollen. Oppgaven ser på hvordan politiet tolker innsatsen, gjennom en kritisk diskursanalyse av offentlige dokumenter og rapporter som omhandler politiet, samt intervju med et strategisk utvalg fra politiet. Det ses også på hvordan politiets innsats mot narkotika harmoniseres med myndighetenes ideal om et kunnskapsbasert politi.

Det politiske klima forespeilte et narkotikafritt samfunn på 1960-tallet, og en økende politiinnsats ble svaret. Narkotika var først og fremst en sykdomsdiskurs i Norge, fortrinnsvis i høyere sosiale lag, men dette endret seg til å bli en kriminalitetsdiskurs – representert ved ungdomskulturen i slottsparken på midten av 1960-tallet. Nils Christie og Kjetil Bruun har kalt narkotika «den gode fiende». Forståelsen av narkotika som noe kriminelt er først og fremst skapt på bakgrunn av politiske føringer og internasjonale forpliktelser, og vokste seg frem som «en god fiende»; gjennom det jeg har begrepsfestet som en «meningsdannende industri» – et narrativ om narkotika som har stått meget sterkt, men som har fått mer motstand de siste årene. Politiet og politikere har hatt en stor tro på straffens avskrekkende effekt, og politiet har vært opptatt av å vedlikeholde grenser samt signaleffekten dette gir. Denne meningsdannende industrien er blitt internalisert i politirollen gjennom politiske føringer, gjennom politiets erfaring og kompetanse, og ved internasjonale relasjoner. I innsatsen mot narkotika har det vært et samspill mellom «ordentlig politiarbeid» og «ordentlig

politikerarbeid». Politiet har også møtt «likesinnede» gjennom internasjonalt politisamarbeid og profesjonelle nettverk, hvor de har fått bekreftet sin forståelse av narkotika og sett viktigheten av politiets innsats. På denne måten kan narrativet om narkotika ha forsterket seg uten sterke motforestillinger. Politiet gikk fra å ha to halvtidsstillinger som arbeidet med narkotika i 1965 til at det ble definert som det dominerende kriminalpolitiske onde. På slutten av 1990-tallet «erstattet» organisert kriminalitet narkotika som det viktigste kriminalpolitiske onde. Likevel er det fremdeles slik at majoriteten av den organiserte kriminaliteten omhandler narkotika, men andre aspekter ved den organiserte kriminaliteten har også fått mer oppmerksomhet de siste årene.

Antall straffereaksjoner med narkotika som hovedlovbrudd utgjorde nesten 50 % av alle forbrytelser i 2013 – den største andel som noen gang er registrert. Når vi ser på anmeldte lovbrudd fra 2013 er antall anmeldte narkotikaforbrytelser større i 2013 enn alle tidligere år.

Offisielt ser ikke narkotika ut til å være en like klar og «god» fiende som på 1970 - 1990-tallet, men i praksis får man et annet uttrykk. Den er kanskje blitt en mer «skjult» fiende, som fremdeles er «god» i praksis, men mindre i policy. Narkotika blir her «skjult» under begrepet organisert kriminalitet. Narkotika blir både sett på som en kriminalitetsdiskurs – som i stor grad er forbeholdt kyniske bakmenn og narkotikaselgere – til også å bli sett på som en sykdoms-/hjelpediskurs. Den sistnevnte er særlig gjeldende for tunge rusmisbrukere og ungdommer som blir oppfattet som personer som trenger hjelp/veiledning. Narkotika er ikke bare en god fiende, men blir også på en slik måte en «god pasient». Politiet får bekreftet sin rolle som både kriminalitetsbekjemper og kriminalitetsforebygger gjennom innsatsen mot narkotika. Det kan se ut til at narkotika fremdeles er en viktig del av politirollen og politikulturen, som igjen påvirker «politiblikket». Politiblikket er nødvendigvis ikke bare opptatt av å ta og oppdage kriminelle og kriminalitet, blikket blir også tolket som et blikk som ser etter dem som trenger hjelp, særlig de unge og verdige ofrene. Politiblikket blir da tolket som et «hjelpeblikk», som ser symptomer og farer andre i samfunnet kan ha oversett – og hvor dette hjelpeblikket er fokusert mot de unge som bruker eller eksperimenterer med narkotika. Det blir da et gap mellom unge brukere og tunge rusmisbrukere, hvor majoriteten av brukere av narkotika, som ikke kommer i politiets søkelys, blir mer uklar – er de syke, eller er de kriminelle? Det kan virke som denne meningsdannende industrien, som narrativet om narkotika ser ut til å være, kan forklare hvorfor det er vanskelig for politiets innsats å være kunnskapsbasert. Idealet om et kunnskapsbasert politi, en politirolle forankret i en

kunnskapsbasert tilnærming, ser ut til å komme i konflikt med denne «meningsdannende industrien» som har stått sterkt i politiet. Nettopp på grunn av dette, kan det se ut som idealet om et kunnskapsbasert politiarbeid ikke er lett å implementere i innsatsen mot narkotika. Dette er fordi en kunnskapsbasert tilnærming til innsatsen mot narkotika kan true denne «meningsdannende industrien», som ser ut til å være dypt forankret i politirollen. Politiet vektlegger erfaringskunnskap, «ordentlig politiarbeid» og har tro på avskrekking gjennom straff. Politiet har tro på sin rolle som både kriminalitetsbekjemper og kriminalitetsforebygger i innsatsen mot narkotika

Det kan også se ut som et paradoks at myndighetene krever et kunnskapsbasert politi når de ikke later til å stille de samme kravene til seg selv.

Forord

Først og fremst vil jeg gjerne takke alle mine informanter for hyggelige og reflekterte intervjuer, som har vært meget viktige for oppgaven.

Jeg vil takke Ketil Ottersen og hans sekretær Nicole Maric ved FNs United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), som tok godt i mot meg under mitt besøk til Wien, og som var svært hjelpelige med å sette meg i kontakt med et bredt spekter av personer i organisasjonen, som kunne belyse mitt prosjekt.

Per Jørgen Ystehede fortjener også en takk for å gi tips til hvem jeg kunne kontakte i UNODC og den norske ambassaden i Wien. Og Eva Stambøl, som også hjalp meg med å etablere kontakt med ansatte hos UNODC.

Takk til den daværende ledelse i Norsk Narkotikapolitiforening (NNPF), som gav meg tillatelse til å delta på deres utdanningskonferanse 2013 i forbindelse med mitt arbeid, noe som har beriket denne oppgaven.

Jeg vil også takke alle dem jeg fikk pratet med under mitt besøk hos UNODC, personene ved den forebyggende enhet ved en politistasjon i Oslo, samt dem jeg pratet med under NNPFs utdanningskonferanse – dere gav alle interessante innspill om teamet.

Takk til den norske ambassaden som tok godt imot meg under mitt besøk til Wien og UNODC.

Jeg vil også takke alle ansatte fra det kriminologiske instituttet og fra politihøgskolen, som har bidratt med litteraturtips underveis. En særlig stor takk til Paul Larsson, som kom med tips til ulike problemstillinger, og som bidrog med hjelp og gode litteraturtips gjennom oppgaveprosessen.

Takk til mastergruppen som har gitt gode innspill, og som det har vært berikende å arbeide med. En spesiell takk til min tante, Berit Lunde, for korrekturlesing av oppgaven. Mats Jupskås fortjener også en takk for hjelpsomme kommentarer.

Sist, men absolutt ikke minst, en meget stor takk til veileder Liv Finstad. Ditt blide og kloke vesen har vært motiverende å arbeide med, og du har bidratt med gode og konstruktive tilbakemeldinger hele veien. En bedre veileder kan jeg vanskelig forestille meg.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Problemstilling og forskningsspørsmål	4
1.2	Teoretiske perspektiver.....	5
1.2.1	Teorier om politiets rolle og politiets virksomhet.....	5
1.2.2	Gammel, men ikke død	14
1.3	Avklaring av begreper	19
1.3.1	Hva er kunnskap?	20
1.3.2	Forebygging	23
1.4	Tidligere forskning på emnet.....	25
1.5	Oppgavens begrensninger.....	27
1.6	Oppgavens oppbygning	27
2	Metode.....	29
2.1	Dokumentanalyse	30
2.1.1	Offentlige dokumenter	31
2.1.2	Dokumenter fra ideelle, private og frivillige organisasjoner	32
2.1.3	Dokumentanalysen	33
2.2	Litteratur	34
2.3	Intervju.....	35
2.3.1	Strategisk utvalg	35
2.3.2	Gjennomføring av intervjuer	38
2.3.3	Utfordringer.....	39
2.3.4	Intervjuanalyse	39
2.4	Besøk	42
2.5	Fremgangsmåte.....	44
2.6	Overblikk	45
2.7	Etiske hensyn.....	45
2.8	Pålitelighet av data.....	47
3	Innsatsen mot narkotika – fra hippier til organiserte bakmenn?	50
3.1	Det internasjonale forbudet	50
3.1.1	FN-konvensjonene og det globale forbudet	51
3.1.2	Fra internasjonal enighet til kognitiv dissonans?	55

3.1.3	Å prøve å forstå det globale forbudet og hvordan «krigen» mot narkotika ble «skapt»	59
3.2	Innsatsen i Norge	62
3.2.1	Enighet, eller uenighet?	65
4	Den kunnskapsbaserte politirollen	68
4.1	Politirollen	68
4.1.1	Politiets motivasjon – Livredding og kriminalitetsbekjempelse	70
4.1.2	Politiets “indre system” og “ytre briller”	71
4.1.3	Politiet og narkotika – en selvoppfyllende profeti?	73
4.2	Kunnskapsbasert politiarbeid, eller bekreftet erfaringskunnskap?	76
4.3	Arbeidsmetoder i endring?	81
4.4	“Godt nok” kunnskapsbasert?	86
5	Politiets “meningsunivers”	89
5.1	Hvordan ser politiet på innsatsen?	89
5.1.1	Tvetydig innsats?	98
5.2	Den gode hjelper	101
5.3	Grensevakter	107
5.4	Den gode fiende, eller den gode pasient?	110
6	Hvem sin kunnskap vektlegges?	117
6.1	Politikk versus kunnskap?	117
6.2	Risikosamfunnet	126
7	Stabiliserende rammeverk?	130
7.1	En meningsdannende industri	130
7.2	Troen på straffens forebyggende virkning	135
8	Avslutting	139
8.1	Videre forskning	142
	Litteraturliste	144
	Vedlegg 1: Intervjuguide	154
	Vedlegg 2: Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet	158
	Vedlegg 3: Godkjennelse fra NSD	161
	Vedlegg 4: Anmeldte narkotikalovbrudd og straffereaksjoner for narkotikaforbrytelser	162

1 Innledning

Håpet med denne masteroppgaven er å gi en oversikt over politiets innsats mot narkotika, analysere og drøfte hvordan innsatsen har utviklet seg og se på hva innsatsen mot narkotika har betydd og betyr for politiet og politirollen. Jeg vil også se på idealet om et kunnskapsbasert politi i lys av innsatsen mot narkotika. Oppgaven vil også gi en historisk oversikt over innsatsen mot narkotika; hvordan forbudet startet og hvordan innsatsen har utviklet seg. Jeg vil også se på kunnskap bak innsatsen, hva innsatsen er basert på, og hvilken kunnskap som vektlegges.

Opprinnelig fikk jeg ulike tips av kriminologiprofessor ved politihøgskolen, Paul Larsson, da jeg spurte om mulige temaer til masteroppgave som omhandlet narkotika og politi. Jeg falt for politiets innsats mot organisert kriminalitet og hvordan innsatsen hadde påvirket politirollen. Planen var å se på politiets innsats mot organisert kriminalitet – men det ble for omfattende. «Organisert kriminalitet» er et begrep som har mange betydninger, og mange ulike definisjoner og kan favne et bredt spekter av kriminalitet (Andreas og Nadelmann 2006, Duyne 2009, Gottschalk 2010, Ingvaldsen og Lundgren 2009, Lampe 2009, Larsson 2008). Jeg valgte narkotika, som utgjør majoriteten av det «nye» begrepet organisert kriminalitet (Larsson 2008). Også i «Riksrevisjonens undersøkelse av politiets innsats mot organisert kriminalitet» fra 2010 (dok 3:10:37), kommer det fram at: *«Narkotikakriminalitet er ifølge Riksadvokaten den mest utbredte formen for organisert kriminalitet i Norge.»* Jeg ville også se på hva som var kunnskapen bak politiets håndtering av narkotika, og hvordan idealet om en kunnskapsbasert politirolle har vært i innsatsen.

Narkotikalongivningen i Norge ble i liten grad utviklet på bakgrunn av narkotikasituasjonen i landet – loven kom som et resultat av en internasjonal forpliktelse (Bewley-Taylor 2012, Hauge 2009, Rusmidler i Norge 2013). Narkotika ble det største og viktigste kriminalpolitiske problemområdet fra 1970- til 1990-tallet. Hasjrøykerne i slottsparken kan trekkes inn som et av «startskuddene» i Norge, eller USA sin innsats for å skape et globalt narkotikaforbud, og the Single Convention on Narcotic Drugs fra 1961 (Andreas og Nadelmann 2006). Nye grenser ble skissert, narkotika var på dagsordenen. På slutten av 1990-tallet erstattet begrepet organisert kriminalitet narkotika som det viktigste kriminalpolitiske onde (Larsson 2008: 38). Larsson skriver videre at mesteparten av den organiserte kriminaliteten omhandler narkotika, men at menneskehandel og andre problemområder også har fått mer oppmerksomhet. Bruun

og Christie (2003) har omtalt narkotika som «den gode fiende», i betydning at narkotika ble tegnet opp som et av samfunnets største onde og kriminalitetstrussel. Bruun og Christie (2003) viser i boken *Den gode fiende* hvordan narkotika begynte å bli sett på som noe veldig farlig, fiendebildet ble malt opp stort – og politiets innsats ble deretter. Narkotika vokste seg raskt frem som et kriminalpolitisk onde, som måtte bekjempes med alle midler:

For tankens avklaring er narkotikabegrep ikke særlig hjelpsomt. Men ord har selvfølgelig ikke bare avklarende funksjoner. Ord er maktmidler, og må ses i en historisk sammenheng. Om «narkotika» er innarbeidet som en assosiasjonsvekker for de store farer, er det fra et kontrollsynspunkt hensiktsmessig å innordne mest mulig av det man ønsker kontrollert under denne betegnelsen (Bruun og Christie 2003:62).

Det ble tatt i bruk ekstraordinære politimetoder¹ i bekjempelsen av narkotikakriminalitet, som bare kunne brukes mot alvorlig narkotikakriminalitet og mot hendelser som truet rikets sikkerhet. Strafferammene ble økt fra en maksimalstraff for narkotikaforbrytelser på 6 måneder i 1964 til 21 år i 1984, som var Norges strengeste straff (Hauge 2009:34). Bruun og Christie (2003:56) skriver at fiender ikke alltid bare er en trussel, men at de kan være meget nyttige, og narkotika ble derfor en god fiende.

Fiender forener den annen side, gjør det mulig å samle oppmerksomhet om bare en liten del av virkeligheten og glemme alt annet. (..)Det finnes så mye ondt i samfunnet. Man kan ikke være like bekymret over alle problem, kapasiteten strekker ikke til. Det må foretas valg (ibid:56)

De beskriver hvordan narkotika etter hvert ble ansett som en naturlig fiende, og at den etter hvert ble en «god fiende», noe som også kommer klart frem som dominerende lovbruddskategori i kriminalstatistikken. Poliitiorganisasjonen og utvidede politimetoder vokste seg frem i kampen mot narkotika, ekstraordinære politimetoder ble sett på som helt nødvendig for å «beseire» narkotikaproblemet. De skriver: «Kampens mål er total seier, og med en slik målsetting blir det ikke plass til nyanser fiendene imellom» (Bruun og Christie 2003:77). Christie (2000) viser i boken «Kriminalitetskontroll som industri» hvordan den vestlige verden har fått en enorm økning i sin fengselsbefolkning fra 1980-tallet og utover til i dag – særlig i USA, og hvor mye av denne veksten kommer av innsatsen mot narkotika. Det sitter fremdeles mange personer i fengsel for narkotikakriminalitet: «*Drug offence are*

¹ «Ekstraordinære politimetoder vil si både ekstraordinære inngrep (som økt adgang til kommunikasjonskontroll) og metoder som er teknologisk nye.» (Finstad 2006:60) Se artikkelen til Paul Larsson (2014a) «*Normalisering av det unormale*» hvor han beskriver hvordan bruken av disse metodene begynner å bli normalisert.

estimated at 40 percent of the 9 million individual incarcerated globally» (LSE report 2014). Ugelvik (2014:311-312) skriver også at fengselraten – altså hvor mange som sitter i fengsel – stort sett har gått oppover i hele Europa de siste 50 årene. Er narkotika fremdeles «den gode fiende» og hvordan har dette i så fall påvirket politirollen? Dette er noe av bakgrunnen for at jeg vil se nærmere på politiets innsats mot narkotika. Alvorlig og grenseoverskridende organisert kriminalitet, vold i nære relasjoner, menneskehandel og radikalisering blir i den offentlige debatten nevnt som viktige satsningsområder for politiet (eksempelvis NOU 2013:9, Prop 61 LS (2014-2014)).

Noen tall fra kriminalstatistikken kan likevel illustrere at narkotika fremdeles har betydning for politiet, særlig hvis man leser kriminalstatistikken som en kontrollkurve.² Finstad (2006) skriver:

Kriminalstatistikken forteller om hvordan den formelle kontrollen av lovbrudd i dag spiller en større rolle i det norske samfunn enn noen gang tidligere og om hvilke lovbruddskategorier – og dermed indirekte hvilke grupper av mennesker – som kontrolleres hyppigst av politiet (s.66)

I 2013 var det flere anmeldte narkotikaforbrytelser enn alle tidligere år (SSB 1). Majoriteten av anmeldelser gjelder brudd på legemiddeloven (eksempelvis bruk av cannabis) eller førsteleddsaker³ (Larsson 2011, vedlegg 4). Larsson (2011:34) skriver at tallene vanskelig kan forklares på bakgrunn av utbredelse eller bruken av narkotika alene. Bruk av narkotika er relativt lav i Norge (EMCDDA 2014, Rusmidler i Norge 2013). Narkotikas dominerende utslag i kriminalstatistikken kan derfor indikere at narkotika fremdeles ser ut til å bli godt sett av politiets blikk - «Politiblikket», og forteller oss noe om politiets prioriteringer. Nesten 50 % av alle straffereaksjoner i 2013 hadde narkotika som hovedlovbrudd- den største andel som noen gang er registrert (SSB 6). Narkotika og trafikkriminalitet er i stor grad

² Høigård (2007a) skriver at det er ulike tolkninger av hva kriminalstatistikken forteller oss, og det kan være avhengig av fortolkerens ståsted og perspektiv. Hun skriver blant annet: «Den samlede mengde lovovertrедelser i et gitt tidsrom, uavhengig om den er registrert eller ikke, kalles for samfunnets *totale kriminalitet* eller *den faktiske kriminalitet*(...) Den kjente kriminaliteten slik den f.eks. kommer til uttrykk i kriminalstatistikken, er den kriminaliteten som rettsvesenet kommer i kontakt med. Dette kalles gjerne *den registrerte kriminaliteten*» (Høigård 2007a:69). Sistnevnte handler mye om hvilke kriminalitetstyper justisvesenet og politiet prioriterer – derav kan man lese antall fengslinger, antall anmeldelser, antall siktelsler, antall etterforskinger som en kontrollkurve – hva blir prioritert. Høigårds (2007b) bok «Gategallerier» viser hvordan graffiti er et god eksempel som illustrerer kriminalitetsstatistikken som en kontrollkurve.

³ Førsteleddsaker er saker som blir dekket av § 162, 1 førsteledd i straffeloven som kan gi bøter eller fengsel opp til to år. Som regel gjelder det småsaker som ender med forelegg. Andreleddsaker kan gi 10 år fengselsstraff, og det er antall stoff og kilo som avgjør, mens §162,3 kan under særdeles skjerpenede omstendigheter gi 21 års fengselsstraff (Lovdata.no).

«politioppgadagende» lovbrudd – som kan illustrerer hva politiet fokuserer på. Det er estimert at mellom 3,5 til 7 % av verdens befolkning prøvde et ulovlig stoff (narkotika) i løpet av det siste året (World Drug Report 2014). Norske ungdommer (15-16 år) er estimert å ha den laveste bruk av cannabis i Europa, samtidig som Norge er landet med nest flest overdosedødsfall pr. innebygger (Rusmidler i Norge 2013, EMCDDA 2014).

Denne oppgaven vil prøve å belyse hvordan politiet begrunner og tolker politiets innsats mot narkotika, og se på om narkotika fremdeles kan kalles en god fiende, eller om dette fiendebildet er i ferd med å fornye seg, er det blitt større eller mindre? Hvordan mener politiet de kan forebygge narkotikakriminalitet? Hvilken kunnskap hviler innsatsen på, og hvordan blir kunnskapen produsert?

1.1 Problemstilling og forskningsspørsmål

Forskningsspørsmål som vil belyses i denne oppgaven omhandler i hovedsak politiet og hvordan innsatsen mot narkotika har påvirket politirollen. Jeg skal prøve å belyse hva innsatsen mot narkotika betyr for politiet, og hvordan de ser fenomenet narkotika og på politiets innsats mot narkotika. Jeg vil også se på hvordan innsatsen mot narkotika sammenfaller med idealet om et kunnskapsbasert politi. For at politiet skal være kunnskapsbasert er det viktig at politiet systematiserer sine egne erfaringer og forholder seg til og anvender annen kunnskap enn sin egen (Finstad 2000:22).

Hovedproblemforestillingen min er:

- **Hvordan har innsatsen mot narkotika påvirket politirollen, og har politiets innsats mot narkotika påvirket hvordan politiet tolker og begrunner denne innsatsen?**

Underproblemstillingene er:

- **Hvordan startet innsatsen mot narkotika?**
- **Sammenfaller innsatsen mot narkotika med idealet om et kunnskapsbasert politi?**

- **Hvordan mener politiet at de kan forebygge narkotikakriminalitet?**
- **Hvilken kunnskap ligger bak innsatsen, og på hvilken måte blir kunnskapen produsert og benyttet?**
- **Er narkotika fremdeles den gode fiende, eller har fiendebildet endret seg?**

1.2 Teoretiske perspektiver

Jeg vil her skissere et teoretisk rammeverk for oppgaven. Jeg vil i dette delkapittelet trekke frem teorier om politiets rolle og virksomhet, og introdusere et par teorier utenfor politiforskning, som kan belyse problemstillingen. Delkapittelet om politiets rolle og virksomhet er omfattende, men er viktig å ha som utgangspunkt for den videre diskusjonen av problemstillingene.

1.2.1 Teorier om politiets rolle og politiets virksomhet

Reiner (2010:3) skriver at moderne samfunn har en ideologisk tro på at politiet er den funksjonelle delen av sosial orden, og at uten politi vil kaos oppstå. Han skriver videre at det er diskutabelt om politiet har stor innvirkning på samfunnets kriminalitet og orden, da forskning på politiets effektivitet indikerer at de spiller en marginal rolle (Reiner 2010:19, Holmberg 2014a:176). Dessuten viser forskning på politiet de siste fem tiårene at mesteparten av politiarbeidet ikke omhandler kriminalitet, selv om det er en generell oppfatning at det er det politiet bedriver tiden med.

Dette vil bli brukt som bakteppe når jeg ser på politiets innsats mot narkotika. Hvordan har innsatsen mot narkotika hatt innvirkning på politiets syn på narkotika? Tror politiet selv de har hatt en innvirkning på narkotikabruken? Hvordan har utviklingen av politiets metoder vært? Vil politiets innsats bli sett på som instrumentell eller symbolsk?

Liv Finstads begrep «*Politiblikket*» vil bli brukt i oppgaven, hun skriver:

Politiblikket er mitt begrep for å analysere hvordan avveiningen mellom mål og midler ikke skjer tilfeldig (Finstad 2000:157).

Politiblikket er ment å forklare hvordan politiet ser og «leser» verden, og hvordan de vurderer den. Hva fanger oppmerksomheten deres, hva reagerer de på og hvorfor er det slik (Finstad 2000, 2006).

Helene Gundhus (2009) skriver at

..Begrepet peker på en indre sammenheng mellom individ og kultur, og fanger opp forbindelser mellom aktørens tolkningsskjema og handling (s.30).

Finstad skriver videre at blikket er basert på erfaring, og at blikket, som er et mistankeblikk, ser det som ikke passer inn – det skiller det normale fra det unormale. Blikket ser det avvikende fra det konforme – ut fra politiets erfaringskunnskap. Dette analytiske begrepet vil bli brukt i oppgaven i drøftelsen av mine data og opp mot andre teorier. Asbjørn Rachlew (2009) skriver dette om politiblikket og narkotika, da han forsket på informantbehandlerne i politiet:

Mine data gir ikke tilstrekkelig informasjon til å konkludere i spørsmålet om hva som utvikles først: interessen for narkotikabekjempelse, eller politiblikket (s.70).

Utsagnet er interessant, og det kan kanskje gi en pekepinn på hva narkotikabekjempelse har betydd for politiet – i hvert fall kan det tyde på at «politiblikket» har et godt øye til narkotika. Det må nevnes at Rachlews informanter er ansatte i spesialseksjon, som i stor grad har arbeidet med narkotikasaker (Gundhus 2009, Rachlew 2009).

«*Ordentlig politiarbeid*» er også et begrep som vil bli brukt utover oppgaven. Ordentlig politiarbeid kjennetegnes ofte med

..noe som innenfor politiforskning har blitt begrepsfestet som et maskulint konnotert arbeidsbegrep som devaluerer forebygging og de omsorgsrelaterte aspektene ved yrket (Gundhus 2009:32-33).

Rolf Granér (2014) lister opp en rekke forhold som forbindes med ordentlig politiarbeid, og skriver blant annet at det gjelder tydelige lovbrudd hvor det er lett å skille mellom er rett og

galt, og at det gjerne skal inneholde action og dramatikk, og hvor politiet føler at de kan utnytte sin profesjonelle kompetanse, trening og sine maktmidler. Finstad (2000) påpekte det i boken «Politiblikket» og mange andre har påpekt mye av det samme (Granér 2014, Gundhus 2009, Manning 2003,2012). Motpolen til ordentlig politiarbeid er saker som er vanskelige å løse, som tyveri på åpen gate, mishandlingssaker eller fylleslagsmål hvor det ikke alltid er like lett å skille mellom hvem som er offer og gjerningsmann – svaret gir seg ikke selv. Forebyggingsarbeid blir heller ikke sett på som ordentlig politiarbeid (Finstad 2000, Granér 2014, Gundhus 2009).

Ordentlig politiarbeid blir ofte forbundet med kriminalitetsbekjempelse, som henger sammen med spennende metodebruk, action og saker som kan gi resultater (Finstad 2000, Granér 2014, Gundhus 2009, Holmberg 1999).

Gundhus (2009) skriver:

Det at «ordentlig politiarbeid» handler om kriminalitetsbekjempelse, anses av politiforskere som å være mer en ønskedrøm enn indikasjoner på hva politiet faktisk gjør (s. 180).

Innsatsen mot narkotika kan bli sett på som ordentlig politiarbeid, hvor lovbruddet er innlysende, det er et skille mellom rett og galt, og politiet får ta i bruk sin profesjonelle kompetanse, metodebruk og hvor saker i tillegg kan være spennende (Balko 2013, Bruun og Christie 2003, Finstad 2000, Gundhus 2009, Rachlew 2009, Rasch-Olsen 2008). Derfor vil begrepet bli drøftet utover i oppgaven opp mot mine data og teorier.

Politirollen. Hva er politiets rolle? Hva er en politirolle?

Det ble nedfelt ti grunnprinsipper for politiet, skissert av Politirolleutvalget (NOU 1981:35), som er:

1. Politiet skal avspeile samfunnets idealer
2. Politiet skal ha et sivilt preg
3. Politiet skal være et enhetspoliti
4. Politiet skal være desentralisert
5. Politimannen skal være generalist
6. Politiet skal virke i samspill med publikum
7. Politiet skal være integrert i lokalsamfunnet

8. Politiet skal ha bred rekruttering
9. Politiet skal prioritere mellom sinne oppgaver og legge hovedvekten på forebyggende virksomhet
10. Politiet skal være underlagt effektiv kontroll fra samfunnets side.

Ut fra disse grunnprinsippene er det tydelig at politirollen er sammensatt. Høigård (2011:266) skriver at det nordiske politiet er influert av den skandinaviske velferdsmodellen. Ut fra disse idealene kan man se at politiet har en samfunnsmessig rolle, hvor de skal gjenspeile samfunnet vi lever i. Politiet skal være av folket, for folket. Holmberg (2014a:153) gjengir Bittner som skriver at politiets oppgave er å gripe inn når det skjer «*noe-som-ikke-burde-skje-og-som-noen-burde-gjøre-noe-med-nå!*». Politiet skal ikke bare forebygge og bekjempe kriminalitet, men også forsvare en demokratisk rettsstat, hvor borgerens individuelle rettsikkerhet også skal ivaretas. Eksempelvis er politiet til stede under demokratiske demonstrasjoner, hvor de skal ivareta lov og orden, samtidig som politiet legger til rette for at folk skal få ytre seg fritt uten frykt for represalier. Slik oppfyller politiet flere roller, gjerne kombinert.

Flere påpeker likevel at politirollen er i endring, og Finstad (2006:84) påpeker at det er en endring i tyngdepunktet mellom individuell rettsikkerhet og kollektivt beskyttelsesbehov, hvor sistnevnte har fått større tyngde. Hvis man ser på regjeringens forslag til den nye «nærpolitireformen» (Prop 61 LS (2014-2014)), blir det enda tydeligere. Her blir det påpekt at politiet må bli mer effektivt, sentralisert og spesialisert. Grunner som oppgis er at kriminaliteten blir mer organisert, profesjonalisert og grenseoverskridende. Finstad (2006:84) skriver at begrunnelsen for politiets endringer i oppgaver og rolle begrunnes i at trusselvurderingen har endret seg. Denne utviklingen ser man også i andre vestlige land (Aas 2007, 2006:53, Garland 2001, Gundhus og Larsson 2014). Politiet skal i større grad spesialiseres, sentraliseres og effektiviseres. Noe som er motsatt av politirolleutvalgets ti grunnprinsipper om at politiet skal være generalister, desentralisert og integrert i lokalsamfunnet.

Ugelvik (2014:44) viser til politireformkomiteen fra 1912 hvor hun påpeker: «*It was acknowledged that increasingly professional criminals and the «evil of crime» posed a new challenges for the police».*

Christiansen (2012) viser i sin gjennomgang av de ulike politireformene i Danmark fra 1863-2007, hvordan det ofte er de samme diskusjonene som kommer opp igjen over tid, eksempelvis diskusjonen om et sentralisert kontra et desentralisert politi.

Så problemene som blir skissert er kanskje ikke så helt nye likevel.

Reiner (2010:32) skriver: *«In a broader sense, all relationships which have a power dimension are political, so policing is inherently and inescapably political»*

Politiets rolle i samfunnet henger altså tett sammen med hva myndighetene mener politiets rolle skal være.

Finstad (2000) viser i «Politiblikket» hvor mangfoldig politiets arbeid er. Finstad viser at mye av politiets arbeid ikke omhandler kriminalitet. De samme politiansatte må ofte tre inn i ulike roller. Finstad skriver at politirollen:

...i praksis ikke handler om enten kriminalitetsbekjempelse eller servicearbeid og konfliktløsning på lavt nivå, men om begge deler, utført av de samme politibetjentene og innenfor samme arbeidsdag (Finstad 2006:64)

Finstad (2006) viser til Zedner, som beskriver ulike politiroller, og hvordan disse rollene ikke nødvendigvis er separate, men at rollene også kombineres. Zedner tar utgangspunkt i det tradisjonelle synet på politiet som «borger i uniform» – som er i tråd med politirolleutvalgets forståelse av politiet. Det skal ikke være stor avstand mellom politiet og borgere, den «eneste forskjellen» er at politiet har uniform og politimyndighet: *«I bytte mot politiets rett til å utøve politimyndighet, forventer borgerne god service»* (Finstad 2006:88). Politiet har en rolle som en «rettslig aktør» - som har rett til å gripe inn på grunnlag av lovhjemler lovgivningen gir, skriver Zedner. Borgere kan rammes av loven, men samtidig blir borgerne beskyttet av loven – det må bevises at loven er brutt (Finstad 2006:88). Politiet kan også tre inn i en rolle som «kriminalitetskriger», og her blir det gjerne bestemte grupper eller personer som blir utpekt som fiender som må fanges og uskadeliggjøres. En «krig» tilsier at man kan ta i bruk ekstraordinære metoder, og alminnelige rettssikkerhetsgarantier må vike for at krigen skal vinnes (Finstad 2006:88). Forholdet mellom politiet og borgerne kan være konfliktfylt, hvor politiet gjerne ser på seg selv som «den tynne blå linjen» som hindrer at samfunnet kollapser (Zedner i Finstad 2006:88).

Politiet kan ha en rolle som «disiplineringsagenter», hvor det blir viktig å reprodusere en sosial kontroll som opprettholder politiets autoritet. Hovedpoenget blir ikke om vedkommende har begått et lovbrudd – men å slå ned på atferd som truer politiets autoritet (Finstad 2006:88-89). Denne inngripende politikontrollen blir *«et middel ikke for kriminalitetsbekjempelse, men for at mistenkelige personer og grupper skal underordne seg»* (Finstad 2006:88-89). Zedner beskriver her politiets rolle som «agenter for sosial disiplinering». Finstad (2006:74) skriver at *«I dette perspektivet er ikke politiet først og fremst opptatt av rettslig etterspill; saken handler mer om gevinster i selve prosessen»*.

Politirollen kan også bli sett på som en «systemforvalter» hvor politiets fremste oppgave er å sørge for at systemet skal «gå rundt». Her blir det viktigste å håndtere et byråkratisk system mest mulig effektivt, hvor faktisk kriminalitetsbekjemping eller forebygging ikke er like viktig, men hvor mål- og resultatstyring er viktigst for denne politirollen (Finstad 2006:89).

Politiet kan også bli sett på som noen som skal «håndtere risiko», som hviler på det pessimistiske utgangspunktet at straffeapparatet ikke kan gjøre noe særlig med kriminalitetsproblemer med metoder som allerede er i bruk (Finstad 2006:89-90). Her blir det viktig å håndtere risikogrupper. Jo farligere de er, jo større fokus på samfunnssikkerhet enn individuell rettsikkerhet. Loader (1997:10) gjengir Ericson (1994) som tilskriver politiet en større rolle som «knowledge worker». Det vil si at politiet stadig får større definisjonsmakt til å:

producing and disseminating information on prevailing sources of risk and insecurity. As a body possessing an aura of authority and knowledgeability, the police are well-placed to «name» contemporary problems and diagnose their causes. The analysis of the police's symbolic power thus needs to pay careful attention to the production and circulation of the police voice, and its reception among different audience (Loader 1997).

Politirollen kan i lys av dette sees på som en «risikoe ekspert», hvor politiet er involvert i å definere trusselbilde, og hvor politiets rolle som risikoe ekspert også gir politiet symbolsk makt, og definisjonsmakt over problemer.

Finstad (2006:90) påpeker at når politirollen inntreffer som «førstelinjetjeneste» blir politiet en akuttetat hvor deres fremste oppgave ikke er å ta seg av kriminalitetsproblemer, men å reagere på publikums etterspørsel. Finstad (2006:90) skriver at politiet tidvis kalles «landets største sosialkontor», og at politiets rolle som «førstelinjetjeneste» illustrerer at samfunnet ikke er

organisert fornuftig nok, og at den samfunnsmessige arbeidsdelingen har svikter på flere punkt.

Politiet kan fungere som «dagliglivets fredsstifter» og ta seg av mindre konflikter, som nabokrangler, kjærestekrangel eller å kjøre berusede personer hjem.

Politirollen skal også sørge for at loven håndheves og skape orden på offentlig sted. Her søker gjerne politiet etter løsninger på stedet, slik de gjør som fredsstiftere, med her og nå-løsninger på problemet (Finstad 2006:90).

Zedner påpeker at politiet også har en symbolsk rolle, som autoritetsfigurer og kulturelle ikoner (Finstad 2006:90). Politiet har også på en slik måte symbolsk makt (Loader 1997), hvor politiet kan bli sett på som en viktig aktør i samfunnsdebatten.

Politirollen kan inneholde flere roller, og rollene kan tolkes ulikt fra ulike standpunkt. Det kan også være ulike tolkninger innad i politiet, fra ledelsesnivå til «fotfolket» (Hellesø-Knutsen 2013, Reiner 2010:122). Finstad (2000:96) skriver om «egentlig politiarbeid» - som er det samme som «ordentlig politiarbeid», og prøver med det å se på hva som vektlegges av politiet som politiarbeidets «innerste kjerne». Hva er den «innerste kjernen» i politirollen? Som skissert ovenfor kan politiet innta flere roller, og disse kan også kombineres og virke samtidig.

Politiet kan eksempelvis bekjempe kriminalitet – «kriminaltetskriger», samtidig som de både «oppretteholder lov og orden» og fungerer som «systemforvaltere». Disse rollene kan også komme i konflikt med hverandre, og en for hard «krig» kan føre til mindre tillit til politiet fra de krigsutsatte gruppene, noe som igjen gir dårligere lov og orden og i tillegg kan få systemet til å gå «mindre rundt».

Zedner mener at det ikke er analytisk fruktbart og «tvinge» politiet inn i en rolle, men ta utgangspunkt i at bildet er sammensatt og uryddig, skriver Finstad (2006:91). Når jeg skriver om politirollen i min oppgave, vil det være en kombinasjon av ulike politiroller. I innsatsen mot narkotika kombinerer gjerne politiet flere roller, eksempelvis trer de inn i en rolle som kriminalitetsbekjemper – «kriminaltetskriger» og inn i en rolle som kriminalitetsforebygger – hvor rollen som «disiplineringsagent» også er gjeldende. Disse rollene blir også kombinert. Siden jeg ser på politiets innsats mot narkotika generelt, vil det derfor være viktig og ikke begrense det til én «rolle», siden det er flere aspekter ved politiets innsats mot narkotika, hvor

politiet kan tre inn i flere, og kombinerte roller. Det vil derfor være nyttig å se på de offentlige dokumentene som omhandler politiet, for å få et innblikk i hvilken politirolle som vektlegges fra myndighetenes side.

Like viktig blir det for meg å fokusere på hvordan politiet *selv* ser på sin egen rolle som politi, i innsatsen mot narkotika – og hvordan dette påvirker politiets tolkning av innsatsen. Hvilken politirolle vektlegger de når det kommer til innsatsen mot narkotika?

Politikultur. Det er et omfattende begrep og kan fort bli generaliserende, noe som kan bidra til å forenkle politiet slik at man får inntrykk av at alle i politiet besitter den samme kultur. Det kan også være forskjellige kulturer mellom ledelsen og «fotfolket» i politiet (Gundhus 2013, Hartmann 2014, Hellesø-Knutsen 2013). Finstad (2000) skriver at det er betydelige variasjoner innenfor politifellesskapet, og skriver at det heller er snakk om et variert yrkesfellesskap. Gundhus (2009) skriver:

En utbredt forestilling om yrkeskulturer i politiet er at den best forstås i entall (det finnes bare en politikultur), at den er monolittisk og dominert av at rekrutter passivt overtar normer, verdier og praksiser fra de eldre. Likevel viser et dykk ned i forskningen på yrkeskulturer i politiet at det langt fra er et ensidig bilde som tegnes av politiet innenfor politisosiologisk forskning (s.30).

Gundhus velger derfor, på samme måte som Finstad, å benytte begrepet yrkeskultur istedenfor politikultur. Gundhus gjengir Reiner, som beskriver politikultur som: *"How police officers see the social world and their role in it"* (Gundhus 2009:34).

Hun skriver derfor at:

En analyse av politiets yrkeskulturer ut fra denne definisjonen vil derfor nødvendigvis integrerer et fenomenologisk element, og hva de selv oppfatter som meningsbærende ved politiarbeidet, blir interessant fordi det strukturerer handlinger (Gundhus 2009:34).

Det er ofte noen generelle kjennetegn og holdninger som har vist seg å være tilstede i politifellesskapet, uten at det kan sies å gjelde alle i politiet. Dette blir særlig påpekt fra angloamerikansk forskning om politiet, hvor de finner at politiarbeid oppfattes som et kall, eller en misjon, i «krigen» mot kriminalitet og en handlingsorientering med forkjærlighet for dramatikk, og en tendens til å kategorisere allmennheten i respektable borgere kontra

forbrytere, og en fiendtlighet mot de som avviker fra disse verdiene (Granér 2014:135). Granér skriver videre at forskningen påviste at politiet var politisk konservative og bar preg av en svart-hvitt-tenkning og at politiet pleier å ta utgangspunkt i «sunn fornuft» og enkle løsninger. «Sunn fornuft» kan her tenkes som beslutninger som er basert på deres erfaring, og kan sees i lys av det erfaringsnære politiblikket, hvor de har opprettet seg en «følelse» for situasjonen (Finstad 2000, Gundhus 2009, Hartmann 2014, Hellesø-Knutsen 2013). Granér skriver at det er en rekke studier som påpeker at denne type holdninger eksisterer innen politifellesskapet. Også i hans egne data fra Sverige finnes slike holdninger blant patruljerende politi han fulgte. Andre har påpekt at politiet tenderer mot å ha et konservativt synspunkt angående moralske spørsmål og ser på seg selv som den tynne blålinjen mellom orden og kaos (Reiner 2010). Politiet er opptatt av det å hjelpe, bekjempe kriminalitet, og det å jobbe variert og at jobben gjerne skal være spennende (Granér 2014, Reiner 2010).

Granér følger likevel opp med å si at det ville være en grov overdrivelse å påstå at disse holdningene dominerer politifellesskapet (Granér 2014:136).

Dette er fordi politiet er en stor organisasjon med mange ulike og varierte oppgaver og roller, som kan bidra til å så tvil om en helhetlig kultur.

Hartmann (2014) viser til forskjeller mellom toppledelse, mellomledelse og fotfolk i politiet, og hvordan de forstår og bruker «innovasjon», som er blitt et ideal for dansk politi, og som blir fremhevet fra politisk hold. Altså at politiet skal komme med nye (og bedre) ideer, strategier og løsninger. Hun beskriver blant annet kontrasten mellom hvordan de ser *korrekthet* og *virkelighet* forskjellig. Hun beskriver de ulike deler av makthierarkiet i politiet, og beskriver ulike kulturer og forståelser på de ulike nivåene.

Gundhus (2009) skriver at det kan være hensiktsmessig å ta høyde for hvilken «subkultur» i politiet som blir studert, siden politiet i dag kjennetegnes av økende mangfold og spesialisering.

Når det gjelder varierende yrkeskulturer, så er det særlig jegerkulturen som blir nevnt når det gjelder politiets innsats mot narkotika (Frantzen 2001, Gundhus 2009, Larsson 2014a). Også Rachlews (2009) og Rasch-Olsens (2008) data kan illustrere det samme, når de gjennomgår hva spesialseksjonen prioriterer av saker. Narkotikabekjempelsen skal også virke

forebyggende, så jeg vil ikke begrense meg til en spesifikk «subkultur» i politiet. Jeg vil se på innsatsen generelt. Fra forebygging til moraldannelse og til kriminalitetsbekjempelse. Dessuten, som jeg kommer tilbake til senere i oppgaven, så er det ikke like lett å skille mellom reaktive og proaktive tiltak⁴, hvor forholdet mellom forebygging og etterretning er blitt mer diffust. Bjørge (2015:13) påstår dessuten at kriminalitetsbekjempelse og kriminalitetsforebygging er to sider av samme sak – nemlig å hindre at kriminelle handlinger skal skje.

Derfor vil definisjonen til Reiner legges til grunn når jeg snakker om politikultur, da jeg er opptatt av deres meningsunivers og hvordan de forstår og forklarer innsatsen. I analysen av intervjudataene er det særlig politiets mening som vil bli vektlagt, og hvordan de ser på innsatsen mot narkotika. Reiners begrep om politikultur kan kobles opp mot Finstads «Politiblikket». Hva politiet ser etter vil henge sammen med hvordan de ser den sosiale verden og hvordan de ser på sin rolle i den.

1.2.2 Gammel, men ikke død

Jeg vil her trekke frem en gammel bok, som kommer med flere begreper som kan være nyttige som teoretiske verktøy, som kan bli brukt som et slags rammeverk for videre diskusjon. Mange av de teoriene forfatteren skisserer har likhetstrekk med teorier om subkulturer, avvik, fiendebilder, og grunnleggende sosialpsykologi – som er av nyere dato. Jeg velger likevel å bruke Kai T. Eriksons (1966) enkle og presise begreper som «communities», «boundary maintaining» og «boundary crisis», som kan være generelle like fullt som spesifikke, hvor de vil være et godt utgangspunkt for videre diskusjon utover oppgaven og heller knytte dem opp mot nyere teorier underveis.

Erikson (1966) vil brukes for å diskutere narkotika som avvik og politiets innsats mot narkotika som avvikskontroll, og se om det kan hjelpe oss å forstå politiets innsats mot

⁴ Lie(2011:28) beskriver proaktiv og reaktive politimetoder: «For å redusere kriminaliteten har man to hovedstrategier. Man kan hindre at kriminalitet oppstår eller man kan ønske å forhindre fremtidig kriminalitet ved å oppklare lovbrudd og reagere overfor lovbrøtere. De to strategiene betegnes som proaktivt og reaktivt politiarbeid»

narkotika. Også politiets forståelse av narkotika, og hvordan denne kan knyttes opp til andre teorier om politikultur under diskusjon om viktigheten av å sette grenser.

Ifølge Erikson er avvik noe som refererer til handlinger eller ytringer, som personer i gruppe(r) mener er så farlige eller pinlige, umoralske eller irriterende at de vil føre en spesiell sanksjon mot personen(e) som utfører disse handlingene, eller kommer med disse ytringene (Erikson 1966:6). Han skriver også at avvik defineres forskjellig i ulike sosiale grupper, hvor ulike sosiale grupper kan rangere like eller ulike former for avvik (Erikson 1966). Under en gudstjeneste vil roping og skriking bli sett på som avvik, men på en bråkete rockekonsert vil det antageligvis bli akseptert. Hvor noen kan definere en handling som bra, kan en annen definere samme handling som noe galt (Erikson 1966).

Narkotika blir av majoriteten tolket som en form for avvik (hvis majoriteten er flertallet på stortinget). Narkotika vekker emosjoner, og samfunnet fører en spesiell sanksjon mot personene som utfører disse handlingene. Fengsel, bøter eller behandling. Kvaliteten på avviket narkotika, eller handlingen å bruke narkotika, tolkes ulikt etter hvem som bevitner handlingen, og hvilke emosjoner den frembringer. Politiet, som skal håndheve norsk lov, vil tolke det som et kriminelt avvik og vil sanksjonere deretter. En far som avslører sin sønn i å bruke narkotika, vil kanskje tolke det like ille som politiet, men vil kanskje ikke fokusere på den kriminelle delen av handlingen, og vil kanskje sanksjonere annerledes. Det som er likt for dem begge, politiet og faren, er at de vil vedlikeholde og sette grenser. Erikson beskriver «communities» som er opptatt av å sette opp grenser. «Communities» kan innebære familien, en sosial gruppe, eller et helt samfunn (Erikson 1966:9-10). Disse utvikler et eget kulturelt felt, og de utvikler sin egen etos innenfor sin gruppe. Grensene, deres etos, og deres kulturelle forståelse er viktig å vedlikeholde, noe de gjør gjennom det Erikson kaller «boundary maintaining» (Erikson 1966:9-10). Dette gjøres for å skape noe konstant og stabilt; konformitet. Man begrenser da andre aktiviteter, som ville avvike for mye fra de gitte grensene. Et samfunn blir konform til et gitt spekter av handlinger, og ser på handlinger som bryter for mye med disse som upassende/umoralsk/straffbare (Erikson 1966:11). Dette vil jeg koble opp mot Reiners politikultur, som nevnt ovenfor. Hvordan politiet vedlikeholder grenser som politifellesskapet er konforme til, og hvordan de får øye på det som blir sett på som grensebryting henger sammen med hvordan de tolker den sosiale verden. Dette gjenspeiler igjen deres meningsunivers. Både ut fra loven og ut fra deres erfaringskunnskap og skjønn.

Disse grensene endrer seg alltid ettersom personen(e) i en gruppe finner nye måter å definere de ytre begrensningene, enten det er en økning eller begrensning av deres meningsunivers, og etter hvert som man får nye måter å posisjonere seg selv i forhold til det større kulturelle landskapet (Erikson 1966:11). I min oppgave skal jeg koble dette opp mot innsatsen mot narkotika, hvor det har vært nye måter å posisjonere seg selv i politiet, og hvor narkotika og nå organisert kriminalitet, har vunnet mye terreng i det kulturelle landskapet (Bruun og Christie 2003, Larsson 2008:38). Å finne nye fokusområder ved å definere de ytre begrensningene henger selvsagt også sammen med samfunnets syn på fenomener, og lover – som også antageligvis er med å påvirke politiets meningsunivers.

Erikson gjengir Durkheim, som sier at kriminalitet (og andre avvik) faktisk kan gi en nytte i samfunnet ved å dra personer sammen, skape solidaritet hvor avvikere eller kriminelle, som bryter med regler og verdier resten av samfunnet holder høyt, knyttes de lovlydige tettere sammen, noe som skaper en større solidaritet enn utgangspunktet (Erikson 1966:4). Inn- og utgrupper. Slik kan også solidaritet blant utgrupper skapes, i såkalte subkulturer.

Spenningen fra kriminaliteten oppjusterer tempoet for interaksjon i gruppen, som er imot kriminaliteten/avvikene, og skaper et klima, som igjen kan skape en type «common sense» av moralitet (Erikson 1966:4). Dette kan kobles med det erfaringsnære politiblikket – hva som blir sett på som «sunn fornuft» og hva magesfølelsen reagerer på. Det kan også kobles opp mot det politiske landskapet – hvor det har vært en klar «common sense» for forbudet mot narkotika – på tvers av alle partier – de siste tiårene.

Videre poengterer Erikson – ved å bruke Durkheim og Mead – at handlinger som er definert som avvik i et samfunn, ikke nødvendigvis er skadelig for grupper, eller menneskers liv (Erikson 1966:8, Garland 1990:29). Når det gjelder politiets innsats mot narkotika og organisert kriminalitet, kan vi jo spørre hvor effektiv politiinnsatsen har vært, og hvorfor den fortsetter i samme spor, og hvor skadelig deres atferd er. Er den effektiv for å trygge menneskers liv? For å diskutere det kan vi bruke Erikson, som spør; hvis menneskelige grupper ofte oppnår fordeler ved avvikende atferd, kan vi da anta at de er organisert på en slik måte at de promoterer denne ressursen(avviket) (Erikson 1966:13)? Mange institusjoner er designet for å avskrekke fra avvikende oppførsel, men opererer på en slik måte at den avvikende oppførselen fortsetter uforandret, skriver Erikson (Erikson 1966:14). Man kan bruke denne påstanden opp mot politiet og fengselsvesenet. Vil vi se det samme når det kommer til narkotika? Eller er det «kriminalitetskontroll som industri», for å bruke Nils

Christies (2000) begrep. Erikson spør, og gjengir Merton, om vi med dette systemet får en selvoppfyllende profeti (Erikson 1966:17).

Makt er ordinert brukt på en slik måte at det skal stabilisere heller enn å eliminere mengde kriminalitet i den sosiale orden (Erikson 1966:25). Er det det politiet gjør, som er statens maktorgan, i innsatsen mot narkotika? Hvis de ikke kan vinne kampen mot narkotikabruk, så skal den i hvert fall stabiliseres, eller holdes ved like; «boundary maintaining»?

Jeg vil oversette Eriksons begrep «boundary maintaining» til norsk, og jeg vil bruke den norske varianten utover i oppgaven. En direkte oversettelse vil være å vedlikeholde grenser. «Stabiliserende rammeverk» kan kanskje være en mer passende oversettelse. Å stabilisere kan signalisere at noe skal holdes stabilt, og bli fastsatt (Ordnett.no). Eriksons begrep, som illustrerer hvordan alt fra grupper til nasjoner er opptatt av å vedlikeholde grenser, beskriver nettopp det å holde noe stabilt, trygt, å unngå skader som kommer av at disse grensene brytes. Man er opptatt av at rammeverket - det kan eksempelvis være den sosiale gruppens meningsunivers - skal holdes stabilt. Man er opptatt av konformitet, slik at man kan begrense oppførsel som bryter med det oppbyggede «rammeverket». Jeg vil derfor bruke begrepet «Stabiliserende rammeverk».

Erikson (1966) beskriver hvordan noen fenomener plutselig får enorm oppmerksomhet og blir sett på som en kriminalitetsbølge. Han nevner kvekerfølgelsen og heksejakten som eksempler – hvor de gruppene Erikson beskriver har likheter med det Cohen kaller «folk devils». De er: «*visible reminders of what we should not be*» (Cohen 2011:2).

Det har også likheter med Bruun og Christies (2003) begrep “den gode fiende”, hvor noen passer lettere med en fiendediskurs enn andre grupper.

Ved krimbølger tenker Erikson på en økende oppmerksomhet rundt en handling, eller kriminalitet, et øyeblikk av emosjonell karakter og alarmerende språk, og en følelse av at noe må gjøres (Erikson 1966:69). Disse krimbølgene kommer av kriser ved grensesetting, de blir mer uklare, og det må tas et nytt standpunkt, ny taktikk, eller nye metoder i bruk for å sette nye grenser, eller fornye dem. Er narkotika fremdeles den gode fiende, eller har fiendebildet fornyet seg, eller utvidet seg?

«Communities» begynner å sette fokus på handlinger/oppførsel som har vært gjeldende i gruppen en lang tid, men som ikke har fått noe særlig oppmerksomhet tidligere – hvor noen i

gruppen allerede har opparbeidet seg en del disposisjoner til å utføre slike handlinger. Disse får nå økt oppmerksomhet og fokus, som får dem til å stille spørsmåltegn med denne omleggingen/skifte av fokus, som fører til en «boundary crisis»; «Brist i rammeverket» (Erikson 1966:69, Garland 1990). Å sette nye grenser betyr ikke nødvendigvis at et sett med nye grenser skal trekkes, heller ikke at det har skjedd viktige forandringer av den basiske strukturen innen samfunnet. Stort sett betyr det at en annen sektor av samfunnet tradisjonelle grensenettverk har forflyttet seg i fokus, og man trenger klarere redefinering av grenser (Erikson 1966:69-70, Garland 1990). Narkotikaforbudet kom ikke til Norge, i starten, som et resultat av forholdene i Norge, men vi fikk nye grenser og forholde oss til, og den basiske strukturen innenfor lovverket endret seg radikalt (se kap.3).

Norge fikk narkotika på dagsorden, økt oppmerksomhet, og samfunnet følte at de måtte gjøre noe. Kanskje det var det som skjedde med narkotika på 60-tallet, og organisert kriminalitet på 90-tallet? Narkotika ble sett på som et kriminalproblem på 1960-tallet; etter et nytt bruksmønster hvor en ungdomskultur startet med cannabis, men også hallusinogener, samtidig som Norge hadde forpliktet seg internasjonalt til å handle. Strafferammene ble økt fra en maksimalstraff for narkotikaforbrytelser på 6 måneder i 1964 til 21 år i 1984, som da var Norges strengeste straff (Hauge 2009:34). Opplevde Norge en «brist i rammeverket»?

Anthony M. Pratts (1969) begrep «The Child Savers», kan brukes i diskusjon om politiets innsats mot narkotika, uten at jeg vil gå dypt inn i begrepet. Men det er aspekter med begrepet som kan ha overføringsverdi til innsatsen mot narkotika

The Child saver er et begrep han bruker for å karakterisere en gruppe av:

“disinterested” reformers who regarded their causes as a matter of conscience and morality, serving no particular class or political interest. The Child Savers viewed themselves as altruists and humanitarians dedicated to rescuing those who were less fortunately placed in the social order (Pratt 1969: 3).

Politiet skal representere staten, som representerer folket. Politiet skal i teorien ikke tilhøre spesielle klasseinteresser, eller ha et snevert politisk utgangspunkt. Lovene de opprettholder er samfunnets normer og regler.

«The Child Savers» fokus på “*purity*”, “*salvation*”, “*innocence*”, “*corruption*” og “*protection*” reflekterer en tro på deres egen moralitet med deres oppdrag; «*righteousness of their mission*» (Pratt 1969:3).

«The Child Saver» ser på straff som: «*The use of punishment is a matter of moral economy*» (Pratt 1969:16). Han skriver de ser på straff som et effektivt middel for å sikre lykken og gleden, og for å roe majoriteten (Pratt 1969:16).

Selve begrepet kan være nyttig i en videre diskusjon av politiets innsats, særlig når man ser på det å hjelpe, og bruk av straff som metode. Dette kan også trekkes opp mot politiets rolle som «disiplinære agenter», eller forebygger.

Jeg omdøper begrepet til norsk videre i oppgaven, og vil forenkle det til å hete «Livredderne». Begrepet blir særlig brukt i kapittel 5.2, som diskuterer politiet som «den gode hjelper».

Slik kan jeg bruke Erikson og Pratts begreper for å diskutere innsatsen mot narkotika i lys av disse – sammen med andre teorier og mine egne data utover oppgaven.

1.3 Avklaring av begreper

Begrepene kunnskap og forebygging er to sentrale begreper i denne oppgaven. Da begge begrepene rommer ulike meninger er det for den videre diskusjon viktig å avklare hva jeg mener med disse begrepene. For at jeg skal kunne diskutere om innsatsen mot narkotika sammenfaller med idealet om kunnskapsbasert politiarbeid, må jeg først gi en klar forklaring om hva som menes med kunnskap. Forebyggingsbegrepet kan favne bredt, og tolkes ulikt. Forebygging kan også sies å være forbundet med det «å hjelpe» når det kommer til innsatsen mot narkotika. Denne hjelpen kan tolkes like bredt som selve forebyggingsbegrepet – og tolkes ulikt. Derfor er det viktig for oppgaven at begrepet blir belyst her.

1.3.1 Hva er kunnskap?

Gundhus (2009:9) skriver at man i nasjonale og internasjonale policydokumenter, samt lærebøker som omhandler nye modeller for politiarbeid, ofte lanserer politirolleidealet som en variant av «kunnskapsbasert politiarbeid». Også andre har påpekt at det er ønskelig fra politiskhold at politiets arbeid skal være kunnskapsbasert (Finstad 2014:239, Larsson 2015:62, Lie 2011:324).

I St.meld. 22 kommer det også frem at politiet i økende grad skal bli en kunnskapsstyrt virksomhet (St.meld. 22). På Politihøgskolens nettsider kan man lese «Kunnskap for et tryggere samfunn». Den nye politianalysen fra 2013 har blant annet som formål å utvikle et kunnskapsbasert og effektivt politi (NOU 2013:9). I NOU 2009:12 diskuteres også begrepet kunnskap, hvor de definerer kunnskapsbasert politiarbeid slik:

Kunnskapsbasert politiarbeid blir i norsk politi beskrevet som systematisk og metodisk innhenting av relevant informasjon og kunnskap som analyseres med formålet å kunne treffe strategiske og operative beslutninger om forebyggende og bekjempende tiltak. Det ligger i kunnskapsbasert politiarbeid en forventning om at politiet skal forholde seg aktivt til og anvende andre typer kunnskap enn sin egen erfaringsbaserte. Tverrfaglig samarbeid, respekt for og det å ta hensyn til andre profesjoners kunnskap er derfor avgjørende for at politiarbeidet blir kunnskapsbasert (Finstad 2000:22). Målet er å kombinere erfaringsbasert kunnskap med analytisk og vitenskapelig fundert kunnskap (Gundhus 2006:12). Denne definisjonen av kunnskapsbasert politiarbeid innebærer å legge vekt på refleksjon over erfaringsbasert kunnskap (Gundhus 2008:45–46) (NOU 2009:12:185).

Finstad (2014:244) påpeker at kunnskapsbasert erfaringslæring ble insisterende fremhevet i NOU 2009:12. Gundhus (2009) påpeker at erfaringskunnskap er høyest rangert innad i politiet. På Politihøgskolens nettside, på sjefsbloggen, står det at «*forskningsbasert kunnskap skal løfte politiet*» (Skarpnes 2015). Det står blant annet at det er en bred enighet om at Norge skal ha et politi som er kunnskapsstyrt. På bloggen gjengir de også fagplanen for bachelorstudentene hvor det står:

Gjennom bachelorutdanningen skal studentene blant annet bli i stand til å utføre kunnskapsbasert politiarbeid og gjøre reflekterte valg mellom politiarbeidets mange kunnskapskilder (Skarpnes 2015)

Skarpnes skriver at politifaget i stor grad har blitt bygget opp på bakgrunn av erfaringsbasert kunnskap, og at politiet skal bli flinkere til å ta i bruk forskningsmessig kunnskap. Lie

påpeker at det ikke betyr at politiet har arbeidet kunnskapsløst tidligere, men at det tradisjonelle politiarbeidet i større grad har bygget på erfaringsbasert kunnskap enn på vitenskapelig kunnskap (Lie 2011:324).

Gundhus (2014) skriver at:

En sammenkobling av erfaringsbasert kunnskap, strategisk systematikk, og kunnskap om konsekvenser av tiltak, bidrar til kunnskapsutvikling og systematisk læring i politiarbeidet (s. 198).

Men hva er kunnskap? Ett enkelt søk på ordnett.no på engelsk gir 2 treff på «kunnskap»:

1) «kunnskap subst. m"

- (kjennskap) knowledge, information

- (innsikt) knowledge, information, apprehension, cognition

2) «kunnskap»: Knowledge; learning; science.

Den første definisjonen, kan ha likhetstrekk med erfaringsbasert kunnskap og den andre, forbinder vi kanskje med mer vitenskapelig- og akademisk kunnskap – noe som skal være mer uavhengig av kulturelle forhold og hvor man anvender andre kunnskapskilder enn sine egne (Finstad 2000:22). For å få en mer vitenskapelig kunnskap er det da viktig at man systematiserer sine egne erfaringer og at man forholder seg til og anvender annen kunnskap enn sin egen – slik begrepsfester Finstad (2000:22) kunnskapsbasert politiarbeid.

Malnes (2008:97) skriver at det er vanlig å høre at forskning og vitenskap frembringer kunnskap. Hva menes med kunnskap? Malnes lager to definisjoner av kunnskap, en smal definisjon og en bred definisjon.

Den brede definisjonen:

En vanlig definisjon er at den som vet noe om et fenomen, har en oppfatning som er (i) sann, og (ii) dannet på en måte som egner seg til å få frem sannheten om fenomenet. Man har kunnskap hvis og bare hvis det man tror, er både sant og velbegrunnet (Malnes 2008:97-98).

Han problematiserer denne, ved å si at hvis ingen ting er kunnskap med mindre det er sant, hadde eksempelvis ikke 1800-tallets fysikere kunnskap om rommet.

De holdt seg til Newton, som gikk glipp av sammenhengen mellom tid og rom. Deres oppfatning var velbegrunnet, men feil på mange punkter. Likevel er det nærliggende å tenke at 1800-tallets fysikk var datidens kunnskap om rommet (Malnes 2008:98).

Han kommer derfor med den smale definisjonen på kunnskap:

Kan det regnes som kunnskap når det sannsynligvis, helt eller delvis, er usant? I så fall må betydningen av sannhet tones ned. For å vite noe er det nok å danne seg en oppfatning på en måte som gir god utsikt til å unngå misforståelser og feil. De som utforsker verden på en måte som lover godt der og da, oppnår å vite noe, selv om det skulle vise seg at de tar feil (Malnes 2008:98).

Altså frembringer vitenskap kunnskap i den utstrekning vitenskapelige metoder er egnet til å avverge feiltrinn. Og at kunnskapen er forbigående i den utstrekning nye og bedre metoder fortrenger metodene som tidligere stod i høy kurs (Malnes 2008:98). Med tanke på narkotika, så har eksempelvis innsatsen endret seg noe fra starten av innsatsen til i dag, og man kan bruke Malnes definisjon i videre diskusjon av dette. Malnes påpeker også at den smale definisjonen om kunnskap kun nedtoner betydningen av sannhet, uten at den utraderer den. Som han skriver:

Sannhet er tilbake i bilde så snart man spør hva det vil si å utforske verden på en måte som gir utsikt til å unngå misforståelser og feil. Det vil si å sette seg i stand til å finne sannheten. Det vi mener å vite, i henhold til den smale definisjonen av kunnskap, er det vi har god grunn til å anse som sant. Kunnskap er oppfatninger som utgjør sterke sannhetskandidater (Malnes 2008:99).

Malnes begrepsforklaring av kunnskap kan være en god diskusjonsramme når jeg diskuterer kunnskapen om innsatsen mot narkotika. Også Finstad og Gundhus definisjon vil bli knyttet opp mot dette. Det er særlig den smale definisjonen av kunnskap, som er den mest brukbare å forholde seg til når det gjelder kunnskapen om fenomenet narkotika. Fordi det de siste årene er blitt en stadig større kognitiv dissonans når det gjelder synet på narkotikainnsatsen og hvem de sentrale aktørene bør være i innsatsen – er det justisvesenets- og politiets problem, eller er det en oppgave for helsevesenet?

Foucault har problematisert koblingen mellom makt og kunnskap (Foucault 2002, Gundhus 2009:12, Hauge 2001:162). Dette vil også være et utgangspunkt når jeg diskuterer hvilken kunnskap politiet og politikere har brukt i innsatsen mot narkotika. Hvem definerer kunnskapen? Som Gundhus (2009:38) skriver: «Kunnskap er posisjonert, noe som innebærer at forskeren taler fra et bestemt sted».

Det samme kan gjelde politiet. Hvilken posisjon er politiet i, og hvordan er de med å utvikle eller utforme kunnskapen? Holder kunnskapen «vann» når vi legger Malnes smale definisjon om kunnskap til grunn, eller er den bare holdbar for erfaringskunnskap på området? Gundhus (2009) gjengir Wrights idealtypiske skille mellom to ulike oppfatninger av profesjonalitet i politiet, hvor den tradisjonelle står høyest i kurs innad i politiet. Det er:

1) Tradisjonell erfaringsbasert: Magefølelse, innskytelser, intuisjon, lojalitet til kollegaer, holdninger rettet mot kriminalitetskontroll.

2) Standardisert: Formell kompetanse, standarder, bruk av teknologi, lojalitet til sannhet og vitenskap, prinsipper som rettferdig rettergang (s. 36-37).

Man kan knytte opp disse idealtypiske fremstillingene om kunnskapstyper også, hvor den første er forbundet med erfaringskunnskap og den andre er den mer vitenskapelige kunnskapen. Det er også disse to kunnskapsformene som skal «slås» sammen, for å dekke begrepet «kunnskapsbasert politiarbeid». Hvis jeg deler det opp, vil det være i erfaringsbasert politiarbeid og vitenskapelig politiarbeid. Sammen utgjør de altså begrepet «kunnskapsbasert politiarbeid».

1.3.2 Forebygging

Ifølge Lov om politiet (politiloven) § 1, andre avsnitt skal:

*Politiet skal gjennom **forebyggende**, håndhevende og hjelpende virksomhet være et ledd i samfunnets samlede innsats for å fremme og befeste borgernes rettssikkerhet, trygghet og alminnelige velferd for øvrig.» (Politiloven, min utheving).*

Forebygging ble gjerne sett på som det motsatte av «ordentlig arbeid», som er påstått å ha lavere status i politiet (Bjørge 2015:21, Finstad 2000, Granér 2014, Gundhus 2009, Lie 2011).

Gundhus (2014:178) henviser til de nordiske landenes rettslige og formelle målsetninger, hvor det kommer frem at forebyggende oppgaver plasseres i sentrum når det gjelder politiets rolle i samfunnet. Det å forebygge er en av politiets viktigste oppgaver (Lie 2011). Men hva er forebygging?

Gundhus (2014) skriver:

Går man til forebyggingsordets opprinnelse, peker det på «å bygge før». Målet er å bygge opp en barriere, eller hindring mot noe som er forventet negativt. (s. 179-180).

Lie (2011) forklarer det slik:

Å forebygge vil si å være i forkant og forhindre at noe negativt skjer. Forebyggingsbegrepet omfatter et bredt spekter. Det kan handle alt fra forebygging av fysiske og psykiske lidelser til forebygging av trafikkulykker (s.21)

Gundhus (2014) problematiserer begrepet, fordi det kan være uendelig elastisk, og

..kan kobles til alt fra smale teknikker som teknologiske og fysiske barrierer, til ethvert tiltak som oppfattes å ha positiv virkning på samfunnet (s. 179).

Hun påpeker også at forebyggende metoder er nært knyttet til politiske valg, og at ideer om hva som er passende forebygging bærer med seg ideologisk og politisk bagasje (Gundhus 2014:180, Lie 2011:22). Gundhus skriver videre at siden 1990-tallet har forebyggingsbegrepet blitt sterkere koblet opp til samfunnssikkerhet og kollektive beskyttelsesbehov, hvor forebygging ofte blir koblet til trusler som terror, krig og alvorlig organisert kriminalitet. Andre har også påpekt denne utviklingen mer generelt (Aas 2007, Beck 1992, Finstad 2006:91, Garland 2001, Hauge 2001).

Forebyggende virksomhet forstås da som ulike tiltak som settes i verk for å forhindre at lovbrudd skjer, slik det er formulert i ulike politiske dokumenter og offentlige utredninger siden 80-tallet (Gundhus 2014:179).

Disse ulike tiltakene, hvordan man bruker forebygging, har forandret seg noe – hvor det er blitt et mer diffust skille mellom forebygging og etterforskning, hvor skille er blitt mer utydelig (Gundhus 2009, Gundhus 2014, Larsson 2014a). Paul Larsson (2014a) skriver:

I dag er man i en situasjon hvor grensene mellom det forebyggende og det etterforskende arbeidet er utydelige. De utradisjonelle metodene betegnes som etterforskningsmetoder, men de benyttes også til forebygging og til «ren» etterretning (s.52).

På denne måten kan man si at «forebygging» også er blitt mer «ordentlig politiarbeid», hvor man kan bruke skjulte etterforskningsmetoder på forebygging. Larsson (2014b) beskriver en utvikling av de forebyggende metoder, som man ofte forbinder med myke tilnærminger og med dialog, til at man i dag ser flere tilfeller av reaktiv forebygging.

Lie (2011) skriver:

I dag har det skjedd en utvidelse av forebyggingsbegrepet til å inkludere også reaktivt politiarbeid (s.320)

Larsson (2014a,2014b) viser til at narkotikafeltet har bidratt til å utvikle og utvide politiets metodebruk – også når det gjelder forebygging.

De forebyggende virksomhetene kan altså se ut til å ha endret seg noe de siste årene.

Kort oppsummert kan vi legge til grunn at forebygging handler om de tiltak som skal hindre at lovbrudd skjer: fra myke tiltak og dialog, til (i de siste årene) mer reaktive - hvor skille mellom forebygging og etterforskning er blitt mer diffust. «Alt» er på en slik måte forebygging (Bjørge 2015).

1.4 Tidligere forskning på emnet

Det er forsket mye på politiet, både nasjonalt og internasjonalt (eksempelvis Christiansen 2012, Deflem 2002, Finstad 2000, Granér 2014, Gundhus 2009, Gundhus og Larsson 2014, Hartmann 2014, Holmberg 1999, Høigård 2005, Høigård 2011, Petersson 2014, Larsson 2008, 2014ab, Lie 2011, Manning 2003, Shearing og Stenning 2012, Sollund 2007, Rachlew 2009, Reiner 2010).

Holmberg (2014a) skriver likevel at:

Den eksisterende politiforskningen har først og fremst vært fokusert på ordenspolitiets arbeid i bred forstand, dvs. patruljevirkksomhet, nærpoliti, ordensopprettholdelse mv. Politiets etterforskningsvirksomhet er vesentlig dårligere belyst i forskningen, og det samme gjelder for det Brodeur (1983) kaller «high policing», dvs. etterretningsvirksomhet (s. 153-154).

Holmberg (2014b) kritiserer også den nordiske politiforskningen for å ha vært for dårlig til å ha forskningsprosjekter på tvers av de skandinaviske landene, blant annet med komparative studier – hvor man kan se på forskjeller og likheter mellom de ulike politietatene i Skandinavia. Larsson (2015) påpeker også at det har vært lite forskning på forholdet mellom media og politi, på «innepolitiet», som vil si ledelsen i politiet, og se på betydningen av fremveksten av sivilansatte i etaten.

Larsson (2008,2009,2014a,2014b) har forsket en del på politiet, narkotika og organisert kriminalitet. Rachlew (2009) har blant annet forsket på informantbehandlere i politiet. Det er også to masteroppgaver fra politihøgskolen (Rasch-Olsen 2008, Ørn 2012) som har sett på politiet og narkotika. Rasch-Olsen belyser informantbehandlerne i politiet, mens Ørn ser på hvorfor politiet fremdeles foretrekker straffeparadigme i innsatsen mot narkotika. Internasjonalt er det også forsket på innsatsen mot narkotika, og det internasjonale politisamarbeidet (Andreas og Nadelmann 2006, Balko 2013, Bewley-Taylor 2012, Deflem 2002, Friedrichs 2005, Høigård 2011). Balko (2013) viser eksempelvis hvordan innsatsen mot narkotika har påvirket politirollen i USA til i større grad å være «kriminalitetskrigere», og hvordan politiet i stadig større grad ble militarisert i kampen mot narkotika. En farlig fiende, krever ekstraordinære midler, jf. Bruun og Christies (2003). Balko mener også dette har bidratt til å skape større avstand mellom politiet og borgere: oss-dem-mentaliteten.

Christensen (2014:50) har påpekt at relasjonelle spørsmål er blitt underprioritert, altså forskning som har sett på hvem som har deltatt i kampen om å definere politiets målsetning og praksis.

Dette er av interesse for min oppgave. Hvilken kunnskap bygger målsettingene og praksisene på – hvordan har disse blitt prioritert i politiet, og hvem har vært med å prioritere dem?

Når det gjelder «high policing», altså etterretningsvirksomhet med en mer utvidet metodebruk; gjerne skjulte metoder som undercover, telefonavlytting m.m., som er forsket mindre på, og hvor det er vanskeligere for akademiker å få tilgang (Brodeur og Dupont 2006:23, Larsson 2015:66-67), er jeg mer opptatt av å se på hva politiet mener om innsatsen, hvordan den blir vurdert og hvordan innsatsen kan ha påvirket politiet og hvordan den samhandler med idealet om et kunnskapsbasert politi. Metodologisk er det vanskelig å forske på effekten av disse skjulte metodene, nettopp fordi de er skjulte (Larsson 2015:66-67). I offentlige utredninger som tar opp hvilke metoder og tvangsmidler politiet kan bruke overfor bestemte lovbrudd, fremmer mer bruk og utvidelse av metodebruk (NOU 1997:15, NOU 2004:6, NOU 2009:15). Dette blir begrunnet med den økte alvorlige kriminaliteten, uten at man nødvendigvis får detaljert beskrevet hva denne inneholder, eller hvor effektive disse metodene er for den generelle kriminalitetsbekjempelsen av et kriminalfenomen. Det samme kan sies å gjelde trusselvurderinger, og begreper som «organisert kriminalitet» - som favner bredt – uten at man nødvendigvis få innsyn i hva denne vurderingen er basert på (Larsson 2008). Mine spørsmål blir mer rette rundt meningsuniverset til politiet, om *hvordan* de ser på

innsatsen og *hva* den er basert på, og *hvorfor* de ser på fenomenet narkotika på en (eller flere) måter.

1.5 Oppgavens begrensninger

Oppgaven vil ikke kunne gi et tydelig svar på om utviklingen av politiets metoder har vært nødvendige, eller om de har vært effektive. De skjulte metodene har det vært vanskelig å få innsyn i, og under intervjuer ble jeg møtt med taushetsplikt når jeg prøvde å belyse disse metodene nærmere.

Det denne oppgaven er ment å belyse er hvordan innsatsen mot narkotika har vært, hvordan den har utviklet seg og hvordan den har påvirket politirollen – og hva politiet selv mener om innsatsen og om narkotika. Hvordan tolker og begrunner de politiets innsats mot narkotika? Oppgaven vil også se på ulike aspekter ved et kunnskapsbasert politiarbeid i lys av innsatsen mot narkotika, og om politirollen er kunnskapsbasert. Oppgaven vil også prøve å få en forståelse av hvilken kunnskap innsatsen er bygget på. Den vil se på den generelle innsatsen, og vil derfor ikke ha mulighet til å gå i detalj mht. de ulike delene ved innsatsen – som ville vært interessant i seg selv.

1.6 Oppgavens oppbygning

Det første kapittelet inneholder en redegjørelse av oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål, samt en avklaring av sentrale begreper og en oversikt som vil fungere som et teoretisk rammeverk, som vil bli brukt i videre drøftelser utover oppgaven. Kapittel 2 er metodekapittelet, hvor jeg gjør rede for valg av metode, datainnsamling, analysen og selve gjennomføringen. I kapittel 3 vil jeg gi en oversikt over hvorfor narkotika er blitt ulovlig, globalt og i Norge, og gi en historisk oversikt over innsatsen fra start til i dag. I kapittel 4 vil jeg gå mer inn på politirollen generelt og se den i lys av innsatsen mot narkotika spesielt. Her vil jeg se på politirollen, offentlige utredninger som tar opp hvilke metoder og tvangsmidler

politiet kan bruke overfor bestemte lovbrudd, og gi en kort historisk oversikt over politiets virksomhet, og utvikling av politimetoder. I kapittel 5 vil jeg se på hvordan politiet tolker og begrunner innsatsen og hva den har gjort med politirollen. Her vil i hovedsak mine intervjudata bli presentert og diskutert opp mot aktuelle teorier. Grunnen til at jeg velger å komme så sent inn med mine intervjudata er at jeg mener teorier og kunnskap fremstilt i de første kapitlene er viktige å ha som et bakteppe, før jeg starter å bruke dem aktivt opp mot mine data. I kapittel 6 vil jeg diskutere om politirollen er kunnskapsbasert når det gjelder narkotika, og hvordan politiet forholder seg til kunnskapen, og se på forholdet mellom politikk og benyttet kunnskap. Jeg vil også se på noen senmoderne teorier, som teorier om risikosamfunnet, som kan belyse innsatsen og metodeutviklingen ytterligere. I kapittel 7 vil jeg ta for meg begrepet «meningsdannende industri», som er utviklet utover i oppgaven. Dette er et narrativ om narkotika som politiet og justisvesenet har støttet seg til, og det har på en slik måte fungert som en «produsent» av meninger og hvordan man forstår fenomenet narkotika. Det ble et sterkt «produkt» – narrativet om narkotika – hvor «salget» av produktet har vært svært vellykket, og blitt vellykket implementert i politirollen. Jeg vil også diskutere politiets tro på straffens allmennpreventive virkning, som også henger sammen med dette narrative. I kapittel 8 vil jeg kort oppsummere funnene i oppgaven og skissere opp mulige forskningsspørsmål som kan belyse temaet ytterligere.

2 Metode

Jeg har som mål å finne ut hvordan politiets innsats mot narkotika har vært, hvordan innsatsen er, og hvordan den har utviklet seg, å se på hva politiet selv mener om innsatsen. Jeg vil se på meningsinnholdet til politiet, når det gjelder politiets innsats mot narkotika. Kvalitativ metode er metoden jeg har valgt, for å belyse politiets egne meninger om innsatsen, og hva offentlige og ikke-statlige dokumenter skriver om innsatsen. Dette er fordi kvalitativ metode ser på data som sier noe om de kvalitative (ikke-tallfestbare) egenskapene hos undersøkelsesenheter, og dataene foreligger i form av tekst eller verbale utsagn (Bryman 2012:380, Halvorsen 2008:128). Jeg vil prøve å klargjøre fenomenet «innsatsen mot narkotika», narrativet om narkotika – peke på egenskaper ved innsatsen, og forskningen min vil være mer innholdssøkende, hvor kvalitativ metode kan være nyttig (Halvorsen 2008:39). Kvalitativ metode blir ofte brukt for å prøve å forstå den sosiale verden, og da særlig aktørenes forståelse av den sosiale verden (Bryman 2012:380). Aktørene er de som skal forskes på. Kvalitativ metode er mer opptatt av ord enn tall, og det å se på fortolkning. Det er ikke en sann virkelighet «der ute» som er absolutt, men denne virkeligheten er skapt gjennom interaksjon med andre mennesker eller grupper (Bryman 2012:380).

Fortolkning spiller en sentral rolle i kvalitativ metode, og det er naturlig for meg å ta en hermeneutisk tilnærming, som innebærer å fokusere på meningsinnhold som ikke umiddelbart er innlysende (Bryman 2012:383, Halvorsen 2008:128, Malnes 2008:117, Riessman 2008). Jeg har derfor valgt intervju som metode for å belyse hva politiet mener om innsatsen. Jeg vil også foreta dokumentanalyse av ulike offentlige og ikke-statlige dokumenter som omhandler politiet og narkotika, for å se hvordan de beskriver og begrunner ulike deler ved innsatsen. I tillegg til intervju med ansatte i politiet, har jeg også foretatt ulike besøk, blant annet til en politistasjon i Oslo. Dette er for å få supplerende informasjon, som i stor grad vil være i form av uformelle samtaler og deltakende observasjon. Jeg foretok også et besøk til FN-organisasjonen UNODC,⁵ for å få informasjon i form av uformelle samtaler med diverse ansatte, og for å se innsatsen fra et internasjonalt perspektiv.

Dette besøket var tenkt som bakgrunnsinformasjon for å se innsatsen mot narkotika i et globalt perspektiv, og hvordan kunnskapsproduksjon foregikk i denne organisasjonen, og hva de ansatte der selv mente om innsatsen. Jeg ville prøve å få et globalt overblikk først, da

⁵ FN organ: United Nations Office on Drugs and Crime

narkotikaforbudet i første instans kom som et resultat av FNs narkotikakonvensjoner (Andreas og Nadelmann 2006:38, Bewley-Taylor 2012, Hauge 2009:33). Dette besøket skjedde nokså tidlig i arbeidsprosessen og jeg håpet reisen dit kunne gi meg ulike perspektiver, og som igjen kunne bidra til at jeg ville konkretisere problemstillingene mine ytterligere. Særlig under min samtale med en av hovedforfatterne av World Drug Report bidrog til at jeg fikk litt mer tilleggsinformasjon. Her kunne jeg spørre mer direkte om tallene i rapporten, og jeg stilte også mer generelle spørsmål om innsatsen. Jeg fikk også prate med ansatte som jobbet med trusselvurderinger, eller som drev med opplæring i slike analyser til andre medlemsland.

Kriminalstatistikken vil også være viktig for å få en kvantitativ oversikt over politiets innsats mot narkotika; i form av antall anmeldelser, straffesaker, bøter og fengselsstraffer knyttet til narkotikakriminalitet. Dette for å få tallfestbare data på innsatsen størrelse.

2.1 Dokumentanalyse

Jeg har valgt å se på offentlige, statlige dokumenter og rapporter og se på hvordan disse beskriver narkotikafenomenet og politiet, politirollen og politiets innsats mot narkotika. Jeg ser også på ikke-statlige dokumenter og rapporter; som blir produsert fra private-, faglige-, ideelle- og frivillige organisasjoner. Jeg ser på både statlige og ikke-statlige, nasjonale og internasjonale, for å få et bredest mulig datamateriale som tar for seg narkotikafenomenet og politiets innsats mot narkotika. Hvilken kunnskap ligger eksempelvis bak narkotikainnsatsen, og hvordan tolker de ulike dokumentene - statlige og ikke-statlige produserte, innsatsen mot narkotika? Blir fremdeles narkotika tegnet opp som «den gode fiende» jf. Bruun og Christie, eller har fiendebildet forandret seg? Gjenspeiler politiets egen tolkning av narkotikafenomenet de offentlige dokumentene fra eksempelvis Stortinget eller Politidirektoratet?

2.1.1 Offentlige dokumenter

Jeg har valgt å se på offentlige dokumenter, som NOU-er ⁶, stortingsmeldinger, policydokumenter, rapporter og planer som omhandler politiet og narkotika. Planer og rapporter, som omhandler politiet og narkotika, kan eksempelvis være handlingsplaner produsert av Politidirektoratet som «*Politiets bekjempelse av narkotikakriminalitet i perioden 2011 til 2015*». Finstad (2006) skriver:

Det politipolitiske skjønnet kan leses ut av offentlige utredninger, stortingsmeldinger og overordnede styringsdirektiver. Politiorganisasjonens skjønn viser seg for eksempel i årlige virksomhetsplaner og prioriteringer, men også i kriminalitetsstatistikken (s.67).

Jeg vil se på de ulike offentlige dokumentene for å forstå myndighetenes definering av fenomenet narkotika, hvordan de skriver om fenomenet, og hvilke løsninger de fremmer. Det vil også være interessant å se hvordan de definerer hva politiet skal gjøre, og hva som blir definert som politiets oppgave og politiets rolle. Stortingsmeldinger gjenspeiler målsetningen til politikere, mens eksempelvis styringsdirektiver fra Riksadvokaten og Politidirektoratet skisserer mer konkret hva politiet skal/bør prioritere av kriminalitetsområder, og hvor Politidirektoratet skal bidra til en fagligstyring av politiet – på bakgrunn av regjeringens/stortingets prioriteringer. Politianalysen (NOU 2013: 9) kom med sitt forslag for fremtidens politi, som resulterte i Prop 61 LS (2014-2014) – forslag til nærpolitireformen. Alt som blir anbefalt i en NOU, blir ikke nødvendigvis identisk i stortingsmeldinger, proposisjoner ⁷, og i lov, som baserer seg på forslag utvalgene i NOU-ene fremmer. Eksempelvis foreslo Politianalysen at man skulle kutte antall politidistrikt fra 27 til 6, mens nærpolitireformen foreslår 12. Likevel blir vurderinger Politianalysen fremmer vektlagt mye i Prop 61 LS (2014-2014). Dessuten kan det også fremmes ulike meninger i NOU-utvalget, hvor man får lese flertallets vurdering – samtidig som vi får høre mindretallets vurdering. Noe som også kan gi en innsikt i enighet og uenighet om løsninger som foreslås. NOU 1997:15:«*Etterforskningsmetoder for bekjempelse av kriminalitet*» og de senere offentlige

⁶ NOU: «...er en utredning av en sak eller et saksområde skrevet av et utvalg nedsatt av regjeringen. Danner ofte grunnlag for en melding eller proposisjon fra regjeringen til Stortinget. NOU-ar har blitt publisert i fulltekst sidan 1994» (regjeringen.no)

⁷ Proposisjoner til Stortinget brukes når regjeringen foreslår at Stortinget treffer vedtak (regjeringen.no) Eksempelvis er nærpolitireformen lagt frem for stortinget, selv om regjeringen allerede har sikret flertall med venstre – slik at proposisjonen kan bli stående uforandret.

utvalgene som diskuterer politiets fremtidige metodebruk i bekjempelse av kriminalitet (NOU 2004:6 og NOU 2009: 15) vil bli analysert for å se hvordan kriminalitetsbilde og politiet er i utvikling: Hva blir skissert som problemet, hvordan endrer kriminalitetsbilde seg, og hvordan definerer de løsninger på problemet? Kan denne endringen av politimetoder vært med å endre politirollen og politiets virksomhet? Hvordan blir narkotika vektlagt her?

Det offisielle synet på narkotika og politiets innsats mot narkotika kan brukes som en kontrast/eller besvarelse til hvordan ting er i praksis. Hvordan tolker politiet innsatsen mot narkotika? Gjenspeiler stortingsmeldingene hva politiet selv mener om narkotikahåndteringen? Er det stor grad av samspill mellom policy og praksis?

Når jeg ser på de offentlige dokumentene angående politiet vil jeg ha særlig fokus på narkotika og organisert kriminalitet. Hvordan er disse like/ulike? Hvordan blir politiet definert, hva er deres kjerneoppgaver – har disse forandret seg? Har narkotika fått mindre eller mer oppmerksomhet, eller har det kommet en ny tilnærming, andre kriminalfelt? Slike spørsmål vil jeg stille meg når jeg går gjennom de offentlige dokumentene. Vil jeg se en utvikling, eller er målet det samme? Har de tatt i bruk nye metoder og ordbruk, eller har de erstattet gamle ord med nye? Har de nye ordene i så fall den samme betydningen som de gamle, eller er betydningene også nye? (Bryman 2012: 550)? Hvordan defineres eksempelvis forebygging og kunnskap? Gjenspeiler definisjonen politiets egen definisjon?

2.1.2 Dokumenter fra ideelle, private og frivillige organisasjoner

Jeg har også valgt å se på dokumenter og rapporter fra private-, ideelle- og frivillige organisasjoner. Her har jeg blant annet sett på rapporter, utredninger og dokumenter som tar for seg narkotika og/eller politiet. Dette er alt fra rapporter fra ikke-statlige organisasjoner (NGO-er ⁸), eksempelvis rapporter fra «The Global Commission on Drug Policy til» til ulike årsrapporter fra ulike organisasjoner i FN eller fra europeiske organisasjoner som «The European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction» (EMCDDA). I tillegg til å se på meningsinnholdet i ikke-statlige dokumenter, vil også noen av disse brukes til å gi en oversikt over den registrerte narkotikasituasjonen globalt. Dette kommer eksempelvis frem i den årlige

⁸ A non-governmental organization (NGO) is the term commonly used for an organization that is neither a part of a government nor a conventional for-profit business. Usually set up by ordinary citizens, NGOs may be funded by governments, foundations, businesses, or private persons (Wikipedia)

narkotikarapporten produsert av FN, og fra årsrapporter produsert av EMCDDA. Hvor stor andel av borgerne bruker narkotika, hvordan er utviklingen? Hvilken kunnskap er det om politiets innsats? Hvordan tolker disse dokumentene innsatsen? Dette vil gi en global oversikt, samtidig som man kan se de internasjonale tallene opp mot de norske. Hvordan skiller Norge seg ut?

Når jeg ser på dokumentene/de publiserte artiklene fra de ulike NGO-ene, vil jeg sette likheter og ulikheter opp mot hverandre (Bryman 2012:550-51). Jeg vil se på hvordan det samme fenomen blir oppfattet ulikt, og hva de oppfatter som likt. Hva er de største konfliktområdene? Hvordan oppfattes de? Hvem er de ulike aktørene i organisasjonene, hva er likt/ulikt med dem? Står de for et felles mål med ulike metodeforslag, eller står de for ulike mål samtidig som de er uenig i metodebruk som politiet benytter seg av? Hvordan skisserer disse ulike organisasjonene problemet kontra hvordan myndighetene definerer problemet i de offentlige dokumentene?

2.1.3 Dokumentanalysen

Metoden jeg valgte å benytte meg av på de statlige og ikke-statlige dokumentene er en blanding av diskursanalyse og en kritisk diskursanalyse. Først ved å se på offentlige utredninger og rapporter, som i hovedsak tar for seg politiet og narkotika, prøvde jeg å få en oversikt over hva disse fremstiller. Hvordan fremstår innsatsen mot narkotika i disse tekstene, hvordan snakkes det om fenomenet narkotika. Hvem uttaler seg, og på hvilket grunnlag uttaler de seg (Halvorsen 2008:214)? Hvem sitter i utvalgene, hvem skriver rapportene og hva er målene? Under en diskurs vil det være nedfelt flere ideer og oppfatninger om fenomenet (Foucault 1999). Hvordan er de ulike diskursene? Vektlegges kriminalitetsdiskursen, eller en sykdomsdiskurs? Hvilke ideer og oppfatninger dominerer?

Med en kritisk diskursanalyse tenker jeg å se på de underliggende forutsetningene som tekstene bygger på, og hvilke alternative forståelser eller perspektiver som er utelatt (Halvorsen 2008:214-215). Det er særlig sistnevnte som er av størst interesse for meg, å se på grunnlaget for rapporten. Hvilken kunnskap bruker de, og hvilken bruker de ikke? En kritisk diskursanalyse går også ut på hvordan en tekst klassifiserer fenomener, som igjen kan si noe om verdigrunnlaget til de som forfatter disse tekstene (Halvorsen 2008:214-215). Malnes

(2008:114) skriver at mange ord og uttrykk som brukes til å beskrive sosiale fenomener har ubestemt innhold. Det vil si at definisjonen av sosiale fenomener enten er tvetydig, eller definisjoner kan bære preg av tilfeldigheter – hvordan de blir omtalt og hvilket innhold som blir vektlagt (Malnes 2008:32). På hvilket grunnlag blir narkotikafenomenet definert? Hvilket innhold blir tildelt det sosiale fenomenet narkotika, og hvilke forståelser blir utelatt? Dette er det jeg vil prøve å belyse gjennom en kritisk diskursanalyse. Gis fenomenet narkotika annerledes betydning i de statlige dokumentene, enn fra de ikke-statlige dokumentene fra ulike aktører? Hvordan problematiserer de ulike ikke-statlige aktørene fenomenet kontra de statlige?

Det vil være nyttig å se på nasjonale dokumenter, for å få et nasjonalt perspektiv, men også internasjonale dokumenter – for å løfte blikket og få et rikere datamateriale. Funnene fra disse dokumentene kan også brukes opp mot litteratur om politiet og opp mot mine intervjudata for å se på likheter og ulikheter.

2.2 Litteratur

Hovedsakelig har mye av litteraturen jeg har valgt vært konsentrert rundt forskning og teorier som omhandler politiet. Mye av denne litteraturen har jeg funnet gjennom søk i BIBSYS, hvor jeg valgte bøker og artikler etter relevans for oppgaven. Også Google Scholar har blitt benyttet. Det er tekster som omhandler politiarbeid helt generelt i et bredt spekter, og i et snevrere spekter, eksempelvis politikultur. Jeg har også sett på litteratur som har hatt et historisk perspektiv på innsatsen mot narkotika, og på politiet. Jeg prøver da å bruke generell forskning om politiet på mitt mer avgrensede forskningsblikk, hvor jeg hovedsakelig er interessert i å se på politiets innsats mot narkotika. Det er dessverre forsket lite på politiets innsats mot narkotika i Norge, og deres arbeidsmetoder, og hvordan det har påvirket politiet. Det er forsket litt mer på fenomenet i internasjonal sammenheng. Også i nyere tid har det kommet enkelte fagartikler, bøker, doktorgrader, masteravhandlinger eller NGO-er som belyser noen deler av mitt tema (Balko 2013, Bewley-Taylor 2012, Bruun og Christie 2003, GCODP, Gundhus 2009, Gundhus 2013, Hobson 2014, Larsson 2008, Larsson 2014a, Larsson 2014b, LSE report 2014, Rachlew 2009, Rasch-Olsen 2008, Ørn 2012).

Politolitteraturen har vært både internasjonal og nasjonal.

Jeg har også brukt annen litteratur fra andre områder som ikke nevner politiet, men hvor jeg har funnet teorier jeg mener har overføringsverdi til min diskusjon av politiet. Jeg har også fått litteraturtips fra veileder og andre professorer ved mitt eget institutt og fra politihøgskolen.

Jeg har også lest en god del litteratur som tar for seg fenomenet narkotika og innsatsen mot narkotika, for å få et generelt overblikk over temaet. Både nasjonal og internasjonal litteratur er benyttet. Internasjonal litteratur er brukt for å få et globalt perspektiv på innsatsen mot narkotika, og lokalt for å se hvordan den har vært i Norge. Her har jeg sett etter likheter og ulikheter, og hvordan fenomenet beskrives og drøftes.

2.3 Intervju

Jeg foretok semistrukturerte intervjuer med mine informanter. Semistrukturerte intervjuer kjennetegnes ofte av at mange av spørsmålene er av en mer generell karakter, og at intervjuene også er åpne for at det dukker opp nye spørsmål underveis, som reaksjon på det som blir fortalt av informanten eller intervjuer (Bryman 2012:212). På forhånd hadde jeg skrevet en intervjuguide (se vedlegg 1), med spørsmål jeg ville stille, uten at disse ble fulgt slavisk, og spørsmålene varierte fra intervju til intervju ut i fra hvordan samtalen utviklet seg. Slik ble det også en god flyt i samtalen (Fangen 2004:148). Samtidig var det noen sentrale spørsmål som jeg var ekstra opptatt av, som ble stilt i de fleste intervjuene. Dette var viktig for å se etter likheter og ulikheter mellom informantene, når det gjaldt deres syn på innsatsen mot narkotika. Det var særlig spørsmål omkring kunnskapsbasert politiarbeid, forebygging og hva de selv mente om innsatsen mot narkotika.

2.3.1 Strategisk utvalg

Jeg hadde syv formelle intervjuer med båndopptaker og et formelt intervju uten båndopptaker.

Disse informantene ble i hovedsak valgt ut som et strategisk utvalg. Strategisk utvalg er å foretrekke hvis utvalget er lite, skriver Halvorsen (2008:164). Dette er fordi man er opptatt av kvaliteten på informasjonen, og det vil da være smart å intervju personer i politiet som har

den beste kunnskapen og den beste evnen til å uttrykke seg (Fangen 2004:51, Halvorsen 2008:164, Riessman 2008:60). For min del ville det være personer som hadde en lang fartstid som ansatte i politiet, og som arbeidet med, eller hadde arbeidet med, narkotikakriminalitet. Det var også viktig at informantene mine kunne belyse forskjellige nivåer i politiet, slik at jeg unngikk å få en gruppe som var for snevert sammensatt (Halvorsen 2008:165). Jeg fikk også tips om informanter som kunne være aktuelle for å belyse min problemstilling av personer jeg intervjuet, og min veileder Liv Finstad og kriminologiprofessor ved politihøgskolen, Paul Larsson, bidrog også med tips. De sistnevnte fungerte også ved flere anledninger som «portvakter», som er en som åpner «porten» inn til informantene og hjalp meg med å komme i kontakt med flere av dem (Fangen 2004:63). Noen av informantene kontaktet jeg direkte selv, via mail eller telefon. Majoriteten av informantene ble valgt som et strategisk utvalg, mens noen ble utvalgt via snøballmetoden; da jeg fikk tips om informanter fra andre informanter (Bryman 2012:424). Jeg vil i mitt tilfelle kalle det en strategisk snøballmetode, hvor det var en kombinert bruk av disse (Bryman 2012:427).

Alle informantene var tilknyttet politiet, hvor seks var utdannet politi mens to av dem var sivilt ansatte tilknyttet politiet. En av informantene var forsker med lang erfaring, og dette intervjuet kan derfor karakteriseres som et ekspertintervju. Vedkommende ble imidlertid stilt mange av de samme spørsmålene. Den andre som var sivilt ansatt jobbet i strategisk stab som analytiker og rådgiver ved et stort politidistrikt i en storby. Alle informantene hadde et langt yrkesliv bak seg som ansatte i politiet, og et par av dem var i ledelsestillinger. Den yngste informanten, med minst ansiennitet, var ansatt 14 år i politiet, mens den eldste hadde over 40 års ansiennitet i politiet.

Utvalgsprosedyren i kvalitativ forskning følger ikke like strenge regler som kvantitativ forskning, hvor du aldri kan oppnå noe representativt utvalg i statistisk forstand (Fangen 2004:51). Poenget er heller, skriver Fangen, å finne gode eksempler, enten som ekstremtilfeller som setter problemstillingen din på spissen, eller et mer typisk tilfelle, som du antageligvis vil finne andre varianter av andre steder (Fangen 2004:51, Riessman 2008:13). Dette mener jeg at jeg lyktes med, da flere av utsagn var å kjenne igjen fra annen litteratur om politiet.

I mitt utvalg var det politiansatte i operative stillinger, strategiske stillinger på skole og ledelsesnivå, og ansatte på et administrativt nivå. Jeg hadde informanter fra spesialseksjonen for organisert kriminalitet fra en storby i Norge. En informant på mellomledelse nivå; en

stasjonssjef for et politidistrikt i en storby i Norge. Jeg fikk informanter som arbeidet i Politidirektoratet, og informanter som arbeidet på en av politihøgskolens avdelinger. Jeg fikk slik innsyn fra ulike politiposisjoner. Fra de som lager eller laget strategier på feltet, og de som måtte følge dem opp og være med på å implementere dem, til de som underviste om dem. Et strategisk utvalg er nettopp valgt for å belyse temaet fra ulike posisjoner. Samtidig har jeg mer grunnlag for å si noe om meningsuniverset deres generelt enn ut fra deres posisjon spesielt. På den ene siden er det veldig mye som er likt, samtidig som det er noen forskjeller. Det blir på grunn av anonymitetshensyn begrenset bruk av sitater som kunne bli brukt til å poengtere større forskjeller. Dette er fordi noen av forskjellene, som kunne ha blitt påpekt ut i fra deres eksempler, er knyttet opp til deres erfaring, som kan avsløre informantens identitet. Dessuten er det ikke alle aspekter ved innsatsen mot narkotika som blir belyst i hvert intervju, ettersom intervjuene blir noe tilpasset informantenes kunnskap på feltet.

Fordelen med å velge ut informanter som hadde lang bakgrunn som politi var mange. En av dem var at de hadde arbeidet seg oppover i hierarkiet i politietaten, og vært innom mange ulike avdelinger og inntatt mange ulike posisjoner. De besatt da et bredt blikk på politiet. Fra å jobbe på bakkenivå til ledelsesnivå. Jeg fikk høre fra et langtidsperspektiv og fra et nåtids perspektiv. Flere av informantene var også med på å utvikle, eller videreføre arbeidsmetoder i politiet. Samtidig var flere på en eller annen måte involvert da strategier og handlingsplaner på feltet ble skrevet. Det blir skrevet av Ekman (1999:180) at ansiennitet og erfaring blir vektlagt og at de yngre lærer seg virkeligheten av eldre kolleger. Hvis det er tilfelle, er det ekstra interessant å få innblikk i hva de eldre mener om politiets innsats mot narkotika, hvis dette føres over til de nye.

Det er vanskelig å anslå når du har «nok» informasjon, og hvor mange som må intervjues for å få tilstrekkelig informasjon kan være vanskelig å anslå (Bryman 2012:425-6). Jeg mener jeg fikk mye ut av disse intervjuene, og etter det siste intervjuet følte jeg at jeg ikke fikk mye mer ny informasjon. «Ny» informasjon i form av at jeg ikke fikk høre noe mer utover det som en av de andre allerede på en eller annen måte hadde belyst. Dessuten var jeg interessert i å gå i dybden, og få en helhetsforståelse av informantenes synspunkter, og utvalget bør ikke være større enn at det er tidsmessig mulig å gjennomføre en slik analyse (Bryman 2012:426, Halvorsen 2008:165).

2.3.2 Gjennomføring av intervjuer

Alle intervjuene ble foretatt på informantenes «arena». Det vil si at jeg enten intervjuet dem på deres arbeidsplass, på et kontor som arbeidsplassen eller politihøgskolen hadde tilgjengelig, eller i deres kantine. Intervjuene varte fra ca. 1-2 timer, hvor det korteste var på 50 minutter, og det lengste varte litt over to timer. Syv av de åtte intervjuene ble gjennomført med båndopptaker, uten at informantene hadde noen problemer med det. Et intervju ble foretatt uten båndopptaker, men det var ikke fordi informanten selv ikke ville det. Dette var fordi jeg ikke hadde tilgjengelig båndopptaker på tidspunktet, og var usikker på hvilken verdi intervjuet ville gi, da jeg var blitt sendt via-via ulike kontaktpersoner. Intervjuet var meget fruktbart, og jeg noterte stikkord underveis. Hukommelsen vår er ikke helt nøyaktig, og jo lengre det er siden vi har erfart noe, jo mer forvrengt vil vårt minne være (Fangen 2004:69). Så en båndopptaker ville vært å foretrekke. For å unngå at notatene mine og deres sammenheng var feil, så sendte jeg de stikkordene jeg hadde nedskrevet til informanten, og spurte om hans tillatelse, hvor han i tillegg sendte en oppsummerende stikkordliste av hva han mente vi pratet om, og hva hans poenger var.

Sollund diskuterer fordeler og ulemper med bruk av båndopptaker (Sollund 2007:242-243). Fordeler kan blant annet være at du får med alle nyanser, du kan fokusere mer på selve interaksjonen i samtalen, og at samtalen blir mer konsentrert, som bidrar til bedre data. Ulemper kan være at båndopptaker kan bidra til at informantene er mer skeptiske og prater mindre fritt (Sollund 2007:242). Jeg oppfattet ikke at noen av informantene så på båndopptakeren som noe problem, og det virket som den var glemt når samtalen startet, og det føltes mer som en vanlig samtale, da jeg i liten grad satt og noterte underveis. Gjennom transkribering fikk jeg også gode data, og intervjuer jeg kanskje ikke følte gav så mye under selve intervjuet, viste seg likevel meget fruktbart i analysen av det transkriberte intervjuet. Analysen kunne ikke blitt gjennomført like grundig hvis jeg ikke hadde transkribert intervjuene (Riessman 2008:191). Også «oppsummeringsmailen» jeg fikk av informanten uten båndopptaker var til hjelp for å bekrefte mine egne notater og hukommelse.

2.3.3 Utfordringer

Jeg fant relativt fort ut under noen av intervjuene at jeg ikke fikk belyst alle sider av innsatsen mot narkotika. Det var da særlig på spørsmål om de skjulte arbeidsmetodene at jeg kom til kort – jeg ble møtt med taushetsplikt. Ellers følte jeg at jeg fikk en god oversikt over deres synspunkter både når det gjaldt forebygging av narkotika- og bekjempelse av narkotikakriminalitet generelt, men i liten grad oversikt over de skjulte metodene. Mange av disse metodene er også regulert og styrt av riksadvokaten, som dessverre ikke hadde anledning til å stille til intervju, noe som kanskje ville beriket oppgaven. Riksadvokaten mente Kripos og avsnittet for organisert kriminalitet i Oslo politidistrikt var de som hadde best forutsetninger for å besvare mine spørsmål.

2.3.4 Intervjuanalyse

Jeg transkriberte alle intervjuene som var blitt gjennomført med båndopptaker. Det ble mye tekst, og jeg måtte dele det opp for å få bedre oversikt. Jeg delte først intervjudataene i ulike kategorier og temaer for å få en bedre oversikt. En kategori kunne være «Kunnskap bak innsatsen», når det var tekst som belyste dette, eller «Forebygging», og plassere utsagn som reflekterte dette. Jeg lagde også kategorier som «Livreddere» og «Grensevakter», hvor jeg plasserte de ulikes syn på innsatsen under disse forenklede typologiene. «Kunnskap bak innsatsen» dekker et bredt felt av arbeidsmetoder, tanker og utviklingen av innsatsen, sett fra deres ståsted. Også hvordan de vurderte innsatsen og spørsmål som tok for seg evaluering eller effekten av innsatsen falt inn under denne kategorien.

«Livreddere» kunne signalisere informantenes tolkning av innsatsen som hjelp for enkeltindivider med narkotikaproblemer, eller for samfunnet som helhet med at de holdt narkotika borte fra skoler, gata eller fra andre arenaer. «Grensevakter» ble brukt om utsagn som fokuserte på viktigheten av å sette grenser når det gjaldt narkotikabruk, hvor troen på allmennpreventive hensyn var gjeldende. Også utsagn som signaliserte at de ikke kunne bekjempe narkotika, men at de i hvert fall kunne vedlikeholde dagens nivå, ble også plassert under «Grensevakter». Halvorsen påpeker at man kan stille seg kritisk til typologier som konstrueres på basis av kvalitative data (Halvorsen 2008:215). Han skriver videre at det ikke er selvsagt at disse typene har sitt motsvar i virkeligheten, og at det er fort gjort å overdrive de

kanskje små forskjellene i atferd eller holdning som disse ulike typologiene representerer, slik at validiteten blir lav (Halvorsen 2008:215). Men du må uansett kategorisere, eller typologisere for å få frem poenger og få en datamengde som du kan arbeide analytisk med. Men det er viktig å få med kategorier og begreper som dekker temaet, slik at man ikke taper oversikt over det man ikke har kategorisert (Fangen 2004:88).

På en slik måte kunne jeg grovt inndelegge en stor mengde tekst i mindre seksjoner, og se informantene opp mot hverandre. Det var også utsagn som var tvetydige, og som kunne plasseres under forskjellige kategorier. Dette var eksempelvis utsagn som kunne tolkes i et forebyggende perspektiv, og samtidig være reaktive i form av et kontrollperspektiv. Jeg systematiserte da mine data, i forsøk på å identifisere ulike kategorier og temaer. Da blir automatisk noe trukket frem som vesentlige og relevante, mens jeg vurderte en del data som mindre relevante, og analyserte disse i mindre grad. Sollund gjengir Fog, som sier at dette kalles en abstraksjonsprosess (Sollund 2007:244). Det er også viktig å ha fokus på at du ikke velger for snevert, når du skal gjengi sitater, slik at du bevisst eller ubevisst har utelatt informasjon som kan støtte eller svekke din egen konklusjon (Halvorsen 2008:215). Det er derfor viktig å være kritisk og alltid være konkret og grundig når du begrunner dine funn (Riessman 2008:195-196).

Jeg måtte også være obs på at personer kunne være skeptiske til forskerens, i dette tilfelle, min agenda (Bryman 2012: 151), og at dette kunne påvirke svarene. Forskning foregår heller ikke i et moralsk vakuum (Bryman 2012: 149, Halvorsen 2008:25, Riessman 2008:50).

Jeg opplevde mer nysgjerrighet fra informantene enn skepsis, slik jeg tolket det. De virket genuint interessert i problemstillingene, og mange mente det var bra at dette feltet forskes på, da det ikke er mye forskning på politiets innsats mot narkotika, eller hvordan innsatsen har påvirket politiet. Det var også en informant som uttrykte skepsis til institutt for kriminologi og rettsosiologi, hvor jeg studerer, og påpekte at forskningen fra instituttet på feltet narkotika var vinklet i en spesifikk retning. Likevel var informanten veldig åpen under intervjuet, og var interessert i problemstillingen.

Jeg var opptatt av å være mest mulig nøytral under intervjuet, og startet ikke diskusjoner hvis jeg var uenig i et utsagn. Da stilte jeg heller spørsmål som kunne få utdype personens mening. Holdninger hos intervjueren kan ha innflytelse på hvilke svar man får, og derfor er det viktig å opptre nøytralt (Halvorsen 2008:138). Jeg vil anta at mange av informantene hadde en

formening om mine holdninger til tema, basert på hvor jeg har studert, og hva vi har hatt som pensum. Likevel følte jeg ikke dette la noen demper på åpenheten eller bredden i svarene jeg fikk. Fangen påpeker at det er viktigere at du tydeliggjør din posisjon og er kritisk og refleksiv til den, enn å tilkjempe nøytralitet (Fangen 2004:135). Dette gjør jeg tydeligere i min analyse, hvor jeg prøver å reflektere over og være tydelig på min rolle, og prøver å se utsagn i kontekst. Når jeg drøfter senere i oppgaven, vil sitater fra intervjuer bli brukt. Leseren kan da selv vurdere om han eller hun er enig eller uenig i forfatterens egen tolkning, og på en slik måte få en større åpenhet rundt grunnlaget for min analyse (Riessman 2008:195). En hermeneutisk grunninnsikt, skriver Fangen, er at du er alltid vil ha en førforståelse får du begynner med forskning, men at den gradvis vil modifiseres etter som du tilegner deg mer kunnskap (Fangen 2004:43-44). Får overskride min egen førforståelse, vil jeg kunne sammenlikne min fortolkning av meningssammenhenger opp mot annen litteratur, kontekster eller andre informanternes enighet, eller uenighet. På en slik måte overskrider du lettere et erfaringsnært perspektiv, skriver Fangen (2004:179). Diskusjoner i mastergruppene, og gode samtaler med venner i og utenfor politiet, samt veiledning fra veileder bidrog til å øke min refleksivitet.

Etter at jeg delte opp intervjuene i ulike kategorier, eller temaer, gikk jeg mer i dybden av disse utsagnene, og så dem opp mot hverandre. Jeg gjorde dette med en hermeneutisk tilnærming, hvor jeg var klar over hvordan både min førforståelse og det kontekstuelle spiller inn i måten situasjonen fortolkes på, av meg og av politiet (Sollund 2007:244). Jeg brukte en form for tematisk narrativanalyse av intervjuene (Sandberg 2015:7, Riessman 2008:53). Den tematiske narrativanalysen fokuserer mye på hva fortellingen handler om, hvor innholdet er sentralt, eksempelvis mening og poeng (Sandberg 2015:7, Riessman 2008:53-78). Hovedfortellingen her er «innsatsen mot narkotika». Denne ville jeg fokusere på for å identifisere kjennetegn, regler og normer i politiets meningslandskap med innsatsen. Jeg kan slik prøve å gå i detaljer på deres meninger, og prøve å belyse forskjellige dimensjoner ved informantene og fenomenet «innsatsen mot narkotika» (Sandberg 2015:8, Riessman 2008:187). Hva legger de forskjellige i «forebygging», «kunnskap» «narkotika», hva mener de om disse temaene. Det vil være det sentrale i min analyse av intervjudata.

2.4 Besøk

Jeg nevnte at de fleste av informantene mine hadde et langt yrkesliv bak seg som politi, noe som var en fordel for at jeg fikk gode data under intervjuet. En ulempe med dette, var at jeg i liten grad fikk høre de unge og «ferske» ansattes mening om temaet. Denne problematikken prøvde jeg å begrense noe ved å ta et besøk til en politistasjon og pratet med et par ansatte der, og var også med på et informasjonsmøte for foreldre på en videregående skole – hvor politiet hadde et foredrag om narkotika. I denne settingen fikk jeg gjennom uformelle samtaler et innblikk i, eller i hvert fall en antydning om, deres tanker om temaet. Jeg utførte deltagende observasjon av ordenspatroljen i Oslo under arbeidet med min bacheloroppgave, og dette fungerte også som et bakteppe (Hauge og Heddad 2013).

Jeg fikk også delta på Norsk Narkotikapolitiforenings⁹ (NNPF) utdanningskonferanse i oktober 2013, hvor jeg fikk et innblikk gjennom deres presentasjoner, diskusjoner og gjennom uformelle samtaler. Jeg fikk en idé om hva de mener om innsatsen mot narkotika, fra ulike foredragsholdere med ulik posisjon i politiet og kontrollapparatet. Jeg ble tatt godt imot av daværende ledelse, som ordnet det slik at jeg fikk tilgang til konferansen. Den daværende ledelse viste interesse for studenter, og de ville i tillegg til at jeg skulle holde et foredrag om mitt prosjekt på en senere konferanse, og at jeg skrev et innlegg i deres tidsskrift, som et vilkår for at jeg deltok på konferansen. Dette takket jeg selvsagt ja til.

Noen av seminarene var lukket, da med tanke på taushetsplikt og skjulte politimetoder. Noen av dem fikk jeg gå på, andre ikke. Det var i stor grad opp til dem som holdt foredragene. Det ene lukkede seminaret, som omhandlet politiets innsats mot et bestemt narkotikamiljø, fikk jeg tilgang til. De fra spesialseksjonen for organisert kriminalitet, som holdt foredraget, var positive til at kriminologer fattet interesse for dette. Mens noen av de som holdt et av de andre lukkede seminarene ikke var av samme oppfatning, så jeg gikk på et av de åpne seminarene i stedet. Jeg fikk mye god og nyttig informasjon fra mitt opphold på konferansen.

Jeg fikk dessverre avslag på forespørsel om å delta på utdanningskonferansen deres i 2014, uten at de oppgav noen grunn. En grunn kan være at den nye ledelsen (det var en annen leder i NNPF da jeg henvendte meg for å delta på konferansen i 2014) ikke mente dette var et forum

⁹ Norsk Narkotikapolitiforening (NNPF) ble stiftet i 1991. Foreningen er en ideell organisasjon som drives på frivillig basis og har i overkant av 3300 medlemmer fra Politiet, Tollvesenet, Påtalemyndigheten, Kriminalomsorgen, Forsvaret og andre naturlige samarbeidspartnere.

for kriminologstudenter, og jeg fikk heller ikke noe svar på om de fremdeles var interessert i at jeg holdt et innlegg ved neste konferanse – men de ønsket meg lykke til meg oppgaven og skrev at jeg gjerne kunne sende inn en artikkel til deres tidsskrift.

Jeg håper jeg får delta neste år, og at de fremdeles er interessert i at jeg kan holde et foredrag om mitt prosjekt.

Også samtaler og diskusjoner med nyutdannede og politistudenter som er i min vennekrets, bidrog med innspill underveis.

Jeg deltok også på det nordiske politiforskningsseminaret, som ble holdt i Växjö 2014.

Jeg besøkte også UNODC i Wien, for å få et overblikk over FNs kunnskapsbank når det gjelder narkotika. De er blant annet en organisasjon som hvert år publiserer en årlig *World Drug Report*, som beskriver statusen på narkotika og narkotikabekjempelsen globalt og nasjonalt (mer om UNODC i 3.1.2). Her hadde jeg ulike samtaler med mange ulike personer, fra fagpersoner som er med å skrive den årlige narkotikarapporten til representanter fra INCB¹⁰ og personer som bidrar med rådgiving og implementering av strategier mot organisert kriminalitet til andre medlemsland. Jeg hadde flere «portvakter» i anledning mitt besøk til organisasjonen. Først fikk jeg kontaktinformasjon via en ansatt på instituttet. Kontakten jeg fikk positiv svar fra, sammen med sin sekretær, satte meg i møte med mange kontaktpersoner. Også under en samtale om mitt prosjekt med en forsker i Norge, kunne hun sette meg i kontakt med aktuelle personer i organisasjonen, som hun hadde kjennskap til. Slik ble det alt i alt et fruktbart besøk, hvor jeg også her fikk prate med et strategisk utvalgt personer, som kunne belyse noen aspekter ved min oppgave.

Her ble det i større grad uformelle samtaler, som gav et innblikk i innsatsen sett fra en stor internasjonal organisasjons øyne. Besøket gav god bakgrunnsinformasjon å ha med seg videre, i tillegg til all informasjonen som står på deres hjemmesider.

¹⁰ International Narcotics Control Board. INCB er et kvasi-uavhengig ekspertråd, og de er narkotikakonvensjonenes «vaktbikkje», som overvåker overholdelse av konvensjonene. Hvert år gir INCB ut en rapport om hvordan medlemsland overholder konvensjonene og hva de har gjort for å være i tråd med bestemmelsene. De har et rykte for å være konservative og forkjemper for et strengt forbud, hvor de har kritisert land som kjører en mer liberal narkotikapolitikk. F.eks. kritiserte de Norge da de skulle åpne sprøyterommet i Oslo, og mente dette var konvensjonsstridig. Utgangspunktet mitt var å se på likhetstrekk mellom dem og NNPF.

2.5 Fremgangsmåte

Når det gjelder dokumentanalysen, så fant jeg fort ut at jeg ikke kunne ta noen dyptgående diskursanalyse og kritisk diskursanalyse, grunnet den store mengden med tekst som stortingsmeldinger, NOU-er, nasjonale og internasjonale rapporter besitter. Det ble da en «lettere» diskurs- og kritisk diskursanalyse. Først lagde jeg meg et overblikk over hva problemet narkotika var, i rapportene, NOU-ene og stortingsmeldingene. Hvordan blir ting som eksempelvis narkotika, forebygging og kunnskap definert – og hva er problemet? Så lette jeg etter hvilke tiltak som blir vektlagt som løsninger; helse, justis – eller begge deler? Hvem er det som definerer problemene og hvem foreslår løsninger? Hva er løsningen basert på? Hvordan blir ting definert, og hva unnlater de da å ta med? Det var den røde tråden da jeg gikk gjennom tekstdokumentene. Jeg gjorde også søk på enkelte ord i dokumentene, eksempelvis «kunnskapsbasert politiarbeid», «narkotika», «organisert kriminalitet» og «forebygging».

Når det gjelder narrativanalysen, var jeg opptatt av ulike ting. Først og fremst var jeg opptatt av meningsinnholdet – hvordan prater de om innsatsen mot narkotika, og hva betyr den for politiet, hvordan ser de på fenomenet? Jeg var interessert i om det var konsensus om hvordan de pratet om fenomenet – om jeg kunne se en felles meningsforståelse, eller om den delte seg. Her prøver jeg å se på meningen av innsatsen mot narkotika helt generelt, og hvordan de forstår denne – hvilke temaer spilles det på? Hvordan fortalte de «historien» om innsatsen mot narkotika og politiets rolle?

For det andre, så delte jeg også inn i underkategorier eller temaer, slik jeg kunne gå mer i detalj i deres meningsunivers på spesifikke temaer. Eksempelvis så jeg spesifikt på hva de la i «kunnskap» bak innsatsen, hva de la i «forebygging», eller hvordan de så for seg «å hjelpe». Jeg fant at samme kategori kunne bety ulike ting for de ulike informantene. Det viste seg eksempelvis at «å hjelpe», som i utgangspunktet så ut til å være likt på tvers av informantene, også rommet ulike måter å se det «å hjelpe» på. Jeg så også etter om disse forskjellene kunne ha bakgrunn fra deres posisjon i politiet, uten at jeg går for mye i dybden på dette – da dataene var for få og for anonymitetshensyn. Hva vektlegger de som viktig, og hva er mer problematisk?

2.6 Overblikk

Hva visste jeg om politiet før jeg startet mitt prosjekt, og hvilke førforståelser hadde jeg om temaet?

Jeg skrev en bacheloroppgave i kriminologi om ordensforstyrrelser og så blant annet på hvordan politiet håndterte ordensforstyrrelser, hvor jeg foretok deltagende observasjon med flere politipatruljer over flere helger (Hauge og Heddad 2013). Da fikk jeg et lite innblikk i deres arbeidshverdag, og hadde gode samtaler med de politiansatte under mine observasjoner.

Når det gjelder mitt overblikk over selve innsatsen mot narkotika, var heller ikke det et ukjent tema. Mesteparten av litteraturen jeg allerede hadde lest var særlig fra kriminologi, eller ulike debatter og seminarer jeg selv deltok på, og gjennom samtaler med bekjente i politiet. Det var derfor viktig for meg å finne litteratur utenfor selve kriminologien, og få et bredere perspektiv på min forståelse av fenomenet. Noe jeg synes jeg gjorde, og som utvidet mitt syn på fenomenet. Særlig med tanke på at jeg fikk løfte blikket utenfor Norges grenser, og hvor jeg fikk en historisk oversikt over fenomenet, samtidig som jeg leste rapporter og teorier fra ulike fagfelt.

2.7 Etiske hensyn

Mitt mål var å finne ut hva politiet selv mente om innsatsen mot narkotika. Poenget har ikke vært å kritisere innsatsen eller politiet, men å prøve å få vite hvorfor vi har hatt innsatsen mot narkotika og hvordan innsatsen har utviklet seg, og hvordan innsatsen har påvirket politirollen.

Jeg har vært opptatt av å være åpen om mitt prosjekt til mine informanter. Problemstillingene mine har blitt spisset og fått noe endret fokus underveis, men ettersom jeg begynte med en bred definisjon av problemstillingen i informasjonsskrivet (se vedlegg 2), som ble sendt til potensielle informanter, så tror jeg ikke det vil bli store overraskelser for informantene. Dette er fordi de tilspissede problemstillingene mine står opplistet som underproblemstillinger, og tema er det samme, bare begrenset i omfang.

Bryman nevner fire etiske prinsipper det kan være nyttig å reflektere over (Bryman 2012:135, 146):

1) Er det skadelig for deltakerne? I mitt prosjekt har det ikke vært skadelig for mine informanter å delta. Først og fremst er de anonymisert, og deltakelsen har vært frivillig. Lydopptakene er lagret på en enhet som er beskyttet av passord. Videre har jeg anonymisert de transkriberte intervjuene som informant 1-8, og så knytter jeg ikke deres identitet til en spesifikk geografisk plassering. Jeg har valgt å bruke «en politistasjon» eller en «spesialseksjon» i en «storby» som stedsnavn.

Forespørsel om intervju er også foretatt direkte til informantene fra forskeren. Mine «døråpnere», som min veileder og andre, har bidratt til at kontakten etableres. Enten ved å utveksle epostadresser og telefonnummeret til informanten, eller sendt en mail til informanten med spørsmål om de kunne tenke seg å prate med en masterstudent. Jeg føler det ikke lå et avhengighetsforhold som kan tenkes å påvirke forsøkspersonens samtykke. Det var ikke informantenes ledere, men personer som ikke direkte har innvirkning på deres arbeidssituasjon, som etablerte kontakt (Halvorsen 2008:255). Problemet om avhengighetsforhold til samtykke, er kanskje mer problematisk når jeg har vært og besøkt politiet, FN og under min deltakelse på utdanningskonferansen til NNPF. Her er kanskje samtykket til den enkelte mer uklart. Men når det gjelder mine informanter, som er ressurssterke personer og ikke en utsatt gruppe, så vil jeg tro det ikke ville være problematisk å si nei til et intervju, slik også enkelte gjorde, eksempelvis riksadvokaten. Et større problem er når jeg gjennom mine analyser av intervjuene lager definisjoner og kategorier, som jeg plasserer deres utsagn under. Det oppstår da et dominansforhold hvor jeg definerer deres utsagn under metaforer, begreper og posisjoner de selv ikke har tilgang til (Fangen 2004:171,188, Riessman 2008:22). Informantene trenger ikke nødvendigvis være enig i disse, som kan skape ubehag, eller at de føler seg misforstått. Det er derfor viktig for meg å begrunne mine utsagn, og se på hva de faktisk sier og dekonstruere kjernen i den argumentasjonen, eller meningen de tilegner temaet (Fangen 2004:189). Når jeg viser et sitat i teksten, og setter det i lys av min tolkning og litteratur, kan det da være rom for andre tolkninger.

2) Mangler det for lite informasjon om prosjektet, eller informert samtykke? Det vil være et etisk problem hvis det var tilfelle. Jeg søkte om tillatelse fra NSD: Personvernombudet for forskning (se vedlegg 3), og fikk prosjektet innvilget. Jeg utarbeidet et informasjonsskriv for å

få et informert samtykke, med mal fra NSD, som alle mine informanter fikk tilsendt i forkant, og som jeg delte ut under intervjuet (se vedlegg 2). Under intervjuene fortalte jeg også muntlig hva prosjektet mitt gikk ut på, og de signerte på informasjonsskrivet. Når jeg var på besøk til politistasjonen var det stort sett ledelsen som fikk informasjonsskrivet, mens jeg muntlig forklarte dem jeg pratet med hva prosjektet mitt handlet om. Så jeg mener samtykket var fritt og at jeg innhentet det etter gjeldende retningslinjer (Halvorsen 2008:252). Det står også klart i informasjonsskrivet at informantene kunne trekke seg fra prosjektet når som helst (Halvorsen 2008:252).

3) Bryter forskningen med privatlivets fred? De aller fleste intervjuene ble foretatt i informantenes arbeidstid, med unntak av en som var kommet til byen i en annen anledning, men som tok seg tid til et intervju. Også funn jeg påpeker i min analyse av intervjudataene sikter seg i liten grad inn på personens privatliv, mens jeg ser på vedkommendes rolle som politi og forskjellige aspekter ved denne rollen.

4) Blir forsøkspersonene lurt, eller har forskeren andre hensikter enn uttalt? Dette er det fjerde etiske prinsippet Bryman nevner. Problemstillingen min startet bredt, med mange underproblemstillinger. Informantene kan kanskje tolke prosjektet ulikt, men selve tema og problemstillingene i seg selv bør være avklarende nok til at ingen føler seg lurt.

2.8 Pålitelighet av data

Hvordan er reliabiliteten og validiteten av mine data? Og kan de ha en overførbarhet?

Validiteten som begrep, kan gjengis med gyldighet eller relevans (Halvorsen 2008:67). Den referer til tre forhold: 1) Målevaliditet – hvor godt benyttede indikatorer måler hva som skal måles. 2) Generaliserbarhet – ekstern validitet, og 3) kausal validitet – intern validitet (Bryman 2012:390, Halvorsen 2008:67). I kvalitativ metode er det ikke like lett å måle validitet (Fangen 2004:51)

Noen hevder også at reliabiliteten og validiteten bør vurderes annerledes i kvalitativ metode enn i kvantitativ metode (Bryman 2012:390). Det er eksempelvis vanskeligere å finne måleindikatorer som måler hvorfor personer bruker narkotika, enn å måle hvor mange som blir straffet for det. I sistnevnte tilfelle kan man bruke tall fra kriminalstatistikken. Når jeg ser

på meningene til politiet er det et kompleks sett av ytringer som både er konsistente og motstridende. Abstrakte fenomener er vanskelig å måle og observere, skriver Halvorsen (2008:69). Jeg føler likevel gjennom narrativanalysen at jeg kunne spore likhetstrekk og motsetninger når det gjaldt informantenes meningsunivers.

Når det gjelder ekstern validitet er det ofte et problem i kvalitativ forskning, da datamengden ofte er liten sammenliknet med kvantitative data (Bryman 2012:390). Jeg har intervjuet åtte personer ansatte i ulike posisjoner i politiet, og kan ikke generalisere funnene mine til å gjelde for hele politiet i Norge. Men å bruke utsagn og mine egne tolkninger og se likhetstrekk med andre teorier og forskning på feltet, og utvikle gode teoretiske ideer kan være en styrke ved kvalitative data (Bryman 2012:390, Riessman 2008:193). Jeg ser også informantenes svar i lys av dokumenter og handlingsplaner laget for politiet, som er offentlige dokumenter som skal representere statens synspunkter.

Jeg har også underveis i oppgaven drøftet mine funn i lys av ulike teorier, og prøvd å se en sammenheng mellom mine funn og andres.

Når det gjelder reliabiliteten, siktes det til hvor pålitelige målingene er, dataene må også være valide, det vil si at de er relevante for problemstillingen (Halvorsen 2008:68). Et problem med ekstern reliabilitet, som betyr at studien skal kunne gjenskapes av andre forskere og oppnå samme resultat, er at ulike personer tolker ulikt. Det har derfor vært viktig for meg å være tydelig i min diskusjon av funnene, slik at andre kan gå min analyse etter i sømmene (Sandberg 2010:453, Riessman 2008:195). Jeg har heller ikke prøvd å dra frem sitater som bare viser én side av saken, men hvor det er motsetninger har jeg dratt disse frem i diskusjonen. En del utsagn fikk ikke se dagens lys, da utsagnene var for avslørende for informantens identitet. At mine funn også kan ses i lys av annen forskning på politiet, kan være en indikator på at dette er funn andre også kunne kommet frem til med samme data. Halvorsen (2008:72) skriver at begrepene validitet og reliabilitet er utviklet innenfor kvantitativ forskning og passer ikke like godt innenfor kvalitativ forskning. Dette henger blant annet sammen med, skriver han videre, at man ikke på forhånd har bestemt seg for hva man skal måle. Man er i større grad opptatt av «konsistens» i kvalitativ data, hvor troverdigheten er knyttet til tilnærmingmåten, innsamlingen, analysen og tolkningen av materialet (Halvorsen 2008:72). Man spør da om funnene er overførbare til andre situasjoner eller steder istedenfor å generalisere funnene (Bryman 2012: 390-91, Halvorsen 2008:72). Det føler jeg

mine funn er, hvor jeg kan se politiets meningsunivers opp mot andre kriminalfelt enn narkotika.

Under mastergruppemøtene fikk jeg også andres syn på mine tolkninger, som var nyttig, og som bidrog til en forsterket intern relabilitet, ved at vi på mange områder var enige hvordan jeg tolket dataene. Dette har bidratt til å styrke relabiliteten, både når det gjelder begreper og teorier som er benyttet til å belyse fenomenet, og selve tolkningen av dataene.

Jeg ser ikke på hva mine informanter sier som rene fakta, eller ren sannhet. Om et utsagn er sant eller usant, er ikke alltid like viktig, skriver Sandberg (2010). Like viktig kan det være å se på hvilken funksjon utsagnet har og hva personen vil oppnå med det, hvor det kan gi oss mye data som kan analyseres (Sandberg 2010:455, Riessman 2008:187). Hva tillegger de innsatsen, hvordan tolker de fenomenet narkotika og hvordan beskriver politiet kunnskap og forebygging? Dette vil være av interesse for analysen – og vil kunne fortelle oss mye om informantenes meningsunivers.

Mine intervjudata kan ikke sies å generalisere politiet i Norge, men de kan belyse visse aspekter ved politiet, og hvordan politiet ser på narkotika, og hvordan politiets narkotikahåndtering har påvirket politirollen. Funnene fra de offisielle dokumentene fra myndighetene kan i større grad generaliseres, da dette er offentlig og statlig godkjente dokumenter som skal representere stortinget og/eller regjeringen.

3 Innsatsen mot narkotika – fra hippier til organiserte bakmenn?

Hvordan startet innsatsen mot narkotika? Hvordan kom narkotikaproblemet til Norge, og hvordan har innsatsen utviklet seg? Kapitlet vil også ta for seg en teori av Philip Smith (2005), som kan hjelpe til å forklare noe av «krigen mot narkotika», og hvordan et «krignarrativ» trenger å bli konstruert før man går til «krig». Peter Andreas og Ethan Nadelmann (2006) vil også brukes for å forklare hvordan narkotika vokste seg frem som en global kriminalitet.

3.1 Det internasjonale forbudet

Narkotika, slik vi kjenner det i dag, var et relativt ukjent fenomen i Norge helt frem til midten av 1960-tallet, da slottsparksmiljøet oppstod (Christiansen 2012:172, Hauge 2009:200, Rusmidler i Norge 2013:222).

Jeg vil starte med et internasjonalt perspektiv, som i stor grad satte rammeverket for norsk narkotikapolitikk (Andreas og Nadelmann 2006, Friedrich 2005, Hauge 2009:20). Det internasjonale politisamarbeidet er også tett forbundet med det internasjonale forbudet mot narkotika (Aas 2007:121, Andreas og Nadelmann 2006, Bewley-Taylor 2012, Deflem 2002, Friedrichs 2005:134, Larsson 2014b:9, Shearing og Stenning 2012:273, Vendius 2014). Narkotika ble også grunnlaget for det nordiske politisamarbeidet, men har siden 1996 dekket all transnasjonal kriminalitet, skriver Høigård (2011:272).

Sentralt for konfliktkriminologer, inspirert av Max Weber, er at det er viktig å belyse konflikter og maktkonstellasjoner som fører til utformingen av straffelovgivningen (Hauge 2001:121). Webers definisjon av makt er individer eller gruppens makt til

å sette sin vilje gjennom til tross for motstand fra andre – som avhengig av plasseringen i lagdelingssystemet (Hauge 2001:121).

Når det gjelder innsatsen mot narkotika, må vi se utenfor landets grenser for å se etter dem som satte sin «vilje gjennom» for å definere narkotika som kriminalitet.

3.1.1 FN-konvensjonene og det globale forbudet

Narkotikaloggivning er i motsetning til de fleste andre nasjonale lover i meget stor grad bestemt av internasjonal lovgivning (Andreas og Nadelmann 2006, Bewley-Taylor 2012, Hauge 2009:33).

Det globale forbudet kommer i stor grad fra USA (Andreas og Nadelman 2006, Bewley-Taylor 2012, Friedrich 2005).

Inntil begynnelsen av 1900-tallet stod det enkelte land fritt til å bestemme hvordan de ønsket å regulere omsetningen av de ulike stoffene som i dag betegnes som narkotiske (Hauge 2009:33).

Den første internasjonale traktaten som skulle starte å regulere ulike stoffer internasjonalt var Haag-konvensjonen av 1912. Her ble det:

bestemte at opium ikke skulle kunne eksporteres til andre land dersom landets myndigheter ikke aksepterte dette, og at landene «så vidt mulig» skulle kontrollere at heller ikke kokain, morfin og heroin ble eksportert til land som ikke ønsket det» (...) Genèvekonvensjonen fra 1925 inkluderte også cannabis blant de stoffene som skulle underkastet internasjonal kontroll, og de land som vedtok konvensjonen skulle dessuten forplikte seg til å innføre straff for dem som ikke etterlevde konvensjonen, derunder de som ulovlig hadde slikke stoffer i sin besittelse (Hauge 2009:33-34).

Dagens globale forbud mot narkotika er mer eller mindre basert på tre FN-konvensjoner, hvor hovedformålet var å stoppe en ikke-vitenskapelig og ikke-medisinsk produksjon, lagring og bruk av narkotiske stoffer (Bewley-Taylor 2012:3, EMCDDA 2014).

De tre FN-konvensjonene, som det globale narkotikakontrollsystemet er bygget på, er listet opp under (Bewley-Taylor 2012:3, Hobson 2014:535):

- 1) The Single Convention on Narcotic Drugs fra 1961
- 2) Convention on Psychotropic Substances fra 1971
- 3) Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances fra 1988

Forbudet mot narkotika er altså noenlunde «nytt». Andreas og Nadelmann (2006) beskriver skiftende globale kriminalitetsfenomener, og viser at det som er kriminelt ikke alltid har vært det. Eksempelvis fant islamske jurister på 1600-tallet ut at kaffe var sammenliknbart med vin, siden det påvirker nervesystemet og virker oppkvikkende og behagelig. Kaffe ble da erklært å være i strid med islam og det ble ulovlig og straffbart å drikke kaffe, noe som førte til at det forekom henrettelser for ulovlig kaffedrikking (Hauge 2009:24). Det skapte imidlertid en stor motbevegelse, og kaffe ble tillatt å drikke igjen. Det var heller ikke ulovlig å slå sine barn i Norge før 1987 (Bjørge 2015:28). Frem til 1995 kunne norske bedrifter kreve skattefradrag for utbetalte bestikkelser, og det ble ikke ulovlig å bestikke utenlandske tjenestemenn før i 1999 (Bjørge 2015:28). Andre eksempler er blasfemilovgivning, som gjorde filmen «Life of Brian» fra 1979, ulovlig å fremvise i Norge. Eksempelvis ble også onani på 1800-tallet sett på som noe som kunne føre til alvorlige sykdommer (Hauge 2001:16, 162). Poenget er bare å illustrere at hva samfunn ser på som kriminalitet kan endre seg, og mye av hva som defineres som kriminalitet er stadig i endring og fornyelse. Eksempelvis å kriminalisere narkotiske stoffer som kokainblader og cannabis, eller å oppheve blasfemiloven i Norge.

Bruun m.fl (1975) viser hvordan en rekke utviklingsland motsatte seg kriminalisering av cannabis ut fra en engstelse for at kriminalisering ville føre til at cannabis ble erstattet med alkohol (Bruun og Christie 2003:83).

England var i begynnelsen sterkt i mot innføring av internasjonal narkotikakontroll og hadde tro på sine profesjonelle leger og forskere, og deres bruk av stoffene. Eksempelvis var legemidler i Storbritannia mer eller mindre uregulert gjennom hele 1800-tallet og inn på 1900-tallet (Hauge 2009:32). Hvis man ønsket å kjøpe opium, eller opiumsholdige medikamenter, morfin eller andre stoffer – så var disse i fritt salg nær sagt over alt (Hauge 2009:33). Dessuten så ikke England, på 1960-tallet, noe poeng i å føre strenge lover for et problem som da ikke eksisterte (Friedrich 2005:116). I 1970-årene ble de mindre skeptisk til den internasjonale narkotikakontrollen, særlig for å promotere sin støtte til president Nixon, samtidig som de begynte å se narkotikaproblemer i sitt eget land (Friedrich 2005:116).

Sverige hadde en mer liberalistisk holdning til fenomenet utover på 1970-tallet, men hvor de etter hvert gikk over til en mer restriktiv politikk, med særlig stor innsats fra 1993 og til i dag (Holgersson og Knutsson 2011). En svensk delegat blir også sitert i 1964 i FN, som sa at svenskene: «*did not want to lay down rigid rules for the future*» (i Hobson 2014:539). På 1970-tallet kunne eksempelvis store mengder narkotika føre til påtaleunnlattelse i Sverige.

Straffene økte fra ett års fengsel i 1968 til 10 års fengsel i 1972, og i 1981 ble straffens øverste grense for grove narkotikalovbrudd hevet til 18 års fengsel (Holgersson og Knutsson 2011:11). Den økte kriminaliseringen var en markering av hvor alvorlig Sverige skulle se på bruken, og at det ikke skulle være mindre straffbart å selge narkotika i Sverige, enn i andre land – og for å signalisere til ungdommen at det ikke var ok å bruke narkotika. *Bruk* av narkotika ble ikke kriminalisert før i 1988 i Sverige (Holgersson og Knutsson 2011:11).

Tyskland var skeptiske til det globale forbudet, da de hadde en sterk lege- og medisinindustri, og stemte blant annet imot forbud mot psykotropiske stoffer – de mente at det ikke var bevist avhengighet eller direkte skader ved bruk (Friderich 2005:118). I løpet av 1970-årene snudde også Tyskland og ble konforme til det globale forbudet, for å vise godvilje til USA og i frykt for å bli isolert – samtidig som de også så stoffproblemer i sitt eget land (Friedrich 2005:118).

Italia var heller ikke begeistret, av samme grunner som Tyskland, men ved å bli konforme så mente italienske diplomater at dette var en billig måte å bli en amerikansk partner på (Friedrich 2005:120-121).

Frankrike var derimot meget interessert i kampen mot narkotika, og mente kampen måtte være hard og effektiv (Friedrich 2005:121). Frankrike hadde ingen stor farmasøyt- eller medisinindustri, som Tyskland og Italia, og hadde lite å tape på forbudet (Friedrich 2005:122). President Nixon var den første presidenten som offisielt uttalte en «krig mot narkotika» på 1970-tallet, og narkotikakontrollen vokste enormt i omfang (Andreas og Nadelman 2006:130, Balko 2013, Friedrich 2005:134, Hauge 2009:219). For å illustrere den eksplosive veksten og for å vise USAs sentrale rolle, kan det være illustrativt å vise til tall som Andreas og Nadelmann (2006:129) oppgir (Se tabell 1).

Tabell 1: Utviklingen av Treasury Departments Drug Enforcements i USA og deres stasjoner i utlandet (nå DEA):

År	Budsjett	Antall agenter	Agenter i utlandet	Antall land
1967	Ca. 3 millioner dollar	300	12	8
1973	74 millioner dollar	1 446	124	33
1976	200 millioner dollar	2 141	228	43
2015	2.02 milliarder dollar	Ca. 5 000	Ca. 750	67

I 1967 var budsjettet for Treasury Departments Drug Enforcement (nå DEA¹¹) på ca. 3 millioner dollar og de hadde totalt 300 agenter.

In less than a decade, a small overseas complement of U.S. drug enforcement agents had grown into the first global law enforcement agency with operational capabilities (Andreas og Nadelmann 2006:129).

I dag (2015) har DEA nesten 5 000 spesialagenter¹² og et budsjett på 2.02 milliarder dollar (DEAs hjemmeside).

DEA har i dag 86 utenlandske kontorer i 67 forskjellige land. Fra land i Europa, Afrika, Latin-Amerika, Asia og Australia til land i Midtøsten. Eksempler på land kan være Dubai, Tyrkia, Russland, India, Kina, Japan, Egypt, Danmark, Frankrike m.fl. De har ikke kontor i Norge.

Bruken av narkotiske stoffer globalt har holdt seg noenlunde stabilt de siste årene, ved at bruk av noen stoffer går opp, mens andre går ned (EMCDDA 2014, World Drug Report 2014). Cannabis er det mest brukte narkotiske stoffet i Norge og i verden, hvor det globalt er estimert at ca. 180 millioner har brukt cannabis det siste året (Rusmidler i Norge 2013:223, World Drug Report 2013). Ifølge den Europeiske narkotikarapporten (EMCDDA 2014) har 5.3 % av den voksne befolkningen (15-64) i den europeiske unionen, brukt cannabis det siste året.

I 2012 ble det estimert at mellom 162 millioner og 324 millioner mennesker har brukt ett eller flere ulovlige stoffer minst én gang i løpet av året – noe som tilsvarer 3,5-7 % av verdens befolkning (World Drug Report 2014). Når det gjelder omfanget av «problem drug users¹³», er også antallet stabilt på mellom 16 millioner og 39 millioner mennesker (World Drug

¹¹ The Drug Enforcement Administration was created by President Richard Nixon through an Executive Order in July 1973 in order to establish a single unified command to combat "an all-out global war on the drug menace." At its outset, DEA had 1,470 Special Agents and a budget of less than \$75 million. Today, the DEA has nearly 5,000 Special Agents and a budget of \$2.02 billion (DEAs hjemmeside).

¹² Til sammenligning: Det er ca. 900 ansatte i Europol i tillegg til tilknyttede 185 Europol Liaison Officers. FBI har over 60 internasjonale kontorer rundt i verden tilknyttet de amerikanske ambasadene.

¹³ Definisjonen i WDR 2014 av «problem drug user» er: There is no standard definition of problem drug use. The definition may differ from country to country and may include people who engage in the high-risk consumption of drugs, for example people who inject drugs, people who use drugs on a daily basis and/or people diagnosed with drug use disorders or as drug-dependent based on clinical criteria contained in the International Classification of Diseases (tenth revision) of the World Health Organization and the Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (fourth edition)

of the American Psychiatric Association, or any similar criteria or definition that may be used.» Paust (2014:15) skriver: «På de legale rusmidlers område skilles det gjerne – både i litteratur og dagligtale – mellom bruk og misbruk. I den grad dette skillet praktiseres også for andre stoffer, er misbruk ensbetydende med enhver rekreativ (i praksis enhver ikke-medisinsk) bruk.»

Report 2014). I Europa har rundt en firedel av den voksne befolkningen på ett eller annet tidspunkt brukt et illegalt rusmiddel – hvor cannabis er det vanligste (EMCDDA 2014).

Kort oppsummert kan vi konkludere at det globale forbudet mot narkotika og FN-konvensjonene i sterk grad var preget av amerikansk innflytelse, og det var varierende motstand og tolkninger av det globale forbudet i startfasen.

Da den første konvensjonen i 1961 ble underskrevet, var narkotika et relativt ukjent problem i Europa (Friedrich 2005). Dette henger også sammen med USA sin dominerende rolle i verdenssamfunnet på denne tiden (Andreas og Nadelmann 2006), hvor mange land, som ikke selv hadde noen problemer med narkotika, så det som en mulighet til å vise USA lojalitet (Friedrich 2005).

3.1.2 Fra internasjonal enighet til kognitiv dissonans?

Det var lenge en konsensus om at verdenssamfunnet kunne skape en narkotikafri verden (Bewley-Taylor 2012). I 1998 var det optimisme i FN, og medlemslandene ble enige om en politisk deklarasjon hvor de skulle:

work towards eliminating or reducing significantly the illicit production of coca, cannabis and opium, and the illicit manufacture and trafficking of psychotropic substances, as well as achieving significant and measurable result in the field of drug demand reduction by the then planned review in 2008 (Bewley-Taylor 2012:1).

Så sent som i 2008 skriver Executive Director i UNODC i den årlige World Drug Report: «*Drug control is working*» (Bewley-Taylor 2012:12).

UN Office on Drugs and Crime (UNODC) ble opprettet i 1997 og er et FN-organ som er et resultat av en sammenslåing av “United Nations Drug Control Program” og “the Centre for International Crime Prevention” (UNODC hjemmeside).

De har hovedkontor i Wien, Østerrike. De fungerer som en global “kunnskapsbank” når det gjelder kampen mot narkotika og internasjonal kriminalitet, hvor de har som mandat å bistå medlemsland med dette arbeidet (UNDOC hjemmeside). De samler inn informasjon fra de

ulike medlemslandene, og lager blant annet en årlig narkotikarapport; *World Drug Report*. Europa har også en «egen kunnskapsbank»: European Monitoring Centre for Drugs and Drugs Addiction (EMCDDA), som skal bidra med en oversikt over Europas narkotikaproblem med utgangspunkt i forskning, og som kan brukes som støtte til videre policyutforminger (EMCDDAs hjemmeside).

UNODC's støtte til medlemslandene skal bidra til å effektivisere kampen mot narkotika, internasjonal kriminalitet-, og terrorisme. De kan bidra med opplæring av medlemsland (arbeidsmetoder, teknisk utstyr) og skal hjelpe medlemsland med implementering av konvensjoner og bidra til hjelp med utforming av lokale lover mot narkotika med mer.

UNODC satsningsområder blir også utformet av ulike kommisjoner, blant annet «Commision on Narcotic Drugs» (CND). Her diskuterer medlemslandene den videre utformingen av den internasjonale narkotikakontrollen og narkotikapolitikken. I 2013 fikk man godt innsyn under det årlige kommisjonsmøtet, gjennom bloggen <http://www.cndblog.org/>. Her kom det frem at det er en voksende uenighet mellom ulike medlemslandene og ulike NGO-er. Denne uenigheten har vokst seg større de senere årene (Bewley-Taylor 2012, EMCDDA 2014, GCODP, LSE Report 2014).

I 2009 ble 130 medlemsland brakt sammen i «The High Level Segment» hvor de skulle konkludere og se på prosessen av målene som ble satt i 1998, og hvordan det internasjonale narkotikakontrollsystemet hadde bidratt til å nå disse målene (Bewley-Taylor 2012:1).

Her ble det debatt, og mange medlemsland påpekte at målene ikke var nådd og påpekte mange feil. Forbudslinjen ble fremdeles doktrinen bak, og den ble satt som rammeverk i den videre innsatsen. Men det var nå en økende vekst av uenighet omkring den sentrale normen for systemet av den verdensomspennende narkotikakontrollen (Bewley-Taylor 2012:2-3, LSE Report 2014).

UNODC får 90 % av budsjettet sitt fra frivillige bidrag, i hovedsak fra ulike nasjoner. USA er den største bidragsyteren (Bewley-Taylor 2012:116), og har slik vært med å styre retningen på organisasjonens fokus, og organisasjonen har derfor vært fokusert på forbudslinjen mot narkotika. Men de siste årene har EU-landene blitt en motmakt mot USA, hvor de har hatt et

økende fokus på skadereduksjon¹⁴ (Bewley-Taylor 2012:127, EMCDDA 2014). Det er den senere tiden blitt en voksende dissonans mellom funksjonen av det globale forbudet og FNs posisjon til menneskerettigheter, som ikke er med i narkotikakonvensjonene (Bewley-Taylor 2012:138, Hobson 2014:537, Stambøl 2014). International Narcotics Control Board (INCB) er et kvasi-uavhengig ekspertråd, og fungerer som narkotikakonvensjonenes «vaktbikkje», som overvåker overholdelse av konvensjonene. Hvert år gir INCB ut en rapport om hvordan medlemsland overholder konvensjonene og hva de har gjort for å følge bestemmelsene. De har et rykte for å være konservative og forkjemper for et strengt forbud, hvor de har kritisert land som kjører en mer liberal narkotikapolitikk (Bewley-Taylor 2012:220). INCB var sterkt i mot medlemsland som mykte opp narkotikapolitikken og prøvde å nøytralisere begrepet skadereduksjon, og direktøren i INCB omtalte det slik: *«in effect, every drug control measure practices harm reduction»*.

Altså mener de at forbudet i seg selv er skadereduserende, helt generelt – og tiltak som myker opp et forbud, eksempelvis sprøyterom – er da skadelig. Poli og justisvesenet og et effektivt kontrollapparat blir fremhevet som de riktige aktørene. De var sterkt imot sprøyterom, og rettet kritikk mot blant annet Norge, Tyskland, Canada og Spania for deres bruk av sprøyterom (Bewley-Taylor 2012:234). INCB mente det kunne sende «feil signal» og krevde gode bevis for at dette kunne ha en positiv effekt, mens de selv ikke krevde noen dokumentasjon på at forbudsregime skulle ha noen tilsvarende studier av effekt (Bewley-Taylor 2012:240). Bewley-Taylor skriver videre at selv om INCB ikke har noen reelle sanksjonsmuligheter mot medlemsland, som tolker konvensjonen annerledes, har de med støtte fra USA hatt «muskler» nok til å la sin stemme bli hørt.

Det har altså vært et sakte, men stadig økende, fokus på skadereduksjon og menneskerettigheter når det gjelder den internasjonale narkotikapolitikken, noe det nå er uenighet om (Bewley-Taylor 2012, LSE Report 2014, Stambøl 2014). Men veien dit har ikke nødvendigvis vært lett – hvor bekjempelsen har hatt sterk tro på kontrollapparatet; politi- og justisvesenets rolle. Dette er fremdeles tilfelle, men det har vokst fram en større uenighet fordi «krigen» mot narkotika har vist lite til reduksjon av salg av narkotika, eller nedgang på

¹⁴Skadereduksjon viser til politikk, behandlingstilbud og prosjekter som har til hensikt å redusere helsemessige, sosiale og økonomiske skader og problemer forbundet med bruken av tobakk og psykoaktive stoffer. Det er en evidensbasert og kostnadseffektiv tilnærming som er fordelaktig for den enkelte, såvel som for samfunnet som helhet (Wikipedia). Fokuset blir her mer flyttet fra et kriminaldiskurs til et helsediskurs, på hvordan man tolker og ser narkotikaproblemer. Se Paust (2014) masteroppgave «Skadefølgeprinsippet og norsk narkotikalovgivning» som diskuterer noen aspekter ved dette i Norge. Se også Stambøl (2014).

narkotikabruk (Aas 2007, Andreas og Nadelmann 2006:46). Krigen mot narkotika førte til en voksende fangebefolkning, særlig i USA (Aas 2007:121, Christie 2000). Eksempelvis bidrog innsatsen mot narkotikaen i Karibien til at prisen på narkotika faktisk gikk ned i de store byene, mens det ble en enorm oppgang i våpenrelaterte drap som resultat (Agozino, Bowling m.fl. 2009:297-300).

Behandlingsideologien var i liten grad gjeldende i USA, og under President Reagan ble alle psykiatere fjernet fra politiets narkotikabyråer; «*The are trained to treat, and treatment isn't what we do*» ble da uttalt (Balko 2013:143).

Da President Bush ble president i 2001, insisterte USA på at alle referanser til «harm-reduction» skulle bli fjernet fra FNs rapport fra en narkotikapolicykonferanse i Usbekistan.

Det var også forskning fra UNODC som ikke ble utgitt, grunnet frykt for at rapportene ville være for kontroversielle (Bewley-Taylor 2012:117). Dette var blant annet rapporter som fant ut at sprøyterom og utdeling av brukerutstyr ikke hadde noen negativ effekt; som mer bruk eller økende andel narkomane, men god helseeffekt for brukerne og minsket hiv-smitte. Det samme skjedde med WHO sin rapport om kokain i 1994¹⁵, da resultatet ble «lagt i en skuff» da det ikke samsvarte med det politiske budskapet (Bewley-Taylor 2012:117). Et annet eksempel er under det første presidentåret til president Clinton, da det kom en rapport fra «Centers for Disease Control and Prevention». Den konkluderte med at NSP¹⁶ fungerte for å minske smitte med AIDS samtidig som det ikke økte narkotikabruk, også EMCDDA har konkludert lignende (EMCDDA 2014). Denne rapporten ble holdt tilbake av Clinton-regjeringen i frykt for politisk «backlash», der de kunne bli sett på som; «*soft on illicit drug use and crime*» (Bewley-Taylor 2012:61).

Det er også en økende uenighet om stoffet cannabis, og flere medlemsland ville at WHO skulle undersøke cannabis ytterligere, men fikk da stor motstand fra USA og INCB; det kunne sende "feil signaler" hvis funn kunne undergrave the Singel Convention fra 1961 (Bewley-Taylor 2012:212-213).

EU-land har derimot vært en motmakt mot USA, og det tyder på at det er i ferd med å skje en normalisering av bruk av skadereduksjon i Europa og i enkelte delstater i USA (Bewley-Taylor 2012:87, EMCDDA 2014, Stambøl 2014), selv om det også her er land som er sterkt i

¹⁵ Denne rapporten skal visstnok ligge tilgjengelig på Wikileaks, og er det er henvist til rapporten i Paust (2014)

¹⁶ NSP: Sprøyterom, Nålestøtteprogrammer, utdeling av rene sprøyter HIV/aids reduserende tiltak

mot en oppmykning av regimet, deriblant Sverige og Russland. Og hvor ulike land legger ulike ting i begrepet skadereduksjon. Det vil si at det fremdeles er nasjoner som eksempelvis mener at sprøyterom er å gi opp kampen, og andre skadereduserende tiltak (eksempelvis avkriminalisering av bruk, sprøyterom, metadonbehandling, gratis utdeling av sprøyter, behandling istedenfor straff m.m.) undergraver det internasjonale forbudet. I deres øyne vil det ikke være skadereduserende med slike tiltak, men oppfordre til bruk av narkotika, og signalisere at man har gitt opp – som igjen kan føre til flere skader. En «brist i rammeverket» (Erikson 1966).

USAs egne stater har hatt en oppmykning, eksempelvis legalisering eller avkriminalisering av cannabis i flere stater, som nok har gjort det vanskeligere for myndighetene i USA å «Shame» andre land, når det skjer lokale lovendringer i deres eget land. INCB har også uttalt at det delstatene i USA gjør er et brudd med FN-konvensjonene (INCB Rapport 2013).

I 2016 (UNGASS 2016¹⁷) skal det holdes et stort møte hvor medlemslandene skal diskutere veien videre for FN-konvensjonene og det globale narkotikaforbudet, og hvordan de skal jobbe fremover (UNODC hjemmeside).

3.1.3 Å prøve å forstå det globale forbudet og hvordan «krigen» mot narkotika ble «skapt»

Smith (2005) beskriver hvordan en krig/konflikt kan oppstå og forklarer hvordan narrativet til krig skapes. Først, skriver han, er det viktig å etablere et kulturelt byggverk for konflikten før man starter en krig. Dette gjøres for å unngå en indre konflikt i samfunnet som kan føre til misnøye og at regjeringen må gå av (Smith 2005:11). Eller for å bruke Eriksens begrep: man må gjøre dette for å unngå en «brist i rammeverket» (se 1.2.1). Det vil si at man ikke kan gå til krig uten videre, folket må også føle at det er nødvendig. Du går ikke til krig mot «de gode» (Presser 2009, Smith 2005). Bruun og Christie (2003:49-50) beskriver eksempelvis hvorfor kaffe og alkohol er uegnede fiender. Dette er fordi de står sterkt kulturelt forankret.

¹⁷ Special session of the United Nations General Assembly on the World Drug Problem. The UN General Assembly will hold a Special Session (UNGASS) on drugs in 2016. This Special Session will be an important milestone in achieving the goals set in the policy document of 2009 "Political Declaration and Plan of Action on International Cooperation towards an Integrated and Balanced Strategy to Counter the World Drug Problem", which defined action to be taken by Member States as well as goals to be achieved by 2019(..) Les mer på: <http://www.unodc.org/ungass2016/en/about.html>

Det gjorde ikke narkotika – i den vestlige verden. Narkotikakonvensjonen er unik i forhold til andre FN-konvensjoner, hvor ord som «evil» – et onde, blir brukt i konvensjonen fra 1961 (Hobson 2014:526). Av alle grusomheter i verden og i internasjonale lovgivninger; konvensjoner om slaveri, apartheid, tortur eller dem som forbyr folkemord – så er det likevel kun i narkotikakonvensjonen fra 1961 at ordet «evil» blir brukt (Hobson 2014:526). Dette kan ha vært med å skape og forme vårt syn på fenomenet. «Evil» – ondskap – gir lite tolkningsrom, noe som har gjort det vanskelig å tenke annerledes om fenomenet, og som kan ha bidratt til en «stabilisering av rammeverket» og en forsterking av narrativet om narkotika som et onde.

Andreas og Nadelmann (2006) beskriver også hvordan et globalt forbud har likhetstrekk med hvordan det starter, hvor moralske entreprenører har en viktig rolle.

Et globalt forbud kommer etter at enkelte kriterier er oppfylt. De beskriver altså først et fenomen som var mer eller mindre sett på som noe legitimt i visse situasjoner og nasjoner, hvor staten:

the central constraints on involvement in the activity have far more to do with political prudence and bilateral treaties than with moral notions or evolving international norm (ibid).

Dette kan eksempelvis være Norges underskrift på Haag-konvensjonen, som bidro til at cannabis ble ulovlig, uten at Norge skrev under fordi det var et aktuelt problem for Norge på det tidspunktet (se 3.2). De beskriver det andre steget; hvordan man redefinerer en handling til et stort problem, et onde.

Det tredje steget er at et regime, særlig de som vil skape et globalt forbud, argumenterer for kriminalisering av aktiviteten, og prøver å få dette gjennom internasjonale konvensjoner – som kan bidra til et globalt forbud. Dette ble svært vellykket med narkotikakonvensjonene, og er av de mest suksessfulle globale kriminaliseringen noensinne (Andreas og Nadelmann 2006).

Smith (2005) kan illustrere det kulturelle bakteppet et samfunn trenger for å trappe opp til en krig. Han skriver at for man skal opparbeide/skape et «objektivt» fiendebilde, er man helt nødt til å skape et kulturelt mønster som anerkjenner fiendediskursen. Han beskriver viktigheten av folks narrativ, hvordan man prater om et fenomen og hvilke meninger man tilegner fenomenet. Bruun og Christie (2003) påpeker også dette i boken *Den gode fiende*.

Smith (2005) lager en modell, som viser ulike stadier – om hvordan et problem utvikler seg på ulike stadier og hvor narrativet om problemet vokser for hvert stadium – hvor det siste stadiet er nødvendig for å starte en krig. Han kaller de ulike stegene «Low mimesis» – «tragedy/romance» til «apocalypse» (Smith 2005:24). På det første stadiet er konflikten eller problemet mer hverdagslig, lokalt og begrenset i omfang og hvor det ikke er en sterk dualisme mellom rett og galt, eller mellom aktørene. På det andre stadiet, er problemet større i omfang, gjerne nasjonalt, motivasjonen noe større – og man har enten en meget pessimistisk tone, eller en romantisk tone – troen på en god løsning og en god helteskikkelse som kan «redde dagen», eller mistet troen på at finnes noen god løsning på situasjonen. Dette skjer fordi situasjonen enten er for uoversiktlig, for komplisert – hvor forskjellen mellom «helt og «skurk» ikke er krystallklar, og man kan føle seg mer oppgitt. På det siste steget, «apocalypse» er problemet sett på som globalt, ekstraordinært og preget av høy moralisme – en stor splittelse mellom helt og skurk. Fiendebilde er her malt opp stort, og man må ta i bruk ekstraordinære midler for å bekjempe fienden.

Her er særlig Bushs krig mot terror aktuell å bruke som eksempel, hvor han kort etter 11.9 fremstilte det slik: «enten er du med oss, eller så er du med terroristene», noe som er en ganske klar dikotomi og Bush begynte å bruke ordet «evil» veldig aktivt i sine taler fremover (Geis og Hobson 2014). Her er du altså enten god eller ond – noe som skaper lite rom for alternative tolkninger eller diskusjoner.

Krig mot narkotika kan også sies å bære preg av en høy moralisme, skille mellom helt og skurk og hvor problemet blir sett på som ekstraordinært og globalt; «*Public enemy number one*» (Balko 2013). Den sterke ordbruken og retorikken mot narkotika kan se ut til å ha hatt en effekt på hvordan man tolker fenomenet (Elwood 1994). Også ordbruk som trussel mot «humanity» og «mankind» ble aktivt brukt i FN-konvensjonene om narkotika, som også har bidratt til å skape en dikotomi, hvor man i mindre grad har vært åpen for andre tilnærminger (Hobson 2014).

Andreas og Nadelmanns (2006) beskrivelse av hvordan et globalt forbud starter, kombinert med Smiths (2005) forklaring på hvordan en krig kan starte – kan hjelpe til å forklare det internasjonale forbudet mot narkotika. Man kan si at narrativet for innsatsen mot narkotika, bar preg av å komme i Smiths siste steg; «apocalypse». Fienden var absolutt, den måtte bekjempes for enhver pris.

Fiender forener den annen side, gjør det mulig å samle oppmerksomhet om bare en liten del av virkeligheten og glemme alt annet (Bruun og Christie 2003:56).

Synet på narkotika som et onde ble godt utviklet utover 1970-1990-tallet (Bruun og Christie 2003).

Det er den siste tiden er blitt en større uenighet om innsatsen mot narkotika. Man kan jo spørre, for å bruke Smiths begreper – har det gått fra det apokalyptiske stadiet, til mer å ligne det romantiske-/tragedie stadiet? Fiendebildet er noe mer diffust, med et fornyet fokus på helseaspektet og skadereduksjon, og påpekte brudd på menneskerettigheter har bidratt til å stille spørsmåltegn ved visse aspekter av innsatsen, og særlig politiet og justisvesenets rolle i denne innsatsen.

3.2 Innsatsen i Norge

Vi har sett at det først var ulike syn på det globale forbudet mot narkotika, men dette endret seg noenlunde raskt til at de fleste land ble konforme til konvensjonene med varierende implementering, men med et narkotikafritt samfunn som mål, og med forbudsregime som gjeldende norm for å nå målet. Vi så også ovenfor at det er blitt et økende fokus på skadereduksjon og menneskerettigheter som en motvekt til et hardt forbudsregime med høy fokus på straff og politi. Hva med Norge?

De første norske lovene mot narkotika – opiumsloven av 1913 og opiumsloven av 1928 – var oppfølging av de internasjonale konvensjonene nevnt ovenfor; Haag konvensjonen av 1912 og Genève konvensjonen av 1925, og var i liten eller ingen grad et resultat av problemer med narkotika i Norge (Bruun og Christie 2003:113, Hauge 2009:33, Rusmidler i Norge 2013:230). Den første opiumsloven var nok så ubetydelig for Norges vedkommende, i og med at opiat og kokain for lengst var underlagt reseptplikt og var regulert (Hauge 2009:33). I loven av 1928, som var svar på Genève konvensjonen fra 1925, ble også cannabis et stoff som skulle underlegges kontroll. Og da loven fra 1913 ikke hadde noen straffebestemmelser, ble det straffebestemmelser med bøter eller fengsel inntil seks måneder ved den nye loven fra 1928 (Hauge 2009:33-34). Heller ikke legemiddeloven (tidligere opiumsloven) av 1964 kan ses i lys av situasjonen i Norge, i og med at den kom som en følge av Singel Convention on Narcotic Drugs fra 1961 (Rusmidler i Norge 2013:230). Norge var et av de første landene i

Europa som allerede i 1961 hadde etablert en egen narkotikaklinikk: Statens Klinikk for narkomane på Hov i land (Rusmidler i Norge 2013:230). Her var målgruppen de såkalte «klassiske» narkomane; pasienter og helsepersonell med tilgang og avhengighet til morfin (Rusmidler i Norge 2013:230), og dette var ofte personer i høyere sosiale lag, også internasjonalt (Hobson 2014:529). Fokusskiftet kom med den nye loven fra 1964 hvor inntoget av cannabis i slottsparken på midten av 1960-tallet skapte mer eller mindre begrunnet panikk –det ble fort et kriminalpolitisk onde (Bruun og Christie 2003,Hauge 2009,Larsson 2008, Rusmidler i Norge 2013:231). FN-konvensjonene krevde også strenge tiltak for å hindre stoffene som konvensjonene definerte som narkotika, og at landene satte strenge straffer for dem som hadde ulovlig omgang med stoffene (EMCDDA 2014:67,Hauge 2009:34). Norge skiller seg derimot ut som det landet som har den strengeste narkotikapolitikken i Europa, hvor maksimumsstraffen for narkotikalovbrudd i perioden 1964 til 1984 ble hevet fra bot eller fengsel inntil 6 måneder til 21 års fengsel (Hauge 2009:34). Hauge skriver videre at andre land kan ha betydelig lavere straffer, og enkelte stoffer, særlig de som faller inn under FN-konvensjonen fra 1971, er relativt lett tilgjengelig på apotek uten foreskrivning fra lege i andre land. Myndighetene i Norge fryktet at det nye narkotikaproblemet skulle få fotfeste, og at det derfor måtte tas i bruk harde straffer (Rusmidler i Norge 2013:231). I 1965 tok Norge sitt første beslag av cannabis, og den første norske rettsaken etter legemiddeloven fant sted da en utenlandsk student ble pågrepet og straffet for ulovlig befatning med cannabis (Rusmidler i Norge 2013:250).

Det var ikke bare straffenivået som økte på grunn av det nye narkotikafenomenet, også politiets innsats mot narkotika økte, og deres metodebruk.

Politiets innsats mot narkotika medførte en betydelig vekst i ressurser og stillinger, fra de 2 første halvtidsstillingene i Oslo i 1965 til at man i dag legger ned betydelige ressurser innen feltet (Larsson 2014b:9).

I 1979 etablerte Oslo politikammer en egen narkotikaseksjon, som også fikk en bistandsfunksjon overfor andre politidistrikter (Rusmidler i Norge 2013:251). Da hadde politiet i Oslo prøvd ulike metoder, som de utviklet under sitt arbeid mot slottsparkmiljøet (Hauge 2009:201). Noen av arbeidsmetodene ble inspirert og lært fra USA (Andreas og Nadelmann 2006, Friedrich 2005, Christiansen 2012:173), blandet med egne erfaringer og arbeidsmetoder mot slottsparkmiljøet. Politiet fikk muligheten til å benytte seg av telefonkontroll mot narkotikakriminalitet fra 1976 (Larsson 2014b:3), og dette var frem til

1999 metoder som *kun* kunne brukes overfor narkotikakriminalitet og mot hendelser som kunne true rikets sikkerhet (Gundhus 2009:95). Dette signaliserer igjen hvilken kriminalpolitisk stilling narkotika hadde på 1970-1990-tallet og politiavdelinger som bekjempet narkotikakriminalitet var de som fikk innvilget de største budsjettene (Larsson 2008). Man kan også si at man i Norge endte opp i det Smith (2005) omtaler som det apokalyptiske stadiet, hvor fiendebilde ble malt stort og absolutt og noe måtte gjøres (Bruun og Christie 2003) – som også kan ligne på det Erikson kaller en «brist i rammeverket» – noe måtte gjøres for å tette «bristen».

Det politiske klima forespeilte et narkotikafritt samfunn (Bewley-Taylor 2012, Bruun og Christie 2003, Rusmidler i Norge 2013), og politiinnsatsen ble deretter. I 1970 stod narkotika for 3,45 % av de siktede forbrytelser, mens de i 2001 stod for 28,28 % av siktede forbrytelser (Bruun og Christie 2003:222). I 2001 stod narkotika¹⁸ for 42 % av de totale straffereaksjonene i Norge (Bruun og Christie 2003:223). De siktede med narkotikakriminalitet som hovedlovbrudd¹⁹ utgjorde 39 % av alle siktede for forbrytelser i 2013 (SSB 3).

Når vi ser på anmeldte lovbrudd fra 2013, er antall anmeldelser for bruk av narkotika større i 2013 enn alle tidligere år (SSB 1, vedlegg 4). Dette til tross for at anmeldte lovbrudd totalt sett fra 1998-2013 har gått ned 6,5 % (SSB 2). Dette ser man også internasjonalt. Narkotikarelaterte lovbrudd har hatt en økning i tidsperioden 2003-2012, mens man har sett en nedgang i volds- og eiendomsrelatert kriminalitet (EMCDDA 2014, World Drug Report 2014) Når vi ser på etterforskede narkotikalovbrudd i Norge i 2013, viser det at det er det største antall etterforskede saker siden 1998 (SSB 3), med totalt 45 500 ferdig etterforskede lovbrudd. Antall straffereaksjoner med narkotika som hovedlovbrudd, utgjorde nesten 50 % av alle forbrytelser i 2013 – den største andel som noen gang er registret (SSB 6, vedlegg 4).

Som tallene illustrerer, selv om det totale antallet varierer noe fra år til år, så er det et relativt høyt antall narkotikasaker (EMCDDA 2014, Larsson 2011, SSB 1, SSB 3). Stigningen har vært bratt fra 1970-tallet til 2000-tallet, hvor antallet har stabilisert seg noe utover 2000-tallet,

¹⁸ I denne prosentsatsen tar Bruun og Christie med narkotikaforbrytelser, grove narkotikaforbrytelser, og brudd på legemiddeloven (bruk, besittelse, annet) og jeg selv bruker denne samlebetegnelsen for narkotikakriminalitet.

¹⁹ Dersom en person er registrert som siktet for flere enn ett lovbrudd, klassifiseres den siktede ut fra hovedlovbruddet. Det vil si det lovbruddet som etter loven kan medføre strengest straff. SSB publiserer også tabeller med alle siktede innenfor hver lovbruddsgruppe. Denne statistikken viser alle som er siktet for ett eller flere lovbrudd, og ikke kun dem med et hovedlovbrudd, innenfor hver av de ni spesifiserte lovbruddsgruppene(SSB).

men ser nå ut til å stige igjen, særlig for anmeldelser for bruk av narkotika (Bruun og Christie 2003, Larsson 2008, Rusmidler i Norge 2013:243,SSB 1, SSB 6, vedlegg 4). Når vi ser på politiets økende innsats mot narkotika (Bruun og Christie 2003, Larsson 2008), og at narkotika som hovedlovbrudd står for godt over 1/3 av de siktede forbrytelser i Norge (SSB 3), og nesten 50 % av andel straffereaksjoner for forbrytelser (SSB 6), kan det antyde at dette har vært og *er* et viktig satsningsområde for politiet. Slik kan Bruun og Christies (2003) begrep «den gode fiende» ikke se ut til å ha minket i noen særlig grad, i hvert fall ikke ut fra kriminalstatistikken. Det har også vært en økning av arrestasjoner og straff for besittelse av narkotika internasjonalt i perioden 2003-2012 (EMCDDA 2014, World Drug Report 2014:19), samtidig som det har vært en liten økning av arrestasjoner og straff mot narkotikasalg og narkotikaimport. Omtrent halvparten av narkotikasakene i Norge er brudd på legemiddeloven, som tar for seg bruk og besittelse av narkotika, hvor majoriteten av dette er cannabis (SSB 1). Det er her den internasjonale økningen også er størst (EMCDDA 2014, World Drug report 2014:19).

3.2.1 Enighet, eller uenighet?

Som vi så i 3.1.2 ovenfor, så er det blitt en større kognitiv dissonans mellom innsatsen mot narkotika som et kriminalitetsproblem og et helseproblem, og mellom menneskerettigheter. Vi befinner oss kanskje ikke i det apokalyptiske stadiet lenger (Smith 2005)

Dette er også et tema i Norge (Hauge 2009, St. Meld.30, Rusmidler i Norge 2013, Stoltenbergutvalget). Selv om det kan se ut som narkotika fremdeles er en «god fiende» hvis man ser på anmeldte saker, etterforskede saker og siktede forbrytelser. Men kan denne fienden ha endret form og skikkelse?

I riksrevisjonens undersøkelse av politiets innsats mot organisert kriminalitet fra 2010, kommer det fram at:

Narkotikakriminalitet er ifølge Riksadvokaten den mest utbredte formen for organisert kriminalitet i Norge. Siden disse sakene i hovedsak er et resultat av politiets eget arbeid, er antall anmeldelser en viktig indikator for politiets ambisjonsnivå og innsats i bekjempelsen av organisert kriminalitet (dok 3:10:37).

Narkotika er ikke blitt borte fra de politiske prioriteringene. Videre kommer det frem i rapporten ovenfor at det i stor grad er antall anmeldelser som brukes som parameter for å måle innsatsen. Det kommer også frem at det ikke har vært en helhetlig strategi for bekjempelse av organisert kriminalitet (Ugelvik 2014:300). Men måten man ser på narkotikabruk i dag, har endret seg noe fra å se misbruket i et sykdomsperspektiv, slik man gjorde før forbudet (Bewley-Taylor 2012, Rusmidler i Norge 2013:222), hvor skadereduksjon er et begrep som blir stadig mer brukt (EMCDDA 2014). Riksadvokaten har også sagt politiet ikke skal «løpe etter småsaker» (Hauge 2009:227, Rusmidler i Norge 2013). I Prop 61 LS (2014-2014), som er forslag til «nærpolitireformen» uttrykkes det blant annet at det skal bli et større fokus på å bekjempe menneskehandel, vold i nære relasjoner og radikalisering. Narkotika blir i liten grad nevnt, og faller her under organisert og grenseoverskridende kriminalitet.

Slik kan man, veldig forenklet, si at fokuset har gått fra hippiene i slottsparken til organiserte bakmenn. Dette henger nok også sammen med at organisert kriminalitet har tatt noe over for narkotika som «den gode fiende» (Larsson 2008). Dette er kanskje mer i bytte av begreper enn av faktiske forskjeller, hvis man ser på kriminalstatistikken og dok 3:10:

Å bekjempe narkotika- og rusmiddelkriminalitet har vært et av Justis- og politidepartementets såkalte fokusområder i arbeidet med å bekjempe alvorlig, organisert og grenseoverskridende kriminalitet (s.26).

Men begrepet organisert kriminalitet rommer også andre områder enn narkotikakriminalitet:

Bekjempelse av kriminalitet knyttet til kriminelle gjenger (MC-kriminalitet), narkotikakriminalitet, menneskehandel og handel med kvinner og barn trekkes blant annet fram som viktige arbeidsområder for politiet (s.32).

Det kan stilles spørsmålstegn ved hvor organiserte bakmennene som sitter i norske fengsler er (Larsson 2009, Pedersen og Sandberg m.fl. 2014), hvor man fremdeles ser at halvparten av alle narkotikaforbrytelser fremdeles er brudd på legemiddeloven og hvor småsaker dominerer (SSB 1, SSB 3). Selv om det fra politisk hold legges vekt på å bekjempe alvorlig og grenseoverskridende kriminalitet, samt vold i nære relasjoner og radikalisering – dominerer fremdeles små narkotikasaker i kriminalstatistikken, og hvor det er flere unge som blir tatt for det (SSB 4, vedlegg 4).

Kort oppsummert kan man si at narkotikaloggivning kom som et svar på internasjonale forpliktelser, og på få tiår ble utviklet til et narrativ, som fungerte som en god fiende både for politiet og for politikerne. Det ble et nasjonalt satsningsområde, hvor det ble et kriminalpolitisk onde som skulle bekjempes – med alle virkemidler som trengtes, hvor politiet og straffesystemet var den viktigste aktør, og som fikk store ressurser. Hvordan har dette påvirket politiet?

4 Den kunnskapsbaserte politirollen

Jeg vil her se på politirollen og politiet innsats mot narkotika. Jeg vil så se på motivasjonen for å bli politi, og hvordan innsatsen mot narkotika kan ses i lys av denne motivasjonen. Så vil jeg se på og problematisere ulike sider ved den kunnskapsbaserte politiinnsatsen mot narkotika, og kort skissere arbeidsmetoder i endring. Hvordan har innsatsen mot narkotika påvirket politirollen? Er idealet om en politirolle basert på kunnskap ivaretatt i innsatsen mot narkotika?

4.1 Politirollen

Politiets rolle er kompleks (se 1.2.1). Fra forebygging, til kriminalitetsbekjempelse og til serviceoppdrag (Finstad 2000, Granér og Kronkvist 2014, Gundhus 2009, Larsson 2015, Politiloven).

Granér og Kronkvist (2014) skriver at felles for disse målsettingen er at grensene for hva politiet skal og ikke skal gjøre er utydelige.

Politiet har blitt mer spesialisert, og Bayley skriver at kjennetegn ved det moderne politiet er at de er mer offentlig, mer spesialisert og mer profesjonalisert enn de før-moderne politistyrkene (Bayley i Ellefsen og Larsson 2014:36). Den norske og danske politimodellen var inspirert av den engelske politimodellen fra 1829; Robert Peels politireform (Christiansen 2012:48, Ellefsen og Larsson 2014:46, Ugelvik 2014:36). Denne politireformen var bygget på idealer om at politiet skulle være offentlig, ha et sivilt preg, politiet skulle være uniformerte, være synlige, av folket for folket, hovedvekt på smidighet, minimal bruk av makt og at politiet skulle forebygge (Larsson 2014a). Mye av det man kan lese ut fra de ti grunnprinsippene i politiet (NOU 1981:35).

I Norge begynte politiet i 1858 – og utover – å opprette konstabelkorps etter den engelske modellen som skulle være uniformerte, ubevæpnet og systematisert i patruljeområder. I 1965 ble de skandinaviske politistyrker hundre prosent lønnet av staten, med unntak av lensmannordningen, som bare ble delvis underlagt en felles styring. I 1995 ble de også lagt inn under et samlet politi- og lensmannsetat. Enhetspolitiet (Ellefsen og Larsson 2014:50).

Den første politiskolen ble opprettet i 1919, og i 1991 gikk den fra å være en toårig etatskole til en treårig høyskole (Finstad 2006:58). I 2004 ble norsk politiutdanning godkjent som en treårige bachelorutdanning – likestilt med andre statlige høyskoleutdanninger (Ellefsen og Larsson 2014:51).

Politiutdannelse som bachelorutdanning er ganske ny, og hvor det tradisjonelle politiet før i stor grad var basert på erfaringskunnskap, og den praktiske kunnskapen²⁰ (Hoel 2011, Lie 2011:324). Politiet ble tidlig delt opp i to arbeidsfordelinger; i en orden- og en etterforskningsavdeling (Christiansen 2012:59, Ellefsen og Larsson 2014). Christiansen beskriver i sin doktorgradsavhandling de ulike politireformene i Danmark fra 1863-2007. Som i Norge, fikk politiet ulike arbeidsfordelinger, hvor andre fikk mer status enn andre, og hvor detektivene/opdagelsespolitiet fikk størst status – noe som i dag kanskje best kan sammenliknes med spesialseksjonene – de skulle arbeide med den alvorlige kriminaliteten, mens de andre skulle opprettholde lov og orden (Christiansen 2012). Han forklarer også hvorfor politiets rolle ble utvidet til å omhandle straffesaker og rettssikkerhetsspørsmål, til også å inkludere sikkerhetsspørsmål og risikobetraktninger. Dette kom i all hovedsak, skriver han, på grunn av de mange brannene som skjedde i starten av 1900-tallet. Forsikringsbransjen noterte seg at det var mange mistenkelige branner i den økonomiske nedgangsperioden, og de prøvde å påvirke det politiske landskapet til å bedre etterforskningen av disse brannene (Christiansen 2012:80-84). Det var altså private aktører som først ønsket et landsdekkende opdagelsespoliti i Danmark.

Politiet har et ideal om å være kunnskapsstyrt (se 1.3.1) Dette kan være vanskelig av flere grunner.

For det første må man vite hva kunnskap man trenger, og hva man trenger kunnskapen til, og ikke minst hva man vil ha kunnskap om. Man trenger også kunnskap for å lage en strategisk og langsiktig plan (Lie 2011). Deretter må man velge hvilken kunnskap man skal vektlegge.

²⁰ Linda Hoel (2011) skriver om politiets praktiske kunnskap, dvs. kunnskap som ikke er like lett å lære seg på skolebenken, eller lese seg til, og påpeker at den praktiske kunnskapen er mye mer omfattende enn det de lærer på skolebenken (2011:86,104). Eksempelvis sammenligner Hoel (2011:121) politiarbeid med et musikkstykke, hvor betjenten må sette “tonen” etter hvilket musikkstykke det er, hvor lang erfaring gjør det lettere å sette den riktige tonen.

Menneskebehandlende organisasjoner har som forutsetning at noe bør gjøres. Spørsmålet om hvordan dette skal gjøres, kommer i annen rekke, og det forventes at dette spørsmålet besvares internt i organisasjonen (Granér og Kronkvist 2014:57).

Politiet fikk, ved *politisk* enighet, en forutsetning at noe burde gjøres med narkotikaproblemet. Hvordan, ble besvart med økende straffer og økt politiaktivitet (Hauge 2009:34).

4.1.1 Politiets motivasjon – Livredding og kriminalitetsbekjempelse

Hvordan ser politiet på seg selv, eller hva er motivasjonen for å bli politi? Det kan også belyse noen aspekter med politirollen og hvordan den påvirkes.

Winnæss og Helland (2014) har sett på politistudenter i Norge og sett på hvem de er og hvorfor de vil bli politi. De gjengir Lesters forskning, som rangerte de fem viktigste grunnene politirekrutter oppga for valg av yrke: «å hjelpe andre», «sikker jobb», «godt arbeidsfellesskap», «fremme lovlydighet» og «kriminalitetsbekjempelse». Hvis man legger til «gode karrieremuligheter», preferanse for «å jobbe utendørs» og å ha «varierte arbeidsoppgaver», har man fanget opp de viktigste motivene som oppgis for yrkesvalget (Winnæss og Helland 2014:97). De nevner også norsk forskning som har påvist mye av de samme motivasjonene, hvor spesielt «varierte arbeidsoppgaver» var fremhevet. Andre viktige grunner var «å jobbe med mennesker», «hjelpe andre» og «å forebygge kriminalitet».

De gjengir forskning fra blant annet Larsson og Johannsen, som skriver at norske rekrutter også vektlegger «meningsfullt arbeid» – de ønsker et yrke der de kan innta en rolle som faktisk betyr noe i og *for* samfunnet (Winnæss og Helland 2014:97). I sin egen undersøkelse finner Winnæss og Helland også slike motivasjoner. De skiller mellom ytre belønninger med å være politi, og de indre belønningene. Som ytre belønninger finner de at mange av dem ser på yrket som et yrke med høy sosial status, som gir myndighet og autoritet;

ikke fordi man vil «heve seg over» andre, men heller for å bli gitt handlingsrom for gode og (til dels) heroiske handlinger (Winnæss og Helland 2014:101).

De skriver at yrket gir symbolsk kapital, blant annet gjennom

den statusen «redningsmannen» kan oppnå etter å ha utført en bragd». (..)Politiet blir således bærer av en slags hypostasert, tradisjonell maskulinitet: beskytteren (Winnæss og Helland 2014:102).

Som indre valg finner de at så godt som alle av deres informanter oppfatter det å hjelpe og å skape trygghet i samfunnet som kjerneoppgaver ved politiarbeidet (Winnæss og Helland 2014:102). De skriver om flertydigheter i oppfattelse av «det å hjelpe andre» og «å skape trygghet i samfunnet»:

Dels ønsker de å hjelpe de som er verdige hjelp: ofre for kriminalitet, ungdom, skadde og forulykkende. Dels har den hjelpen de ønsker å gi et repressivt element: straff og trusler om straff, og dels skal hjelpen være verdifull også for dem selv – altså ikke bare for dem som mottar, men også dem som gir hjelp (Winnæss og Helland 2014:103).

De finner også det de kaller opplevelsesaspektet, som en indre belønning ved politiyrket, som ble vektlagt som det viktigste motivet politistudentene hadde for å bli politi (Winnæss og Helland 2014:107).

Informantene var negativ til teoretisk kontorarbeid, og de var generelt lite interessert i akademiske og intellektuelle sysler. Studentene fortalte også at de mislikte eller «slet» med teoretiske fag på skolen (Winnæss og Helland 2014:109).

Det kan forsiktigs antydes at en god del av motivasjonen for å bli politiet er av en emosjonell karakter – de godes kamp mot de onde. Jobben skal gi mening, og det skal helst være spennende og variert. På samme måte som Katz (1988) så på den emosjonelle motivasjonen for å begå et lovbrudd, så kan det også være interessant å se på den emosjonelle motivasjonen til bekjempelsen av lovbruddene, i tillegg til, eller som et supplement til den rent politiske og samfunnsnyttige motivasjonen. Politirollen bør ikke bare sees på som en objektiv og saklig rolle, men også på en rolle som har innslag av emosjonell karakter – som kan være med å forme politiblikket og politirollen.

4.1.2 Politiets “indre system” og “ytre briller”

Bourdieu (1996,1997) teorier om symbolsk makt og sosialt rom kan også belyse temaet. Bourdieus handlingsteori kan brukes, for å prøve å forstå aktørene (politiet) og strukturen

(samfunnet, narkotikaforbudet) sammen. Bourdieu bruker begrepet «habitus» som en «bro» mellom struktur og aktør. Bourdieu skriver at grupper med felles posisjon og erfaring vil ha lignende habitusformer. Det kan være med på å knytte det Eriksons kaller «communities» – grupper eller en familie – sammen (Erikson 1966). Habitus kan brukes for å fange verden fra en bestemt posisjon, og viser til at posisjonen er avhengig av erfaring. Habitus kan romme tankesett og væremåter og kroppsliggjorte disposisjoner. Dette kan man også koble opp mot Finstads (2000) «Politiblikket», hvordan politiets tankesett, gruppens kulturelle landskap, er med å forme deres blikk. Dette kan man også koble opp mot Reiners (2010) definisjon av politikultur – hvordan politiet tolker verden. Motivasjonene for å bli politi, som nevnt ovenfor, kan man plassere inn i politiets «habitus». Man kan også trekke paralleller ved «ordentlig politiarbeid» hvordan det er den dominerende «kapitalen» til politiet, og hvor den også kan dekke opplevelsesaspektet.

Ørn (2012) skrev masteroppgave om politiets innsats mot narkotika, og utforsker politiets mottakelighet for å bruke en kunnskapsbasert og vitenskapeliggjøring i praksis. Han operasjonaliserer dette gjennom å se på hvorfor politiet viderefører det straffeforfølgende paradigme for å redusere distribusjonen av narkotika. Han har også lang erfaring som polititjenestemann, og skrev masteroppgave ved politihøgskolen etter mange år i praksis.

Ørn (2012) finner ut at idealet om en vitenskapeliggjøring av politiets arbeid mot narkotika kommer i konflikt med straffeparadigme, som er en mer naturlig del av politiets habitus, og hvor jussen ofte maler et forenklet bilde av fenomenet – rett eller galt. Det skal påpekes at han undersøker spesialseksjonens innsats mot narkotika, som også var den delen av politiet Rachlew (2009) og Rasch-Olsen (2008) studerte.

Ørn gir en forklaring på hvorfor politiet ikke ser ut til å benytte seg av alternative kunnskapskilder, og viser til at diskusjoner om alternative løsningsforslag i innsatsen mot narkotika ofte havner i «skyttegravene» med at det ikke er noen gode alternativer og at å bekjempe straffbare forhold med avskrekking og straff blir foretrukket – noe som henger tett sammen med synet på «ordentlig politiarbeid» (Ørn 2012:125).

Han skriver likevel at bilde ikke er helt svart/hvit mellom straffeforfølgingsparadigmet og det kunnskapsintensive og vitenskapliggjorte forebyggende paradigmet.

Straffeparadigme samsvarer dessuten bedre med «ordentlig politiarbeid», og kan bidra til å minske ubehaget med kompleksiteten til fenomenet narkotika. Gundhus (2009:129) finner også det i sine data av spesialseksjonen. Hun skriver at meningsskapende politiarbeid der handler om å finne «slående» og rettskraftige bevis, hvor narkotikakontroll er en viktig avgang til det.

Janet Chan definerer «habitus» som de kulturelle forutsetningene knyttet til formålet med politiarbeidet, passende måter å se og oppføre seg på og verdsette verdier og oppfatninger. For Bourdieu er et felt lik et spill. .. Habitus-begrepet fanger da opp «følelsen for spillet» Habitus er et aktørposisjonert begrep som forteller noe om forbindelser mellom individ og samfunn, og som har som mål å overskride denne motsetningen (Gundhus 2009:126).

Gundhus gjengir også Priouer som sier at:

Habitus er også et begrep som fanger opp hvorfor ting ikke forandrer seg, det beskriver kontinuitet og ikke endring (Gundhus 2009:126).

Når det gjelder innsatsen mot narkotika, kan man se for oss at Chans definisjon av habitus er passende. Politiets kulturelle landskap – gruppens etos, får forsterket sitt syn i innsatsen fra politisk hold (St.meld. 30, Riksadvokaten 2012, Riksadvokaten 2014). Selv om Riksadvokaten påpeker alvorlig narkotikaforbrytelser som satsingspunkt, samtidig som riksadvokaten fremhever viktigheten av å ta i bruk nye strafferettslige reaksjoner for å bekjempe narkotikabruk blant barn og unge. Men når man ser på metodeutvalget fra 2009 (NOU 2009:15) kan man også se at simple narkotikaforbrytelser blir vektet som meget alvorlige. Likevel kan det se ut som det er meningsbærende for politiet å prioritere mindre narkotikasaker, for det er lettere å få raske resultater og for å få en følelse av at noe blir gjort – som henger sammen med ordentlig politiarbeid. Eller fordi politiet føler at kan bidra til å hjelpe unge ut av et misbruksmønster, hvor det også kan fungere som en motiverende faktor med arbeidet; å hjelpe andre.

4.1.3 Politiet og narkotika – en selvoppfylgende profeti?

Reiner (2010) skriver om troen på politiet som en aktør som holder kaoset i sjakk. Politiet bedriver en stabilisering av rammeverket (Erikson 1966).

Dette er kanskje ekstra tydelig i politiets innsats mot narkotika. Ser man på motivasjonen for å bli politi, kan man se for oss at narkotika passer godt inn i denne motivasjonen – og med politiets habitus. Særlig da på «å forebygge kriminalitet», «å hjelpe andre», «bekjempelse av kriminalitet», «fremme lovlydighet» og «varierte arbeidshverdag». Også deres ytre belønning, som sosial kapital som autoritær og myndig; «beskytteren», og deres indre belønning som hjelpere og i form av spennende oppdrag. Ved at politiet mener at de holder narkotikabruk nede eller stabilt, vil innsatsen fremstå som meningsfullt for samfunnet, og for politiet selv, som bidrar til at enkeltindivider får en forbedret livskvalitet samtidig som de vedlikeholder grenser samfunnet har satt. Samtidig som man får jakte på bakmennene og bekjempe alvorlig organisert kriminalitet.

Narkotikabekjempelsen skal redusere tilbudet på den ene siden, altså bakkemnsapparatet, og på den andre siden skal man redusere etterspørselen, særlig for unge brukere. Det kan se ut til at begge disse stolpene; redusere tilbudet og etterspørselen, gjør at politiet trer inn i to forskjellige roller, men også inn i en kombinert rolle.

På den ene siden skal de drive med kriminalitetsbekjempelse rettet mot organiserte kriminelle nettverk, samtidig som de skal forebygge og sørge for at personer ikke starter med narkotika. Hvis de har startet med narkotika, skal de hjelpes ut av misbruket. Her kan vi plassere de overnevnte motivasjonsfaktorene til politiet, hvor de får hjelpe, forebygge, å bekjempe kriminalitet og at det gir en betydning for samfunnet. Sånt sett passer narkotika godt inn med ordentlig politiarbeid, og kanskje mye av den generelle motivasjonen personer har for å bli politiet.

Når man ser på hvilken kunnskap politiet ser ut til å foretrekke, som har vært den erfarte kunnskapen, kan også denne passe godt inn i politiets innsats mot narkotika (Finstad 2000, Gundhus 2009). Innsatsen har ikke blitt særlig evaluert eller hatt de store politiske uenigheter (Hauge 2009, Rusmidler i Norge 2013). Å benytte analyse i politiet er noenlunde nytt (Larsson 2015).

Den første handlingsplan mot narkotika ble skrevet i 2002 av Politidirektoratet, som da nylig var blitt opprettet (Finstad 2006:56), og het: «Politiets narkotikabekjempelse 2003-2008» (Forebygging.no).

Til slutt så sammenfaller narkotikabekjempelse med opplevelsesaspektet. Narkotika har vært en budsjettvinner og ressursbruken har vært stor (Larsson 2008:51). Her har det vært gode muligheter for overtid, karrieremuligheter og bruk av spennende metoder som avlytting, overvåking, spaning og bruk av informanter. Innsatsen kan derfor sies å dekke opplevelsesaspektet ved politirollen. Denne spenningen finner man også i populærkulturen og i media som beskriver politiet – hvor man primært får se de spennende politioppgavene; som mordsetterforskning, alvorlig kriminalitet, undercover virksomhet m.m. Dette bilde stemmer ikke med virkeligheten, da mesteparten av politiets hverdag omhandler gjøremål som ikke omhandler kriminalitet eller action (Fielding 2005:97, Finstad 2006:63, Furøy 2012:35, Larsson 2015:73, Reiner 2010:19).

Kort oppsummert kan politiets innsats mot narkotika sees i lys av den generelle motivasjonen man har for å bli politiet, og hva politiet mener de kan oppnå med politiinnsatsen. Både på hjelpeaspektet og opplevelsesaspektet og med de ytre belønningene som «beskytter», og sosial status. Slik kan man også se en sammenheng mellom samfunnets grensesetting, «stabiliserende rammeverk» og hvor politiet skal fungere som grensevakter. Man kan også koble det til habitus begrepet, som da knytter strukturen som ligger til grunn for aktørenes (politiet) handlingsmønster, når det kommer til innsatsen mot narkotika – på flere punkter. Men ser også at politiet ser ut til å kombinere ulike roller i innsatsen mot narkotika, eksempelvis kriminalitesbekjempere og kriminalitetsforebygger. Men politiet får også tre inn i andre politiroller i innsatsen, både som «rettslig aktør» – følge opp klare lovbrudd. «Kriminalitetskriger» – bekjempe de organiserte bakkmennene. «Disiplineringsagent» – Politiet skal sørge for at unge ikke starter med narkotika, og at disse skal underordne seg lovverket og det stabiliserende rammeverket, som skal gi belønningen til de som hjelpes samtidig som hjelpen føles verdifull for politiet selv. «Systemforvalter» – politiets narkotikainnsats passer godt med mål- og resultatstyring av etaten; narkotika har meget høy oppklaringsprosent (Larsson 2011). Politiet trer også inn i en symbolsk rolle – hvor politiet skal signalisere hva som er rett og galt, og hvor politiet med symbolsk makt og autoritet prøver å stabilisere «rammeverket» (Erikson 1966).

4.2 Kunnskapsbasert politiarbeid, eller bekreftet erfaringskunnskap?

Ifølge Levi-Strauss er binære opposisjoner – eksempelvis relevant/irrelevant, ond/god – en av hjernens mest basale klassifikasjonsformer (Wilken i Rachlew 2009:7, Smith 2005:17). Rachlew gjengir kognitiv og sosialpsykologisk litteratur om teorier som beskriver fenomener som menneskelige forenklingsstrategier. Han studerte dette for å se og forklare politiets avhørsmetoder og Rachlew problematiserte og drøfter hvordan justisfeil, tunnelsyn og justismord kunne skje (Rachlew 2009).

Han beskriver blant annet om bekreftelsesfeller (confirmation bias) som er en form for forenklingsstrategi. Han gjengir forskning som skriver:

Etablerte teorier viser at mennesket har en tendens til å (a) søke etter informasjon som støtter opp under mistanken (hypotesen), (b) ta nøytral informasjon til inntekt for sitt etablerte syn og (c) ignorere eller bortforklare informasjon som ikke passer inn.(...) I kjernen av teoriene omkring confirmation bias ligger forståelsen av at de psykologiske prosessene (forenklingsstrategiene) påvirker beslutningstagernes informasjonsinnsamling og deres tolkning av informasjonen som samles inn, uten at etterforskeren nødvendigvis opplever følelsen av manglende objektivitet (Rachlew 2009:23).

Dette vil påvirke individets kognitive skjema,²¹ og gjør noe med hvordan vi ser personer og verden på – hvilke «briller» vi ser verden gjennom (Ericsson 1991).

Når vi har klassifisert en person i den «mentale båsen» vi ubevisst mener vedkommende hører hjemme, skal det, i gitt situasjon, mye til for at vi forandrer oppfatning (Rachlew 2009:31).

Narkotika har i over 40 år vært plassert i «kriminalitetsbåsen», for å bruke Rachlew uttrykk – og kan dermed ha hatt stor innvirkning på hvordan samfunnet og politiet tolker fenomenet narkotika. Før 1960-tallet var ikke narkotika plassert inn i noen «kriminalitetsbås», og politiet

²¹ Kognitive skjemaer: «Våre vurderinger og beslutninger bygger på mentale modeller av situasjoner vi befinner oss i. Modellene betegnes gjerne som kognitive skjema som er kunnskapsstrukturert og «... utgjør de «brillene» vi ser virkeligheten gjennom, og de «boksene» vi putter situasjoner, hendelser og mennesker i. Kognitive skjemaer er i det vesentlige automatiserte og ikke bevisste og utgjør hoved mekanismen i bekreftelsesfellene. Skjemaene blir robuste fordi: «... de selekterer velger ut konsistent informasjon og siler bort inkonsistent sådan» (Lai 1999 i Rachlew 2009:30).

arbeidet ikke særlig med narkotika. Det var i større grad en sykdomsdiskurs, før det ble en kriminalitetsdiskurs.

Det kognitive skjema til politiet, som gruppe eller individ, kan kobles opp mot Finstads «Politiblikket». Politiblikket kan hjelpe politiet å peke ut det som ikke passer inn, og evnetulle kriminelle. Finstad har problematisert dette, ved at blikket er selektivt vil det alltid være noen grupper som blir mer kontrollert enn andre, og da vil det naturligvis være en økt sjanse for å oppdage mer kriminalitet der, enn hos en annen gruppe som ikke blir hyppig kontrollert (Finstad 2000). Man kan slik få en selvoppfyllende profeti – politiblikket kan være treffsikkert. Dette kan kanskje også være en forklaringsvariabel til at man har så mange anmeldte brukersaker. Larsson (2011) skriver at flere kilder i politiet hevder at denne økningen de siste årene (av brukersaker av narkotika) henger sammen med aksjoner for å oppnå gode måletall og redde egen statistikk – og tallene er helt avhengig av politiets egen innsats. Dessuten er det også et press fra publikum, om «å rydde opp».

Bekreftende informasjon gir oss en form for mental belønning som virker oppmuntrende og styrker vår overbevisning om egen dømmekraft – vi er på rett spor (Lai i Rachlew 2009:26). Dette kan man også se i lys av ordentlig politiarbeid – hvor man har klarere skiller mellom rett og galt, og hvor man ofte ser resultater. Majoriteten av brukersakene er selvoppklarende. Dette er selvsagt fordi det er politiet som oppdager lovbruddet, anmelder og tar gjerningspersonen på stedet. Sakene blir derfor anmeldt og løst på samme tid, da majoriteten er små narkotikasaker, eller brudd på legemiddeloven (se vedlegg 4).

Narkotika ser ut til å samsvare med «ordentlig politiarbeid», men hva med kunnskapen bak innsatsen? Ørn (2012) har nok et poeng når hans data peker på at straffeparadigme kan komme i konflikt med en vitenskapliggjøring av innsatsen. Høigård (2005) beskriver myndighetsforskning som forskning som har lite eller ikke noe teoretisk grunnlag og som fungerer mer som et bestillingsverk for politiet, og hvor «universitetsforskning» er den andre siden av politiforskningsmiljøet. Dette skal være et mer kritisk og utenfra perspektiv med større frihet til å definere problemstilling og hvor forskningen er teoretisk forankret. Det er i all hovedsak kriminalstatistikken som blir et barometer for innsatsen (dok 3:10). Det blir også brukt tall fra Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS) for å beskrive bruksmønsteret av ulike rusmidler. Norge er et av de landene som har lavest registrert bruk av narkotika i

aldersgruppen 15-16 (Rusmidler i Norge 2013, EMCDDA 2014, World Drug report 2014). Vi er også på et av de laveste i Europa når det gjelder bruk av lovlige rusmidler, som alkohol, samtidig som andelen som røyker tobakk har gått ned (Rusmidler i Norge 2014).

Hvis man tar for seg politiblikkets treffsikkerhet når det gjelder oppklaring av narkotikalovbrudd og et noenlunde lav forbruk av illegale rusmidler (også av legale) kan det selvsagt være en bekreftelse for politiet at de gjør en god jobb – men er det en bekreftelsesfelle, eller et tegn på kunnskapsbasert politiarbeid – eller tilfeldighet?

Holmberg (2014a) skriver:

Internasjonalt er det overveiende enighet om at politiets narkotikabekjempelse har liten eller ingen virkning på bruk av stoff, samtidig med at andelen av fangebefolkningen som er dømt for narkotikaforbrytelser vokser (s. 159).

SIRUS lagde en rapport, som så på heroinbruk og heroinbeslaget i Norge i perioden 2000-2008 (SIRUS rapport 8/2009). De konkluderte med at omtrent 4 % av det beregnede heroinbruket ble beslaglagt i denne tidsperioden. En NRK-nettartikkel fra 15.12.2014 tar for seg Oslo politiets «Operasjon Ikaros», hvor de brukte store ressurser over 10 måneder på å rulle opp et narkotikanettverk knyttet opp til gjengmiljøer. Det ble blant annet beslaglagt 600 kg hasj, 8 millioner i kontanter og diverse kjøretøy som var modifisert for smugling (Skille m.fl. 2014). Politiet utalte at de likevel trodde narkotikamarkedet ville gå sin vante gang, og leder for Oslo organisert kriminalitets enhet, Einar Aas blir sitert på følgende:

Jeg skulle gjerne kunne sagt at det hadde betydning, men jeg er nok redd for at det ikke har nevneverdig betydning for tilgang på markedet

NRK spør et oppfølgende spørsmål:

*Men er det ikke bortkastet å bruke så mye ressurser da på store aksjoner?
– Nei, tvert imot. Det er mulig det er kamper man ikke kan vinne, men samtidig må vi ikke tape helt. Det å være inne og forstyrre denne formidable svarte økonomien med narkotika og profitt fra handel med stoff er viktig. Noen undervurderer det nok også kanskje, sier Aas.*

Man kan kanskje ikke vinne, men samtidig må vi ikke tape. Dette kan ses i lys av Eriksons begrep «Stabiliserende rammeverk». Hvor et samfunn, eller sosial gruppe, er opptatt av og vedlikeholde grenser som er satt, og som deres kulturelle landskap er bygget inn under. Også Reiner (2010) som skriver at politiets virksomhet ofte har en mer symbolsk enn instrumentell betydning. Man er opptatt av å unngå en «brist i rammeverket» (Erikson 1966). Man er redd for å miste kontrollen over grensene som er satt, og hvor det kulturelle felleskapet står i fare

for en redefinering med uklare konsekvenser – hva hvis? Det er selvsagt viktig at enkelte kriminelle nettverk ikke får stor økonomisk kapital og makt slik de kan påvirke det legale markedet. Det er bra politiet prøver å løse opp i dette, men måten å takle disse problemene på ser ikke ut til å ha endret seg radikalt.

Dette kommer også frem i World Drug Reportene fra FN, at de vedlikeholder nivået av narkotikabruk på et noenlunde stabilt nivå – de vedlikeholder grensene. Kontrollen er ikke mistet. Det samme skriver den europeiske rapporten (EMCDDA 2014). Signaleffekten er viktig.

I St.meld. 30, skriver de blant annet at:

Forbudslinjen har vært viktig for å signalisere at bruk medfører betydelig skade, både for den enkelte, for pårørende og for samfunnet. Målet har vært å redusere narkotikabruk og kriminaliteten knyttet til bruken av narkotika. (s.30)

Universelle forebyggings tiltak bidrar mest sannsynlig til å redusere forbruket og skadene av narkotika ved å gjøre narkotika mindre tilgjengelig og dyrere og samtidig signalisere at bruk av narkotika er sosialt uakseptabelt (s.165).

Røgeberg (2014) har sett på konsekvenser av avkriminalisering av cannabis, og skriver han ikke ser at signaleffekten er så stor som antatt:

Argumenter for avkriminalisering (reduksjon av straffenivå- og innsats) er slik sett enkelt: Et strengt forbud koster mer uten å ha noen ekstra effekt. Denne påstanden er basert på forskningen som er gjort på effekter av avkriminalisering og re-kriminalisering i en rekke land og regioner og kan oppsummeres som følger: tiltak for å redusere straff eller avkriminalisere bruk og besittelse har blitt iverksatt i en rekke jurisdiksjoner uten noe oppsving i bruk. Denne forskningen tilbakeviser påstander om at en lovendring ville sende «feil signaler» og føre til en eksplosjon i antall brukere (s.35)

Røgeberg påpeker også, som forskningen Holmberg (2014a) viser til, at politiets innsats har liten eller ingen effekt på bruk:

Til tross for økende politiinnsats og straffebruk blir ulovlige stoffer – også cannabis – stadig billigere og renere i en rekke land. Den norske cannabisprisen ble mer enn halvert i perioden 1993-2011 (justert for generell prisstigning og økende renhet av SIRUS). I samme periode tredoblet politiet antallet narkotikasiktelser årlig (Røgeberg 2014:35-36).

Rapporten *Ending the Drug wars*, med bidrag fra flere forfattere som er nobelprisvinnere i økonomi, skriver også om hvordan narkotika har blitt billigere de siste tretti årene²², og skriver om uheldige konsekvenser med krigen mot narkotika.

Narkotikadebatten startet for alvor i Norge på grunn av slottparksmiljøet i Oslo i midten av 1960-tallet, til vi nå ser at alle landets 27 politidistrikt gjorde beslag av cannabis i 2012 (Rusmidler i Norge 2013).

Det kan se ut som vi har et tvetydig bilde av politiets innsats mot narkotika, og deres kunnskap – og resultatet av den.

På den ene side klarer politiet å anmelde mange for narkotikalovbrudd, hovedsakelig brudd på legemiddeloven og småsaker, rask saksbehandling, og hvor man ut i fra kriminalstatistikken ser at dette fremdeles er et prioritert felt. Samtidig har prisen på narkotika gått ned og stoffene er blitt renere og sterkere (farligere), og vi er et av landene med flest overdosedødsfall per innbygger, bare «slått» av Estland (EMCDDA 2014). Det er også i de siste årene kommet flere rapporter, som mener å påpeke at innsatsen mot narkotika ikke har hatt ønsket virkning – og derfor er det blitt en økende «spenning» mellom ulike aktører og land, om hvordan man skal angripe problemet (Bewley-Taylor 2012, Civita 2015, GCODP , LSE report 2014, NNPF, LEAP).

Dette viser igjen hvor komplekst fenomenet innsatsen mot narkotika er, og hvor det kan være lettere å fortsette med status quo – både politisk og for politiet. Det har politiet kompetanse og erfaring om, og den generelle motivasjonen til politiet kan sies å dekkes av innsatsen og det kan sees i sammenheng med «ordentlig politiarbeid».

Litt forenklet kan man hevde at narkotika ble en naturlig del av politiets habitus utover 1970-1990-tallet når innsatsen ble utvidet, samtidig som «politiblikket» kan se ut til å ha et spesielt godt øye til fenomenet narkotika.

Jeg går mer inn på ulike kunnskapskilder i kapitel 6.

²² Eksempelvis viser de prisnedgang på heroin: «Drug prices in decline for the past thirty years. US: retail heroin price fell from \$1896 per gram at 11 percent purity in 1981 to \$401 per gram at 28 percent in 2011, with the lowest price of 378 at 38 percent purity in 2008» (LSE Report 2014:42)

4.3 Arbeidsmetoder i endring?

Politirolleutvalget lagde ti grunnprinsipper for norsk politi (NOU 1981:35), som blant annet sier at politiet skal bære preg av å være sivilt, de skal være generalister, og at det politiet skal være desentralisert. Kriminologiprofessor Paul Larsson (2013) spør i en kronikk på NRK.no hvilket politi vi vil ha. Han kritiserer den nye politianalysen (NOU 2013:9) og sier at den ikke tar særlig hensyn til disse grunnprinsippene, hvor analysen skriver om fordelene ved en sentralisering av politiet, og derfor ser bort fra disse prinsippene som i liten grad passer med oppskriften «sentralisering». Larsson (2015) tar også opp dette i en artikkel, og skriver:

Politianalysen (NOU2013:9) har et gjennomgående kunnskapsorientert perspektiv. Med dette utgangspunktet er det bemerkelsesverdig at den i høyst begrenset grad forholder seg til politiforskning. Den tar til orde for store organisasjonsmessige strukturendringer i norsk politi uten i det hele tatt å gå inn på forskning fra andre land som har studert dette (s.64).

Som vi så i kapittel 1.3.1 skal kunnskapsbasert politiarbeid bære preg av bruk av vitenskapelig kunnskap i tillegg til erfaringskunnskap.

Politianalysen kan neppe ha dannet seg en god nok oppfatning på en måte som gir god utsikt til å unngå misforståelser og feil – ved at den ikke ser på evaluering av sammenliknbare land som har dårlige erfaringer med en økt sentralisering (Larsson 2015:64)? Regjeringens forslag til ny politireform, som har flertall i stortinget med venstre, har foreløpig foreslått å redusere antall politidistrikt fra 27 til 12 – altså noe mindre sentralisering enn det som ble foreslått i politianalysen, og i Prop. 61 LS (2014-2015) nevnes de ti grunnprinsippene som viktige. Det virker allikevel å være et større fokus på effektivitet, sentralisering og en tro på at robuste²³ politidistrikt er den beste løsningen. Finstad (2006:53) har påpekt et nytt tyngdepunkt i politirollen i generalist-spesialistavveiningen, og at balansegangen mellom individuell rettsikkerhet og kollektiv beskyttelsesbehov skal legge større vekt på det kollektive beskyttelsesbehovet.

Også i metodeutvalgene, hvor man har diskutert politiets metodebruk i bekjempelse av kriminalitet, blir behovet ofte begrunnet med en mer alvorlig kriminalitet – uten at man får grundig forklart hva denne alvorlige kriminaliteten er, eller hvordan den har økt. I metodeutvalget fra 1997 (NOU 1997:15) får man derimot forklart flere faktorer:

²³ Ordet «Robust» blir i en eller annen sammenheng nevnt 32. ganger i Prop. 61 LS (2014-2015).

Statistisk sett foreligger det en betydelig økning av flere kriminalitetstyper i Norge i de senere år, bl.a. innenfor de alvorligste former som drap, legemsbeskadigelser og grove narkotikalovbrudd. Denne økningen i kriminalitet har skjedd til tross for økt satsing på politi og påtalemyndighet. Dette kan i seg selv være en indikasjon på at etterforskningsmetodene ikke er tilstrekkelige, selv om utvalget selvsagt er klar over at årsakene til kriminalitets økning er sammensatte og komplekse (s.6)

I metodeutvalget fra 2004 (NOU 2004:6) er trusselen mer diffus og farligere:

Flertallet vurderer trusselsituasjonen som meget alvorlig. Den organiserte kriminaliteten blir stadig mer omfattende og uoversiktlig. Faren for terrorangrep er vesentlig høyere enn for få år siden. Samtidig blir kriminaliteten i større grad begått av personer med stor profesjonalitet. Skal politiet være i stand til å møte kriminalitetsutviklingen, mener flertallet at det er påkrevd med utvidede metoder(..).Det alminnelige politi står i dag overfor så profesjonelle og godt organiserte kriminelle grupper, at eksisterende metoder ikke fremstår som tilstrekkelige. Hensynet til personvernet, har flertallet ivaretatt gjennom strenge inngrepsvilkår og gjennom ekstern kontroll med politiets bruk av metodene (s.18).

Det er særlig her at forebygging kan sies å endre seg:

Flertallet, Lunde, With og utvalgsformann Pedersen, foreslår derfor å åpne for tvangsmidler i forebyggende øyemed. Det gjelder kommunikasjonskontroll, Ransaking, hemmelig romransaking og forsendelsekontroll, som det i straffeprosessloven er åpnet for i etterforskningsøyemed. Men det gjelder også romkontroll og dataavledning som gjeldende straffeprosesslov ikke har åpnet for (s.18)

Også vilkårene for å bruke slike metoder, skal bli lettere:

Vilkårene for bruk av tvangsmidler for å avverge straffbare handlinger bør så langt mulig være de samme som for de tilsvarende metoder brukt under ordinær etterforskning. Vilkåret «skjellig grunn til mistanke» bør fravikes, men det bør stilles opp et skjerpet krav til nødvendighet og forholdsmessighet (s.20).

Det diskuteres også hva som er lov å bruke av overskuddsinformasjon²⁴, hvor de skriver:

Opplysninger som kommer ut ifra kommunikasjonskontroll, i avvergende øyemed: «Det innebærer blant annet at opplysninger som fremkommer i forbindelse med bruk av tvangsmidler i avvergende øyemed, kan brukes som ledd i etterforskningen av straffbare forhold, men ikke som bevis under hovedforhandlingene (s.21).

²⁴ Det vil si at man får opplysninger om andre straffbare forhold mot andre lovbrudd, enn det lovbruddet som f.eks kommunikasjonskontrollen fikk fullmakt til å avdekke

I metodeutvalget fra 2009 (NOU 2009:15) vil de derimot tillate bruk av overskuddsinformasjon i større grad:

Utvalgets flertall, medlemmene Dalseide, Husabø, Nylund, Pedersen, Schartum, Schea, Schou og Sælør legger til grunn at behovet for å oppklare og iredetføre straffbare handlinger med styrke taler for at overskuddsinformasjon bør kunne brukes som bevis i alle typer straffesaker. Det vil etter flertallets oppfatning kunne rokke ved befolkningens tillit til politiet dersom det fremkommer at politiet kjenner til straffbare forhold som ikke kan straffefølges (2.14)

Dette er ganske langt fra metodeutvalget syn fra 1997 (NOU 1997:15), hvor de ikke en gang er helt sikre på om romavlytting bør tillates, selv om de er åpen for en prøveordning. De skriver:

For telefonkontroll med hjemmel i 1915-loven finner Lund-kommisjonen det klart at overskuddsinformasjon ikke kan benyttes i forebyggende øyemed og til personkontroll.(....)

*Det må være et avgjørende moment i forhold til om romavlytting bør kunne tillates, om slik etterforskning antas å kunne oppklare og forebygge forbrytelser av svært alvorlig art og herunder beskytte liv og frihet. (...) **Spørsmålet må så være om det i dagens Norge faktisk finnes kriminalitetsproblemer som er så alvorlige at offentlige interesser tilsier bruk av et så inngripende etterforskningsmiddel.** Utvalget legger til grunn at metoden bare bør innføres dersom den faktiske situasjon er slik at dette må anses som påkrevet og nødvendig ut fra den foreliggende kriminalitetssituasjon.» (s.6, min utheving).*

Hvis man da legger disse NOU-ene til grunn, er kriminalitetsbilde i Norge blitt mye mer alvorlig fra begynnelsen på 2000-tallet til i dag (se også kapitel 6). Dette bildet blir også tegnet opp i Prop. 61 LS (2014-2015), og er en av grunnene til at regjeringen vil at politiet skal bli mer robust og effektivt.

Larsson (2014a:54, 2015:66-67) skriver at situasjonsbeskrivelsen av den organiserte kriminaliteten ikke bygger mye på forskning, men på hva «alle vet», eller etterretningskilder – som gjør etterprøving av påstandene vanskelige.

Larsson (2014a) spør hvilket onde som kunne begrunne utvidelser av metoder, og sier at svaret først og fremst var narkotika. Dette var særlig lagt vekt på i NOU 1997:15, uten at narkotika er blitt sett på som mindre seriøst i NOU 2009:15 – selv om det der bruk av begreper som alvorlig organisert og profesjonell kriminalitet, som brukes til å beskrive kriminalitetstrusselen. Også i kriminalstatistikken er narkotikaforbrytelser en «vinner». Et lite

utdrag fra NOU 2009:15 gir et lite innblikk i narkotikaens alvorlighetsgrad, også i simple narkotikasaker:

Herunder er det vurdert om adgangen til bruk av kommunikasjonskontroll i etterforskningen av simple narkotikaforbrytelser bør oppheves. Utvalget har imidlertid kommet til at det ikke vil foreslå noen endringer på dette punkt, ettersom narkotikakriminalitet har flere av de kjennetegn som etter utvalgets oppfatning kan rettferdiggjøre bruk av skjulte tvangsmidler (..) Utvalget har videre vurdert om det bør åpnes for kommunikasjonsavlytting i saker om simple menneskehandel, hallikvirksomhet og forberedelse til seksuelle overgrep mot barn, samt om det bør åpnes for kommunikasjonsavlytting og kontroll med kommunikasjonsanlegg i saker om forbund om ran. Utvalget har kommet til at det ikke kan tilrå utvidelser av tvangsmiddelbruken på disse områdene. (2.6)

Her ser man altså bruk av tvangsmidler på simple narkotikasaker holder vann for metodebruken, mens utvidet metodebruk mot *simpel* menneskehandel, eller seksuelle overgrep mot barn ikke gjør det. Vendius (2014) beskriver utviklingen av Europols etterforskningsmetoder i sin doktorgrad, og ser spesielt på bekjempelse av seksuelle overgrep mot barn. Hun skriver at det ble vanskeligere å utvikle metodeverktøy på dette feltet, enn mot eksempelvis narkotika eller terror. Politiet, verken i Danmark eller i Europols samarbeid, har fått de samme utvidede metodene:

Tvertimod er der langt fra tale om, at området online seksuelle forbrydelser mod børn har samme politiske bevågenhed som eksempelvis narko- og terrorområdet» (s.185)

Hvis man anlægger det synspunkt, at der først tages ekstraordinære midler i brug, såfremt det lykkes at overbevise offentligheden om, at der er tale om en sikkerhedstrussel(..)må det herefter konkluderes, at seksuelle forbrudelser mod børn faciliteret gennem internettet ikke anses for at udgøre en trussel mod samfundet på lige fod med eksempelvis terror eller for den sags skyld narkokriminalitet, der som nævnt anses for at udgøre et markant samfundsproblem (s.229).

Gundhus og Larsson (2014) skriver:

Innsatsen mot narkotika var det feltet hvor man ga politiet vide fullmakter i sitt arbeid og hvor grensene mellom forebygging og reaktiv innsats ble visket ut. (..)Problemet er at denne trusselen sjelden er godt dokumentert eller underbygget med empiriske analyser og forskning (s. 298)

Også Europols årlige trusselvurdering av organisert kriminalitet, før:«organised crime threat assessment» (OCTA) har nå byttet navn til «serious organised crime threat assessment»

(SOCTA) (Ugelvik 2014:326). Altså er ikke det bare i Norge trusselvurderingen er sett på som mer alvorlig (Bowling og Sheptycki 2012, Duyne 2009, Ugelvik 2014). Duyne (2009) kritiserer kunnskapen bak disse, og påstår:

It seems that, on the whole, this represents the intellectual baseline from which the «organised crime» knowledge organisation took off at a political level (s.124)

Narkotika har ikke bare vært «ordentlig politiarbeid», det har fungert som «ordentlig internasjonalt politiarbeid» (Andreas og Nadelmann 2006, Bowling og Sheptycki 2012, Friedrichs 2005, Shearing og Stenning 2012, Vendius 2014). De ekstraordinære politimetodene var først og fremst brukt opp mot narkotika, og de blir fremdeles i hovedsak brukt opp mot narkotika:

Tall fra Riksadvokaten og tilbakemeldinger fra aktørene i straffesakskjeden viser at kommunikasjonskontroll i all hovedsak brukes i etterforskning av narkotikaforbrytelser (NOU 2009:15, 2.3).

Eksempelvis var ca. 80 % av bruken av kommunikasjonskontroll (avlytting) i 2012 i forbindelse med narkotikakriminalitet (Kontrollutvalget for kommunikasjonskontroll 2012). Politiets informanter gir også mest opplysninger om narkotika (Rachlew 2009, Rasch-Olsen 2008, Rasch-Olsen 2010).

Dette kan selvsagt være med å forklare at politiets motivasjon og politiblikk; deres habitus, er påvirket av innsatsen mot narkotika, og at det i et slikt perspektiv vil være naturlig å anse narkotikabekjempelse som ordentlig politiarbeid. Både politisk og i praksis, kan det se ut til at narkotika er regnet som en meget viktig del av politiets arbeid. Det kan også sies å ha vært «ordentlig politikerarbeid».

Hvis man ser på offentlige rapporter, eksempelvis Politianalysen eller NOU 2009:15, kan man jo spørre hvor kunnskapsbasert disse er.

Gundhus og Larsson (2014) skriver pessimistisk:

Løsninger innen kriminalpolitikken velges ikke ut fra positiv vitenskapelig kunnskap, men ut fra hva som passer med rådende politiske tankegang og hva man tror på, skriver David Garland i «The culture of control». Dette høres muligens ut som en noe kynisk betraktning, men synes dessverre ofte å stemme godt som forklaring på en rekke av de utviklingstrekk man kan se innen politiet og den politisierte reguleringen i samfunnet (s.300)

Hvis det er tilfelle, er det kanskje et dårlig utgangspunkt for kunnskapsbasert politiarbeid, når de politiske handlingsplanene og utvalgene ikke setter de samme kravene til seg selv – som de setter til politiet – å være kunnskapsbasert.

4.4 “Godt nok” kunnskapsbasert?

Bowling (2007) skriver at det er urealistisk å kreve et perfekt politi, og at man istedenfor bør ha som mål å ha et «godt nok» politi. Han skriver at et riktig/rettferdig politi, og et effektivt politi ikke nødvendigvis er det samme – og at disse også kan komme i konflikt med hverandre. Finstad (2006:84) skriver også om problematikken som kan oppstå mellom legalitet og effektivitet. Bowling (2007:24) bruker kriminalitetskontroll som et eksempel, og skriver: *«Excessively «effective» policing can be a social disaster»*.

Han viser tilbake til Stasi-Tyskland, eller viser til land som dreper mistenkte for kriminalitet.

Han poengterer videre at et urimelig/urettferdig politi (*«Unfairness»*) kan være med å undergrave politiets effektivitet. Politianalysen og den nye politireformen kan ses i lys av denne diskusjonen. Hvordan analysen fokuserer på effektivt politiarbeid med sentralisering som oppskrift, men hvor de i liten grad diskuterer de ti grunnprinsippene fra politirolleutvalget – som man kanskje har sett på som riktig/godt politiarbeid (Larsson 2015). I tillegg viser doktorgraden *Det evige politi* til at det har vært debattert frem og tilbake i over hundre år om sentralisert kontra desentralisert politi – med varierende svar ettersom tidene går – og hvor det nesten ser ut som man har glemt de tidligere diskusjonene. Dessuten har mye av de samme truslene som blir tegnet opp i politianalysen, likhetstrekk med problemer som ble fremhevet i disse diskusjonene for hundre år siden (Christiansen 2012, Ugelvik 2014:44).

Eksempelvis er politiet helt avhengig av tips fra publikum, og hvor majoriteten av politiets saker blir løst med hjelp og tips fra publikum (Bowling 2007:25, Brodeur og Dupont 2006:13-14). Bowling viser til politiets tilfeldig stopp og sjekk-metode som eksempel, hvor han konkluderer at det ikke er «godt nok» politiarbeid. Finstad (2000,2006) har også påpekt uheldige sider ved denne metoden. Dette er fordi 9 av 10 av stopp og sjekk ikke fører til arrestasjon og at den mistenkte atferden ikke var avvikende (Bowling 2007). Han viser også at svarte blir stoppet seks ganger så mange ganger som hvite, og asiatiske to ganger så mange

ganger som hvite, når man tar hensyn til deres totale andel av befolkningen – uten at treffratioen er større.

Han poengterer også at i debatten om politiets effektivitet må man ta i betraktning politiets komplekse rolle, og først spør hvilke politioppgaver det prates om. Før du kan spørre hva som virker – *what works*, bør man spørre seg hva som betyr noe – *what matters* (Bowling 2007:23). Hva bør politiet satse på, hvordan skal de bli mest effektiv, og på bekostning av hva? Som han skriver, så betyr ikke det å ønske et «godt nok» politi det samme som å gi opp målet om et best mulig politi, men å få rettet oppmerksomheten til «*where it is most urgently required*» (Bowling 2007:29).

Hvordan kan vi tenke oss denne problemstillingen i innsatsen mot narkotika? Er det en «god nok» kunnskap som blir brukt av politiet? Er politirollen kunnskapsbasert «nok»? Hvis man legger til Finstad (2000) og Gundhus (2009) definisjon av kunnskapsbasert politiarbeid, så er det ikke innlysende at politirollen er kunnskapsbasert «nok». Dessuten vet man ikke alternativet, så derfor er det kanskje bedre å være «god nok» enn og ikke å vite hva alternative er. Erfaringskunnskapen deres er «god nok», man har en tro på at det virker, og de får bekreftet dette gjennom erfaringen – politiet «stabiliserer rammeverket». Politiet og politikere ser ut til å ha stor tro på den symbolske effekten, samtidig som kriminalstatistikken viser effektiv politiarbeid rettet mot narkotika, som kan indikere en instrumentell effekt når det gjelder kontroll. Politiet får da en viktig symbolsk rolle, samt at de ivaretar rollen som «kriminalitetskriger» og «systemforvalter» (1.2.1).

Når det gjelder politiets effekt på narkotikamarkedet, kan ikke den sies å være veldig god. Eksempelvis SIRUS-rapporten som viser at 4 % av den innsnuglende heroinen blir beslaglagt, og hvor man har forskning som påpeker at politiets innsats har liten, eller ingen påvirkning på narkotikamarkedet (Holmberg 2014a:159).

Hvis man ser på effekten av kriminalitetskontrollen, antall anmeldelser, fengslinger, siktede forbrytelse – ser derimot effekten ut til å være bedre. Den er kanskje «god nok», men er den nødvendigvis riktig?

Målet med et «godt nok» politi, er ifølge Bowling (2007) å vite hvor man skal satse – hvor politiet kan gjøre en innsats, hvor de kan bli bedre – og hvor innsatsen *betyr* mest. Ser man på kriminalpolitikken frem til slutten av 1990-tallet så har narkotika dominert, og hvor begreper

som organisert kriminalitet og terror i større grad har tatt over som felt som betyr mest. Også vold i nære relasjoner og menneskehandel og arbeidsutnyttelse har blitt løftet frem som viktig den siste tiden (se eksempelvis Prop 61 LS (2014-2014)).

Men som vist ovenfor, så ser narkotika fremdeles ut til å dominere som satsningsområder. Policy og praksis blir ikke nødvendigvis det samme (Finstad 2006:61, Larsson 2015:62). Politikere, og i forlengelse av det; politiet, har dermed vært med på å bestemme «*what matters*». «*What works*» har kanskje hatt mindre betydning, foruten å henvise til signaleffekt som et effektivt virkemiddel. Er det «riktig» politiarbeid, at politiet bruker flere ressurser på narkotikakriminalitet kontra eksempelvis seksuelle overgrep mot barn, ordensforstyrrelser knyttet til utelivet, eller forebygging mot vold i hjemmet? Narkotikabekjempelsen er effektiv når man ser på måletall, men betyr det at det er her politiets hovedinnsats skal ligge – *what matters*? Det vektlegges organisert kriminalitet og den alvorlige globale kriminaliteten som satsningsområder, men i praksis kan det se ut som det innsatsen mot narkotika betyr mer, for mange i politiet, og som derfor mener at deres innsats betyr noe, og at deres arbeid da både er «riktig» politiarbeid og «effektivt nok», som gjenspeiles i kriminalstatistikken. Selv om politiet påpeker at de kan bli bedre.

Kan man da antyde at idealet om en kunnskapsbasert politirolle ikke er «godt nok»? Man kan være fristet til å svare ja. Det kan se ut til at det står i strid med erfaringskunnskapen, de politiske føringene, og politiets generelle motivasjoner kan gjøre idealet om en kunnskapsbasert politirolle i innsatsen mot narkotika vanskelig. Når man ser på politiets innsats mot narkotika, helt generelt – kan man også være spørrende til om innsatsen er «god nok», da det kanskje er andre felt som bør prioriteres vell så mye? Hva mener politiet?

5 Politiets “meningsunivers”

I dette kapitlet vil jeg diskutere politiets meningsunivers om innsatsen mot narkotika, ut i fra mine intervjudata og trekke disse opp mot teori. Hvordan ser politiet på innsatsen? Hvordan tolker og begrunner politiet innsatsen mot narkotika? Hvordan mener politiet de kan forebygge narkotikakriminalitet? Mine data kan sees i lys av mine funn fra kapitel 4.

5.1 Hvordan ser politiet på innsatsen?

Det er liten tvil om at mange av mine informanter ser på det «å hjelpe» som meget viktig i innsatsen mot narkotika. Tine Holms masteroppgave peker også på at hennes informanter vektla dette, som var en politienhet som hadde til hensikt å avdekke og synliggjøre ungdommers problemer på et tidlig stadium (Holm 2012).

Også mine informanter legger ulike synspunkt i begrepet «å hjelpe», som Winnæss og Helland (2014) kunne påvise i sine intervjudata. Verdige ofre, som unge, blir også trukket frem som ofre som må reddes. Det er et gap mellom de unge brukerne på den ene siden, og de kyniske bakmennene på den andre. Voksne brukere av narkotika, blir sjeldent nevnt – selv om det er her narkotikabruk er størst og hvor man ser mest utprøvingen av narkotika (Rusmidler i Norge 2013). Begge disse kategoriene (unge eller tunge rusmisbrukere) blir ofte omtalt som et helseproblem eller hjelpetrengende, men ved at politiet hovedsakelig fokuserer på disse gruppene faller majoriteten av rusbrukere utenfor fokus. Ingen av informantene karakteriserte de tunge rusmisbrukerne som kriminelle, men som personer som trengte hjelp. Men er det en forenkling av fenomenet narkotika? Eksempelvis viser en ny studie at amfetamin blir brukt av mer konvensjonelle samfunnsgrupper (Pedersen, Sandberg m.fl. 2015). Eksempelvis bruker menn med fysisk krevende yrker stoffet, som befinner seg i en mer marginalisert arbeidsklasse, slik at de kan jobbe doble skift. Stoffet blir også brukt i forbindelse med helgefyllen – for å holde festen gående (Pedersen, Sandberg m.fl. 2015). Dessuten indikerer tall fra SIRUS at de fleste som prøver cannabis, bare prøver et par ganger og ikke begynner å bruke stoffet regelmessig (Rusmidler i Norge 2014:260)

For politiet blir narkotika plassert i en kriminalitetsdiskurs, eller en slags sykdomsdiskurs. En «normalgruppe» kan da falle ute av diskusjonen, som studien ovenfor kan være et eksempel

på. Dette kan være med på å bekrefte deres erfaringskunnskap om narkotika, at politiet bare ser de som sliter eller blir tatt.

Slik kan det være lettere å forstå hvor meningsfullt politiet ser på sin innsats mot unge brukere som prøver/bruker narkotika, hvis de tror majoriteten ender opp som tunge misbrukere, eller «drop outs» – hvis de ikke griper inn. Eller at alt bruk eller testing av ulovlige rusmidler fort fører til problembruk i en eller annen form, som sosiale problemer (og juridiske).

Jeg finner også tegn på at jobben er «meningsfull» i en slik kontekst, ved at de gjennom sin rolle som politi kan signalisere at bruk av narkotika ikke er greit. Politiet blir da «agenter for sosial disiplinering» samtidig som politirollen brukes symbolsk for å illustrere hva som er rett og hva som er galt (Zedner i Finstad 2006:74).

Inf 1: Det er jo å bidra til å opprettholde de normene om at det ikke er greit å bruke narkotika, det er ikke normalt å bruke narkotika, det er knyttet mye skader forbundet med det. Så i den grad politiet kan bidra til å opprettholde det da, så mener jeg politiet gjør et meget viktig arbeid

Inf 2: Det er liksom, det har vært min, mitt mål hele veien. Prøve å hindre at unge begynner og hvis de har begynt, prøve å sette i gang tiltak for å få dem til å holde opp, og der er vi ikke gode nok

Inf 4: Blant annet at man har en veldig sterk sånn moralsk oppfatning, av hvordan ting bør være, og at man ikke liker folk som bryter med den moralen, det er jo et sånt typisk trekk (med politikulturen)

Inf 5: Narkotika representerer for veldig mange, inkarnasjonen av alt som er feil. Det er liksom det skitne, det urene

Dette er noe politiet kan uttrykke gjennom sin sosiale kapital; de fremstår som livreddere, og på en slik måte ser de det som sitt mandat å være det. Politiet blir også på denne måten en «normsettende» livredder, eller for å bruke Pratts (1969) begrep: «Livredderne». Det signaliserer hva som er rett og galt, og skal gjenspeile hva samfunnet definerer som normal og avvikende adferd. Slik har politiet symbolsk makt (Loader 1997). De får på den ene siden være kriminalitetsbekjempere – «kriminalitetskriger» og samtidig, eller i samme handling, være beskytteren. «Det å hjelpe» kan bunne i ulike tolkninger. En gjeldende norm er å hjelpe med straff, eller i hvert fall med en trussel om straff. Og denne hjelpen er stort sett forbeholdt de unge, eller tunge rusmisbrukere som heroinister. Også i offentlige dokumenter (Rusmidler i Norge 2013:256).

Inf 2: Og, sånn som meg, og vi er ganske mange, ønsker oss en helt annen satsning på hvordan vi kan hjelpe, men vi ønsker at det skal være straffbart (å bruke narkotika)

Inf 4: Så, det er jo en kamp der politiet gjør noen sanne moralske grensemarkører, markeringer, med å ta noen. Men tar jo ikke alt. Men, sånn er det i trafikken og slik er det på mange områder, at man gjør noen moralske grensemarkeringer, altså satser man på at det allmennpreventive skal virke, Sånn at de andre blir avskrekket fra å gjøre dette her, med at man har en viss fare for å bli oppdaget, oppdagelsesrisiko

En annen informant, som hovedsakelig arbeidet med forebygging, var mer skeptisk til «å hjelpe» med trussel om straff. Han var skeptisk til om det bidrar til å endre motivasjonen på lang sikt, eller om hjelpen bare ble gjeldende i det tidsrommet vedkommende eksempelvis var på urinkontrakt/ruskontrakt²⁵. Han mente det kunne fungere, hvis mange andre tiltak settes sammen.

Inf 7: I dag ikke sant, så er man jo mye mer over på forebygging på rusfeltet, så bygger man veldig mye på bekymringssamtalen²⁶ (...). At vi er mer på det repressive, hvordan skal vi, og det som er bra med det er at du har koblet omsorg og straff gjennom disse alternative straffemetodene, at man i hvert fall ikke bare bøtelegger eller dømmer til ubetinget fengsel. Man finner alternativer. Men det er faktisk repressivt, du setter inn kontrolltiltak. Som kanskje, hvor det alltid ligger en trussel bak. Så har du kanskje en motivasjon så lenge denne perioden er der, men det er, etter min mening da, du går ikke i dybden på problemet, du går ikke inn i kjernen, du gir dem, stapper dem inn i et kontrollregime, men du har ikke nødvendigvis endret motivasjonen til å leve et annet liv

Inf 5: Men problemet her, forebygge begrepet, noe av problemet er jo at forebygging i seg selv fremstår som positivt, veldig få er imot forebygging, det er bra, forebygging er fint, det er mykt og det er kosing og det er snakk om gode verdier osv. Så ser man jo at en god del av det som kommer inn er jævlig repressive ting altså

²⁵ Urinkontrakt: hvor ungdommer som blir tatt for narkotika (kan også gjøres frivillig uten at de er blitt tatt, men avtalt gjennom eksempelvis bekymringssamtale, eller ved en ruskontrakt før eller etter de er blitt tatt) forplikter seg til å levere urinprøver i en tidsperiode, for å påvise at de er narkotikafrie. Skal også bidra til at det er lettere takle narkotikapress i den perioden ifølge en politiinformant, for man har en legitim unnskyldning; man er på «pisseren». Derimot fortalte informanten at syntetisk cannabis ikke ble oppdaget i disse urintestene.

²⁶ «Bekymringssamtalen brukes i politiets første samtale med ungdom under 18 år som har begått lovbrudd. Oppfølgingssamtalen brukes i forhold til unge som begår gjentatt kriminalitet. Bekymringssamtalen brukes for å kartlegge og identifisere risiko- og beskyttelsesfaktorer i vedkommendes liv i forhold til kriminalitet. Bekymringssamtalen skal også ansvarliggjøre den unge og dennes foresatte for å unngå fremtidig kriminalitet. Politiet kan etter loven pålegge ungdommene og de foresatte å møte til bekymringssamtale hvis de har mistanke om at ungdom har begått lovbrudd – Politiloven §13. Møteplikten er knyttet opp til barn og unge som har begått et lovbrudd. Likevel kan politiet tilby frivillige bekymringssamtaler i situasjoner hvor de er bekymret for at barnet utviser risikoatferd, men ikke er mistenkt for å ha begått lovbrudd» (Lie 2011:103)

Også en annen informant mente politiet var for lite kreative, og at de bør være flinkere til å informere, og antyder at politiet bør prioritere noen stoffer foran andre, for og nå frem med budskapet av hvilke narkotiske stoffer som *virkelig* er farlige.

Intervjuer: Hvilke metoder ser du for deg?

Inf 3: Det er oppsøkende virksomhet, og jeg er ikke så sikker på skremselspropaganda heller, men å få stimulert konsekvenstenkningen av å dytte i seg det ene eller det andre, og hvilket argument skal du bruke i forhold til cannabismisbruk? I med at det er mange som har gjort det som ikke ser så skada ut i hvert fall (ler).

Så, mens derimot de som er på syntetiske stoffer og amfetamin, kokain så kan du slå en del andre ting i bordet for vold, tapte hemninger og alt mye rart

Inf 2: Så vi burde hatt et helt annet fokus på individet, helse og det å hjelpe. Et argument som er ute hele tiden er jo at det er en privatsak å røyke cannabis, i helvete om det er, når jeg skal betale skatte kroner for at du skal få hjelp hele resten av livet ditt, ikke sant. Det er ikke en privat sak, det får ekstremkonsekvenser for samfunnet her

Informant 3 og informant 2 definerer eksempelvis farligheten av cannabis veldig forskjellig, og begge er utdannet politi, med lang erfaring. Begge har et klart ønske om «å hjelpe andre», men utgangspunktet kan se ut til å variere noe fra informant til informant. Disse forskjellene kan komme av at den ene informanten jobber tett opp mot unge personer som blir tatt for cannabis, mens den andre informanten ikke jobber opp mot brukersiden på samme måte, og har et mer distansert forhold til brukerne. Likevel er det stor enighet om målgruppen for hjelp – de unge. De er de verdige ofrene for hjelp. Også i offentlige dokumenter (St. meld. 30, Riksadvokaten 2014).

Informant 6 påpeker viktigheten av et godt og inkluderende lokalsamfunn som utgangspunkt for å forebygge narkotikabruk. Han sier også at det er en ganske lang vei fra å prøve til det å bli en fast bruker av narkotika, så hvordan informantene ser på narkotika er noe varierende. Informant 6 påpeker senere i intervjuet at han tror politiet er en ganske konservativ etat, så han vil tro det er en sterk motstand mot legalisering i etaten.

Inf 6: Nei, det beste er å skape lokalsamfunn, hvor det er færre og færre som faller utenfor. Og der mener jeg at lokalpolitiaspektet, lokalpolitiet, er en helt avgjørende faktor. Sammen med mange andre tiltak, som gjør at dette blir et tryggere samfunn og vokse opp i. Da tror jeg du får færre som faller for, du vil jo få noen, det vil være

færre som faller for fristelsen og blir avhengige. De fleste vil nok prøve et eller annet gjennom ungdomstiden. Men fra det å prøve til å bli en bruker, det er et ganske langt steg

«Opplevelsesaspektet» bak innsatsen mot narkotika er ikke fraværende i mine data heller:

Inf1: (..)Det er jo mange områder politiet jobber på, f.eks. voldskriminalitet, men narkotikabekjempelse kan du assosiere med spennende oppdrag, fanger i bakgården, store beslag, spennende metodebruk(..)Så jeg tror narkotikarbeidet påvirker politiet kanskje, særlig innenfor org. krim feltet, mer enn noe annet kriminalitetsområde. Og generelt sett hele det norske politiet, svært mye

Inf 8: Narkotikabekjempelsen har alltid vært "en god fiende" for etaten. Har gitt politiet penger, metoder, medieoppmerksomhet, internasjonalt samarbeid, mye overtid, nytt utstyr og teknologi, osv. I tillegg har denne innsatsen alltid hatt bred politisk støtte. Det har aldri vært stilt noen kritiske spørsmål om ressursbruken og om det er rett prioritering. Fiendebildet av den organiserte kyniske organiserte bakmannen kommer fra narkotikabekjempelsen

Narkotikainnsatsen har vært en brekkstang for å få utvidelser av metoder, som vi så i kapitel 3 og 4.

Inf 3: Så jeg tror det er begrenset interesse for org. krim delen, og det er, men på en annen side, vi som har holdt på med det er gode til å etablere våre fiendebilder, og tegner opp hvordan verden ser ut, og hvor farlig ting er

Jo mer farlig, jo mer spennende. Ved at man har hatt et stort spekter av metoder, blir arbeidshverdagen spennende, variert og utfordrende. Selve forebyggingssporet er blitt mer «spennende», med tanke på at metodebruken også her er blitt mye bredere (Finstad 2006:91). Så det gjelder på «hjelpesiden» og på «bekjempelsesiden». Skillet mellom disse er blitt mer uklart (Gundhus og Larsson 2014).

Et annet punkt jeg skal trekke frem blant mine funn her, er kunnskapen bak innsatsen. Det kan se ut som om erfaringskunnskapen har vært dominerende, og kunnskapsbaserte idealer som analytisk, strategisk og et langtidsperspektiv på bekjempelsen har vært lav. Slik har det vært en stabilisering av innsatsen – det har i stor grad foregått som før. Dette kommer frem i de fleste intervjuene mine, og jeg gir en del sitater som kan belyse dette under:

Intervjuer: Jeg tenker på evalueringen også, har det vært noen evaluering av innsatsen mot narkotika?

Inf 6: Det tror jeg ikke. Jeg tror ikke det har vært noen konkrete evaluering

Intervjuer: Så tenker jeg på kunnskapen i de strategiene som blir laget. F.eks. Paul Larsson skriver at han mente de var mer politisk styrt enn kunnskapsstyrt mange av de strategiene (fra hans tid i POD)

Inf 6: Jada, masse prosjekter er satt i gang med initiativ i fra politikere fra justisdepartementet. De har sine hjerteprosjekter som de mener er viktig, og som de da presser nedover i systemet. Og enkelte ganger er det veldig riktig, og veldig gode hjerteprosjekter, men de er liksom ikke innenfor en samlet strategi. Det gjør at du kanskje må bryte noe av det gode arbeidet du er i gang med, for å følge opp akkurat den tingen der, fordi det er politisk bestemt

Intervjuer: Vet du om det har vært evalueringer av noe, f.eks. av de forebyggende metodene du har pratet om, om det er evaluert - siden de endrer seg i de bølgedalene?

Inf 7: (ler) Ja, er det noe vi er dårlige på i Norge så er det evaluering. Men, det er i hvert fall en rapport (leter), men det ble gjort ensom evaluering av disse kampanjene. Det er ikke så lenge siden, 2007 eller noe sånt, og den kom veldig dårlig ut

Inf 1: Jeg syns det fortsatt er begrenset grad av kunnskapsbasert narkotikabekjempelse i norsk politi, men jeg syns det har blitt bedre. Eh, men det er fortsatt mye å gå på, men det mangler jo også mye norsk forskning på effekter av politiets arbeid. Mangler forskning på bruk av urinprøvetaking, av barn og unge blant annet.(..) Men det å være i forkant av det, å bruke kunnskapen som vi blant annet besitter, for å ta beslutninger, på et strategisk overordnet nivå, som kan utnyttes, det er fraværende etter min mening

Intervjuer: Vet du om det har vært målt noen effekt av innsatsen, eller?

Inf 3: Nei, det tror jeg ikke. Det har jeg i hvert fall ikke hørt om, det har jeg ikke

Intervjuer: Så når de handlingsplanene er blitt lagd, er det ikke lagd på bakgrunn av sånn..(kunnskap, strategi)

Inf 3: Nei, og for å være litt stygg, så kan det også være særinteresser som er inne og spiller også. Før man har strategiske rapporter til og med. Så det skal i det spillet her sånn, så hvis du er god strateg, så kan du nesten ha fått kjørt fram ditt private satsningsområdet uten motforestillinger (..)Det har liksom, hele

narkotikabekjempelsen har jo vært tuftet på at man bare har ivaretatt den gamle bekjempelsestradisjonen oppigjennom, han som har blitt sjefen, tenker akkurat likt som den forrige sjefen, så det har ikke vært noen stor utvikling av tekning utenfor boksen. Det har det ikke altså

Inf 8: En del polititjenestemenn har hatt karriere ved å gå egne veier - det er faktisk rom for selv å velge prioriteringer. Gjøre seg uunnværlig og uangripelig for du sitter selv med den unike kunnskapen

Inf 5: Kunnskapen bak handler rett og slett om noe så enkelt som at her finnes det igjen mange ulike oppfatninger i norsk politi, som ikke motsies spesielt mye fra offentligheten, når noen av haukene her har vunnet frem med sin argumentasjon, og i dessuten klart å skaffe kontakter opp mot det politiske miljøet, og også at de har fått gehør i POD og andre steder, så har de vunnet frem

Intervjuer: Jeg tenker på, for det er ingen overordnet strategi på det?

Inf 2: Nei, altså, det lages jo masse dokumenter i POD, ideer om hvordan man skal gjøre og sånt

Intervjuer: Jeg leste et par av dem, men finner ikke noe konkret om hva

Inf 2: Nei, takk, det er fint, da har du kommet til den samme konklusjonen som meg. Og det savner jeg. Jeg etterlyser det i alle mulige forum hvor jeg holder foredrag. Tenk hvis jeg kunne visst hva som var jobben min da, så jeg kunne stått på skolen og lært dem det. Gitt dem en planke som de kunne brukt

Inf 6: Nei, jeg har nok hatt inntrykk, jeg hadde nok ønsket at den policymaking og at vi kunne vær enda mere pågående. Ikke bare gjøre et lite løft nå og da, men at du hadde hatt en pågående policymaking, også med politikerne. Slik at du kunne skape et mer rom for policydiskusjoner. Jeg syns hele diskusjonen vår ble relativt tradisjonell

Intervjuer: Men følte du at det var et langtidsperspektiv?

Inf 6: Ja, det var det nok forsåvidt

Intervjuer: På strategien også

Inf 6: Ja, vi bygde jo på det vi hadde kunnskap om. Og disse bildene, over år, så endret det her seg ikke veldig mye. Det endret seg veldig lite faktisk. Relativt stabil

utfordring og stabil måte å ordne ting på. Så det hoppet plutselig ikke opp noen nye utfordringer på dette feltet, i hvert fall ikke i min tid

Det kan se ut som erfaringskunnskap, og å ha «gjort som man alltid har gjort» har vært noe av tradisjonen mot innsatsen mot narkotika, men med noen nye metoder og varianter underveis, som bekymringssamtale, urinkontrakter, og til en utvidet og mer effektivisert (teknisk)metodebruk i etterretningen. Men innsatsen blir stort sett målt i antall anmeldelser og straffesaker, eller ved å se på registrert bruk av narkotika og antall bekymringssamtaler. Noen av disse informantene har vært/er i ledende operative stillinger, og administrative stillinger og har lang erfaring fra politiet. At de ikke har hørt om noen langsiktig planlegging, og at handlingsplan mot narkotika ikke kom før 2000-tallet vitner om at det ikke har vært noen konkret strategi – utenom å holde narkotikabruk nede, og bekjempe narkotika generelt. Som informant 6 sier til slutt her, «vi bygde det vi hadde kunnskap om». Den kunnskapen kan se ut til å være preget av erfaring og politiske prioriteringer, og vedlikeholde den kunnskapen de har opparbeidet seg på området – Stabilisere rammeverket (Erikson 1966). Dette kan også ha fungert som en bekreftelsesstrategi (confirmation bias) av at innsatsen har vært god. Med Malnes (2008) smale definisjon av kunnskap i bakhodet, kan man ikke si at innsatsen dekkes under den samle definisjonen av kunnskap, og kan dermed antyde at innsatsen ikke oppfyller idealet om å være kunnskapsbasert.

Intervjuer: For jeg er litt nysgjerrig på særlig de offentlige dokumentene fra POD, jeg lurer på hvilken kunnskap de legger til grunn for de utredningene og satsningene?

Inf 5: Da vil du nok bli skuffet. Det er sjelden noen særlig analytisk dybde i disse tingene her. Det er jo skrevet av praktikere, og dessuten må du huske på at veldig mye av analysene og det som skrives av sånne handlingsplaner og alt sånt, er politikk, er bestemt på forhånd hva som skal stå der. Det er bestemt på forhånd, på en måte, hva som skal komme ut av det også.

I Prop 61 LS (2014-2014:55) henvises det også til evalueringer av blant annet Politidirektoratet, hvor de blant annet konkluderer med at styring av politiet har vært for dårlig, politiarbeidet har vært for hendelsesstyrt og kortsiktig, og at det må bli bedre, mer langsiktige- og helhetlig strategisk styring for å få dette til.

Flere informanter mener det begynner å endre seg nå, hvor analyser og trusselvurderinger blir bedre og viktigere for politiets prioritering. Et par informanter tror at det blir andre felt under organisert kriminalitet som vil bli vel så viktige som narkotika – etter hvert. Dette kan kanskje

ha en sammenheng med motivasjonen til politiet, som har vært lett å dekke med narkotikabekjempelse, at den også kan overføres til andre kriminalfelt i org.krim. Der det fremdeles er narkotika, men bare som en viktig faktor av flere kriminalitetstyper. Metodebruken der er like spennende, variert, og karriereveien kan også være god her, som kampen mot mc-miljøene. Riksadvokaten setter organisert kriminalitet som en av politiets viktigste prioriteringer – hvor narkotika er helt sentral i de «multi-kriminelle» nettverkene. Så motivasjonen vil nok finne seg til rette i det videre arbeidet også, men om den bygger på ny kunnskap eller de etablerte kunnskapene vil være spennende å følge med på. Gundhus (2009) viser eksempelvis hvordan arbeidet mot prostitusjon fikk mer status, når det kunne kobles til menneskehandel og organisert kriminalitet – hvor metodebruken er større og mer spennende, og hvor det ble gitt straffeprosessuelle tvangsmidler på feltet i 2003:

Når menneskehandel og organisert kriminalitet blir koblet tettere til prostitusjon, vil arbeidsfeltet bli stadig mer attraktivt for dem som vil gjøre "ordentlig politiarbeid", forstått som det å bruke tøffe og barske metoder på tradisjonelle politioppgaver (s.107).

Metodene til politiet er ikke verdinøytrale, det ligger mye opparbeidet erfaring ved bruk av disse metodene (Gundhus 2009), og hvilke kriminalfelt disse benyttes på kan få innvirkning på hva politiet mener er «ordentlig politiarbeid». På en slik måte kan man tenke at narkotika også i realiteten – og ikke bare i skifte av begrep til organisert kriminalitet – får mindre fokus inn under organisert kriminalitetsparaplyen, ettersom metodene har glidd ut til andre felt.

Kort oppsummert kan innsatsen mot narkotika late til å ha stor betydning for politiet og på hvordan de ser på sin rolle i samfunnet. De får gjøre en meningsfull jobb for samfunnet og seg selv, bekjempe kriminalitet og samtidig være livreddere i form av forebygging og beskyttere. Innsatsen faller som skissert i kapittel 4 godt sammen med politiets habitus og det «ordentlige politiarbeidet».

Dette har politiet i stor grad fått bekreftet av myndighetene, ved at det er stilt lite spørsmål om politiets prioriteringer. Synet har endret seg noe fra å se på narkotika som kriminalitetsproblemer til å få et fornyet fokus på helseaspektet. Men det er særlig mot unge brukere, eller tunge misbrukere. Det blir da utydelig hva som er målet med de andre; er de syke/hjelpetrengende, eller er de kriminelle? Det kan se ut som det er noe å gå på når det gjelder det kunnskapsbaserte politiarbeidet, som myndighetene trekker frem som viktig, og som informantene også påpekte.

5.1.1 Tvetydig innsats?

Det er forskjellige syn på innsatsen. Noen mener den er god som den er i dag, men at de er for dårlige til å hjelpe. Det er særlig politiinformanten som arbeider tettest mot dem som blir tatt som påpeker dette. En annen påpeker at den er tuftet på lite kunnskap, og sier han aldri har hørt ordet langsiktig i noen av planene, hvor denne politiinformanten nå jobber mer administrativt enn operativt.

Inf 1: Så å snakke om at politiet kan utgjøre en forskjell når det gjelder tilbudet i narkotikamarkedet, det er naivt og tulle. Det kan vi ikke gjøre. Men vi kan utgjøre en forskjell når det gjelder enkelte nettverk som står for mye av transporten til bestemte miljøer, og som også fordi de har posisjonen de har, kan utgjøre en samfunnstrussel når det gjelder å påvirke legalt næringsliv, påvirke politikk

Intervjuer: Så på innsatsen fremover på narkotika, så ser ikke du for deg noen store endringer?

Inf 4: Nei, det gjør jeg ikke. Det ser jeg ikke for meg, de store endringene der. Den endringen som vil være, er nok at man kanskje får ytterligere metoder for å styrke det straffemessige

De fleste er klare på at innsatsen mot narkotika ikke har vært veldig effektiv, men spør seg hvordan det ville sett ut hvis de ikke hadde gjort noe – derfor kan man si at mange føler innsatsen har vært «riktig» politiarbeid – med tanke på at de mener at det ville vært større problemer hvis de ikke gjorde noe (se 4.4). De tror også innsatsen er med på å begrense narkotikabruken, og at de bidrar til at den i vert fall ikke øker, og dermed forebygger narkotikabruk. Slik kan innsatsen se ut til å være «god nok» (se 4.4) – med tanke på at de stabiliserer dagens nivå, samtidig som politiet er med å stabilisere den «normative orden». Politiet advarer offisielt mot liberale holdninger rettet mot narkotika (Politiets bekjempelse av narkotikakriminalitet i perioden 2011-2015:17). Det kan være flere grunner til at de kommer med slike advarsler. Narkotika er farlig. Det er det liten uenighet om, men det er også tilfelle for lovlige rusmidler – som også blir påpekt som farligere enn mange av de illegale stoffene (Civita rapport 2015, Paust 2014). Så som eneste argument faller det litt kort – det er mye som er farlig. Narkotika strider dog med de grense som er satt, det vil kunne føre til en «brist i rammeverket». Det er bygget opp enorm erfaringskompetanse på feltet, og mange anser det som sin hjertesak å bekjempe narkotikabruk – jamfør NNPF. Det er politisk ukorrekt å si noe annet – det strider med FN-konvensjonene og det politiske landskapets budskap, og med det

opparbeidede narrativet om narkotika. Alt i alt er det investert mye i innsatsen mot narkotika og narrativet om narkotika, og det er et viktig tema for politiet samtidig som det er en politisk prioritet og en internasjonal forpliktelse og en stor del av internasjonalt politiarbeid (Andreas og Nadelmann 2006, Bowling og Sheptycki 2012). Bare NNPF har 3300 medlemmer i Norge²⁷, hvor det i tillegg til politi har medlemmer fra tollvesenet, påtalemyndigheten, kriminalomsorgen, forsvaret og andre samarbeidspartnere (NNPFs hjemmeside).

Dessuten poengterer noen av de operative informantene viktigheten ved å ta enkelte nettverk, selv om det ikke får innvirkning på narkotikamarkedet. De peker mer på farene denne illegale omsetningen kan ha på det legale markedet, hvor den kan få mulighet til å påvirke næringslivet og den generelle politikken. I lys av dette, blir innsatsen mot bakmennene mer enn å ta narkotika – da er det enda viktigere å hindre hva de kommer til å gjøre med fortjenesten av narkotikasalg, i tillegg til viktigheten av å få stoffene ut av barnas hender. Mens informanten som arbeider tettes mot brukere, trekker frem selve «ondet» i narkotika i mye større grad.

Når det gjelder synet på kunnskap var de fleste enig om at politiet burde bli bedre. Den som vektla erfaringskunnskapen mest, var den politiinformanten som arbeidet tettest opp mot dem som blir tatt, og har rus som sin ekspertise. De sivilansatte var mest kritisk til kunnskapsarbeidet, og påpekte hvordan enkeltpersoner kan ha hatt stor innvirkning på politiets satsningsområder, samtidig som de påpekte at enkeltpersoners opparbeidede erfaringskunnskap og kompetansen på feltet har vært styrende. Informanten som var sjef ved en politistasjon i en storby, påpekte at politiet i stor grad brukte teknisk kunnskap.

Intervjuer: Hva legger du i begrepet kunnskapsbasert politiarbeid?

Inf 4: Nei, det handler jo om at vi har kunnskap om kriminalitetsbilde, og at vi vet hvilke kriminalitetsområder som er mest aktuelle i det distriktet som vi jobber, at man vet hvor det skjer, når det skjer, hvem som står bak. Gjerne ofte hvorfor det skjer, med tanke på å finne sånne quick fix-løsninger, det kan man nemlig gjøre på en god del

²⁷ Totalt er det ansatt ca. 13 000 ansatte i Politi- og lensmannsetaten i Norge, og dette tallet inkluderer sivilansatte (Politiet.no), så NNPF er en stor organisasjon som fungerer som en viktig premissleverandør av kunnskap om narkotika. Det har vært en stor vekst av sivilansatte i politiet de siste årene (Larsson 2015:71). Så mellom 1/3 og 1/4 av alle med politiutdanning er medlem av NNPF.

områder. Når det gjelder sånn langsiktige, langsiktige, altså sånn grunnleggende hvorfor folk blir kriminelle, så har man prøvd det i mange år, og prøvd å finne ut av det. Nå er jo politiet mye mer rasjonelle og teknisk innrettet, altså, vi er mer på situasjonsorientert forebyggende, som er litt sånn enkle løsninger, og det er jo en type kunnskapsbasert politiarbeid. Og det er jo det det går mer og mer i nå, sånn evidence based policing, det er jo de enkle løsningene, de teknisk, rasjonelle løsningene og ikke de store sosiale løsningene som man holdt på med tidlig i velferdsstatens etablering.

Denne informanten påpekte også ulike kunnskapstyper, hvordan ledelse bruker kunnskap kontra bakkemannskap bruker kunnskap – som antyder en refleksjon over begrepet. Han var også skeptisk til måletall; for hva måler man? Eksempelvis teller de antall bekymringssamtaler som er blitt foretatt, som tegn på forebygging²⁸ – men teller det egentlig forebygging? Forebyggeren i politiet påpekte også dette. Han mente alt kan måles, selv om man ikke trenger å måle alt kvantitativt. Man kan evaluere et prosjekt, og bygge videre på positive resultater – som kombinerer kvalitative og kvantitative data. Han mente man har vært altfor dårlig til å lære av de gangene man fikk det til. Eksempelvis har SaLTo-prosjektet²⁹ i Oslo gode resultater å vise til (Prop 61 LS (2014-2014:33)).

Den som arbeidet operativt på spesialseksjonen ville ha mer kunnskap, og mente politikere var for dårlige til å bruke kunnskap de produserte – særlig fra etterretningskunnskap. Den politiinformanten som arbeidet med strategi og analyse på administrativt nivå påpekte at politiet hadde for lite informasjon om kriminalitetsbilde og trusler, og at de dermed ikke hadde noen harde fakta å slå i bordet med for å fortsette med en politiinnsats, hvis plutselig media, eller politikere ville fokusere på noe annet. Dette påpekte andre informanter også, at det var vanskelig å planlegge i et langtidsperspektiv på grunn av dette. Politiinformanten på administrativ analyse ønsket seg en slik kunnskap, slik at de lettere kunne stått i mot politikere, og eksempelvis vist til at problemet som fokuseres på – er større enn problem politikerne/media plutselig vil fokusere på. De som arbeider på strategisk er opptatt av en mer helhetlig analyse, hvor de med kunnskap lettere kan stå i mot politisk press – ved at de har konkret kunnskap å vise til, og dermed kan styre bekjempelsen ut i fra det «reelle» kriminalitetsbilde, mer enn det politiske.

Eksempelvis spør den sivilansatte som arbeider med analyse hvorfor politiet prioriterer 200 årsverk på å rulle opp et narkotikanettverk, istedenfor å eksempelvis bruke disse ressursene på

²⁸ Fortalt av en politiansatt ved en forebyggendeavdeling på en politistasjon i Oslo

²⁹ SaLTo er samarbeidsmodellen til Oslo kommune og Oslo politidistrikt for å forebygge kriminalitet og rusmisbruk blant barn og unge (Oslo kommunes hjemmeside).

forebygging i helgene – hvor man vet at det oppstår bråk, eller mot menneskeytnyttelse, eller mot vold i hjemmet. De sikter til at politiorganisasjonen er statisk og lite dynamisk, og mener at politiorganisasjonen er svært avhengig av mellomlederne for å lykkes med endring og innføring av nye strategier. Som en metafor for dette:

Inf 8: Som å være i en synkende skute, istedenfor å få propper til å tette hullet får man bare servert flere øser.

Det er særlig de som skal lage analyser, strategier og handlingsplaner som i størst mulig grad ønsker et bedre kunnskapsnivå og mindre hendelsesstyrte strategier, mens de på operativt ser ut til å være mer opptatt av kunnskapsnivå som bedret arbeidsmetode, og kanskje i større grad i et mikroperspektiv og kanskje i større grad av etterretningsdata – som i større grad kommer fra hendelsesstyrte hendelser. De fleste av informantene så for seg en endring, men hvilken endring det er snakk om varierer. Noen tror det blir en utvidelse i metodebruk, andre lettere bruk av metoder – dette er særlig de som arbeider operativt som ønsker/tror på en utvidelse av metodebruken. En som arbeidet på strategisk, og som jobbet mye med internasjonalt politisamarbeid vektla særlig globale tendenser og problemer.

5.2 Den gode hjelper

Politiet ser også på sin rolle som hjelper i innsatsen mot narkotika. Politiet får her en symbolsk rolle, kombinert med det Zedner kaller en disiplineringsrolle (Finstad 2006:88-90).

Her syns jeg det kan være interessant å se på Pratts (1969) begrep «The Child Savers»: med tanke på politiets innsats mot narkotika, altså «Livredderne» (se 1.2.2).

Lovene politiet opprettholder er samfunnets normer og regler. Som nevnt, kan majoriteten se ut til å tolke narkotika som umoralske/upassende/kriminelt. Pratt (1969:16) skriver at Livredderne ser på straff som et effektivt middel for å sikre lykken og gleden, og for å roe majoriteten.

Angående innsatsen mot narkotika, da særlig aksjonene mot de yngre (og enda ikke avhengige) brukerne, så gjøres politiets innsats for deres egen beskyttelse, ifølge politiet og politiske dokumenter, eksempelvis St. meld. 30. Det settes grenser – signaleffekten. De er unge og ennå «uskyldige». Politiet har fokus på «ren og frisk» ungdom, og er redd de skal bli

«korrupte» narkotikabrukere/selgere som bidrar til det Pratt (1969:3) omtaler som «*Righteousness of their mission*». Hjelpen blir tolket som altruistisk og til deres eget beste. Pratt (1969) skriver:

The Child Savers viewed themselves as altruists and humanitarians dedicated to rescuing those who were less fortunately placed in the social order (s.3)

Satt på spissen, så kan det se ut som politiet oppfyller noen av kravene til begrepet «Livredderne» (se 1.2.2). Politiet vil kjempe mot denne «bristen i rammeverket», som narkotikabruk er – et brudd med grensene majoriteten har satt. Jeg mener ikke at begrepet til Pratt kan sies å være dekkende for hele politiet, men det ser definitivt ut til å ha noen likhetstrekk med innsatsen mot narkotika.

Under min deltagelse på norsk narkotikapolitiforening i oktober 2013, følte jeg spesielt at jeg kunne se noen likhetstrekk med Pratts begrep. Det var særlig det negative synet på «de andre», som hadde andre synspunkter som var i motsetning til deres diskurs og syn på narkotika. Dessuten var det mange gode ildsjeler som brant for å bedre ungdomsmiljøer, hjelpe unge ut av rus og få frem viktigheten at det ikke var normalt å bruke narkotika, og derfor så de naturligvis på andre løsninger som farlige og uheldige. Blant annet ble det sagt under et foredrag at det var en «*kriminologiprofessor som likte å prate eventyr i media*», og som en annen ved høy stilling i kontrollapparatet sa: «*Dere er ikke liberalister? Nei, for dere er vel ikke dumme?*». De var opptatt av et «stabiliserende rammeverk», og det «å hjelpe». Alle ønsket minst mulig skader av narkotika, og alle er opptatt av å hjelpe de som trenger det. Det er derimot noen ulike måter å se det å hjelpe på. Det er også her jeg av og til har vansker med å se skille mellom hjelp som straff, eller som forebygging. Disse ser ofte ut til å være kombinert.

Her blir hjelpen forstått som viktig, men metoden straff er viktig for at denne hjelpen skal fungere. Hvordan straffen skal være er informantene også uenige om.

Men, altså må politiet først oppdage kriminaliteten, rusbruk, men metoden for å bekjempe det er hjelp. På grunn av at det er straffbart vil politiet være første instans, som hjelpere. Ved at det er straffbart vil politiet i startfasen, ha konflikten som eiendom, for å bruke Nils Christies begrep. Da er de hjelpere i første etappe. NAV, og andre instanser kommer først inn i bilde, etter at politiet har tatt dem, og kan sluse noen av dem videre i et hjelpeapparat, eller tolket på enn annen måte; så sluses enn del inn i kontrollapparatet, eller straffeapparatet (Høigård

2007b). Politiet er de som kan oppdage et problem, som de andre er blinde for. Slik beskriver også Lie (2011) politiets rolle – at de er flinke til å se symptomer og faresignaler og skal deretter sette ungdommene i kontakt med de rette etatene. Hun beskriver også at dette kan føre til konflikter, ved at politiet og eksempelvis barnevernet har ulike forslag, eller tolker situasjonen annerledes enn politiet. Hun skriver:

Satt på spissen kan man si at politiet er opptatt av en rettferdig og rask reaksjon, mens barnevernet er opptatt av endring og motivasjon (Lie 2011:90).

Politirollen får funksjonen «livredderne», som drar de verdige ofrene opp fra vannet, og så fører dem videre til sykehuset etter påstartet førstehjelp.

Det går igjen flere steder i intervjuene at det å hjelpe er viktig.

Inf 4: Men vi bruker jo også forebyggende virkemidler, for å gjøre det vanskeligere å distribuere, og få folk til å slutte med det, og fortelle at vi vet hva du holder på med, vi ber deg slutte, og at du kan få de og de alternativer. Vi kan kanskje hjelpe deg inn i et yrkesaktivt liv, hjelpe med bolig hvis det er behov for det, og det kan være en del sånne tilbud.

Inf 2: De jeg pågriper sliter, og det, vettu, jeg og Nils Christie kunne vært enig om alternative straffereaksjoner for eksempel, altså, han vil gjerne ha det fritt da, men hvis du tenker at vi har straff fortsatt, så ønsker jo ikke jeg at det er bot de skal få, jeg ønsker at de skal dømmes til behandling jeg.

Politiet redder ikke bare rusmisbrukerne fra seg selv, men bidra også i samme handling til å redde samfunnet. De opprettholder samfunnets orden, samtidig som de får forbedret livskvaliteten til de som bruker rus – hvert fall de som blir tatt. Sliter alle som blir tatt, eller sliter de fordi de blir tatt? Det er sikkert tilfeller av begge deler. Men at alle sliter, virker som en selvforsterkende rasjonalisering av sitt eget arbeid som «Livredder», og som nevnt ovenfor er det noe ulike rangeringer av informantens rangering av ulike rusmidlers farlighetsgrad, hvor det ser ut som at de som arbeider tettest på folk med rus vurderer det farligere. Romelsjö m.fl. (2014) har sammenliknet cannabisbruk og narkotikarelaterte problemer blant ungdommer i 27 ulike europeiske land. De påpeker at minoriteten av de som hadde prøvd cannabis rapportert narkotikarelaterte problemer, og hvor majoriteten av de som prøver cannabis bare prøvde et par ganger. De finner dog at personer i høyrisikogrupper – de utgjorde 10-15 % – og var de som brukte narkotika mer frekvent og registrerte flest narkotikarelaterte problemer, og hvor høyere bruk ofte sammenfalt med flere problemer. Altså

kan det tyde på at ikke alle som blir tatt sliter med bruk eller har planer om videre bruk, men samtidig viser det også at en del får problemer – og at det er viktig at de kan søke/få hjelp. Majoriteten kan se ut til å ha et måteholdent forhold til narkotika, mens en minoritet utvikler et problem.

Derfor er det viktig å gripe inn tidlig, slik at de i størst mulig grad kan begrense skadene. Dette er også den politiske målsetningen (Lie 2011, St. meld. 30).

Derfor er det viktig for politiet og politikere å holde de gode normene vedlike, signalisere om farene ved stoffbruk og unngå en normalisering av det. Politiet er derfor opptatt av å være rollemodeller, som oppmuntrer til de rette valgene – politiet ser på sin rolle som symbolsk viktig i denne sammenhengen. Grensevakter – muren som holder kaoset ute, om du vil – og som skal holde den etablerte orden innenfor muren.

Noen mente at man skulle gå inn veldig tidlig med forebygging av narkotika, og ville ha et obligatorisk familleviledningskurs:

Inf 1: ..prøvde en gang i NNPF å få støtte fra helsedirektoratet til et forsøksprosjekt, men vi fikk ikke noe særlig penger, så det ble ikke noe av, men jeg har klookketro på det

Intervjuer: Informasjonsmøter med foreldre du tenker på da?

Inf 1: Nei, å legge det opp som en del av et barselkurs, for mange foreldre melder seg på barselkurs

Intervjuer: Var det politiet som skulle holdt de foredragene da?

Inf 1: Eh, tvert imot. Psykolog, barnepsykolog kanskje

Politiet ser på innsatsen mot narkotika på flere måter. De sier at politiet ikke skal eller kan bekjempe narkotika alene. Som sagt ovenfor, var det ikke politiet selv som skulle holde foredragene, men det var i stor grad de som ville stå for innholdet. Politiet blir ofte første instans, de bygger veien, så skal andre få kjøre på den oppmerkete ruten – hvor andre veier, eller sidespor, da kanskje står i fare for å bli begrenset, eller kjørt forbi. Politiet får ofte en dominerende rolle i slike samarbeid gjennom sin rolle som politi (Lie 2011:241, Loader 1997). Politiet blir her «risikoeksperten» og autoritetsfiguren som fort dominerer et samarbeid (Lie 2011:241).

Et av synene politiet har på innsatsen, er synet på seg selv som hjelpere. At de vil bekjempe bakmenn og importører bygges på bakgrunn av at de vil beskytte samfunnet og individer som blir rammet av rusmidlene de selger, og hindre illegale gevinster som kan forverre eller påvirke det legale markedet. Det er særlig fokus på unge brukere, når jeg prater med informantene mine. Dem er det liksom håp for, for flere påpeker politiets begrensinger med å stoppe importen. For å forenkle det og sette det på spissen, og bruke bibelske metaforer, kan man spørre om narkotika er faraoen i Egypt og brukerne av narkotika er slavene – og at politiet på en slik måte blir Moses?

Inf 4: I et liberalt demokrati som Norge, så klarer du ikke å stoppe det der med politiinnsats alene, det, altså, man sier man beslaglegger godt under 10 % av det som kommer inn, og da kan man vel neppe kalle det vellykka. Så det er jo en kamp der politiet gjør noen sånne moralske grensemarkører, markeringer, med å ta noen. Men tar jo ikke alt.

Troen på det allmennpreventive med straff mot narkotika, særlig for bakmennene, er sterk for de fleste av informantene – troen på signaleffekten av at det er ulovlig (mer i 7.2). Det er også tilfelle i de offentlige dokumentene, og da Lie (2011) intervjuet riksadvokaten og daværende justisminister Knut Storberget kom ofte allmennpreventive hensyn opp som viktige mål. Politiet tror heller ikke at de kan begrense bruken noe særlig, eller importen, men de skal i vært fall holde bruken noenlunde stabil på dagens nivå, og det skal være en risiko ved bruk og smugling.

At politiet har lav «treffratio» på sin kontroll av narkotikaimport, men likevel påpeker viktigheten av å gjøre det for allmennpreventive hensyn er gjeldende for mange lovbrudd. Eksempelvis er det bare en liten del av de som kjører for fort, som blir bøtelagt. Likevel er det en risiko for å bli tatt, og den er viktig for å regulere atferden til bilistene. Reiner (2010:167) og Bowling (2007) skriver også at politiets stopp og sjekk metode har lav treffsikkerhet, og beregner den til å være mellom 10-12 prosent. Sollund (2007) påpeker det samme i sin studie av politiets stopp og sjekk av etniske minoriteter.

Selv om vinningskriminalitet bare har enn oppklaring på rundt 20 %, er det for folk flest ikke akseptabelt å stjele. Hauge (2009:19-20) poengterer hvor viktig våre sosiale normer er for å regulere vår atferd. Også Christie (1982) har poengtert viktigheten av den uformelle sosiale kontrollen som regulerer menneskelig atferd, noe han mener er vel så viktig som den sekundære kontrollen. Nicolay B. Johansen beskriver hvordan vi også utøver sosial kontroll

mot fremmede. Han illustrerer dette med å vise til hvordan en mann i en offentlig atmosfære kastet et pølsepapir så diskre som mulig på bakken midt i et folkehav (Johansen i Lie 2011:286). Han mener å vise med dette eksempelet at vi også føler oss bundet av sosiale normer og regler for akseptabel atferd, selv om denne handlingen ikke ville ført til noen alvorlig sanksjon. Men et tøft blikk, et rist på hodet – altså bagatellmessige kontrollformer som gjør individer konforme til sosiale og moralske normer i et samfunn (Bjørge 2015:27, Myhrer 2011:90). Å stabilisere grenser kan omhandle mye. Det kan gjelde for generell folkeskikk, hvordan man opptrer i en kirke – eller hvordan man skal forholde seg til narkotika.

Hvor god hjelpen føles vil antageligvis variere fra person til person, både når det gjelder politiet og ungdommene. Å hjelpe er en fin ting, men er alltid hjelpen til hjelp? Det er uansett politiet som velger ut de hjelpetrengende – det er de som konstaterer at noen trenger hjelp – for så og sette dem i kontakt med andre instanser, eller selv å foreta bekymringssamtaler. Alternative straffereaksjoner skal bidra til en endring og læring, mer enn straff, og fokuset på det å hjelpe er i seg selv positivt, men som informanten nedenfor påpeker:

Inf 7: Og jeg tror vi er inne i en fase hvor vi er særlig stolt av disse alternative reaksjonene og rehabilitering og disse tingene her. Men vi har gått inn i en slik fase at når vi definerer det som forebygging, så blir det forebyggingen. Og det, det er en farlig utvikling

Intervjuer: Men så føler jeg et lite sort hull på narkotikaforebygging, for det er ofte snakk om forebygging av barn og ung, men den andre gruppen, tjue og oppover blir ikke nevnt noe særlig

Inf 7: Ja, ikke sant. Det er litt fordi noen lener seg veldig imot, lovgivningen vi har fått da, på bekymringssamtalen og så blir det målgruppen prioritert. Pluss departementet gir føringer på det, da bruker man ressursene der. Man skal rapportere. (...)Det jo ikke noe forbud mot å drikke bensin, f.eks., men det er jo farlig det også (ler). Og det er, den type, litt mer sånne etiske diskusjoner mangler vi nok litt, blir sektor; vi skal behandle, dere skal straffeforfølg, dere skal opprettholde ro og orden

Informanten er skeptisk til at det bidrar til å endre den grunnleggende motivasjonen, og at man i liten grad diskuterer *hvorfor* folk ruser seg, eller tar opp prinsipielle debatter om rusbruk, «Narkotika er narkotika» sees i slikt lys ut til å begrense forståelsen av fenomenet, og hvor man kan problematisere at alt som heter forebygging blir sett på som noe positivt.

5.3 Grensevakter

«Krigen» kan ikke vinnes, men den skal heller ikke tapes. Det vil si, ved å klare å begrense bruken til et nivå som vi har i dag er mer realistisk for politiet, enn en nullvisjon. I hvert fall for mine informanter. NNPF har fremdeles en nullvisjon, og de uttalte på utdanningskonferansen jeg deltok på at de ble provosert over at man kunne ha en nullvisjon om antall drepte i trafikken, men ikke lenger for narkotikabruk, og man kan også lese på deres hjemmeside at deres visjon er et narkotikafritt samfunn. I World Drug Report (2013) skrives det at innsatsen fungerer, for bruken er noenlunde stabil.

Slik oppfattet jeg at de fleste av informantene tenkte om fenomenet også, hvor ekspertintervjuet og de to på strategisk var mest tvilende til denne signaleffekten og stabiliseringen. Mange var klar over politiets begrensninger med innsatsen, men en annen innfallsvinkel på fenomenet var ikke å ettertrakte for de fleste. Da ville bruken antageligvis øke, eller komme ut av kontroll. De var heller opptatt av å forbedre det tverrfaglige samarbeidet, som et bedre utgangspunkt. Her mente mange at det ikke var «godt nok». Eksempelvis påpekte mange at mye av samarbeidet ikke var forpliktende, og at samarbeidet ofte stod og falt på enkeltpersoners initiativ, og var på et lokalt nivå. De savnet nasjonale handlingsplaner på hvordan samarbeidet skulle foregå, hvem som skulle ha ansvaret for hva og hvordan det skulle implementeres.

De ønsket et bredere perspektiv på innsatsen og på det å hjelpe, men straff som allmennpreventiv virkemiddel stod likevel sterkt.

Intervjuer: Jeg tenker på, det har vært litt debatt om rusbruk i samfunnet, om det påvirkes eller ikke påvirkes av politiinnsats. Hva er ditt syn på det?

Inf 2: Nei, jeg skjønner egentlig ikke utgangspunktet. For påvirker, eller ikke å påvirke, hva tenker du på?

Intervjuer: Rustrender...

Inf 2: At det er mer eller mindre bruk på grunn av politiet, hva er det du tenker på?

Intervjuer: Om de klarer å begrense bruken eller..

informant 2: Nei, det syns jeg utviklingen er det beste beviset på at det ikke gjør. Men, men det at det er straffbart hemmer en del fra å bruke det, det er helt åpenbart

Altså selv om utviklingen ikke har vært så god som ønsket, så ville det altså helt åpenbart vært verre hvis ikke politiet hadde gjort noe, ifølge informanten.

En annen informant mente at man hadde gått i samme spor i alle år, men så en liten lysning fremover nå, med mer analytiske trusselvurderinger. Han hadde sine tvil om at innsatsen så langt var effektiv, men likevel nærmest uforandret:

Inf 5: Noe av problemet med feltet er jo at politiet også er med å produsere kunnskap om feltet.(...)Så det er ikke bare på narkotikafeltet, det ses også på org. krim feltet. At, kall det enkeltpersoner som har opparbeidet seg enorm kompetanse på et felt, i politiet, blir sentrale premissleverandører for den offentlige diskusjonen, ofte i media og politiske kontakter. Å sette dagsorden å få til ganske store forandringer. De blir sjeldent motsagt, fordi de har med sin tyngde som politifolk anses å besitte sannheten

Dette kan jo tyde på at grensene som har vært satt, rammene som ble bygd opp, har holdt seg noenlunde stabil. Politiet blir på en slik måte grensemarkører. Det henger også sammen med at deres syn (fortolket av meg som deres syn) som «Livreddere» – er nettopp det å vedlikeholde de grensene som er satt. Moralske grenser, men også praktiske arbeidsmetoder:

Inf 1: Organisasjons psykologiskperspektiv så påvirker narkotikabekjempelsen både kulturinnholdet og kulturuttrykkene i politiets yrkeskultur. Så da påvirkes politiet, det har påvirket politiet, og det kommer til å påvirke politiet, i forhold til hva man velger å satse på. Hva man tror gir effekt, når det gjelder politiarbeid sett under ett

Det bør nevnes at det er ikke politiet som satt de grensene i utgangspunktet. Det har også vært et politisk satsningsområde, og på en slik måte har politiet kanskje vært enda mer grensevakter enn de er grensemarkører.

Noen av informantene så for seg at innsatsen mot narkotika kom til å få mindre fokus, og at politiet etter hvert, med mer kunnskap om trusselbilde, ville fokusere vel så mye på andre ting innenfor organisert kriminalitet. Det var særlig de som jobbet på et strategisk nivå, eller i spesialseksjonen som mente at dette ville endre seg. Også de sivilansatte, forskeren og informanten som arbeidet med analyse og strategi. Det er likevel mye av de samme metodene, særlig de skjulte metodene som blir brukt mot organiserte kriminelle.

Intervjuer: Til slutt, enigheten innad i politiet om narkotikakriminalitet, måten den bekjempes på. Om den har endret seg, eller er den stabil?

Inf 4: Ja, man har jo utvidet perspektiv litte granne, men ikke veldig mye altså. I disse miljøene som jobber med dette her, så er det jo strafferetts, straffeforfølgningsregime

som gjelder, og det er jo der de har sin kompetanse, og det er der de har sin sosiale kapital. Og det er klart den sosiale kapitalen kan ikke veksles inn så lett på en helt annen måte å jobbe på

Men disse metodene som blir brukt i innsatsen mot narkotika blir nå tillatt i flere og flere lovbruddskategorier, de har ekspandert inn i andre felt (Larsson 2014a).

Dette påpekte også en informant:

Inf 4: Ja, det kan du nok si, at til å begynne med skulle kommunikasjonskontroll bare brukes mot bestemte lovbrudd med en bestemt strafferamme, så er det åpnet opp for at du kan bruke overskuddsinformasjon, kan bruke kommunikasjonskontroll på mindre alvorlig saker. Så det ekspanderes, det gjør det. Hensynet mellom personvernet og samfunnssikkerheten, er jo i bevegelse mot mindre personvern og større fokus på samfunnssikkerhet

Det er investert mye i metodeutviklingen, kompetanse som er opparbeidet i narkotikabekjempelsen, og hvor disse metodene er mer forbundet med «ordentlig» politiarbeid enn andre. Det kan jo argumenteres for at det er med å vedlikeholde grenser, ved at de som satt grensene og har vært med å prioritere, bare utvider dem, slik de fremdeles verner om sin sosiale kapital. Men det kan kanskje mer se ut som en «*boundary expanding*», rammeverket utvider seg, det flyter over til andre felt. Deres sosiale kapital er da ikke i fare, den er blitt bedre og har fått større fotfeste.

Metodebruken er enten blitt normalisert (Larsson 2014a), eller er troen på metodene blitt større og/eller at det er et større fokus på samfunnssikkerheten enn personvernet (se 6.2). Da blir det politiet som er premissleverandør, og som kan konstatere om metodene er egnet eller ikke. Politiet trer inn rollen som «risikoeksperter».

Inf 2: De har jo gått seg til (utviklingen av metodene). De har jo, alle disse, vi har jo skjulte metoder, ikke sant, mange skjulte metoder, de vil jeg ikke prate om. Men de har jo godt seg til over mange år, hvor jeg har vært med på det. Altså, og riksadvokaten har ligget tett på, og nå er de alle sammen regulert på en måte, Og det er ikke noe hemmelighet rundt disse metodene, men jeg vil ikke snakke om dem, så får andre snakke om dem

Intervjuer: Jeg tenker, er det vanskelig for politiet å evaluere effekten av metodene hvis ingen personer får tilgang til å se om det fungerer eller ikke?

Inf 1: Ikke de utradisjonelle etterforskningsmetodene, det, nei, det mener jeg det ikke er. Den effekten er så åpenbar at du trenger nok ikke og kanskje si at det er arrogant

og snevert syn, men jeg mener at den effekten av de metodene som kvalitativt sett hvert fall, er så åpenbare at det klarer politiet å evaluere ganske godt selv. Men kvantitativt sett så trenger man jo forskningens metodikk for å svare på det. Men da mener jeg jo at man er mer på kommisjonsnivå, offentlige og den type ting. Man er langt unna et masterprosjekt og kanskje også en doktorgradsavhandling spør du meg

Dette kan jo selvsagt være tilfelle, men det er vanskelig å si. Dette er kanskje effektivt på mikronivå, men er det nødvendigvis «riktig» på makronivå? (se 4.4) Uansett sier det noe om at politiet har definisjonsmakten i disse tilfellene, og på den måten vedlikeholder de sin posisjon. Her er det altså «godt nok» på mikronivå, ifølge informanten. På den andre siden, på brukersiden, er metodebruken åpen. Her er politiet interessert i å samarbeide med andre etater, de fleste informantene sier at man bør gjøre mer av det, og gjøre det bedre. Men likevel, så er det ofte politiet som først kommer i kontakt med personene med rus – fordi det er kriminelt, og politiet får en dominerende rolle i samarbeidet gjennom sin rolle som politi. Politiet har også bekymringssamtaler med barn og ungdom, som er mistenkt eller som har blitt tatt for rusbruk – men også med radikalisererte ungdom (Lie 2011:103). At politiet er aktøren som gjør dette er også med på å markere dem som en sentral aktør. De vedlikeholder da sin posisjon som hjelpere, disiplineringsagent – og som kriminalitetsbekjemper.

5.4 Den gode fiende, eller den gode pasient?

Narkotika ser fremdeles ut til å passe beskrivelsen den gode fiende på mange områder. Politiet og justisvesenet er veldig opptatt av det, majoriteten av organisert kriminalitet omhandler narkotika (dok 3:10).

Inf 5: Så, narkotikafeltet har jo hele veien vært brekkstanga for nye metoder i politiet og vært det som har rettferdiggjort det. Fordi, det har jo selvsagt handlet om at man har malt opp narkotikaspøkelsene med så grimme farger, at nærmest hva som helst har vært tillatt

Inf 8: De fleste som arbeider med organisert kriminalitet er positive til ressursbruken på narkotikaområdet. Det er få – om noen – fagområder i politiet som har tilsvarende ressurser tilgjengelig i sine saker. Klart det er noe som lokker mange i enn hverdag hvor det ellers er knapphet på det meste og du jobber alene

Flere av informantene påpeker at det er andre lovbrudd som bør være vel så viktig å arbeide mot; miljøkriminalitet, menneskeutnyttelse og datakriminalitet. De ser ikke lenger på narkotika som en like sterk fiende. Særlig ikke småsaker, men fokus på å ta store beslag, og ramme bakmennene (Hellesø-Knutsen 2013). Fienderetorikken stemmer overens med bakmennene, og kampen mot organisert kriminalitet. Men brukerne, særlig de unge, blir sett på som hjelpetrengende av noen av informantene. Politiblikket er omtalt som et mistankeblikk (Finstad 2000), men det ser også ut til at politiet tolker det som et «hjelpblikk». Furøy (2012) har eksempelvis påpekt at «kjenninger», eller «gatefolket» (Finstad 2000) i liten grad er en del av registrerte ordensforstyrrelser. Hvis tilfelle kan dette ha noe med å gjøre at politiblikket ikke blir til «hjelp» for dem, slik politiet tolker det – problemene er kommet for langt, og her mener politiet helsevesenet må steppe inn, symptomene er såpass klare – en sykdomsdiskurs. Men hos de unge brukerne, de er i startfasen, og hvor politiet mener de kan bidra til å få personene på rett kjøl, hvor personenes (rus)problemer ofte er skjulte for andre etaters «hjelpblikk», hvor politiets mistankeblikk her blir tolket som et blikk som er ment å se etter dem som trenger hjelp. Ikke bare hjelp og omsorg med tanke på å kjøre berusede personer hjem, eller hjelpe en gammel dame over veien (Finstad 2006:68), men hjelp ved at politiet oppdager problemet ingen andre ennå har sett. Politiet tar da «konflikten som eiendom», diagnostiserer problemet og vil så samarbeide med andre etater, som ikke ville oppdaget problemet, uten politiets «hjelpblikk». Derfor kan man si at politiblikket fremdeles er et mistankeblikk (Finstad 2000), men at det også er ment å se mistenkelig atferd og holdninger hos unge som andre institusjoner i større grad er blinde for. Politiet skal se etter dem som trenger hjelp, samtidig som de skal se etter dem som bedriver kriminalitet, som i de unges tilfelle inneholder begge deler, men hvor politiet i større grad tolker det som et hjelpeblikk enn et kontrollblikk. Dette hjelpeblikket virker også å være basert på politiets egen erfaringskunnskap. Politiet, på bakgrunn av deres erfaring på feltet – de ser av og til det de andre ikke ser, og blir i disse tilfeller «Livredderne». Politiet ser mistenkelig oppførsel, som bryter med det stabiliserende rammeverket, og aksjonerer deretter.

Det signaliserer også bekymringssamtaler, et ønske om alternative straffereaksjoner og hjelp. Hvorfor en slik endring? Er det en stabilisering av grenser, eller en utvidelse av kontroll? Det kan være flere grunner til at de unge blir sett mer som hjelpetrengende enn kriminelle.

Internasjonalt er det i større grad uenighet om narkotikahåndhevelsen til politiet, særlig for de milde narkotiske midlene. Cannabis er legalisert i Uruguay, og to amerikanske delstater har

legalisert for rekreasjonsmessig bruk i 2014, mens tjueen delstater tillater cannabis brukt som medisin, samtidig som flere byer i Tyskland, Portugal, Spania og Nederland ikke straffer for bruk og besittelse av cannabis (Hauge 2009:220, Hauge 2014:28). Det vil muligens bidra til at politiaksjoner med mål om å straffe unge for bruk av slike rusmidler, vil være vanskeligere for politiet å forsvare. Selv om politiet mener dette er egnede metoder for å forebygge narkotika. Ved å bruke hjelpemetaforen vokser legitimiteten.

Ord er reelle maktbaser, når det gjelder strategiomlegging, og når det gjelder å beskytte systemet mot kritikk (Cohen 1994:141).

Forebygging og hjelp kan man vanskelig argumentere i mot. Forebyggingstanken i de senere NOU-ene er ganske åpne, og vie (se også 1.3.2). Forebygging har også lite reguleringsverktøy, slik etterforskning har (Gundhus og Larsson 2014).

Det er ikke lett for meg å skille mellom forebyggende tiltak og reaktive tiltak i noen narkotikaaksjoner. Politihunder i skolen kan være et tvetydig eksempel. Er de her for å avdekke et lovbrudd – eller er det forebygging i form av avskrekking – eller to fluer i en smekk? Det samme gjelder bekymringssamtaler, hvor de får informasjon om venner og nettverk – som de også da kan aksjonere i mot³⁰. Dette er ikke vanskelig å se for seg. Hvis en ungdom som er tenkt å være i en risikogruppe forklarer hvem vennene er, er det kanskje ikke så rart at politiet vil mistenke at de også er i den samme risikogruppen – og undersøke det nærmere.

Er det da en bekymringssamtale, eller et avhør? Lie (2011) har diskutert denne tematikken:

Et ankepunkt mot bekymringssamtalen er hvordan politiet behandler de opplysninger som kommer frem i en bekymringssamtale. Samtalenes formelle hensikt er å forebygge kriminalitet. Samtalen skal ikke ha samme funksjon som et avhør, å opplyse en straffesak. Det er et viktig og vesentlig skille mellom en bekymringssamtale som har til hensikt å forebygge kriminalitet gjennom å hjelpe den unge, og et avhør som er ment å hjelpe politiet i deres etterforskning. Likevel er det slik at informasjon som kommer frem i en bekymringssamtale kan være viktige for politiet i etterforskningen av en straffesak. Det står både i loven og i forarbeidet at verken ungdommen eller de foresatte har forklaringsplikt til politiet i en bekymringssamtale. Signalet om at samtalen er til for å hjelpe ungdommen skaper et annet dialogklima enn i et avhør (Lie 2011:107).

³⁰ En informant fortalte meg det ved et besøk til en forebyggende avdeling hos politiet; at de har fått beskjed om og ikke bruke slik informasjon, men en informant sier det hender de bruker denne informasjonen likevel

Hun skriver videre:

Ot.prp. nr 106(2001-2002:50) åpner for at bekymringssamtalen kan gå over til et avhør i løpet av samtalen. Selv om forarbeidene understreker betydningen av straffeprosessloven og påtaleinstruksen hvis samtalen går over i et avhør, er det et dilemma at bekymringssamtalen balanserer mellom å være en grensesettende reaksjon, et hjelpetiltak og en informasjonskanal for opplysninger som kan brukes i en etterforskning. (...) Hvis man ikke har en bevisst holdning til bekymringssamtalen, risikerer man å kamuflere kontrolltiltak og etterretning som personorientert forebygging på grunn av ubetenksomhet og mangel på etisk refleksjon (s.108).

Helt ulike rettigheter, etter hva det blir definert som.

Inf 1: Hvor alle bydeler har et oppfølningsteam og hvor man har fått etablert rutiner for urinprøveordninger, og hvordan man etterhvert har flere steder Oslo etablert straffereaksjoner, som står i tråd med et forebyggingsønske. Fordi, tradisjonelt sett har politiet gitt forelegg for bruk av narkotika, men det er jo ikke en hensiktsmessig straffereaksjon mot en kar på 16, person som har brukt narkotika for første gang

Her igjen blir det en diskusjon om hva som er mest inngripende. En urinprøveordning, eller en bot, da mye forskning tyder på at majoriteten bare prøver et par ganger og ikke utvikler problembruk (Romelsjö m.fl 2014, Rusmidler i Norge 2014:260). I begge tilfeller vil saken komme på siktedes utvidede rulleblad. De kan ikke bare botelegge dem, da får de ikke utført hjelpen. Det styrker politiets syn på brukerne som mer «sykelige», enn kriminelle. Straffen blir her tolket mer som en «oppdragelse» enn faktisk straff.

Inf 2: Ved at man blir tatt med narkotika, og blir sluset inn i hjelpeapparatet, vil man likevel få en merknad på det utvidede rullebladet – som igjen er en stopper for flere utdannelser og jobbmuligheter. Og det er helt åpenbart at vi må gjøre mer enn å bare si at forebygging er viktig, da må vi snart begynne å dele ut jobb. Hvem skal gjøre jobb, så må man begynne å trekke folk, og så må vi hjelpe de menneskene

Intervjuer: Ser du for deg politisamarbeid med andre etater da, eller at andre etater skal ta seg av den biten?

Inf 2: Nei, jeg mener politiet har en rolle her, men vi skal gjøre det sammen med andre. Og da kommer vi til en sånn liten spissfindighet. Hvis du får påtaleunntatelse uten vilkår, så står ikke det i strafferegisteret, men hvis du får påtaleunntatelse med vilkår, hjelp, da står det i strafferegisteret. Det har riksadvokaten sagt at han er villig til å se på, Det er håpløst, for når jeg tilbyr deg, jeg dømmer deg til hjelp, så burde ikke det stå i strafferegisteret. At du er villig til å ta imot hjelp og under kontroll så følges du opp, du gjør ikke noe dårlig lenger. Hvis jeg kan få et ungt menneske til å

avstå med et litt mildt hjelpeapparat så avstår han. Det er den samme tanken vi har. Det tror jeg vi kommer til å få til i fremtiden, at påtaleunndlatelse med vilkår hjelp hvor det ikke står i strafferegisteret, så kan du bli hva du vil. Og da blir hinderet for å samhandle med politiet lavere, og det er klart at hvis politiet anmelder, så har det enorm betydning for den som blir tatt

Her ser man at å hjelpe med straff, ikke bør være så «straffbart» som i dag. Her kommer informanten med forslag som gir hjelpen en mer reell forebygging, hvis man ser på hva forebygging skal handle om (Lie 2011:90). Dette har nok sammenheng med at narkotika også i større grad blir sett på som en sykdomsdiskurs i tillegg til det rent kriminelle avviket. En slags redefinering/tilpassing av rammeverket (Erikson 1966).

Inndragelse av mobiltelefoner ved narkotikaaksjoner, åpner muligheten til å bruke tilleggsinformasjon, overskuddsinformasjon, fra SMS-er, facebook, bilder osv. og til å fange flere enn man tar i utgangspunktet. Igjen kan dette være et «hjelpeblikk» – hvor politiet går gjennom mobilen og vedkommendes facebook og oppdager andre problemområder. Som en politibetjent sa på en narkotikadebatt jeg deltok på i 2015, så oppdaget de eksempelvis et seksuelt misbruk, på bakgrunn av at de fikk tilgang på den beslaglagte mobilen til en ung jente som ble tatt med narkotika. Slik bekreftet erfaringskunnskapen at disse metodene er «riktig» da de kan bidra til å hjelpe med problemer, som ellers er skjult. Det er enda et uklart skille mellom forebygging og etterforskning. Jeg oppfatter også denne tvetydigheten i informantenes intervjuer. Å hjelpe med straff er et eksempel. Det skal sies at det er mye mildere straffer for bruk av cannabis nå enn for tjue år siden. Så det er også skjedd en endring i at det *faktisk* straffes mildere, og som informanten ovenfor påpeker – så vil de ha mildere former for straffer. De som bruker cannabis blir ikke sett på som like kriminelle som før, i deres utsagn. Det blir mer sett på som noe moralsk feil, eller skadelig – for kropp og sjel. Narrativet om narkotika virker fremdeles å tolkes meget ille av de fleste, men narrativet om de som bruker narkotika ser ut til å ha myknet opp når det gjelder unge brukere. Bakmennene som eksempelvis importerer cannabis inn i landet, ses da på som noen som ødelegger ungdommene og samfunnets verdier generelt; De er rottene som tar pesten inn til landet. Og det er på dem retorikken til den gode fiende kommer klarest frem, og brukes aktivt. Men på brukersiden blir de sjelden omtalt som kriminelle eller kyniske, men omtalt som uerfarne med behov for hjelp. Dumdristige, de kjenner ikke til konsekvensene – når fokuset er på de unge brukerne. Sånn sett så blir fienden enda større, for det er ikke de kriminelle som bruker

stoffene, men ungdommene våre, som bare trenger veiledning til å komme seg ut av en feil retning. Offentlige dokumenter og særlig NNPF reflekterer mye av det overnevnte.

Informantene ønsker seg et bedre samarbeid med andre etater:

Inf 3: Jeg kunne tenke meg at alle som jobbet på det feltet hadde startet å snakke sammen. Det er mange forskjellige institusjoner som har med narkotikaproblemet å gjøre, og de snakker ikke sammen. Sånn at det er jo på tide at vi gjør

Inf 4: Men hvis man går tidlig inn og snakker med han, og kanalisere han inn i et annet system, inn i NAV og sånt no, så trenger ikke politiet å bruke så mye ressurser på det. Da bruker man samfunnets samlede ressurser

Inf 2: Eh, i dag så har vi strengt tatt ikke noe sånt organ, som kan formidle noe om rus til etaten. Ingen skriftlig organ, vi har ikke noe samlingssted, utenom NNPF

Dette ønske om en felles plan, i samarbeid med flere etater, kan jo sees som et tegn på at politiet ønsker mer kunnskap. Dette kan jo tyde på at kunnskapen før har vært noe begrenset.

Inf 2: Men det som er et ankepunkt hos meg er; hvem skal gjøre hva, innenfor det rusforebyggende arbeidet, og det har vi etterspurt, og jeg har funnet tilbake brev som er sendt til justisminister, og for den saks skyld statsminister helt bak fra 94, hvor vi spør hvem skal gjøre hva, og det er fremdeles ikke avklart hvem som skal gjøre hva innenfor det rusforebyggende arbeidet

Kunnskapen om narkotika kan late til å være basert på lite analytisk og helhetlig kunnskap, men mer styrt av politiske målsettinger, noe flere av informantene mener kan stemme. Larsson (2015:61) påpeker at det ofte er et ubehagelig tynt skille mellom policy og analyse, som indikerer at kunnskapen innen et felt i politiet ikke i særlig grad er resultatet av forskning og objektive analyser. Men at disse blir mer påvirket av mediafokus, enkeltsaker, kriminalpolitikk og ulike pressgruppers påvirkning. Dette påpekte også noen av informantene.

Politiet etterlyser mer tverrfaglig samarbeid, men det er fremdeles mye i regi av straffesakssystemet, som et verktøy å nå inn til ungdommene og å hjelpe dem. Politiet har fremdeles en dominerende posisjon slik sett. Brukerne blir da mindre sett på som en god fiende, men som en «god pasient».

Kunnskapen om innsatsen kan se ut til å ha vært noe begrenset, særlig de første tiårene. Den er også kjempet frem av enkeltpersoner, eller enkelte miljøer. Både fra det politiske klima, men også fra sentrale enkeltpersoner i politiet.

Erfaringskunnskap og statistikk kan se ut til å være den dominerende kunnskapsyster, sammen med NNPF. Et problem er kanskje at politiet i stor grad har vært den dominerende kunnskapsyster, som i stor grad er basert på erfaring, og hvor en stor del av brukere av narkotika faller bort fra politiets blikk.

Politiet ser ut til å se på sin jobb som grensemarkører, eller grensevakter – når det gjelder å forebygge narkotikakriminalitet. De er opptatt av og vedlike å holde grensene som er satt. Noen av informantene tror grensene er i ferd med å brytes, eller utvides, eller bare at fokuset flytter seg til andre aspekter ved kriminelle gruppers aktivitet.

Det kan også stilles spørsmål ved om det er en stabil vedlikeholdelse av grenser, «stabiliserende rammeverk», eller en utglidelse – «boundary expanding» – hvor flere grenser settes, og man har et bredere fokus. Blir fiskenettet større, eller mindre? Er det forebygging, eller nye straffeformer? For å bruke Cohen (1994); blir fiskenettet større – selv om ønske er å ta de større fiskene – bakmennene – eller er det i større grad de små fiskene (brukerne) som fanges opp? Kriminalitetsstatistikken indikerer det sistnevnte (se vedlegg 4). Vokser kontrollsystemet istedenfor å minke? Nils Christie (2000) skriver om kriminalitetskontroll som industri og tegner opp den voldsomme økningen i fangetallene i vesten – særlig i USA. Satt på spissen, så kan man hevde at narkotikakontrollen har tegnet opp et sett med metoder, hvor innsatsen har påvirket politirollens *meningsunivers* i sterk grad.

Narkotika har definitivt vært med å holde oppe fangetallene i norske fengsler, også utviklingen og bruk av skjulte politimetoder kan sies å ha røtter tilbake til innsatsen mot narkotika. Men istedenfor å kalle det en industri – bokstavelig talt – så bør det i hvert fall kunne kalles en «*meningsdannende industri*», et narrativ som har påvirket politiet og politikere i stor grad (utdyper begrepet mer i 7.1).

6 Hvem sin kunnskap vektlegges?

Jeg vil i dette kapitelet kort se på hvem det er som produserer kunnskapen om innsatsen mot narkotika, og hvilken kunnskap man vektlegger. Kommer politikk i konflikt med kunnskapen, eller kommer den som et supplement til kunnskapsproduksjonen? Kan man se innsatsen i lys av teorier om det senmoderne samfunnet – som risikoperspektiver, og kan disse forklare noe av utvidelsen av politiets metoder og hjelpe til å forklare hvordan innsatsen har påvirket politirollen? Er fremdeles narkotika den gode fiende, eller har fiendebildet endret seg?

6.1 Politikk versus kunnskap?

Civita³¹ kom ut med en rapport i starten av 2015, med navn: «Narkotikapolitikken: Behov for nye ideer og bedre løsninger». De mener de gamle ideene trenger en redefinering, og ønsker seg en bedre narkotikapolitikk. Generalsekretæren i NNPF, Lars Holmen, svarer derimot på denne rapporten på NNPFs hjemmeside med tittelen: «Gamle ideer og dårlige løsninger».

Civitarapporten starter med et sitat fra et intervju med justisministeren på Dagsnytt 18 27.05.2014:

Hvorfor er det en prinsipiell forskjell på alkohol og cannabis? (Journalist Gry Blekastad Almås)

Fordi det ene er narkotika, og den andre er ikke narkotika (Justisminister Anders Anundsen)

Civita skriver at det er forståelig at mange ikke vil ha en liberal narkotikapolitikk, men mener at flertallet ønsker en *rasjonell* narkotikapolitikk (Civita rapport 2015). Også internasjonale rapporter og aktører har påpekt mange av de samme problemstillingene Civita diskuterer (GCODP, LSE rapport 2014, LEAP). Som vi så i kapitel 3, var det i første rekke internasjonale forpliktelser som har tegnet opp de prinsipielle forskjellene. Slik kan man forstå Anundsen svar. Vi har forpliktet oss internasjonalt til at «narkotika er narkotika».

³¹ Fra deres hjemmeside: Civita er en partipolitisk uavhengig tankesmie som gjennom sitt arbeid skal bidra til økt forståelse og oppslutning om liberale verdier og løsninger. Civita skal formidle kunnskap og ideer som er tankevekkende og utvider rommet for den politiske debatt, og fremme forslag til reformer.(..) Civita AS skal arbeide for økt kunnskap og oppslutning om liberale verdier og løsninger

Bruun og Christie (2003:17) skriver; «*En av de farligste former for bruk av narkotika er den politiske*».

De skriver også:

Narkotika finnes ikke. Det finnes ikke som logisk kategori hvor stoffer med felles virkninger på kroppen er samlet, og hvor stoffer uten slike virkninger er utelukket (Bruun og Christie 2003:62).

Narkotika finnes som kategori, om kategorien er logisk eller ikke er det uenigheter om (Bewley-Taylor 2012, Bruun og Christie 2003, LSE rapport 2014). Dette er fordi flere forskere har påpekt at egenskaper ved noen rusmidler som blir betegnet som narkotika ikke nødvendigvis er mer skadelig enn lovlige rusmidler (Civita rapport 2015, Paust 2014).

Narkotika er det som står på narkotikalistene, som i stor grad er lagd på bakgrunn av FN-konvensjonene nevnt i kapitel 3 (Legemiddelverket.no). Dermed *finnes* narkotika – det er kriminalisert – og dermed skal «politiblikket» være rettet mot det. Det skal bekjempes, og forebygges – helt i tråd med FN-konvensjonene. På en slik måte kan man si at narkotika er *politisk* skapt.

Ved å si at politiet skal bekjempe narkotika i tråd med FN-konvensjonene, er det en kunnskapsbasert tilnærming, eller en politisk tilnærming? Er grunnlaget godt nok til å unngå misforståelser og feil, som er et av kravene for den smale definisjonen av kunnskap (Malnes 2008)?

Vitenskap frembringer kunnskap i den utstrekning vitenskapelige metoder er egnet til å avverge feiltrinn. Kunnskapen er forbigående i den utstrekning nye og bedre metoder fortrenger metodene som tidligere i høy kurs (Malnes 2008:98).

Man har sett endringer i metoder, på eksempelvis forebygging. F.eks. er det et utydelig skille mellom forebygging og etterretning, som også kan sies å være en endring. Man har gått bort fra kampanjer som «Det er ikke tøft å være død», som retter seg til hele befolkningen – såkalt primærforebygging³², til vi i dag ser at politiet benytter seg av bekymringssamtaler, som skal være mer dialogrettet og rettet mot individer og grupper – sekundærforebygging og

³² Primærforebygging: Det første forebyggende nivået retter seg til hele befolkningen eller en vesentlig del av den, og består av å bygge normative barrierer og å bidra til gode og stabile sosiale forhold (Myhrer 2011:88) Bjørge (2015:22) skriver at: Tidligere var det vanlig å bruke termene primær, sekundær og tertiærforebygging, men det er nå vanligere å heller snakke om universell, selektiv og indikativ forebygging

tertiærforebygging³³ (Lie 2011, Myhrer 2011). Man har gått fra å bruke straff, som fengsel, mot *bruk* av cannabis, til at man i dag i mye større utstrekning bruker bøter, urinprøvekontrakter/ruskontrakter og andre tiltak for å forebygge og/eller straffe – i hvert fall for unge og på småsakene (Rusmidler i Norge 2013). Selv om 29 % av alle innsatte i norske fengsler ved inngangen til 2012 hadde narkotikakriminalitet som hovedlovbrudd, og hvor 50 % av alle straffereaksjoners i 2013 var med narkotika som hovedlovbrudd (SSB 5, SSB 6). Pedersen og Sandberg m.fl. (2014) studie av bakmennene i de norske fengslene peker på at majoritet av disse har store likhetstrekk med den øvrige fangebefolkningen; de har lav utdanning, dårlig sosioøkonomisk bakgrunn, rusproblemer, er uten jobb m.m. De er også samfunnets «stebarn». De passer ikke like godt med bakmenndiskursen. Larsson (2009) finner også mye av det samme når han går gjennom rettsdokumenter og ser på straffer smuglere har fått. Han skriver at ganske mange av de som prøver seg med smugling, ofte har økonomiske problemer. Larsson viser også til tilfeller hvor det er «businessmenn» – som selv ikke bruker dop, men gjør det for pengene. Pedersen og Sandberg m.fl. (2014) ser også tilfeller av det i sine data, men de tilhører minoriteten av bakmennene.

Denne økningen i uenigheten om den internasjonale innsatsen, kan man si er basert på en økende mengde forskning på ulike felter samtidig som menneskerettigheter er blitt dratt inn i debatten, eksempelvis har slike tiltak vært med å redusere hivsmitten blant rusmisbrukere, og ført til mindre overdosedødsfall (se kapittel 3). Dette bidrog til en bedre oversikt, noe som gjorde at man kunne unngå misforståelser og feil, etter hvert som man lærte av andre land. Skadereduserende tiltak økte ikke nødvendigvis bruk av narkotika, men forbedret i større grad helsen til rusmisbrukeren, og flere turte å søke om hjelp. Frykten for at man signaliserte at man «gav opp kampen» mot narkotika, ved å innføre slike tiltak, er blitt vanskeligere å forsvare, da forskning på området konkluderer med større positive effekter enn negative (Bewley-Taylor 2012, Paust 2014). Dette kan indikere at kunnskapen bak fenomenet narkotika er blitt større, men hvilken kunnskap skal man se på? Politiet må først og fremst forholde seg til at det er ulovlig, som igjen kan føre til et forenklet bilde, mellom rett og galt. Forbudet startet også med en slik dikotomi – narkotika var et onde (se 3.1.3). Hindrer det å se etter andre løsninger, eller endre innsatsen? Har dette bidratt til at politiet får en form for bekreftelse på erfaringen sin i større grad (se 4.2)? Rachlew (2009) beskriver hvordan slike

³³ Sekundærforebygging: ..er om avgrensede risikogrupper som av ulike grunner har behov for mer målrettede tiltak for å holde livet sitt på rett kjøll. Tredje og siste nivå (tertiærforebygging) omhandler personer som allerede har en kriminell løpebane, og hvor tiltakene først og fremst går ut på å legge forholdene til rette for en endringsprosess som kan bringe vedkommende tilbake blant de i det alt vesentlige lovlydige (Myhrer 2011:88)

forenklingsstrategier kan føre til tunnelsyn i etterforskningsaker, som har ført til justismord. Har innsatsen mot narkotika også blitt begrenset på samme måte?

Det er en politisk målsetting å stoppe et misbruk³⁴ så tidlig som mulig. Politiets formål er først å sette grenser, og å avdekke kriminaliteten forbundet med narkotikabruken. Som nevnt tidligere i oppgaven, kan dette forstås i lys av Eriksons begrep «Stabiliserende rammeverk», grenser som er satt av det internasjonale og nasjonale samfunnet skal holdes, men også politiets erfaringskunnskap og kompetanse skal stabiliseres ved å holde status quo. Man vil unngå en «brist i rammeverket». Er det grunn til å tro at en krise vil oppstå hvis politiet ikke griper inn? Cannabis er det mest brukte illegale rusmidlet i verden og i Norge, og det er ofte cannabis ungdom blir tatt for (Rusmidler i Norge 2013, EMCDDA 2014, World Drug Report 2014).

Pedersen og Skardhamar (2009) skulle i sin kvantitative studie se på sammenhengen mellom bruk av cannabis og fremtidig kriminalitet. Ved første øyekast kunne de se:

there appeared to be a robust association between cannabis use and subsequent criminal involvement, even after extensive control for confounding factors. However, a considerable proportion of crime charges in adolescence and young adulthood are related to use, possession, smuggling and distribution of drugs (s.115).

Da de tok bort kriminelle variabler som blant annet bruk, salg og besittelse av cannabis, fant de ut at det ikke var noen signifikant sammenheng mellom cannabis og fremtidig kriminalitet.

When all drug-specific charges were excluded from our dependent variable, the association between cannabis use and later criminal charges was no longer statistically significant (s.115).

De henviser også til en annen forskningsrapport, som skriver:

In a longitudinal study, Fergusson and coworkers reported findings in line with this: arrest or conviction for cannabis use did not reduce the use of cannabis; 95 % of those arrested or convicted either increased or continued their use of cannabis at the same level.(...)

³⁴ Som Erikson (1966) påpeker så vil ulike sosiale grupper tolke et avvik ulikt, slikt sett kan det også tenkes at det er forskjellige tolkninger på bruk og misbruk av narkotika – etter hvem man spør (politiet, brukere, ulike forskere, ulike interesseorganisasjoner m.m).

Morover, the available evidence suggests that removal of the prohibition against possession of cannabis does not increase the use of cannabis (s.116-117)

Betyr det at signaleffekten ikke er så sterk som man tror? Pedersen og Sandberg (2011) skriver i sin bok «Cannabiskultur» om kulturen rundt bruk av stoffet, og hvordan aktørene som bruker stoffet ser på bruken. De poengterer at det sosiale miljøet rundt cannabis, kan være vel så farlig som selve stoffet. De er tydelige på at stoffet cannabis *er* farlig, men at miljøet rundt, konsekvensene av kriminaliseringen av stoffet, kan være *vel* så farlig som selve stoffet.

Bramness (2014), som er professor ved senter for rus og avhengighetsforskning, skriver om farer ved cannabisbruk:

Vi kan sikkert diskutere omfanget av de negative konsekvensene, men at de er tilstede, hersker det ingen tvil om (s.31.)

En del som bruker cannabis jevnlig blir avhengige. Hvor stor andel kommer an på hvordan man måler. Det er antatt at mellom sju og åtte prosent av menn som har prøvd og fire til fem prosent av kvinner som har prøvd blir avhengige (s.32).

Han uttalte også at cannabis trolig har færre negative konsekvenser sammenlignet med alkohol på Debatten på NRK 15.01.2015.

Røgeberg (2014), som er seniorforsker ved Frischsenteret, skriver:

Man anslår at rundt 15 % av alkoholbrukere vil utvikle avhengighet til alkohol i løpet av livet. Tilsvarende tall for cannabis er ni prosent.(..) Dette betyr ikke at avhengighet er uproblematisk eller skal overses, men det tilsier at cannabisbrukere i det store og hele har mindre problemer med avhengigheten enn dem som drikker alkohol (s.37).

Bramness (2014):

Så mange som 35 prosent av dem som bruker cannabis jevnlig rapporterer problemer med å slutte på grunn av abstinensplager. Abstinenssymptomer er, som med andre rusmidler, nok så motsatt av de primære effektene til rusmiddelet. For cannabis sin del gir dette irritabilitet, aggressivitet, søvnløshet, rastløshet, angst, nedstemthet, skjelvinger og diare (s.32).

Røgeberg (2014) påpeker:

Akkurat som røykere får mindre skader av å bytte til snus, så har ledende rusforskere som Robin Room og David Nutt påpekt muligheten av at cannabislegalisering kan

fungere som et folkehelseiltak mot alkoholskader. I tråd med dette finner forskningsarbeidene fra USA så langt tegn til at medisinsk marihuanalovgivning fører til redusert trafikkdødlighet og en reduksjon i selvmord blant unge menn (s.37).

Portugal avkriminaliserte all bruk av narkotika i 2001, og har lavere forbruk av narkotiske stoffer per innbygger enn andre land i Europa, blant annet Frankrike, Italia, Spania og England (EMCDDA 2014, Paust 2014).

Slik informasjon vil være problematisk for politiet å benytte seg av. Hva så om alkohol rent teknisk sett kan se ut til å være farligere enn cannabis? Politiet er klar over farene ved bruk av alkohol, og dette er også inkludert i deres forebyggende arbeid. En informant poengterer dette:

Intervjuer: Hva er god forebygging?

Inf 2: Det er rett og slett og skjønn at det er en sammenheng mellom alkohol og narkotika. Og at du er nødt til å se på det norske forholdet til alkohol, hvis man skal få gjort noe med den ulovlige bruken. Sann er det bare (..)Da må man se litt på hvordan vi skal komme med sannferdig informasjon, som gjør at det kanskje, ja, at unge mennesker skjønner at det er ikke så ufarlig som enkelte da, som liker å skrive i avisen, liker å ha det til, f.eks. med cannabis. Det er jo faktisk slik at de som ønsker å legalisere cannabis snakker om en cannabis som vi ikke har, den er ikke lenger, den cannabisen de snakker om vi skal ha, den er ikke i produksjon lenger, det vi produserer i dag er ekstremt mye sterkere, så har vi en del syntetisk. Og det gir helt andre på en måte problemer, enn den milde typen

Men igjen så er alkohol lovlig, ikke narkotika, som «er narkotika» – som i grunn er en forenkling da det er store forskjeller på ulike narkotiske stoffer, også på brukermønstre og hvem som bruker narkotika og bruk av forskjellige typer narkotika (Bruun og Christie 2003, Pedersen og Sandberg 2011, Pedersen og Sandberg m.fl. 2015). Politiet vil eksempelvis gå med narkotikahunder på skoler, men ville de gjort det tilsvarende for å avdekke bruk av alkohol? Neppe, og det er forståelig ut i fra deres rolle som politi; det skal avdekke, bekjempe og forebygge *kriminalitet*. Narkotika er kriminelt. Det samme kan man se på store festivaler hvor politiet tidvis går inn med narkotikahunder, mens kanskje flatfyllen er et vel så stort problem på disse festivalene, med tapte hemninger, voldtekt og vold som handlinger som skjer i ytterste konsekvens? Her kan man bruke Bowling (2007) å spørre om det er «riktig» politiarbeid eller riktig prioritering. Poenget mitt er og spør om det kommer i konflikt med en kunnskapsbasert tilnærming. Kommer kunnskap i konflikt med politikken?

Bruun og Christie (2003) gjengir straffelovrådet (NOU 1982), som vurderer om cannabis skal unnlates den økte strafferammen, når man skulle øke strafferammen fra 15 år til 21 år for grove narkotikaforbrytelser:

Man finner det ikke riktig å foreslå en slik skjerpelse når det gjelder cannabisstoffene (hasj og marihuana). Selv om det er maktpåliggende å begrense utbredelsen også av disse narkotika, er det en slik vesensforskjell i farlighet sammenliknet med de harde stoffene, at det også bør komme til uttrykk i strafferammen (i Bruun og Christie 2003:80).

Bruun og Christie skriver at denne uttalelsen ble ansett som hasj-liberalistisk av den daværende justisministeren. De skriver:

Den norske justisministeren (Mona Røkke) sa i en rekke foredrag helt klart at det ikke kommer på tale å unnta cannabisstoffene fra straffens maksimumslengde «Justisdepartementet har ikke villet definere noen stoffer som særlig farlige fordi det kunne føre til at andre narkotiske stoffer –som f.eks cannabis – kunne bli betraktet som lite farlige og dermed bli sosialt akseptert» hevdet justisministeren (dagbladet 3.383.s12). Hennes ord ble til lov (s.80).

I 2002 skjedde noe tilsvarende, da straffelovkommisjonen la frem sin sluttstilling til en ny straffelov, hvor *flertallet* gikk inn for en avkriminalisering av bruk og besittelse av narkotika til eget bruk (Hauge 2009:227, Rusmidler i Norge 2013:254). Hauge (2009) skriver:

Riktignok tok justisministeren avstand fra selve forslaget, men gav uttrykk for at politiet ikke skulle «løpe etter» slitne misbrukere for å straffe dem (s.227).

Hauge skriver at det var her narkomane i økende grad begynte å bli sett på som mer hjelpetrengende enn kriminelle. Mindretallet mente at en avkriminalisering kunne signalisere en legitimering av bruk, og sende feil signaler – noe justisministeren la mest vekt på – og som er en stabilisering av rammeverket; gjøre som før.

Ut ifra dette kan man antyde at politikken «vant» over foreslåtte forslag fremmet, som i større grad var på bakgrunn av kunnskap om temaet. Dessuten er departementets uttalelser mer forenlig med å vedlikeholde de fastsatte grensene – et stabiliserende rammeverk. Hvis politiet er politikk, er innsatsen da mer politisk enn kunnskapsbasert?

Problem-orientert politiarbeid (POP) ble lansert som en ny metode politiet skulle benytte seg av på starten av 2000-tallet (Furøy 2012, Larsson 2015, Larsson og Thomassen 2008, Lie

2011:303). Metoden er inspirert av Goldstein, som hevdet at politiet ofte reagerer på symptomene av problemet i stedet for å gjøre noe med selve problemet (Lie 2011:303). Dette kan henge sammen med politiets hendelsesstyrte kultur (Meland 2010:203). POP skal ikke bare bli sett på som en metode i kriminalitetsforebygging, men fungere som en ny filosofi for hele politiorganisasjonen (Larsson og Thomassen 2008). POP skal benytte seg av et strukturert analyseverktøy, betegnet som problemanalysen, som består av fire faser: Kartlegging/identifisering, analyse, tiltak, evaluering (Lie 2011:307). Dette er fordi man skal få bedre mål- og resultatstyring, samtidig som man skal skaffe seg et godt kunnskapsgrunnlag. For at dette skal bli effektivt implementert trengs en kunnskapsstyrt ledelse, overordnede strategiske analyser, prioritering av satsningsområder, spesifikke problemanalyser, planlegging og gjennomføring av tiltak, ha betydning for den enkelte politiansatt og samarbeide med andre aktører.

Larsson og Thomassen (2008) viser i sin undersøkelse at implementeringen ikke kan sies å være veldig vellykket.

Gundhus (2008:50, 2013) skriver at POP *«anses av mange for og ikke falle inn under «egentlig» politiarbeid»*. Goldstein skriver at mye politiarbeid preges av såkalte enkle løsninger, og at det er noe av grunnen til at POP sviktet i sin implementering – ved at politiet går rett fra kartlegging til tiltak, uten grundige analyser og evalueringer (Lie 2011:316). Er det også tilfelle med innsatsen mot narkotika? Kartleggingen viser at folk bruker narkotika, tiltaket er å få dem til å stanse med det. Men kan det sies å være basert på grundige analyser oppigjennom disse 50-årene, og hvor de hyppig har evaluert og forbedret underveis? Kan det være fordi dette ikke har vært en naturlig del av politirollen, eller et ikke-tema i politikken?

Politiet skal arbeide kunnskapsbasert, men da er det jo viktig å vite hva det innebærer. Hva som menes med kunnskap, og hvilken kunnskap som vektlegges, kan ha ulik mening for ulike aktører i politiet (Gundhus 2013). Det var også noen ulike tolkninger av begrepet mellom mine informanter.

Gundhus (2008, 2009) skriver at yrkeskulturene på en spesialseksjon og en vanlig politistasjon uttrykker en dominerende skepsis mot overordnede planer om kunnskapsbaserte tilnærminger å bruke IKT på. Gundhus (2008) skriver:

Dette kan forklares ved at funnene aktualiserer en spenning mellom en «standardisert» oppfatning av politiets profesjonalitet og en «erfaringsbasert».

Standardisering av politiets profesjonalitet oppfattes som en trussel mot både det egentlige politiarbeidet, politiidentiteten, og det etablert kompetanse hierarkiet i politiorganisasjonene (s.53).

Hun skriver også at praktisering av det kunnskapsbaserte politiarbeidet ved de to politiorganisasjonene fremdeles er reaktivt, operativt, hendelsesstyrt og erfaringsbasert (Gundhus 2008:54, 2009). Hun poengterer også at forholdet mellom ulike styringsdokumenter og politiarbeid i praksis preges av stor avstand, Larsson (2015) påpeker også dette. Dette er naturlig, skriver hun, da politiets suksess i stor grad beskrives ut fra påtalemyndighetenes målsetning om høy oppklaringsprosent samtidig som Politidirektoratet har visjoner om at politiet skal være kunnskapsstyrt (Gundhus 2008:52). Hun skriver at det er et gap mellom Politidirektoratets mål, ledelsesmål og praktikernes hverdag. Her kommer ulike politiroller i konflikt med hverandre.

Slik kan man kanskje forstå politiets valg av kunnskap? Fra politisk hold, skal politiarbeidet være kunnskapsbasert, men på samme tid skal de være effektive å bidra til høy oppklaringsprosent. Her kommer Bowlings (2007) poeng inn (4.4), at effektivt politi og riktig/godt politi ikke nødvendigvis er det samme. Her kan politiets rolle som «systemforvalter» komme i konflikt med en politirolle som skal være kunnskapsbasert.

Oppsummert kan dette antageligvis være med å bidra til at politirollen finner seg mer til rette i den erfaringsbaserte kunnskapen, eller finner kunnskapen de besitter som «god nok» (se 4.4) i innsatsen mot narkotika som er mer forenlig med den opparbeidede erfaringskunnskapen. Både fordi dette er mer forankret i politikulturen og går under «ordentlig politiarbeid» – politiets habitus, samtidig som det politiske aspektet med innsatsen mot narkotika er med å velge hvilken kunnskap man kan ser på.

Det er komplisert for politiet; hvordan de skal forholde seg til narkotikafenomenet, rent politisk. På den ene siden forfekter myndighetene et ideal om en kunnskapsbasert politirolle, samtidig som «narkotika er narkotika» – som igjen kan gjøre det vanskelig for politiet og etterleve kravene som skal følges for at man kan kalle innsatsen kunnskapsbasert (se 1.3.1) – som gjør at man konkluderer med at kunnskapen er «god nok» og «riktig nok». Det blir kanskje da et gap mellom to idealer; Politikk og kunnskap – mellom disse kan det se ut til at man står i fare for å få et kunnskapshull når det gjelder innsatsen mot narkotika. Politiet kan

få en forsterket følelse av at arbeidet er riktig, og at politiet i tillegg til internasjonale samarbeidsarenaer får bekreftet sitt syn på innsatsen som viktig, hvor man deler erfaring med likesinnede (confirmation bias – se 4.2). Idealet om et kunnskapsbasert politi i innsatsen mot narkotika kan se ut til å ha sine begrensninger – som kanskje først og fremst har bakgrunn fra et politisk ståsted og har utviklet seg videre nedover og inn i politikulturen, noe som kan ha påvirket politiets forståelse av fenomenet – til en «meningsdannende industri», som jeg kommer mer tilbake til i kapittel 7.1.

6.2 Risikosamfunnet

Det er sannsynlig at noe usannsynlig vil skje. Det eneste som er sikkert, er at det er usikkert (Aristoteles i Hellesø-Knutsen 2013:47)

Hvordan skal politiet arbeide kunnskapsbasert, som myndighetene krever, når selv ikke myndighetene setter de samme kravene til seg selv? Et tvetydig bilde om narkotikafenomenet, kan tenkes å gjøre det kunnskapsbaserte politiarbeidet utfordrende. Det kan også komme i konflikt med politiets rolle som «grensevakter» jfr. «stabiliserende rammeverk». Politiets kulturelle felleskap, internasjonalt politisamarbeid og synet på «ordentlig politiarbeid» kan forsterke deres syn om at innsatsen ikke er så verst, og derav anslå at kunnskapen er «god nok». Dessuten er «organisert kriminalitet» og «terrorisme» også kategorisert under samme farlighet som narkotika ble utover 1970-tallet. Dette kan bidra til at narkotika får mindre fokus fremover, ved at «den gode fiende» er blitt større enn selve narkotikafenomenet. Hva menes med det?

Ulrich Beck (1992) har betegnet det senmoderne samfunn som et risikosamfunn. Farene er større og av en mer universell karakter enn tidligere. Hauge (2001) skriver:

Ifølge Becker er det senmoderne risikosamfunnet styrt av bestrebelsene på å avverge fremtidige farer og onder, i motsetning til det moderne, industrielle samfunnet som i hovedsak var opptatt av fordeling av materielle goder(...)I Risikosamfunn blir styring og fordeling av «onder» et gode i seg selv, som krever en stor del av samfunnets ressurser (s.148).

Katja Franko Aas (2007) skriver at globalt har risiko gått fra et fokus fra ansvar og likhet, til en politikk som minner mer om frykt og hevn (Aas 2007:16). Før Berlinmurens fall var det

«oss» – vesten, mot «dem» – Sovjetunionen. Etter den kalde krigen er det ikke lenger en like tydelig «fiende». Høigård (2011:287) skriver at «*Denne uklarheten av konsepter og trusler og at «de alltid er til stede» kan alltid brukes til å motivere for en ekspansjon av kontroll*». ³⁵

Narkotika er fremdeles aktuell i dette risikoperspektivet.

Aas (2007) skriver at det globalt er vanskeligere å skille mellom hva som er politiarbeid og hva som er militærarbeid. Eksempelvis viser Balko (2013:182) til hvordan USA foretok sin dyreste «drug bust», ved at de invaderte Panama i 1989, for å arrestere en militær guvernør som var etterlyst i USA for narkotikasalg. Det mer utydelige skille mellom etterretning og forebygging er et annet tegn. I Norge har beredskapstanken fått mye større fokus i politiske diskusjoner angående terrortrusler, særlig i kjølevann av 22.7 og terroristorganisasjonen IS. Sett i et slikt perspektiv er «den gode fiende» blitt mer flytende, og enda mer uklar og diffus – og mer farlig. Man kan derfor aldri være helt trygg.

Hauge (2001) skriver at i kjølvannet av disse teoriene og ut fra den økte usikkerheten kom en kriminologi som var opptatt av å beskrive «trusselbilde». Han gjengir Feeley og Simon (1992) som sier at denne kriminologien er:

opptatt av teknikker som kan identifisere, klassifisere, og håndtere grupper på grunnlag av farlighet. Oppgaven er å administrere, ikke å endre. Den tar sikte på å regulere omfanget av avvik, og ikke å intervenere eller reagere overfor individuelle avvikere eller sosiale misforhold (Hauge 2001:155-156).

Dette kan også trekkes opp mot Eriksons begrep «stabiliserende rammeverk» – men måten man skal vedlikeholde disse grensene som har endret seg. Vår tid er blitt beskrevet som en tid preget av frykt og har vært en viktig bakgrunnsfaktor for vår tids kriminalspørsmål, skriver Aas (2007:14-15). Garland (2001) beskriver også denne utviklingen, hvor kriminalitetsfeltet – som før var forbeholdt ekspertene – nå er blitt mer populistisk, og hvor staten fraskrev seg større ansvar. Staten kunne gjennom økte straffer vise til handlekraft, hvor man i mindre grad forklarte kriminalitet ut fra sosiale forskjeller og ikke var like opptatt av årsakene til kriminaliteten. Fra å fikse, til å håndtere. Slik kan man kanskje også lettere forstå hvorfor man i mindre grad stiller prinsipielle spørsmål i diskusjoner omkring narkotika.

³⁵ Se også Garlands (2001) bok «The culture of control – crime and social order in contemporary society» for en god diskusjon av dette

Hvordan kan man se utviklingen av innsatsen mot narkotika i lys av disse teoriene om det senmoderne samfunnet? Kan den økte utvidelsen av forebyggingsbegrepet ses i lys av dette (Gundhus og Larsson 2014)?

Hauge (2001) skriver at det er et stort fokus på kartlegging av risikofaktorer og risikogrupper, som gir grunnlag til å vite hvor kriminalitetstrusselen kommer fra. Begrepet «overvåkningssamfunnet» er blitt benyttet som en karakteristikk av det senmoderne samfunnet:

Overvåkningssamfunnet er på mange måter det senmoderne samfunns forsøk på å kontrollere et samfunn av fremmede (Hauge 2001:157).

Han skriver at denne utvelgelsen på mange måter innebærer en selvoppfyllende profeti, da særlig det er de som på forhånd er definert som risikogrupper, som blir overvåket. Hauge (2001) skriver også:

Innhenting av informasjon til bruk for andre formål enn det de ble samlet inn for, er også blitt vanlig (s.158).

Dette kan man tydelig se i metodeutvalgene, hvor politiet har fått betydelige fullmakter de siste årene (4.3). «Den gode fiende» er i et slikt perspektiv blitt større, farligere og mer profesjonell.

Manning (2012) skriver:

The police play on the fear of crime and their accessibility, raising status anxieties and in their eyes at least, increasing sources and strength of public support (s.188)

Politirollen blir her en ekspertrolle på hvordan man skal se og tolke risikobildet. «Risikoe ekspert» blir ser ut som en stadig viktigere rolle politiet skal tre inn i.

Før ble narkotika brukt for å rettferdiggjøre metodeutvikling i politiet nasjonalt og internasjonalt, men hvor man de siste årene jf. metodeutvalgene vektlegger internasjonal organisert kriminalitet og terrorisme. Er narkotika blitt en usynlig fiende, eller mer utydelig fiende – hvor det nye fiendebildet er mer diffust og komplekst?

Overvåking og kategorisering av risikogrupper kobles opp mot det å vedlikeholde grenser. De som er i risikogrupper har allerede, eller er i ferd med å bryte grenser som er satt. Politiet blir her viktige grensevakter.

Man er opptatt av å ha kontroll, og å sette grenser og å kartlegge de som er definert som risikogrupper. Slik har narkotika fungert som en god fiende, men hvor man nå har fått et utvidet syn på «fienden». I et slikt perspektiv blir *kanskje* narkotika mindre viktig fremover, for politiet. Nettopp fordi større «fiender» overtar oppmerksomheten og hvor politiet i dag får bruke ekstraordinære metoder innenfor andre kriminalfelt enn narkotika – som da lettere kan bli kategorisert som «ordentlig politiarbeid», og som dermed får høyere status i politiet.

Politiets utvikling av metoder (4.3) kan også ses i lys av risikoteoriene nevnt ovenfor, og dette økte fokuset på usikkerheten. Dette kan også være med å forklare hvorfor politiets rolle som «risikoe ekspert» i større grad blir vektlagt.

Med disse perspektivene i bakhodet, hvor samfunnet i større grad er preget av usikkerhet og risiko, kan det tenkes at politiet ser det som enda viktigere å være gode «grensevakter» (5.3) og effektive kriminalitetsbekjempere. Det er kanskje lettere å forstå at politiet vil støtte seg på erfaringskunnskapen, enn kunnskapsbasert politiarbeid – som er et noenlunde nytt ideal. Det er kanskje derfor ikke så rart at dette «nye» idealet om et kunnskapsbasert politi ikke sprer seg som ild i tørt gress inn i politirollen, – i hvert fall med tanke på narkotikainnsatsen. Det har vært en stabilisering av «rammeverket».

7 Stabiliserende rammeverk?

Dette kapitelet vil belyse et begrep som jeg mener kan oppsummere mye av meningsuniverset til politiet rundt innsatsen mot narkotika, og hvordan den har påvirket politirollen, og hvordan politiet tolker og begrunner innsatsen. Kapitelet vil også ta opp politiets tro på den allmennpreventive effekten innsatsen har, og se på hvordan dette synet henger sammen med det sentrale narrative om narkotika, som har fungert som en meningsdannende industri. Hvordan har denne «meningsdannende industrien» påvirket politirollen, og deres tro på den allmennpreventive effekten og forebyggende metoder i innsatsen mot narkotika?

7.1 En meningsdannende industri

Den første narkotikakonvensjonen fra 1961 hadde stor tro på politiets og justisvesenets kapasitet til å bekjempe narkotika, som ble beskrevet som en ondskap som var en trussel mot menneskeheten (Bewley-Taylor 2012, Hobson 2014). Dette ble også normen i Norge (Bruun og Christie 2003, Hauge 2009, Rusmidler i Norge 2013). Narkotika ble, for majoritet av folket, internalisert som kriminalitet og ble «den gode fiende», for å bruke Bruun og Christies begrep. Narrative om narkotika ble tett knyttet opp til en avvikende- og kriminalitetsdiskurs, og majoriteten av samfunnets kulturelle etos, og særlig politiets – bygget opp under dette narrative, som ble etablert som et stabiliserende rammeverk. Smith (2005) poengterer at det er viktig å forstå kulturen for å forstå hvorfor og hvordan et narrativ skapes. Han skriver at krig er kultur, krigen bør kunne rettferdiggjøres i samfunnet som fører krigen (3.1.3). Narrative om narkotika kan sies å være vellykket, hvor man begynte å se på narkotika som et avvik, og hvor politiets voksende innsats og utvidede metodebruk, nasjonalt og internasjonalt, kunne bekrefte dette synet. Trusselen var stor, og måtte bekjempes med alle midler (Bruun og Christie 2003, Larsson 2014b). Slike trusselbilder, eller fiendebilder, har variert gjennom historien (Andreas og Nadelmann 2006, Erikson 1966, Larsson 2014a). Larsson (2014a:50) skriver at disse fiendebildene har omhandlet alt fra omstreifere, tatere, løsgjengere, jøder, kommunister, narkomane til dagens organiserte kriminelle og terrorister.

Ser man på den historiske bakgrunnen for innsatsen, har politiinnsats blitt særlig vektlagt som fasitløsningen på narkotikaproblemet (Andreas og Nadelmann 2006, Bewley-Taylor 2012, Bruun og Christie 2003). Dette har antageligvis vært med på å forme politiets forståelse av fenomenet, deres meningsunivers og deres tolkning av narkotika. Denne harde retorikken mot narkotika kan man anta har påvirket politirollen og hvordan de ser på innsatsen og politiarbeidet (Elwood 1994). Det har i tillegg vært et samspill mellom ordentlig politiarbeid og ordentlig *politikerarbeid*. Politiet har også møtt «likesinnede» gjennom internasjonalt politisamarbeid og profesjonelle nettverk, hvor politiet får bekreftet sine tanker om farer ved narkotika og sett viktigheten av en polisær innsats – narrativet kan slik ha forsterket seg (Andreas og Nadelmann 2006:98). NNPFs årlige utdanningskonferanse er eksempelvis et slikt samlingssted. Det er derfor ikke utenkelig at dette har bidratt til å tegne opp et narrativ om narkotika, som kan ha fungert som en «meningsdannende industri». En industri kjennetegnes ofte ved en produksjon av et produkt. På Ordnett.no fremheves eksempelvis materiell produksjon, eller fabrikkmessig produksjon av råstoffer til et produkt. Her blir det et meningsdannende produkt som produseres. I det store norske leksikon kan man lese at industri er en generell betegnelse for næringsvirksomhet som består i bearbeidelse av råstoff eller råvarer. På wikipedia står det at en industri kjennetegnes av en økonomisk virksomhet som blant annet omskaper råvarer til ferdige produkter, at produksjonen foregår i en stor skala, at det er nødvendig med store forhåndsinvesteringer om det skal bli utbytte av produksjonen. Et annet kjennetegn er at produksjonen er standardisert, noe som fører til at industrivirksomheter kan produsere mer effektivt. Når det kommer til narrativet om narkotika, er det særlig investert mye i politi og justisvesenet, som de aktørene som har vært nyttige i «produksjonen» av narrativet om narkotika, og det er investert mye i virksomheten. En polisær virksomhet som har omskapt forestillingen om narkotika til et ferdig ”produkt”. Narrativet om narkotika har også mer eller mindre vært standardisert, noe som har ført til at man i stor grad har produsert mye av det samme «meningsproduktet». Dette narrativet forsterket seg gjennom 1970-1990-tallet, jf. «den gode fiende», hvor bearbeidelsen av råvaren; narrativet om narkotika, har bidratt til det jeg begrepsfester som en «meningsdannende industri». Det ble et sterkt produkt – et slags standardisert narrativ om narkotika – hvor «salget» av produktet har vært svært vellykket. Dette har bidratt til at det har vært vanskelig å snakke om alternative løsninger, hvor politiet og justisvesenet har vært foretrukket som «næringsvirksomheten» som skulle produsere produktet, hvor det var mindre plass til andre stemmer og narrativer om narkotika. Det kan se ut til å ha vært et ”best

selgende” produkt. Det har bidratt til å stabilisere rammeverket. Men som vi har sett ovenfor (3.1.2) er det blitt stadig sterkere og konkurrerende narrativer om narkotika hvor andre meninger kommer i konflikt med den gjeldende «meningsindustrien».

«Vårt bilde av narkotika bidrar til å opprettholde bildet av oss selv som velfortjente borgere i et rettferdig samfunn. Den narkotikapolitikk vi så stadig fører, er en gavepakke til det bestående» (Bruun og Christie 2003:226)

Det er kanskje ikke rart at politiet understreker viktigheten av å stabilisere disse grensene, som er så godt opparbeidet gjennom tid, politikk, gjennom politiets erfaring og kompetanse, og ved internasjonale relasjoner. Det er opparbeidet gode samarbeidsmetoder mellom ulike stater og politiorganisasjoner når det gjelder innsatsen mot narkotika, organisert kriminalitet og terrorisme, men i mindre grad når det gjelder andre kriminalområder, eksempelvis seksuelle forbrytelser mot barn. Det er noen kriminalformer som har vært mer «suksessfulle» enn andre (Andreas og Nadelmann 2006, Vendius 2014). Dette kan signalisere at disse lovbruddene, eksempelvis seksuelle forbrytelser mot barn, ikke er like godt implementert i den meningsdannende industrien, og ikke er like naturlig for politirollen, som narkotika. Dessuten blir narkotika mer naturlig i denne meningsdannende industrien fordi den er mer kompatibel med ordentlig politiarbeid og er blitt innarbeidet i politikulturen, hvor narkotika er et mer naturlig «råstoff» å produsere ut i fra. Dette kan igjen ha bidratt til at politiet mener innsatsen mot narkotika er meningsfull, for den er blitt så godt forankret i politirollen de tre-fire siste tiårene. Metodebruken, prestisje, spenning kan ha forsterket dette ytterligere, som en del av ordentlig og spennende politiarbeid, som er en attraktiv egenskap ved politirollen. Den emosjonelle motivasjonen til politiet kan også sies å bli dekket av innsatsen mot narkotika. Samtidig som politiet føler de utgjør en viktig jobb for samfunnet ved innsatsen.

Myhrer (2010:20) skriver om en femdeling av de faktorene som er bestemmende for hvordan politiet løser en gitt oppgave, og påpeker at det ikke er noen fasit, men som kan gi en oversikt over relasjonen mellom de ulike faktorene.

Myhrer (2010) skriver:

De fem nivåene er: De rettslige rammer som både valg av utstyr, generelle direktiver og konkrete løsningsalternativer må holde seg innenfor. Dernest følger det utstyr, verktøy og hjelpemidler politiet har til rådighet for løsningen av oppgaven. Som den neste, men kanskje også den viktigste av det vi kan kalle den generelle rammeforutsetningen kommer tjenestepersonens holdninger, kunnskap, ferdigheter og

erfaring. Som det fjerde nivået behandler jeg beskrevne fremgangsmåter, generelle direktiver, taktiske retningslinjer og konsepter m.v, eller det man kanskje gjerne beskriver som selve metoden. Og til slutt kommer det konkrete løsningsalternativ som velges basert på de rettslige rammer som gjelder, det utstyr man har til rådighet, den kunnskap og erfaring de involverte tjenestepersoner har og de retningslinjer og direktiver som er gitt for oppgaven (s.20).

Med utgangspunkt i disse faktorene, kan det tenkes at den «meningsdannende industrien» narkotikabekjempelsen har produsert – hjelper å forklare hvorfor politiet fremdeles prioriterer innsatsen meget høyt. Narkotikadiskursen er bred, fra forebygging til kriminalitetsbekjempelse og alt midt i mellom, politiet trer inn i ulike roller. Politiet får blant annet «hjelp andre», «bekjempe kriminalitet», og de får en «spennende og variert arbeidsdag» (Helland og Winnæss 2014). Dessuten kan narkotika hjelpe til med å nå måltall, hvor politiet kan vise til konkrete resultater, som kan måles og da tildeles ressurser (Larsson 2011). Slik vil kanskje politiets innsats bli regnet som «god nok», og narkotika lettere blir prioritert foran mer kompliserte saker som vold i nære relasjoner eller «kjedelig» arbeid som ordensforstyrrelser og helgefyll. Hvorfor sette store spørsmålsteget med noe som bidrar til høy effektivitet og høy oppklaringsprosent, samtidig som vi har et lavt estimert bruk av narkotika?

Politiets største frivillige organisasjon, NNPF, er bygget rundt narkotika, som påpeker noe av politiets fokus på narkotika. Politiets innsats mot narkotika har i liten grad vært i konflikt med rådende politikk, men mer i harmoni med – hvor det ordentlige politiarbeidet på mange måter har samspilt med ordentlig politikerarbeid. Men man har også det kriminalitetsforebyggende råd (KRÅD), som tar for seg mer enn bare narkotika. Dette samspillet mellom ordentlig politiarbeid og ordentlig politikerarbeid kan også tenkes å svekkes, da politikere trekker frem andre kriminalfelt som vel så viktige; som vold i nære relasjoner, radikalisering, menneskehandel og alvorlig organisert kriminalitet og terrorisme (Prop 61 LS (2014-2014)). At man har endret navn fra narkotikaseksjonen til spesialseksjonen er kanskje et tegn på at man ønsker en endring, og ønsker fokus på andre deler av den organiserte kriminaliteten. Men det er kanskje fremdeles i stor grad på policynivå, og ser ikke ut til å være helt vellykket implementert enda, ser man ut i fra kriminalstatistikken, hvor narkotika fremdeles har en dominerende rolle, og hvor majoriteten av disse sakene er såkalte småsaker, eller brudd på legemiddeloven (se vedlegg 4). Policy og praksis er ikke nødvendigvis det samme (Larsson 2015).

Police systematically produce their own versions of dramas of control. These dramas arise as a result of scenes in which social norms are re-affirmed, either elevating or depressing their significance (Manning 2012:186).

Dette kan kanskje også til en viss grad forklare hvorfor politiet, og politikere, har hatt så stor tro på den allmennpreventive effekten av innsatsen mot narkotika. Politiet møter narkotikamisbrukere – eller personer som kommer i politiets søkelys – og som får, eller har problemer, og disse er ikke nødvendigvis et representativt utvalg av narkotikabrukere (Pedersen og Sandberg 2011, Pedersen og Sandberg m.fl. 2015, Romelsjö m.fl. 2014). Den meningsdannende industrien inneholder ikke bare et ønske om å bekjempe kriminalitet og «ta de kriminelle». Det er de kyniske bakmennene som dekkes ved denne delen av innsatsen, hvor noen nettverk kan være veldig viktig å stoppe og begrense. Den meningsdannende industrien kan også se ut til å vektlegge politiets rolle som hjelpere – «Livredderne», hvor politiet blir den etaten som kan redde personene ut av et rusproblem, i hvert fall dra dem opp fra sjøen og gi førstehjelp inntil mer kompetente aktører overtar etter hvert. Det er ikke bare narkotika i seg selv som blir et avvik i det stabiliserende rammeverket, men også alternative fortolkninger av fenomenet blir i seg selv sett på som et avvik. Det bryter med «produksjonen» av narrativet som er skapt, hvor dette «produktet» blir prøvd vedlikeholdt av politiet i praksis.

Får politiet da et tunnelsyn, eller bidrar politiblikket til å opprettholde status quo – gjennom bekreftelse gjennom erfaring? Eller er det slik at «politiblikket» er treffsikkert, de politiet ser er enten hjelpetrengende eller kyniske bakmenn? Det er nok tilfeller av begge, men at det kan generaliseres til å dekke hele narkotikafenomenet er mer tvilsomt. Det er sikkert ikke uten grunn at politiet i offisielle handlingsplaner advarer mot liberalistiske holdninger om narkotika (Politiets bekjempelse av narkotikakriminalitet i perioden 2011 til 2015). Det bryter med den meningsdannende industrien, som har stått sterkt, og et slikt alternativt syn kan føre til en «brist i rammeverket», og bli sett på som en legitimering av bruk av narkotika. Hvordan skal politiet da kunne hjelpe, hvis de mister sanksjoner, som etter deres syn, er viktig for å hjelpe? For dette ser de på som en viktig del av metodebruken politiet har, til å være «Livredderne» – gjennom sanksjonsmuligheter og «tvangshjelp». Straffenivået for bruk og besittelse har gått ned de siste tyveårene, som politiet selv påpeker, noe som igjen kan bekrefte politiets syn på at det er hjelp som er deres fokus, i hvert fall for de verdige ofrene, som er de unge. At «bakmennsapparatet» får et svært høyt straffenivå kommer ikke konflikt

med dette, da disse fremdeles er godt forankret i kriminalitetsdiskursen; som den gode fiende – mens de unge blir plassert i en sykdomsdiskurs.

Dessuten kan disse liberalistiske holdningene tolkes som et frislipp, hvor rammeverket går helt i oppløsning – noe politiet frykter kan føre til et meget forhøyet (mis)bruk og skader av narkotikabruk, og som bryter med den standardiserte «produksjonen» av narrativet. Dette er naturlig, da den meningsdannende industrien nettopp har vært bygget på at forbud og politiets innsats har vært oppskriften på å holde bruken lav og stabil, nærmest som innsatsens mantra. Det er derfor naturlig og til dels forståelig at disse mer liberalistiske, eller alternative holdningene blir sett på som farlige, da de ikke sammenfaller med dette narrativet om narkotika, som er blitt en relativt stor meningsdannende industri, hvor eksempelvis NNPF kan se ut til å være en viktig representant for denne «industrien. Gundhus (2013:178) skriver at det argumenteres at en kunnskapsbasert tilnærming indirekte «truer» erfaringskunnskapen og profesjonaliteten til politiet. En kunnskapsbasert tilnærming mot innsatsen mot narkotika kan dermed være med å true denne «meningsdannende industrien», som ser ut til å være dypt forankret inn i politirollen og som vektlegger erfaringskunnskap og avskrekking gjennom straff.

7.2 Troen på straffens forebyggende virkning

Det går igjen i offentlige dokumenter (f.eks. St.meld. 30), og også i mine intervjudata, at man har en sterk tro på signaleffekten ved politiets innsats mot narkotika, og politiet ser derfor på sin rolle som «grensevakt» som meget viktig. Den symbolske makten politirollen har blir vektlagt som meget viktig (Loader 1997). På grunn av at det estimerte forbruket for unge i Norge er lavt, blir det brukt som argument for at innsatsen fungerer. Dette kan jo være tilfelle at politiets innsats mot de unge er en av grunnene til at det er her man ser minst bruk av narkotika? Men som vi har sett, foreligger det ikke en klar fasit – og det er uvisst om dette skyldes politiets innsats, tilfeldigheter eller om det ligger helt andre kulturelle forklaringer og rustrender til grunn (4.2 og 6.1).

Myhrer (2011) skriver om forebygging av straff generelt og mot terrorisme spesielt. Han skriver at det er ganske stor uenighet om straffens forebyggende virkning og hvor stor den er (Myhrer 2011). Han skriver videre at denne uenigheten:

i ikke helt liten grad beror uenigheten også på at aktørene ikke alltid har klarlagt sin begrepsbruk og hvilke forutsetninger de diskuterer ut fra (s.86)

Slik kan man tenke seg tvetydigheten om innsatsen mot narkotika, hvor noen mener innsatsen har hatt en stabiliserende og viktig effekt – en positiv effekt, mens andre påpeker de negative effektene. Også er det her man eventuell kan se en konflikt mellom effektivt politiarbeid og «riktig/godt» politiarbeid (Bowling 2007). Myhrer (2011:89) deler straffens forebyggende virkning inn i tre; primærforebygging, sekundærforebygging og tertiærforebygging og lager en modell hvor han lister opp den tiltenkte effekten ved straffens forebygging. Staffens forebyggende virkning for hele befolkningen (primærforebygging) skal «*bygge normative barrierer og bidra til å skape trygge og stabile samfunnsforhold*» (Myhrer 2011:89). Dette kan man knytte opp mot Erikson stabiliserende rammeverk på et makronivå. Myhrer viser til bruk av bilbelte, som et eksempel som kan se ut til å ha fungert som en atferdsregulering; fra at man på 1970-tallet ikke så noe poeng i å bruke bilbelte, til at man i dag i større grad tar det på seg uten å tenke seg om – det har blitt en slags automatikk i det (Myhrer 2011:92).

Straffens moraldannende virkning betegnes også som straffens innstillingsformende virkning eller straffens sosialiseringseffekt. For de fleste av oss er det moralnormer som gjør at vi avstår fra straffbare handlinger. Straffen kommer bare inn som atferdsregulerende norm i de situasjoner hvor det ikke finnes noen tydelige moralske normer, samt overfor de forholdsvis få personer som har betydelig «feilvisning på sitt moralske kompass» (s.90).

Myhrer (2011:91) skriver at det trolig er den norske bestemmelsen om promillekjøring som er det beste eksempel på at en langvarig, streng og konsekvent håndheving har bidratt til å skape en moralsk norm. Straffen som en atferdsregulerende norm har vært viktig for politiet og justisvesenet i innsatsen mot narkotika, og blir ofte brukt som grunn for fortsatt forbud og politiets oppsøkende innsats. Dette er trolig på grunn av at narkotika ikke var et fenomen som var særlig kjent i Norge, og hvor man i liten grad hadde bygget seg en naturlig norm som forbød bruken, men pga. en internasjonal forpliktelse og med «hippiene» i slottsparken, som fungerte som en «opprørsk» ungdomskultur, førte til at man følte noe måtte gjøres (Hauge 2009:188, Rusmidler i Norge 2013).

Myhrer (2011) skriver at det er vanskelig å anslå straffens effekt:

Det er også viktig å understreke at straffen virker i en omfattende sosial sammenheng. Både for positive og ønskede virkninger av straffen og negative og uønskede er derfor vanskelig å isolere hva eller hvor stor del som først og fremst skyldes straffen (s.84)

Når man ser på straffer for narkotika, kan det se ut til at det er en økende uenighet om denne effekten har vært positiv eller ikke (kap.3). Det ser også ut til at man i mindre grad retter forebygging mot befolkningen (primærforebygging) og i større grad fokuserer på enkelte (risiko)grupper (6.2). Myhrer (2011) ser også på individuell virkning av straff og skriver blant annet:

Den avskrekkende virkning oppstår når lovbryster opplever straffen som så negativ at han avstår fra fremtidig straffbare handlinger. I hvilken grad en slik virkning oppstår er det forholdsvis mye tro og mange teorier om, men det forholdsvis liten sikker forskning (s.98-99).

Dette kan man også se tegn til i politiets meningsunivers når det gjelder narkotika. Man innser at man ikke har vunnet krigen, men man skal ikke tape. Man må i vært fall klare å beskytte ungene våre – det kan se ut som politiet har mindre tro på at de kan «redde» resten av den voksne brukergruppen – som er majoriteten av brukere. Politiet sier ofte det ikke er noe klart alternativ til dagens modell (Ørn 2012), og man tolker et noenlunde stabilt bruk av narkotika de siste årene, som et tegn på at avskrekkingen har stor effekt. Politiet ser det derfor som viktig å sende signaler; både moralske, normdannende, strafferettslige – som skal resultere i lovlydighet – avstand fra narkotika. Slik kan politiet se på seg selv som «Livredderne» og «Grensevakter». Men narkotika er faktisk blitt mer utbredt og billigere – nasjonalt og internasjonalt – i løpet av disse fem tiår med forbud (Bruun og Christie 2003, Christie 2000, LSE report 2014, Rusmidler i Norge 2013). Men bruken er noenlunde lav i Norge (EMCDDA 2014, Rusmidler i Norge 2013). De fleste vil være enige at det er ønskelig at unge ikke bruker narkotika, men det er større uenighet om det er politiets og justisvesenets rolle å gjøre noe med narkotikaproblemet.

Narkotika har i over 40 år vært plassert i «kriminalitetsbåsen», i vårt (majoritetens) kulturelle rammeverk og i vårt kognitive skjema – og har på en slik måte vært en meningsdannende industri i sin egen rett – og kan dermed ha stor innvirkning på hvordan samfunnet, og politiet, ser og tolker fenomenet narkotika. Det er kanskje ikke så rart at politiet har hatt og fremdeles har, en stor tro på allmennpreventiv forebygging, særlig som straff som et middel for å nå målet. Dette kombinert med at innsatsen har blitt sett på som ordentlig politiarbeid, og ordentlig politikerarbeid – kan ha vært med å forsterke normen i politikulturen, deres habitus, og rettet politiblikket deretter. For å gjenta Rachlew (2009):

«Når vi har klassifisert en person i den «mentale båsen» vi ubevisst mener vedkommende hører hjemme, skal det, i gitt situasjon, mye til for at vi forandrer oppfatning» (s.31).

Finstad (2000:115) skriver også at jo sterke forhåndsklassifiseringen er, jo vanskeligere er det å endre klassifiseringen, og man kan få et innsnevret handlingsrom eller tolkningsmuligheter. Dette kan også se ut til og være tilfelle med fenomenet narkotika, hvor den er blitt plassert som et kriminelt avvik i den «mentale båsen» – hvor det har vært naturlig å ha troen på avskrekkingseffekten, signaleffekten og hvor man har vært opptatt av å sette grenser – og dermed holde «rammeverket» stabilt. Dette gjelder for politiet og for politikerne. Signaleffekt og avskrekking har vært en naturlig del av den «meningsdannende industrien» om narrativet om narkotika.

Dette kan kanskje være noe av forklaringen på at idealet om en kunnskapsbasert politirolle ikke er like lett å implementere i innsatsen mot narkotika, og politiets tro på forebygging gjennom straff. Dessuten kan det se ut til at politiets tro på allmennpreventive hensyn henger sammen med deres syn og tro på viktigheten av politiets rolle, som noen som holder kaos borte fra orden – the thin blue line (Reiner 2010). Det kan derfor se ut som at politiet har en forståelse av politirollen som symbolsk viktig, men også som instrumentell. Dog kan det virke som politiet peker på enn større begrensning når det gjelder deres instrumentelle funksjon; «vi kan kanskje ikke vinne kampen mot narkotika, men vi skal i hvert fall ikke tape».

8 Avslutting

Narkotika er fremdeles en viktig del av politirollen og politikulturen, som igjen påvirker «politiblikket». «Politiblikket» er nødvendigvis ikke bare opptatt av å ta og oppdage kriminelle og kriminalitet, blikket blir også tolket som ett blikk som ser etter (unge) personer som trenger hjelp. Dette gjelder særlig ungdommer/unge voksne som eksperimenterer eller bruker illegale stoffer, som politiet oppdager, som skole eller familien ikke har oppdaget. Politiblikket er omtalt som et mistankeblikk, men det ser ut til at politiet tolker det bredere, og også ser på det som et «hjelpelik» blikk, særlig når det gjelder unge brukere av narkotika. Politiet ser det andre ikke har fått med seg, og ser derfor på sin rolle som en form for «livredder», i tillegg til kriminalitetsbekjemper.

Ut fra kriminalstatistikken er det ingen tvil om at narkotika fremdeles er et viktig satsningsområde for politiet. Dette gjelder særlig politiets anmeldelse for bruk av cannabis, så «politiblikket» kan fremdeles se ut til å oppdage kriminalitet og kanskje i større grad fungere som et «straffeblikk» enn et «hjelpelik» blikk. Noen ganger fungerer det kanskje som begge deler samtidig. Narkotika blir uten tvil sett på som et avvik. Uansett er det en form for kontrollblikk, som ser etter mistenkelig oppførsel og meninger, som bryter med det stabiliserende rammeverket og den meningsdannende industrien. Begge «blikkene» er nok representert innad i politiet, hvor det trolig varierer etter hvor politiet arbeider, og hvem de arbeider opp mot.

Når man ser på politiets innsats mot organisert kriminalitet, dreier det seg hovedsakelig om narkotika. Det ser ut til at det er erfaringskunnskapen som blir rangert høyest i politiet, som blant andre Finstad (2000) og Gundhus (2009) også har påpekt. Dette gjelder også politiets «hjelpelik» blikk. Det kan virke som denne meningsdannende industrien, som narrativet om narkotika ser ut til å være, kan forklare hvorfor det er vanskelig for politiets innsats å være kunnskapsbasert. Idealet om et kunnskapsbasert politi, en politirolle forankret i en kunnskapsbasert tilnærming, ser ut til å komme i konflikt med denne «meningsdannende industrien» som har stått sterkt i politiet. Det kan også se ut som et paradoks at myndighetene krever et kunnskapsbasert politi når myndighetene ikke ser ut til å sette de samme kravene til seg selv. Narkotikaforståelsen er først og fremst skapt på bakgrunn av politiske føringer og internasjonale forpliktelser, og vokste seg frem som «en god fiende», og en meningsdannende

industri – et narrativ som har stått meget sterkt, men som har fått mer motstand de siste årene (Bewley-Taylor 2012, GCODP, LSE report 2014).

Er narkotika en evig fiende?

Det er usikkert, hvor narkotika ser ut til å ha vært en «god fiende» i flere tiår, men er blitt noe mer nyansert de siste årene; fordi den meningsdannende industrien ser ut til å få voksende motstand. Dette er særlig på grunn av at kriminalitetsdiskursen, særlig mot unge og tunge rusmisbrukere, også blir sett på som en sykdoms- og hjelpediskurs. Men også fordi det er blitt større fokus på andre former for kriminalitet, terror, beredskap og eksempelvis radikaliserings. Internasjonalt ser man større uenighet, og historisk sett var også dette tilfelle ved starten av forbudet. Dessuten ser man et økende fokus på menneskerettigheter og skadereduserende tiltak når det gjelder narkotika, som derfor setter spørsmåltegn ved politiet og justisvesenets dominerende rolle. Narkotika ser ikke ut til å være i det apokalyptiske stadiet lenger, fiendebildet er ikke like absolutt (Smith 2005).

Historisk sett har man sett at fiendediskurser endrer seg over tid, og det er derfor ikke utenkelig at narkotika, som den gode fiende, blir mindre, eller «byttet ut». Narkotika var først og fremst en sykdomsdiskurs i Norge før forbudet, men endret seg til å bli det største kriminalpolitiske onde, men hvor man nå har fornyet fokus på skadereduksjon og helseaspektet ved narkotika. Offisielt kan det se ut til at narkotika ikke er en like klar og «god» fiende, men i praksis får man et annet inntrykk. Den er kanskje blitt en mer «skjult» fiende, og fremdeles ganske gjeldende i praksis, men mindre i policy. Samtidig som det påpekes viktigheten av bekjempelse av menneskehandel, vold i nære relasjoner og radikaliserings, er det tross alt narkotika som er dypest forankret i politirollen, og i den meningsdannende industrien – noe som også gjenspeiles i kriminalstatistikken. Det vil nok uansett ta tid å få endret dette, men det kan se ut som et ønske om endring er på vei, i hvert fall på policynivå. Også blant noen av mine informanter.

Gundhus (2009) har påpekt hvordan politiets metoder ikke er verdinøytrale. Politiets metodebruk har glidd ut til andre lovbrudd (Larsson 2014a) – og man ser i større grad et samfunn som er preget av frykt (Aas 2007). Derfor kan det tenkes at andre kriminalfelt kan falle like godt inn under ordentlig politiarbeid i fremtiden. Derfor kan det hende at narkotika

mister noe av sin dominerende rolle som «den gode fiende». Mediebildet og oppfattet trussel vil nok også spille inn på den fremtidige fiendediskursen. Media har stor makt til å sette kriminalitet på dagsorden (Larsson 2015:61, Meland 2010:203).

Spørsmålet blir om det stabiliserende rammeverket – den meningsdannende industrien – blir svekket eller styrket av den økte usikkerheten. Det kan se ut som sistnevnte, med utvidet metodebruk og et mindre skille mellom forebygging og etterretning – som også øker politiets muligheter med tanke på narkotikainnsatsen. Dette økte usikkerhetsfokuset, sekundærforebygging mot utsatte risikogrupper og en økning av bruk av skjulte metoder kan også gjøre idealet om en kunnskapsbasert politirolle vanskeligere. Noen av informantene påpekte at de trodde narkotika kom til å miste fotfeste på grunn av et bedre kunnskapsgrunnlag om kriminalitetsbildet. Analyse er likevel et noenlunde nytt i politiet (Larsson 2015), og det vil bli spennende å følge med på utviklingen. Hvis den fremtidige innsatsen fremdeles blir forankret i den erfaringsbaserte kunnskapen, vil det kanskje bli mindre sannsynlig at narkotikafokuset minker, da dette fokuset ser ut til å være godt forankret i politirollen. Dette er med tanke på at politiets skjulte metoder, erfaring, kompetanse og etterretning i stor grad ser ut til å ha vært fokusert på narkotika.

Til slutt, kan vi spørre om denne meningsdannende industrien har bidratt til at politirollen har fått mer kunnskap om fenomenet – eller om det i større grad har ført til et tunnelsyn, og en «confirmation bias», en selvbekreftende kunnskap – som gjør det vanskeligere for politiet å fokusere på andre aspekter ved den organiserte kriminaliteten. Politiet mener de kan bli bedre, men likevel tolke jeg det slik at politiet oppfatter det som «godt nok», fordi alternativet sees som verre. Politiet mener de kan være med å holde «rammeverket» noenlunde stabilt, og den meningsdannende industrien vil da fortsette å produsere mye av det samme «produktet». Likevel virker de fleste informantene interessert i mer kunnskap, som er positivt. Men det virker som det varierer om det er erfaringskunnskap, etterretningskunnskap eller kunnskapsbasert (vitenskapelig) politiarbeid det er snakk om. Flere av informantene påpekte at man bør få større nasjonale forpliktelser mht. hvordan samarbeidet mot narkotika på tvers av flere etater og institusjoner skal være. Slik kan man kanskje få mindre hendelsesstyrt innsats, og mer tverrfaglighet og mer helhetlig- og bedre kunnskap fremover.

Den sterke investeringen i innsatsen når det gjelder erfaringskunnskap, kompetanse og bruk av metoder – kan se ut til å stå sterkt forankret i politirollen. Nettopp på grunn av dette, kan det se ut som idealet om et kunnskapsbasert politiarbeid ikke er like lett å implementere i

innsatsen mot narkotika. Det kan også tenkes at dette bidrar til å vedlikeholde narkotika som den «gode fiende» – i hvert fall en skjult god fiende, om den nå er mer diffus og hvor den i tillegg blir sett på som «den gode pasient».

Jeg kan ikke svare klart på Rachlews (2009:70) spørsmål om hva som utviklet seg først i politiet; interessen for narkotika, eller politiblikket. Men det ser absolutt ut til at politiblikket er fokusert på narkotika; både som et mistankeblikk for kriminalitet, og som et «hjelpeblikk» som ser etter sykdomstegn, eller tegn som bryter med det stabiliserende rammeverket og den meningsdannende industrien. Det kan se ut til at innsatsen mot narkotika har hatt betydning for politirollen, og hvordan de ser på sin rolle i samfunnet.

8.1 Videre forskning

Denne oppgaven har prøvd å belyse hvordan innsatsen mot narkotika har påvirket politiet og politirollen generelt. Det ville vært interessant og sett på et ungt utvalg, med lav ansiennitet, og stilt de samme spørsmålene – noe som kanskje kunne gitt et annet bilde, da fotfolket og ledelse ofte har ulike oppfatninger og prioriteringer (Gundhus 2013, Hartmann 2014, Hellesø-Knutsen 2013). Det ville vært interessant å foreta en spørreundersøkelse i politiet, fra topp til bunn – snakker da alle fra samme munn? Da hadde man i større grad kunnet se på ulike deler av innsatsen mer konkret, og fra hver posisjon spesielt. Med særlig fokus på hva politiet legger i begrepet kunnskapsbasert politiarbeid og hva de legger i begrepet å hjelpe og hvordan de tolker fenomenet narkotika. Ville man da sett en forskjell ut i fra deres posisjon i politiet? Dette er viktig, for hvis de ulike politiposisjonene forstår kunnskapsbasert innsats forskjellig, så vil vel det føre til mer ineffektivitet når planer skal implementeres og gjennomføres?

Det ville vært meget interessant å foreta en komparativ studie av politiet, eksempelvis i Norge, Sverige og Danmark. Eksempelvis sett på en spesialseksjon og eventuelt en vanlig stasjon, fra en storby fra hvert land. Hvordan er den «meningsdannende industrien» i de ulike landene? Det ville også vært interessant og sett nærmere på Bowlings (2007) diskusjon

mellom «riktig» politiarbeid og «effektivt» politiarbeid når det kommer til politiets skjulte metoder, og andre inngripende metoder som blir brukt i innsatsen mot narkotika.

Antall ord: 51 253

Litteraturliste

Aas, Katja Franko (2007): *Globalization & crime*. London: Sage

Andreas, Peter og Ethan Nadelmann (2006): *Policing the globe – criminalization and crime controll in international relations*. New York: Oxford University Press, Inc

Agozino, Biko, Ben Bowling, Elisabeth Warad, & Godfrey St Bernard, (2009): «Guns, Crime and Social Order in the West Indies». I *Criminology and Criminal Justice*, volum 9 utgave 3

Balko, Radley (2013): *Rise of the warrior cop – the militarization of Americas police forces*. New York: PublicAffairs

Beck, Ulrich (1992): *Risk society : towards a new modernity*. London: Sage

Bewley-Taylor, David R. (2012): *International Drug Control. Consensus fractured*. New York: Cambridge University Press

Bjørge, Tore (2015): *Forebygging av kriminalitet*. Oslo: Universitetsforlaget

Bourdieu, Pierre (1996): *Symbolsk makt*. Oslo: Pax forlag

Bourdieu, Pierre (1997): *Af praktiske grunde: omkring teorien om menneskelig handlen*. København: Hans Reitzels forlag

Bowling, Ben (2007): «Fair and Effective Policing Methods: Towards ‘Good Enough’ Policing». I *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, volum 8, utgave 1

Bowling, Ben og James Sheptycki (2012): *Global policing*. London: SAGE Publications Ltd

Bramness, G. Jørgen (2014): «Litt cannabis kan vel ikke være så farlig?» I *Rus og Samfunn 2014*, nr 3.

Bretteville-Jensen, Anne Line og Ellen J. Amundsen (2009): *Heroinforbruk og heroinbeslag i Norge*. SIRUS rapport 8/2009. Oslo: SIRUS

Brodeur, Jean-Paul og Benoît Dupont (2006): «Knowledge Workers or «Knowledge» Workers?». I *Policing and Society* volum 16, utgave 1

Bruun, Kjetil og Nils Christie (2003): *Den gode fiende*. 3 reviderte utgave. Oslo: Universitetsforlaget

Brymans, Alan (2012): *Social Research Methods*. 4. utgave. Oxford: University Press.

Cohen, Stanley (1994): *Den sociale kontrolls nye former. Kriminalitet, straff og klassifisering*. København: Reitzel

Christiansen, Mikkel Jarle (2012): *Det Evige Politi. Redefinition og ideologi (1863-2007)*. Doktoravhandling. København: Det Juridiske fakultet

Christensen, Mikkel Jarle (2014): «Skabelsen af det moderne skandinaviske politi. Udkast til en komparativ historisk sociologi». I Heidi Mork Lomell og Liv Finstad (red): *Motmæle: en antologi til Kjersti Ericsson, Cecilie Høigård og Guri Larsen*. Oslo: Novus forlag.

Christie, Nils (1982): *Hvor tett et samfunn*. 2. utgave. Oslo: Universitetsforlaget.

Christie, Nils (2000): *Kriminalitetskontroll som industri: mot GULAG, vestlig type*. Oslo: Universitetsforlaget

Civita-notat nr. 1/ 2015 (2015): *Narkotikapolitikken: Behov for nye ideer og bedre løsninger*. Tilgjengelig fra: <http://www.civita.no/assets/2015/01/civita-notat_01_2015.pdf> [Lesedato 23.01.2015]

DEAs hjemmeside: *Drug Enforcement Administration* [Internett] Tilgjengelig fra: <<http://www.dea.gov/about/history.shtml>> [Lesedato 13.01.2015]

Deflem, Mathieu (2002): *Policing world society – Historical Foundations of International Police Cooperation*. New York: Oxford University Press Inc.

Dok 3:10 (2009-2010): *Riksrevisjonens undersøkelse av politiets innsats mot organisert kriminalitet*. Oslo: Departementenes servicesenter.

Duyne, van C. Petrus (2009): «Searching the organised crime knowledge grail: Disorganised EU threat methodology». I Karsten Ingvaldsen og Vanja Lundgren Sørli (red): *Organised crime Norms, markets, regulation and research*. Oslo: Unipub.

Ekman, Gunner (1999): *Från text till batong, om poliser, busar og svenner*. Stockholm: Akademisk avhandling, Handelshögskolan

Elwood, William N. (1994): *Rhetoric in the war on drugs: The triumphs and tragedies of public relations*. London: Praeger Publisher

EMCDDAs hjemmeside: *European Monitoring Centre for Drugs and Drugs Addiction* [Internett] Tilgjengelig fra: <<http://www.emcdda.europa.eu/about>> [Lesedato 12.01.2015]

EMCDDA 2014: *Europeisk narkotikarapport – trender og utviklinger 2014*. EMCDDA rapport. [Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.emcdda.europa.eu/attachements.cfm/att_228272_NO_TDAT14001NO1.pdf> [Lesedato 14.01.2015]

Ellefsen, Birgitte og Paul Larsson (2014): «Skandinavisk politihistorie». I Paul Larsson, Helene I. O Gundhus, og Rolf Granér (red.): *Innføring i politivitenskap*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.

- Ericsson, Kjersti (1991): «Hvorfor ligger ikke de Broca's penis i sprit på museet?». I *Materialisten nr.1-2*
- Erikson, Kai T (1966): *Wayward Puritans – A study in the sociology of deviance*. New York: Macmillian Publishing Company.
- Fangen, Katrine (2004): *Deltagende Observasjon*. Bergen: Fagbokforlaget
- Fielding, Nigel G. (2005): *The police and social conflict*. London, Glasshouse Press
- Finstad, Liv (2014): «Det konfliktfylte politiarbeidet». I Paul Larsson, Helene I. O Gundhus, og Rolf Granér (red.): *Innføring i politivitenskap*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Finstad, Liv (2000): *Politiblikket*. Oslo: Pax Forlag.
- Foucault, Michel (1999): *Diskursens orden – Tiltredelsesforelesning holdt ved Collège de France 2. desember 1970*. Oslo: Spartacus forlag
- Foucault, Michel (2002): *Forelesninger om regjering og styringskunst*. Oslo: Cappelen akademisk forlag
- Friedrichs, Jörg (2005): *Fighting Terrorism and Drugs – Europe and international police cooperation*. New York: Routledge
- Furøy, Wictor (2012): «Orden i gata»: en studie av ordensforstyrrelser i Karl Johansgate 1998-2008; Hva er det og hva gjøres med det? –Et blikk på ordenspolitiets hverdag. Masteravhandling. Oslo: Politihøgskolen.
- Ingvaldsen, F. O. Karsten og Vanja Lundgren Sørli (2009): «Organised crime in Norway: An imported phenomenon?». I Karsten Ingvaldsen og Vanja Lundgren Sørli (red): *Organised crime – Norms, markets, regulation and research*. Oslo: Unipub
- Geis, Anna og Christopher Hobson (2014): «The existence and use of 'evil' in international politics». I *International Politics* volum 51
- Garland, David (1990): *Punishment and modern society : a study in social theory*. Oxford : Clarendon Press.
- Garland, David (2001): *The culture of control. Crime and Social Order in Contemporary Society*. New York: Oxford University Press
- Gottschalk, Petter (2010): *Policing Organized Crime – Intelligence Strategy Implementation*. New York: CRC Press.
- Granér, Rolf (2014): «Selvstendige sheriffer eller lojale byråkrater - om patruljerende politis yrkeskultur». I Paul Larsson, Helene I O. Gundhus og Rolf Granér (red.): *Innføring i politivitenskap*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.

Granér, Rolf og Ola Kronkvist (2014): «Kontroll av og i politiorganisasjonen». I Paul Larsson, Helene I O Gundhus og Rolf Granér (red.): *Innføring i politivitenskap*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.

GCODPs hjemmeside: *Global commission on drug policys* [Internett]: Tilgjengelig fra: <http://www.globalcommissionondrugs.org/> [lesedato 18/10/13]

Gundhus, Helene I. O. (2013): «Experience or Knowledge? Perspectives on New Knowledge Regimes and Control of Police Professionalism». I *Policing: A Journal of Policy and Practice* volum 7, utgave 2

Gundhus, Helene I. O (2009): *For sikkerhets skyld – IKT, yrekeskulturer og kunnskapsarbeid i politiet*. Oslo: Unipub

Gundhus, I. O Helene (2014): «Forebyggende politiarbeid – i spennet mellom kriminalitetskontroll og trygghet». I Paul Larsson, Helene I O. Gundhus, og Rolf Granér (red.): *Innføring i politivitenskap*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.

Gundhus, I. O Helene og Paul Larsson (2014): «Fremtidens politi». I Paul Larsson, Helene I O. Gundhus og Rolf Granér (red.): *Innføring i politivitenskap*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.

Halvorsen, Knut (2008): *Å forske på samfunnet: en innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Cappelen akademisk forlag.

Hartmann, Koss Rosa Mia (2014): *In the gray zone - With police in making space for creativity*. Doktoravhandling. København: Copenhagen business school

Hauge, Ragnar (2001): *Kriminalitetens årsaker: Utsnitt av kriminologiens historie*. Oslo: Universitetsforlaget.

Hauge, Ragnar (2009): *Rus og rusmidler gjennom tidene*. Oslo: Universitetsforlaget.

Hauge, Ragnar (2014): «USA: Foregangslandet som svikter». I *Rus og Samfunn 2014*, nr. 3

Hauge, Thomas og Mohammed Heddad (2013): *På safari i Oslo: en studie av ordensforstyrrelser som oppstår i Oslo i helgene, og hvordan politiet håndterer disse*. Bacheloroppgave i kriminologi. Oslo: Universitetet i Oslo

Hobson, Christopher (2014): «Challenging ‘evil’: Continuity and change in the drug prohibition regime». I *International Politics* volum 51

Hoel, Linda. (2011): *Å gjenopprette orden: en studie av politibetjentens praktiske kunnskap: i et fenomenologisk-hermeneutisk perspektiv*. Bodø: Universitetet i Nordland

Holgerrson, Stefan og Johannes Knutsson (2011): «Polisens arbete mot narkotika» i *Rikspolisstyrelsens utvärderingsfunktion Rapport 2011;1*

Holmberg, Lars (1999): *Inden for lovens rammer: Politiets arbeidsmetoder og konkrete skøn*. København: Gyldendal.

Holmberg, Lars (2014a): «Hva gjør politiet?». I Paul Larsson, Helene I O. Gundhus og Rolf Granér (red.): *Innføring i politivitenskap*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.

Holmberg, Lars (2014b): «Nordisk politiforskning – utfordringer og muligheter». I *Nordisk politiforskning*, volum 1, nummer 1

Holmen, Lars (2015): «Civitas narkotikapolitikk: Gamle ideer og dårlige løsninger» på *NNPFs hjemmeside*. [Internett] Tilgjengelig fra: <<http://www.nnpf.no/default.asp?do=document&docid=361>> [Lesedato 03.02.2015]

Holm, Tine (2012): *Bevæpnet med kunnskap – en studie av politiets praktiske kunnskap og profesjonelle skjønn*. Masteravhandling. Oslo: Det juridiske fakultet.

Høigård, Cecilie (2005): *Nytt politi?: en kommentert bibliografi over nyere nordisk politiforskning*. Oslo: Universitetet i Oslo

Høigård, Cecilie (2007a): «Kriminalitetsbilder og kriminalstatistikk». I Liv Finstad og Cecilie Høigård (red): *Kriminologi*. Oslo: Pax forlag

Høigård, Cecilie (2007b): *Gategallerier*. Oslo: Pax forlag

Høigård, Cecilie (2011): «Policing the North». I *Crime and Justice*, Volum 40, nummer 1. Chicago: The University of Chicago Press.

INCB rapport 2013: *International Narcotics Control Board report 2013, Press material*. Wien: FN. Tilgjengelig fra: http://www.incb.org/documents/Publications/PressRelease/PR2014/press_kit_2013_E.pdf [Lesedato 24.03.2015]

Katz, Jack (1988): *Seductions of crime: moral and sensual attractions in doing evil*. New York: Basic Books

Kontrollutvalget for kommunikasjonskontroll 2012. Årsrapport. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet.

Lampe, von Klaus (2009): «The study of organised crime: An assessment of the state of affairs». I Karsten Ingvaldsen og Vanja Lundgren Sørli (red): *Organised crime – Norms, markets, regulation and research*. Oslo: Unipub

Larsson, Paul (2008): *Organisert kriminalitet*. Oslo: Pax Forlag.

Larsson, Paul (2013): «Ett politi – nært eller fjernt?». Kronikk publisert 10.07.2013 på *NRK.no* [Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.nrk.no/ytring/ett-politi-_naert-eller-fjernt_-1.11122520> [Lesedato 17.01.2015]

Larsson, Paul (2011): «Narkotikakriminalitet: Trusselbilder og realiteter». I *Rus og Samfunn 2011, nr. 4*.

Larsson, Paul (2014a) «Normaliseringen av det unormale- utvidelsen i bruk av utradisjonelle politimetoder». I *Nordisk politiforskning, volum 1 nummer 1*

Larsson, Paul (2009): «Up in smoke! Hash smuggling the Norwegian way». I Karsten Ingvaldsen og Vanja Lundgren Sørli (red): *Organised crime – Norms, markets, regulation and research*. Oslo: Unipub

Larsson, Paul (2014b). «Å Danse med djevelen: Utradisjonelle politimetoder innen narkotikafeltet». I *Nsfks 56. forskerseminar: Skarrildhus: Danmark*. Aarhus: Nordisk samarbeidsråd for kriminologi.

Larsson, Paul (2015): «Utfordringer for Nordisk politiforskning». I Rolf Granér og Ola Kronkvist (red): *The Past, the Present and the Future of Police Research - Proceedings from the fifth Nordic Police Research seminar*. Växjö: Linnéuniversitetet.

LEAPs hjemmeside: *Law enforcement against prohibitions* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<http://www.leap.cc/>> [lesedato 18.10.2014]

Lie, Myhre Elisabeth (2011): *I Forkant – Kriminalitetsforebyggende arbeid*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Loader, Ian (1997): «Policing and the Social: Question of Symbolic Power». I *The British Journal of Sociology, volum 48, utgave 1*

LSE Report 2014: *Ending the Drug Wars – Report of the LSE Expert Group on the Economics of Drug Policy* [Internett]Tilgjengelig fra:<<http://www.lse.ac.uk/IDEAS/publications/reports/pdf/LSE-IDEAS-DRUGS-REPORT-FINAL-WEB.pdf>> [Lesedato 6.12.2014]

Malnes, Raino (2008): *Meningen med samfunnsvitenskap*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Manning, Petter K (2012): «Drama, the police and the sacred». I Tim Newburn, Jill Peay og Robert Reiner (red.) *Policing – Politics, Culture and Control - Essays in honour of Robert Reiner*. Portland: Hart Publishing

Manning, Peter K (2003): *Policing contingencies*. Chicago: The University of Chicago Press

Meland, Pål (2010): «Strategisk analyse. Bakgrunn, formål og muligheter». I Trond Myklebust og Gunnar Thomassen (red.): *PHS Forskning 2010:3*. Oslo: Politihøgskolen

Myhrer, Tor-Geir (2010): «Arbeidsmetoder og metodearbeid i politiet. En introduksjon til forskningskonferansen 2010». I Trond Myklebust og Gunnar Thomassen (red.): *PHS Forskning 2010:3*. Oslo: Politihøgskolen

Myhrer, Tor-Geir (2011): «Mulige forebyggende virkninger av straffen – generelt og overfor terrorhandlinger spesielt, del II». I Tore Bjørge (red.): *Forebygging av terrorisme og annen kriminalitet*. Oslo: PHS Forskning 2011: 1.

NOU 1981:35. (1981): *Politiets rolle i samfunnet*. Oslo: Universitetsforlaget

NOU 1997:15. (1997): *Etterforskningsmetoder for bekjempelse av kriminalitet*. Oslo: Akademika

NOU 2004:6. (2004): *Mellom effektivitet og personvern. Politimetoder i forebyggende øyemed*. Oslo: Statens forvaltningstjeneste.

NOU 2009:12. (2009): *Et ansvarlig politi – Åpenhet, kontroll og læring*. Oslo: Departementenes servicesenter.

NOU 2013:9. (2013): *Ett politi – rustet til å møte fremtidens utfordringer*. Politianalysen. Oslo: Departementenes servicesenter.

NOU 2009: 15. (2009): *Skjult informasjon – åpen kontroll — Metodekontrollutvalgets evaluering av lovgivningen om politiets bruk av skjulte tvangsmidler og behandling av informasjon i straffesaker*. Oslo: Departementenes servicesenter

Paust, Dagfinn Hessen (2014): *Skadefølgeprinsippet og norsk narkotikaloggivning*. Masteravhandling. Oslo: Det juridiske fakultet

Pedersen, Willy, Sveinung Sandberg og Victor L. Shammass (2014): «Trajectories to mid-and higher level drug crimes – Penal Misrepresentations of Drug dealers in Norway». I *British Journal of Criminology* volum 54, utgave 6

Pedersen, Willy, Sveinung Sandberg og Heith Copes (2015): «High Speed: Amphetamine Use in the Context of Conventional Culture» i *Deviant Behavior*, volume 36, utgave 2

Pedersen, Willy og Torbjørn Skardhamar (2009): «Cannabis and Crime: findings from a longitudinal study». I *Addiction research report*. Tilgjengelig fra: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1360-0443.2009.02719.x/pdf> [lesedato 01/10-14]

Pedersen, Willy og Sveinung Sandberg (2011): *Cannabiskultur*. 2.utgave. Oslo: Universitetsforlaget.

Petersson, Otto (2014) : «Hvem er politiet?». I Paul Larsson, Helene I O. Gundhus og Rolf Granér (red.): *Innføring i politivitenskap*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.

Politiets bekjempelse av narkotikakriminalitet i perioden 2011-2015. (2011). Rapport fra Politidirektoratet. Oslo: Politidirektoratet. Tilgjengelig fra: https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/politidirektoratet/Vedlegg_1138.pdf [sist lest 16.04.2015]

Politiloven: Lov om politiet i *Lovdata*. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet. Tilgjengelig fra: < <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1995-08-04-53?q=politiloven> > [Lesedato 19.01.2015]

Presser, Lois (2009): «The Narrativets of offenders». I *Theoretical Criminology Volum 13*

Prop. 61 LS (2014-2015): *Endringer i politiloven mv. (trygghet i hverdagen – nærpoltireformen)*. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet

Rachlew, Asbjørn (2009): *Justisfeil ved politiets etterforskning: noen eksempler og forskningsbaserte mottiltak*. Oslo: Det juridiske fakultet

Rasch-Olsen, Anders (2008): *Informantbehandling i politiet: en kartlegging av konsekvenser og faktorer, som påvirker effektiviteten ved politiets bruk av informanter*. Masteravhandling. Oslo: Politihøgskolen

Rasch-Olsen, Anders (2010) «Politiets bruk av informanter». I Trond Myklebust og Gunnar Thomassen (red.): *PHS Forskning 2010:3*. Oslo: Politihøgskolen

Riessman, Catherine Kohler (2008): *Narrativet methods for the human sciences*. California: Saga Publications, Inc.

Riksadvokaten. (2012). *Rundskriv 1/2012. Mål- og prioriteringer for straffesaksbehandlingen i 2012 – politiet og statsadvokatene*. Oslo: Riksadvokaten.

Riksadvokaten. (2014). *Rundskriv 2/2012. Narkotikasaker*. Oslo: Riksadvokaten

Romelsjö, Anders, Karin Anna Danielsson, Peter Wennberg og Bjørn Hibell (2014): «Cannabis use and drug related problems among adolescents in 27 European countries: The utility of the prevention paradox». I *Nordic Studies on Alcohol and Drugs. Volume 31, 4 utgave*

Røgeberg, Ole (2014): «Mot en ny kannabispolitikk?». I *Rus og Samfunn 2014, nr. 3*

Sandberg, Sveinung (2015): «Narrativ kriminologi». I Micahel Hviid Jacobsen (red): *Kriminologiske Metoder*. København: Hans Reitzels forlag

Sandberg, Sveinung (2010): «What can “lies” tell us about life? Notes towards a framework of Narrativet criminology». I *Journal of Criminal Justice Education*. London: Routledge

Shearing, Clifford D og Philip C Stenning (2012): «The Shifting Boundaries of Policing: Globalisation and its Possibilities». I Tim Newburn, Jill Peay, og Robert Reiner (red.) *Policing – Politics, Culture and Control - Essays in honour of Robert Reiner*. Portland: Hart Publishing

Smith, Philip (2005): *Why War? The Cultural Logic of Iraq, the Gulf War, and Suez*. Chicago: The University of Chicago Press

Skarpnes, Nina (2015): «Forskningsbasert kunnskap skal løfte politiet». *Sjefsbloggen på PHS*. Oppdatert 13.01.2015. [Internett] Tilgjengelig fra:< <http://www.phs.no/om-phs/sjefsbloggen/forskningsbasert-kunnskap-skal-lofte-politiet/>> [Lesedato 16.01.2015]

Skretting, Astrid, Karl Erik Lund og Elin K. Bye (2014): *Rusmidler i Norge 2013*. Rapport fra Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS). Oslo: SIRUS

Skretting, Astrid, Karl Erik Lund, Elin K Bye og Tord Finne Vedøy (2015): *Rusmidler i Norge 2014*. Rapport fra Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS). Oslo: SIRUS

Sollund, Ragnhild (2007): *Tatt for en annen: en feltstudie av relasjonen mellom etniske minoriteter og politiet*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Skille, Bye Øivind, Olav Rønneberg, Christine Svendsen og Rune Henriksen Jørstad (2014): «Politiet tror ikke store hasjbeslag stopper markedet». Nettartikkel fra 15.12.2014 på *NRK.no* [Internett]Tilgjengelig fra:< <http://www.nrk.no/norge/politiet-tror-ikke-store-hasjbeslag-stopper-markedet-1.12101084>> [Lesedato 22.01.2015]

SSB 1: Anmeldte lovbrudd 2013, fra *Statistisk sentralbyrå* [Internett] Tilgjengelig fra: <<https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/lovbrudda>> [Lesedato 3.12.2014]

SSB 2: Lovbrudd anmeldt, etter utvalgte år, fra *Statistisk sentralbyrå* [Internett]

Tilgjengelig fra:<<http://www.ssb.no/175901/lovbrudd-anmeldt-etter-utvalgte-%C3%A5r.absolutte-tall-per-1-000-innbyggere-og-endring-i-prosent>> [Lesedato 3.12.2014]

SSB 3:Sosiale forhold og kriminalitet, fra *Statistisk sentralbyrå* [Internett]

Tilgjengelig fra:<<http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/lovbrudde/aar/2014-09-09#content>> [Lesedato 3.12.2014]

SSB 4: Etterforskede lovbrudd, 2013, fra *Statistisk sentralbyrå* [Internett]

Tilgjengelig fra:<http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/lovbrudde> [Lesedato 7.03.2015]

SSB 5: Fengslinger 2012, fra *Statistisk sentralbyrå* [Internett]

Tilgjengelig fra:< <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/fengsling>> [lesedato 26.01.2015].

SSB 6: Straffereaksjoner, 2013, fra *Statistisk sentralbyrå* [Internett]

Tilgjengelig fra:< <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/straff>> [Lesedato 18.02.2015]

Stambøl, Eva (2014): «Menneskerettigheter som brekkstang i internasjonal narkotikapolitikk». I *Materialisten* 41 årgang nr. 1-2

Stoltenbergutvalget: *Rapport om narkotika*. Rapport juni 2010 [Internett] Tilgjengelig fra:
<http://www.regjeringen.no/upload/HOD/RappOmNarkotika_nettsversjon.pdf>
[Lesedato 8.12.2014]

St.meld. 22 (2000-2001): *Politireform 2000. Et tryggere samfunn*. Oslo: Justis- og politidepartementet

St. meld. 30 (2011-2012): *Se meg! - alcohol- narkotika- doping*. Stortingsmelding. Oslo: Det kongelige utdannings- og forskningsdepartementet

UNODC hjemmeside: *United Nations Office on Drugs and Crime*. [Internett]Tilgjengelig fra:<<http://www.unodc.org/>> [Lesedato 24.11 2014]

Vendius, Thygesen Trine (2014): *Europol – fra informationsudveksling til fælles efterforskningsteknikker? Eksempelet: Bekæmpelsen af online seksuelle forbrydelser mod børn*. Doktoravhandling. København: Det juridiske fakultet

World Drug Report 2013. Wien: United Nations Office on Drugs and Crime. Tilgjengelig fra:<http://www.unodc.org/unodc/secured/wdr/wdr2013/World_Drug_Report_2013.pdf>
[Lesedato 8.12.2014]

World Drug Report 2014. Wien: United Nations Office on Drugs and Crime. Tilgjengelig fra:<https://www.unodc.org/documents/wdr2014/World_Drug_Report_2014_web.pdf>
[Lesedato 8.12.14]

Ugelvik, Synnøve (2014): *Inside on the Outside – Norway and Police Cooperation in the EU*. Doktoravhandling. Oslo: Det juridiske fakultet ved Universitetet i Oslo

Ørn, Morten (2012): *Den som har begge bena på jorda, står stille*. Masteravhandling. Oslo: Politihøgskolen.

Vedlegg 1: Intervjuguide

Intervjuguide

Rammesetting	<p>Intervjuene vil starte med 5-10 minutter med uformell prat, for å løse opp stemningen og gjøre oss mer trygge på hverandre før intervjuet starter.</p> <p>Jeg har allerede informert om temaet via epost/telefon ved intervjuene person, men vil også gjenta dette muntlig. Informanten vil så skrive under på et skriftlig informert samtykke, som påpeker hva det innebærer å være en del av prosjektet, før intervjuet offisielt starter, og lydopptakeren slås på.</p> <p>Intervjuene vil være semistrukturerte, og ha en varighet på 1-2 timer.</p>
Erfaringer	<p>Utvalget i politiet vil i hovedsak bestå av personer med lang erfaring innen politiet, eller forskere med lang erfaring og som har arbeidet i tilknytting til politiet, eller forsket på politi, narkotika, eller organisert kriminalitet. Allikevel vil jeg stille noen spørsmål for å få kunnskap om informantenes bakgrunn, slik jeg lettere kan skille dem fra hverandre og sammenlikne dem med hverandre.</p> <p>Eksempel på spørsmål:</p> <ul style="list-style-type: none">- Alder og kjønn- Faglig bakgrunn – veien til nåværende stilling- Hvor lenge har du jobbet i politiet?- Hvor lenge har du jobbet som forsker?- Hvilke andre felt har du jobbet med? (Gjelder forskere og politiet).- Stilling i politiet / akademisk tittel

Fokusering: Hovedspørsmålene	<p>Her vil jeg fokusere på de sentrale spørsmålene, som best kan belyse min problemstilling.</p> <p>Generelt:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hva mener du er politiets kjerneoppgaver i dag? - Hva mener du bør være politiets kjerneoppgaver? - Hva legger du i begrepet «politikultur»? - Hva legger du i kunnskapsbasert politiarbeid? - (Hvilke arbeidsoppgaver mener du politiet bør prioritere mest?) - (Hvilke arbeidsoppgaver mener du politiet bør prioritere minst?) - Hva tror du «mannen/dama i gata» liker best med politiet? - Hva tror du «mannen i gata» liker minst med politiet? - Hvordan ser du på utviklingen av arbeidsmetodene til politiet de siste tiårene? - Hvordan har politiet utviklet seg de siste tiårene? - Hvordan mener du politiet bør utvikle seg fremover, og hva syns du om utviklingen så langt? - Hva ser du på som politiets største utfordring fremover? - Hva syns du om politikernes/statens prioriteringer av politiarbeidet, samstemmer de offentlige dokumentene om politiets med politiet i praksis? <p>Spesifikk: Narkotika, organisert kriminalitet, internasjonalt politiarbeid</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hva har innsatsen mot narkotika bestått av? - Hvordan har innsatsen mot narkotika påvirket politiet? - Hvordan syns du innsatsen mot narkotika har vært?
-------------------------------------	---

	<ul style="list-style-type: none"> - Hvordan ser du for deg innsatsen fremover? - På hvilken måte er narkotika knyttet til organisert kriminalitet? - (Er det enighet innad i politiet om hvordan innsatsen mot narkotika og organisert kriminalitet skal være? Hva er det i så fall enighet om, eller uenighet om?) - Hvilke arbeidsmetoder bruker politiet for bekjempelse av narkotikakriminalitet? - Hvilke arbeidsmetoder bruker politiet for bekjempelse av organisert kriminalitet? - Hvilke arbeidsmetoder synes du politiet bør bruke? - Hvilke arbeidsmetoder synes du politiet ikke bør bruke? - Hva er positiv med innsatsen mot narkotika og organisert kriminalitet? - Hva er negativt med innsatsen mot narkotika og organisert kriminalitet? - «Krigen mot narkotika», «Krigen mot terror» og «kampen mot organisert kriminalitet» – Har disse tre krigene/kampene noe til felles? Hva er i så fall likt, eller ulikt? - Har trusselbilde angående kriminalitet, endret seg? Hvis ja, på hvilken måte? - Hva er politiets løsning på denne endringen? - På hvilken måte har utviklingen av politiets arbeidsmetoder innen narkotika og organisert kriminalitet vært påvirket av det internasjonale politisamarbeidet? - Hva mener du er det viktigste innsatsområdet innenfor internasjonal politisamarbeid? - Hvilke av politiets innsatsområder innen narkotika og org. Krim nasjonalt, tror du er mest påvirket av det internasjonale politisamarbeidet? - Har politiets arbeidsmetoder utviklet seg i tråd med det internasjonale politisamarbeidet? Hvis ja, på hvilken måte? - På hvilken måte skiller norsk politi seg ut fra det internasjonale politiet? – på
--	---

	<p>arbeidsmetoder, etterforskning etc.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Har norsk politi en viktig stemme innad det internasjonale politisamarbeidet? - Hvem mener du har mest påvirkningskraft/definisjonsmakt på hvordan det internasjonale politisamarbeidet skal se ut, og hvilke områder som skal prioriteres høyest?
Avslutning	<p>Jeg vil oppsummere intervjuet, og eventuelle få oppklaring i uklarheter som kan ha oppstått i intervjuet, slik at misforståelser kan bortfalle.</p> <p>Jeg vil så takket for intervjuet, og informere at jeg er tilgjengelig for informanten ved senere anledninger. Jeg håper også jeg kan få mulighet å kontakte dere igjen, hvis det dukker opp flere interessante spørsmål som vil belyses.</p>

Vedlegg 2: Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

Prosjektets tittel: «Innsatsen mot narkotika – organisert kriminalitet og hvordan det har påvirket politirollen».

Bakgrunn og formål

Mitt navn er Thomas Hauge, jeg er 25 år og skal skrive en mastergradavhandling i kriminologi, ved Institutt for kriminologi og rettsosiologi, som ligger under det juridiske fakultet ved Universitetet i Oslo.

Jeg er interessert å se nærmere på hva innsatsen mot narkotika har betydd for politiet. Det har vært forsket en del på hvilke konsekvenser innsatsen mot narkotika har, hvilke konsekvenser den har/har hatt på brukere og på samfunnet som sådan. Mitt interessefelt vil i hovedsak være å se på hvilke konsekvenser innsatsen mot narkotika har/har hatt for politiet.

Prosjektet har som mål å finne mer ut av hvordan innsatsen mot narkotika har påvirket politirollen. Jeg tenker blant annet å se på kampen mot narkotika versus kampen mot organisert kriminalitet. Har narkotika blitt inkorporert inn i innsatsen mot organisert kriminalitet? På hvilken måte har innsatsen endret seg, hvilke metoder har blitt videreført og evt. hvilke nye metoder har tatt over? Hvordan har innsatsen mot narkotika vært med å forme dagens politi (Politianalysen)? Har trusselen mot terror likhetstrekk med trusselen mot narkotika og organisert kriminalitet? Hva mener politiet selv?

Problemstillinger i masterprosjektet vil være:

- Hvordan er det kunnskapsbaserte politiarbeidet i innsatsen mot narkotika?
- Hvordan har innsatsen mot narkotika påvirket politirollen?
- Hvorfor startet innsatsen?
- Hvordan blir kunnskapen produsert?

- Hvem produserer kunnskapen?
- Hvilke arbeidsmetoder blir brukt i innsatsen?
- Hvordan påvirker arbeidsmetodene politiet?
- Er det bred enighet mellom politiet, politikere, forskere, om hvordan innsatsen mot narkotikaen skal være, og hvilke påvirkning(er) innsatsen har hatt på politiet?
- Er narkotika blitt inkorporert i begrepet organisert kriminalitet?
- Er det enighet innad i politiet om hvordan innsatsen mot narkotika skal være, og hvordan det har påvirket politirollen?
- Hvordan er det kunnskapsbaserte politiarbeidet i henhold til narkotika?
- Hvilke arbeidsmetoder har politiet brukt/bruker i innsatsen mot narkotika?

Utvalget i studiene vil i hovedsak være ansatte i politiet, med lang erfaring og gjerne med ledende stillinger.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Et intervju vil vare mellom 1-2 timer, og vil bli tatt opp på lydbånd, med din tillatelse. Dette er fordi intervjuene skal transkriberes og analyseres av studenten.

Jeg er interessert i få til semistrukturerte intervjuer, spørsmålene vil omhandle hva politiet selv mener om innsatsen mot narkotika, deres tanker og synspunkter på politiets utvikling, da med hovedvekt på utviklingen av innsatsen mot narkotika, organisert kriminalitet og internasjonalt politisamarbeid. Gjenspeiler deres forståelse og mening av innsatsen med statens forståelse? Er det enighet innad i politiet, eller er det uenighet. Det er disse tingene jeg vil prøve å belyse ved hjelp av intervju.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. De som vil ha tilgang på personopplysningene er studenten og veilederen. Lydopptak oppbevares på en bærbar enhet som er beskyttet ved passord.

Det vil ikke ha konsekvenser i forhold til arbeidsgiver eller arbeidsforhold om den enkelte velger å delta eller ikke.

Prosjektet skal etter planen avsluttet 15.05.2015. Lydopptaket vil bli slettet ved prosjektets slutt.

Frivillig deltakelse.

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli slettet.

Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, ta kontakt med meg eller min veileder, enten på mail eller telefon

Student: Telefon: -----, Epost: thomas.hauge@student.jus.uio.no

Veileder: Liv Finstad, Epost: liv.finstad@jus.uio.no

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 3: Godkjennelse fra NSD

NSD kvittering.pdf - Adobe Reader
File Edit View Window Help

1 / 3 100% Fill & Sign Comment

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 16.12.2013. Meldingen gjelder prosjektet:

36714 *Innsatsen mot narkotika -organisert kriminalitet og hvordan det har påvirket politirollen*

Behandlingsansvarlig *Universitetet i Oslo, ved institusjonens øverste leder*
Daglig ansvarlig *Liv Finstad*
Student *Thomas Hauge*

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i melde skjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 15.06.2015, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

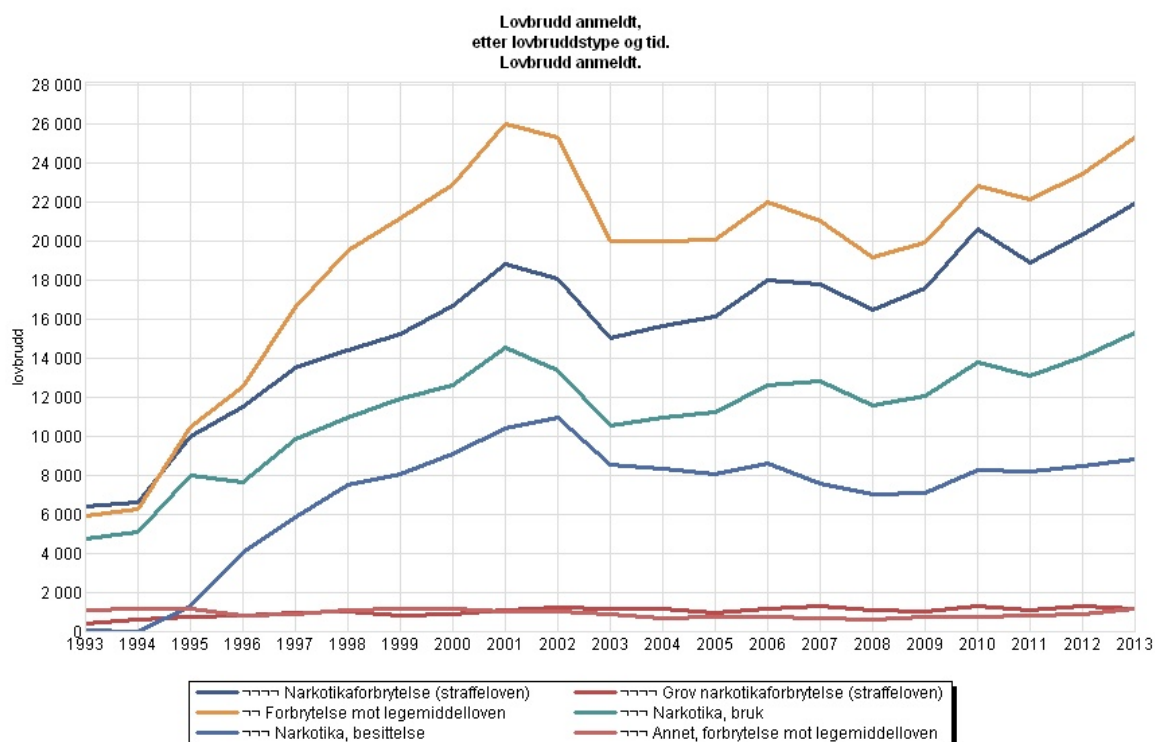
Marianne Bøe

Kontaktperson: Marianne Bøe tlf: 55 58 25 83
Vedlegg: Prosjektvurdering

Vedlegg 4: Anmeldte narkotikalovbrudd og straffereaksjoner for narkotikaforbrytelser

Dette vedlegget er lagt ved for å illustrere at det i liten grad er grove narkotikaforbrytelser som blir anmeldt, men i all hovedsak brudd på legemiddelloven og førsteleddssaker. Dette ser man også når man ser på straffereaksjoner for narkotikaforbrytelser. Alle figurene og tabellene er laget med hjelp fra SSBs nettside, og figur 2 er kopiert fra SSBs statistikk om straffereaksjoner, 2013. Figur 1 er laget ved og selv velge lovbruddskategorier på SSB, og deretter fått siden til å lage figuren.

Figur 1: Anmeldte narkotikalovbrudd 1993-2012, laget på SSBs nettside

Tabell 1: Anmeldte narkotikalovbrudd, total³⁶ og for de spesifikke narkotikalovbruddene (totalt: narkotikaforbrytelser og grov narkotikaforbrytelse³⁷ (straffeloven) og forbrytelser mot legemiddeloven: bruk, besittelse og annet)

Anmeldte narkotikalovbrudd totalt	År	Forbrytelser mot legemiddeloven (bruk, besittelse, annet)	Grov narkotikaforbrytelser (straffeloven)	Narkotikaforbrytelser (straffeloven)
12 675	1993	5 898	401	6 376
13 481	1994	6 241	589	6 651
21 243	1995	10 450	777	10 016
24 833	1996	12 517	836	11 480
31 078	1997	16 623	955	13 500
34 955	1998	19 535	1 025	14 395
37 208	1999	21 149	814	15 245
40 459	2000	22 880	929	16 650
45 904	2001	25 959	1 114	18 831
44 616	2002	25 322	1 247	18 047
36 133	2003	19 981	1 143	15 009
36 818	2004	20 004	1 143	15 671
37 178	2005	20 060	955	16 163
41 165	2006	22 009	1 190	17 966
40 113	2007	21 027	1 307	17 779

³⁶ I tillegg til de opplistede narkotikalovbruddene i tabellen, er det også narkotikakriminalitet som inngår i andre typer lovbrudd – som ikke er inkludert i tabellen: «Annet, allmennfarlig forbrytelse» og «Grov heleri» og «hvitvasking» i straffeloven. Men majoriteten dekkes av lovbruddene som er listet opp i tabellen. Eksempelvis: Tabellen i 2013 viser totalt 48 428 anmeldte lovbrudd, men totale mengden anmeldte narkotikalovbrudd, hvor de andre lovbruddene også er inkludert- så er tallet 49 400 i 2013.

<<https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/lovbrudda/aar/2014-05-21#content>>

³⁷ Narkotikaforbrytelser: § 162, 1.ledd, og 4.ledd. Grov narkotikaforbrytelse: § 162, 2. og 3. ledd.

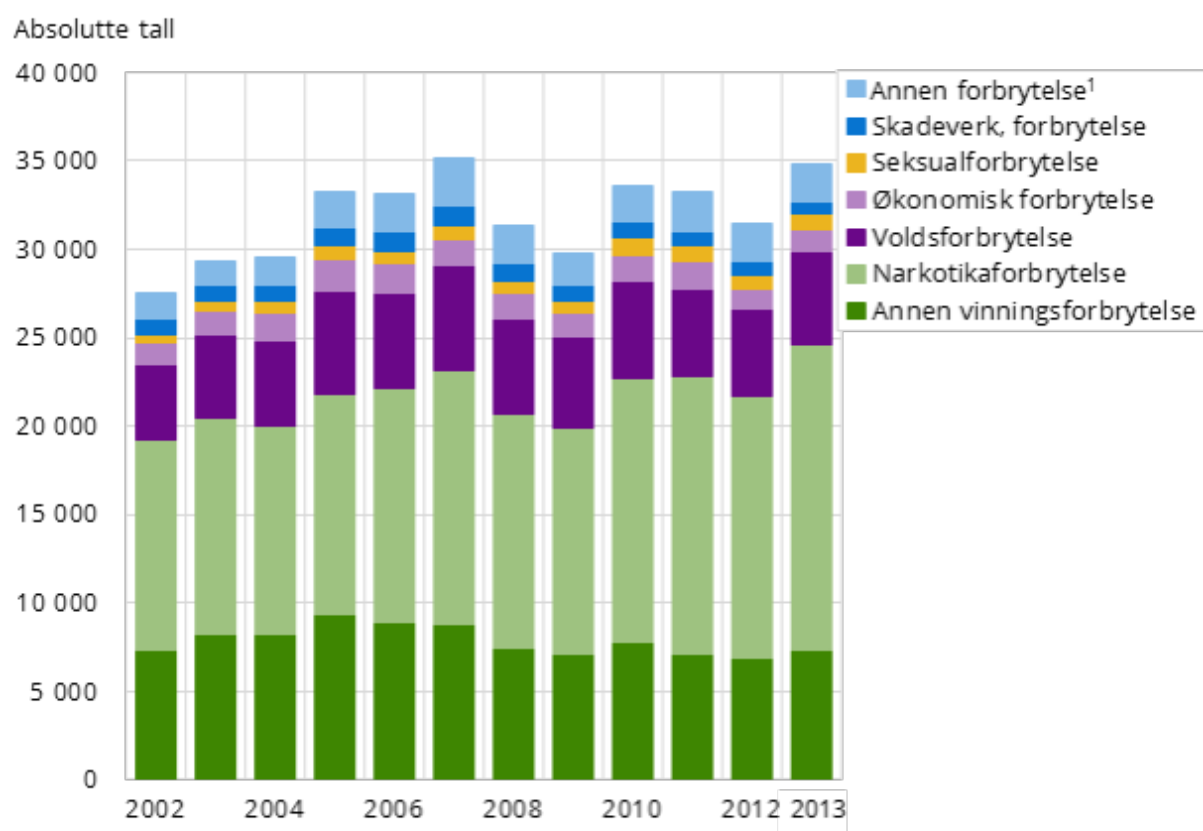
<http://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/notat_200829/notat_200829.pdf>

36 738	2008	19 191	1 072	16 475
38 515	2009	19 899	1 060	17 556
44 741	2010	22 787	1 312	20 642
42 101	2011	22 116	1 106	18 879
45 070	2012	23 467	1 284	20 319
48 428	2013	25 310	1 171	21 947
46 782	2014	24 671	1 246	20 865

Kilde: Statistisk sentralbyrå (SSB)

Figur 2: Tabell hentet fra SSB:

Figur 4. Straffereaksjoner for forbrytelser, etter hovedforbrytelsesgruppe

Kilde: Statistikkbanken tabell 10654, Statistisk sentralbyrå

Tabell 2: Antall straffereaksjoner for narkotikaforbrytelser, alle typer straffereaksjoner (eksempelvis: betinget påtaleunndlatelse, forelegg, bot ved dom, samfunnsstraff, ubetinget og betinget fengsel, særreaksjoner)

Total antall straffereaksjoner for narkotikaforbrytelser	År	Forbrytelser mot legemiddelloven (bruk, besittelse, annet)	Grov narkotikaforbrytelser (straffeloven)	Narkotikaforbrytelser (straffeloven)
11 810	2002	6 072	356	5 382
12 184	2003	5 874	600	5 710
11 713	2004	5 684	569	5 460
12 370	2005	5 540	716	6 114
13 075	2006	6 065	610	6 400
14 194	2007	6 686	648	6 960
13 047	2008	5 992	676	6 379
12 576	2009	5 583	667	6 326
14 625	2010	6 585	725	7 315
15 434	2011	7 423	816	7 195
14 466	2012	7 058	697	6 711
16 990	2013	8 287	711	7 992

Kilde: Statistisk sentralbyrå